



Janne Autto

Päivähoitopolitiikka
kamppailuna hyvinvointivaltiosta
Kentät, subjektiaseamat ja oikeutukset

Akateeminen väitöskirja,
joka Lapin yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunnan
suostumuksella esitetään julkisesti tarkastettavaksi
Lapin yliopiston Fellman-salissa
syyskuun 14. päivänä 2012 klo 12

Lapin yliopisto
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

© Janne Autto, 2012

Taitto: Olli-Pekka Moisio

Jakelu: Lapin yliopistokustannus
PL 8123
FI-96101 Rovaniemi

puh. +358 40 821 4242, fax +358 16 362 932
julkaisu@ulapland.fi
www.ulapland.fi/lup

Painettu
ISBN 978-952-484-548-9
ISSN 0788-7604

Pdf
ISBN 978-952-484-612-7
ISSN 1796-6310

Tiivistelmä

Autto, Janne

Päivähoitopolitiikka kamppailuna hyvinvointivaltiosta. Kentät, subjektiaseemat ja oikeutukset

Rovaniemi: Lapin yliopisto 2012, 243 s., Acta Universitatis Lapponiensis 231

Väitöskirja: Lapin yliopisto

ISSN 0788-7604

ISBN 978-952-484-548-9

Tutkimus tarkastelee Suomessa käytyjä päivähoitokeskusteluja esimerkkinä hyvinvointivaltion päämääristä ja vastuunjaosta käytävistä tulkintakamppailuista. Tutkimuksessa kysyn, miten julkiset päätöksentekijät ja kansalaiset rakentavat näkemyksillään julkisen vallan ja kansalaisten suhdetta. Lisäksi kysyn, miten hyvinvointivaltion politiikan hallitsevat tulkintatavat ja päätöksentekijöiden ja kansalaisten sosiaalinen asema määrittävät ja mahdollistavat näiden osallistumista tulkintakamppailuun.

Tutkimuksessa kehitän tulkintakamppailujen tarkastelemiseksi tulokulman, jonka lähtökohtana ovat Pierre Bourdieun kulttuurisosiologia, foucault'laisissa tutkimuksissa käytetty subjektiaseman käsite ja Luc Boltanskin ja Laurent Thévenot'n oikeuttamisen teoria. Tulokulmassa kulttuuri hahmottuu yhteiskunnallisten valtasuhteiden tuloksena sekä niiden uusintamisen ja haastamisen välineenä. Tutkimuksen empiirisenä aineistona on päivähoitoa käsitteleviä lehtikirjoituksia ja asiakirjoja. Helsingin Sanomien pääkirjoitussivuilla vuosina 1972–2006 julkaistujen artikkeleiden avulla tarkastelen päivähoitokeskusteluissa kansalaisille ja julkisen vallan toimijoille rakentuneita, hallitsevia diskursiivisia subjektiasemia ja niissä tapahtuneita muutoksia. Julkisten päätöksentekijöiden tulkintoja tutkin eduskunnan puheenvuorojen ja aloitteiden sekä kunnan asiakirjojen avulla. Kansalaisten esittämien näkemysten tutkimisessa puolestaan käytän päivähoitoikäisten lasten vanhempien kirjoittamia kuntalaisaloitteita ja yleisönosastokirjoituksia. Sekä päättäjien että kansalaisten tulkintoja edustavat tekstit sijoittuvat ajallisesti 2000-luvun alkuun. Aineiston analyysissä sovelan greimasilaisessa semiotiikassa kehitettyjä aktanttimallia ja pragmaattisten modaaliteettien analyysia.

Päivähoitokeskusteluissa politiikan kohteiksi asetetaan yleisimmin lapsi,

äiti, isä tai perhe. Näiden hyvinvointia turvaava tai toimintavapauksia rajoittava julkinen valta puolestaan asemoidaan valtion, kunnan ja hyvinvointityön ammattilaisten subjektiasemiin. Sekä päätöksentekijät että kansalaiset haastavat tai puolustavat vallitsevaa käytännön politiikkaa kytkemällä näihin subjektiasemiin oikeuksia ja velvollisuuksia sekä ominaisuuksia, joihin oikeudet ja velvollisuudet perustuvat. Päätöksentekijöiden ja kansalaisten esittämiä tulkintoja yhdistää lisäksi se, että niissä lapsen, äidin, isän ja perheen sosiaalisten oikeuksien turvaaminen ei yksin riitä päivähoitopolitiikan oikeutukseksi, vaan sen tulisi palvella myös yhteistä hyvää eli olla kansan- tai kunnallistalouden näkökulmasta rationaalista käytännön politiikkaa. Sen sijaan näkemykset keinoista, joilla nämä molemmat tavoitteet olisivat saavutettavissa, jakaantuvat niin päättäjien kuin kansalaistenkin keskuudessa.

Päättäjät ja kansalaiset tekevät kannanotoistaan vakuuttavia ja pyrkivät horjuttamaan kilpailevien tulkintojen uskottavuutta yhdistämällä hallitsevia käsityksiä julkisen vallan ja kansalaisten välisestä vastuunjaosta. Heidän asemansa kamppailun vastakkainasetteluissa vaikuttaa kuitenkin siihen, millä jaetuilla diskursiivisilla lähtökohdilla he pystyvät oikeuttamaan tulkintansa. Paikallisella tasolla vastakkain asettuivat kunnan viranhaltijoiden päivähoitojärjestelmän kokonaisvaltaista toimivuutta korostavat näkemykset ja luottamushenkilöiden kuntalaisten sosiaalisia oikeuksia puolustavat näkemykset. Kansalaiset kritisoivat kannanotoissaan kunnallisen byrokratian lähtökohdana olevaa tehokkuusajattelua sekä toisaalta kyseenalaistivat kunnallisen päivähoitopolitiikan taloudellisen tehokkuuden ja lainmukaisuuden. Lisäksi kansalaiset kävivät kamppailua, jossa osapuolet korostivat joko päivähoiton tai kotihoidon paremmuutta. Eduskunnassa puolestaan kamppailivat keskenään hallitus- ja oppositiopuolueet vastakkaisine tulkintoineen, joista edelliset puhuivat yksilön ja jälkimmäiset perheen sosiaalisten oikeuksien puolesta.

Tutkimus väittää, ettei hyvinvointivaltio poliittisena, sosiaalisena ja kulttuurisena ilmiönä palaudu pelkästään yhteiskunnan ja institutionaalisen politiikan suuriin muutoksiin. Tulosten perusteella hyvinvointivaltion politiikkaa ei voida täysin ymmärtää ilman että tarkastellaan myös sitä, miten hyvinvointivaltiota tuotetaan, ylläpidetään ja oikeutetaan jokapäiväisessä kansallisessa ja paikallisessa sekä usein pienimuotoisissakin poliittisessä toiminnassa.

Avainsanat: hyvinvointivaltio, kansalaisuus, kulttuurintutkimus, oikeuttaminen, päivähoito, semioottinen sosiologia, sosiaaliset oikeudet

Abstract

Autto, Janne

The politics of child day care as a struggle on the welfare state. Fields, subject positions, and justifications

Rovaniemi: University of Lapland 2012, 243 pp., Acta Universitatis Lapponiensis 231

Dissertation: University of Lapland

ISSN 0788-7604

ISBN 978-952-484-548-9

This study examines Finnish debates on child daycare as an example of the symbolic struggles on the welfare state's objectives and its distribution of responsibilities. The study focuses on the ways in which the views of the public decision-makers and of citizens construct the relationship between the government and the citizens. In addition, it looks at how the hegemonic interpretations of the politics of the welfare state, as well as the social positions of the decision-makers and the citizens, determine and make possible their participation in the symbolic struggles.

The study formulates a theoretical approach that is based on Pierre Bourdieu's cultural sociology, Foucauldian conceptions on the subject position, and the theory on justification introduced by Luc Boltanski and Laurent Thévenot. In this approach, culture is seen as an outcome of societal power relations as well as an instrument of reproducing and challenging the existing power relations. The empirical data consists of newspaper articles and public records related to day care. I trace the hegemonic discursive subject positions of the citizens and the government by analysing articles published in the years 1972–2006 in Helsingin Sanomat, the leading broadsheet in Finland. The views of the decision-makers are examined in the parliamentary context: speeches delivered by members of the parliament and motions put forward by various parties. In addition, public documents from local government (municipality) are examined. The views of the citizens are analysed from letters to the editor and motions made to the municipality authorities by parents with pre-school aged children. The texts that are used to represent the decision-makers' and the citizens' interpretations are from the early 21st century. The data is analysed by applying

the actant model and analysis of pragmatic modalities that were both developed within Greimasian semiotics.

Child, mother, father and family are usually positioned as the objects of policy in the day care debates. The governmental power that protects them or circumscribes their freedom is positioned to the subject positions of the state, the municipality, and the professionals in front-line welfare work. Both the decision-makers and the citizens use these subject positions in challenging or defending prevailing policy by linking rights and responsibilities to these subject positions, as well as bestowing with properties that form the basis of these rights and responsibilities. Another common feature in the views of the decision-makers and the citizens is the argument that protecting the social rights of the child, the mother, the father and the family cannot by itself justify day care policy. The policy should also serve the common good or, in other words, it should be rational from the perspective of the national or municipal economy. However, there are disagreements between and among both of these groups on what would be the best means to achieve these two objectives.

Decision-makers and citizens make their comments convincing and try to undermine the competing views by justifying them with various discourses that determine the rights and responsibilities of the government and the citizens. However, their positions in the confrontations of the struggle affect the kinds of shared discursive premises they can utilise to justify their views. On the municipality level, the confrontation appeared as a struggle between the views of the public servants and the views of the elected representatives. The public servants emphasised the economic rationality and the overall functioning of the day care system while the elected representatives advocated for the fulfilment of the citizens' social rights. Citizens, for their part, criticised the efficiency-based valorisation of the municipal bureaucracy and called into question the economic efficiency and lawfulness of local day care policy. In addition, the citizens were divided by struggle where some of the parents defended the public day care system while others emphasised the superiority of taking care of children at home. In the parliament, the struggle was structured around a confrontation between the parties in government that spoke for social rights of the individuals and the opposition parties with their family-centred views.

The study argues that welfare state as a political, social, and cultural phe-

nomenon cannot be explained completely in terms of the transformations in society and institutional politics. It illustrates how the welfare state is constructed, maintained and justified through everyday political action that takes place in the national and local contexts; often in seemingly mundane and small-scaled activities.

Keywords: child day care, citizenship, cultural studies, justification, semiotic sociology, social rights, welfare state

SISÄLLYS

Esipuhe	13
1 Johdanto	17
1.1 Hyvinvointivaltion kulttuurintutkimus	20
1.2 Tutkimuksen tavoitteet	23
1.3 Kirjan juoni	29
2 Get up, stand up: hyvinvointivaltion politiikka tulkintakamppailuna	33
2.1 Symbolinen valta ja valtio	34
2.2 Poliittisen kamppailun kentät ja tilanteet	39
2.3 Hyvinvoinnin subjektiasemat	46
2.4 Oikeuttamisen periaatteet	49
2.5 Representaatio	54
2.6 Käsitteiden soveltaminen	57
2.7 Aineiston semioottinen analyysi	60
2.8 Päivähoitokeskustelut aineistona	66
3 Kenen, mitä ja miten: tulkintakamppailun diskursiiviset subjektiasemat	73
3.1 Lapsi	75
3.2 Äiti	90
3.3 Isä	99
3.4 Perhe ja vanhemmat	107
3.5 Valtio, kunta ja ammattilaiset	114
3.6 Kansalaisten ja julkisen vallan subjektiasemat	122
4 Sosiaaliset oikeudet ja hallinnollinen tehokkuus samassa koneessa: kunta ja kansalaiset tulkintakamppailussa	133
4.1 Valtuusto vs. viranhaltijat	135
4.2 Sanomalehtijulkisuus symbolisen vallan lähteenä	140
4.3 Kansalaiset kunnallisen byrokratian kriitikoina	144
4.4 Oliko ennen kaikki paremmin?	154
4.5 Kotihoito muotivirtausten ja päättäjien armoilla	160
4.6 Representaatioiden vastakkainasettelut	165

5	Kaksi elefanttia: tulkintakamppailu eduskunnassa	171
5.1	Politiikan kentän toimija-asetat ja logiikka	172
5.2	Päivähoitopolitiikan yksilökeskeiset ja perhekeskeiset representaatiot	176
5.3	Lapsen puolesta	185
5.4	Äidin puolesta	191
5.5	Kaikkien puolesta	194
5.6	Poliittisten representaatioiden valta	196
6	Hyvinvointivaltion politiikan kentät, subjektiatemat ja oikeutukset	201
6.1	Julkisen vallan ja kansalaisten välinen suhde	202
6.2	Päätöksentekijät ja kansalaiset	206
6.3	Toimija-asetan ja diskursiivisten ehtojen kohtaaminen	210
7	Elävä hyvinvointivaltion politiikka	215
	Kirjallisuus	221

KUVALUETTELO

Kuva 1. ”Kaikilla lapsilla on Suomessa oikeus päivähoitoon” (HS 3.3.2008)	86
Kuva 2. ”Lakiesitys patistaa isiä vanhempainvapaalle” (HS 4.9.2006)	106

KUVIOLUETTELO

Kuvio 1. Hyvinvointivaltion kulttuuritutkimuksen suuntaukset	23
Kuvio 2. Aineisto	66
Kuvio 3. Kansalaisten ja julkisen vallan subjektiasemat päivähoitokeskusteluissa	124
Kuvio 4. Valtuusto- ja viranhaltijarepresentaatiot	136
Kuvio 5. Vanhempien esittämien representaatioiden vastakkainasettelut	166
Kuvio 6. Puolueiden päivähoitopoliittiset painotukset vuonna 2002	174
Kuvio 7. Päivähoitopolitiikan yksilökeskeiset ja perhekeskeiset representaatiot	177

ESIPUHE

Tätä tutkimusta tehdessäni minulle on käynyt selväksi, että hyvinvointivaltio on yksi yhteiskunnallisista ”avainsanoista” (Williams 1988). Kun olen kertonut tutkimusaiheistani kysyville ihmisille tutkivani hyvinvointivaltiosta käytävää tulkintakamppailua, he ovat yleensä tunnistaneeet aiheen mielestäni hämmästyttävänkin hyvin. He ovat myös usein todenneet sen olevan ajankohtainen ja tärkeä. Tunne siitä, että tutkin jaetusti merkityksellistä ilmiötä, on kannustanut minua myös hetkinä, jolloin tutkimuksen tekemiseen on ollut turhauttavankin vähän aikaa.

Tutkimuksen mielekkyyttä on lisännyt se, että sen tekeminen on ollut minulle tutkijakammion yksinäisyyteen sulkeutumisen sijasta sosiaalista tekemistä, jossa olen saanut keskustella paitsi ajatusten, kirjojen ja aineistojen myös elävien ihmisten kanssa. Nämä ihmiset ovat monella tapaa tehneet tämän tutkimuksen mahdolliseksi. Nyt on aika esittää siitä kiitokset.

Väitöskirjani ohjaajina ovat toimineet Asko Suikkanen sekä Olli Kangas ja Risto Kangas. Heille kiitokseni tutkimuksessa opastamisesta ja rohkaisemisesta sekä erityisesti Askolle tuesta rahoituksen hankinnassa. Merja Kinnunen ja Jarno Valkonen ovat antaneet minulle arvokkaita neuvoja sekä kommentoineet ahkerasti, oivaltavasti ja hyvällä tavalla suorapuheisesti lukuisia käsikirjoitustekstejäni, iso kiitos tästä. Väitöskirjani esitarkastajat Anneli Anttonen ja Jukka Törrönen auttoivat minua kirjan viimeistelyssä rakentavalla ja tarkkanäköisellä palautteellaan. Viimeksi mainitulle kiitos myös suostumisesta vastaväittäjäkseni. Lisäksi

kiitos Seppo Raiskille, Anita Haatajalle, Sari Vidénille ja Leena Suopajärvelle, jotka ovat lukeneet tekstejäni ja antaneet minulle tärkeitä vinkkejä. Elina Penttistä ja Soile Veijolaa kiitän tieteellisen kirjoittamisen taitojen opettamisesta.

Sosiologian jatkokoulutusseminaari on rikastuttanut väitöskirjan tekemistä tarjoamalla yhteisön, jossa voi keskustella omasta ja muiden tutkimuksista toisten sosiologien kanssa. Erityisesti sosiologian mutta myös muidenkin oppiaineiden jatko-opiskelijoiden kanssa olen saanut jakaa hienoja hetkiä niin kotoyliopistossa kuin maailman turuillakin sekä käydä antoisia keskusteluja tutkimuksen tekemisestä ja ties mistä maailman asiasta. Heikki Huilaja, Arto Selkälä, Asta Kietäväinen, Jari Lindh, Sari Vidén, Anne Ollila, Sirpa Martti, Sirpa Mertala, Saara Koikkalainen, Jorma Puuronen, Tiina Notko, Jaana Leinonen, Pekka Juntunen, Tiina Seppälä, Irmeli Kari-Björkbacka, Sanna Valkonen, Päivi Rantala ja monet muut – kiitos tuesta ja ystävyydestä!

Pertti Koistisen johtaman TyöVerkko-tutkijakoulun (LabourNet) kautta olen saanut tutustua moniin työn ja hyvinvoinnin tutkijoihin ja heidän tutkimuksiinsa. TyöVerkko on myös tukenut konferenssimatkojani. Lapin yliopiston sosiologian työntutkimus-ryhmässä (RGWS) oleminen on tuonut intoa tutkimiseen. Inspiroivina kokemuksina haluan mainita myös Pauli Kettusen johtaman NordWelin kesäkoulun, jossa sain keskustella tutkimuksestani muiden muassa Janet Newmanin, Christoph Conradin ja Klaus Petersenin kanssa, sekä Helsinki Group for Political Sociology -tutkimusryhmän järjestämän Spaces of Democracy Workshopin, jossa sain kommentteja tutkimukseeni esimerkiksi Laurent Thévenot'ltä ja Nina Eliasophilta. Suvi Ronkaisen johdolla Lapin yliopiston tutkijakoulu on tarjonnut monia hyödyllisiä kursseja liittyen tutkimusmenetelmiin, teorioihin ja tieteelliseen viestintään. Lisäksi olen kiitollinen kaikista kommenteista, kysymyksistä ja tutkimukseni esittelymahdollisuuksista, mitä olen saanut erilaisissa konferensseissa ja seminaareissa matkan varrella.

Lapin yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunta, jossa olen tämän tutkimuksen tekemisen aikana saanut toimia opetustehtävissä, on ollut monella tapaa hyvä paikka työskennellä. Kiitokseni myös TyöVerkolle, Kunnallisanalan kehittämissäätiölle ja Lapin yliopiston rehtorille siitä, että nämä ovat rahoituksellaan mahdollistaneet tutkimuksen valmistumisen

kannalta tärkeitä jaksoja, joina olen voinut keskittyä tutkimukseeni päätoimisesti. Kiitos väitöskirjan kannen suunnittelusta Heidi Pöysälle, taittamisesta Olli-Pekka Moisiolle ja englanninkielisen abstraktin kielen-tarkastuksesta Saara ja Petri Koikkalaiselle. Kirjan julkaisemisesta kiitos kuuluu yhteiskuntatieteiden tiedekunnalle ja Lapin yliopistokustannukselle.

Ison osan tuesta olen saanut yliopistomaailman ja työelämän ulkopuolelta. Äidilleni ja jo edesmenneelle isälleni kiitos lapsuudesta alkaen reppuuni annetuista eväistä ja avusta. Kiitos myös Maukulle ja Miialle. Veljeäni Jyrkiä ja hänen perhettään – Paulaa, Jania ja Hennaa – haluan kiittää erityisesti viikonloppuina ja lomien aikaan vietetyistä virkistävistä hetkistä. Jyrkille kiitos myös mökkireissuista, joilla on joskus hunteerattu muutaki ko vain tutkimusasioita. Perheeni on pitänyt huolen siitä, ettei työ ole päässyt täysin kolonialisoimaan elämäni. Puolisolleni Sarille kiitos erityisesti siitä hyvästä elämästä, joka iloineen ja murheineen ja jokapäiväisine askareineenkin on temmannut mukaansa. Lapseni Ilmari, Anni ja Joono ovat saaneet minut tuntemaan, että elän elämän keskellä, sekä täyttäneet elämäni rakkaudella. Väitöskirjaprojektini alkamisen ja loppumisen välisenä aikana he ovat opettaneet minulle, mikä elämässä on tärkeintä. Kiitos.

Kesäkuun 1. päivänä 2012 Lapin yliopiston A-siivessä,

Janne Autto

1

JOHDANTO

Tämä on tutkimus hyvinvointivaltion päämääristä ja niiden toteuttamisen keinoista käytävästä tulkintakamppailusta. Kiinnitän huomiota erityisesti siihen, miten julkiset päätöksentekijät ja kansalaiset osallistuvat tuohon kamppailuun Suomessa käydyissä päivähoitokeskusteluissa sekä siihen, millaisena julkisen vallan ja kansalaisten välinen suhde rakentuu päätöksentekijöiden ja kansalaisten esittämässä tulkinnoissa. Tutkimuksessani hyvinvointivaltion politiikan käsite korostaa hyvinvointivaltion tulkinnanvaraisuutta. Hyvinvointivaltion politiikalla tarkoitan julkisilla areenoilla käytäviä kamppailuja siitä, millainen hyvinvointivaltio on tällä hetkellä, millainen sen tulisi olla, mitkä ovat keinot ideaalitalan saavuttamiseksi ja mikä on valtion, kansalaisten ja muiden toimijoiden rooli hyvinvoinnin tuottamisessa. En keskity niinkään suuriin yhteiskunnallisiin murroksiin ja poliittisiin suunnanmuutoksiin, vaan pikemminkin kamppailuun, joka on luonteeltaan tilanteista ja jatkuva; ”elävää” hyvinvointivaltion politiikkaa.

Hyvinvointivaltioon viitataan moninaisissa tilanteissa olettaen, että meillä on jaettu käsitys siitä, mitä hyvinvointivaltio on tai mitä sen pitäisi olla. Se onkin vakiintunut tässä mielessä osaksi julkisten, poliittisten ja tieteellisten keskustelujen sanastoa. Näin hyvinvointivaltioon viittaamalla voi vedota yhteiskuntamuotoon, jonka olemassaolon ja arvon kaikkien oletetaan tunnistavan ja jonka puolustaminen tai parantaminen toimii oikeutuksena konkreettisemmille toimintaehdotuksille. Kevin Olson (2006) kuitenkin toteaa, että loppujen lopuksi on olemassa

varsin vähän yhteisymmärrystä siitä, mitä hyvinvointivaltion tulisi tehdä tai kuinka sen tulisi toimia. Nämä ovat keskeisiä asioita sen kannalta, mikä on valtion olemassaolon tarkoitus, mihin kansalaiset ovat oikeutettuja ja minkälaisia sosiaalisia ja poliittisia suhteita haluamme. (Olson 2006, 1–2.)

Ajatus yhteisesti jaetusta hyvinvointivaltion ideaalista peittää sen, että länsimaiset hyvinvointivaltiot ovat olleet jatkuvasti tulkintakamppailujen kohteena. Myös hyvinvointivaltion arvostelu ja puhe hyvinvointivaltion kriisistä ovat kuuluneet hyvinvointivaltion politiikkaan siitä asti, kun hyvinvointivaltioita on rakennettu toisen maailmansodan jälkeän teollistuneissa maissa (Ervasti 1996, 1). Esimerkiksi 1970-luvulla hyvinvointivaltioon suuntautui marxilaiseen valtioteoriaan perustuvaa kritiikkiä, jonka mukaan hyvinvointivaltio on alistussuhteita kätevä ideologia ja valtiomuoto, jonka toiminnot (työväen uusintaminen sekä työläisten sopeuttaminen ja kontrollointi) palvelevat kapitalismin tarpeita (Kettunen 1986, 20). Erityisesti 1980-luvulta alkaen hyvinvointivaltioiden kasvu on synnyttänyt demokraattisissa länsivaltioissa kritiikkiä, joka korostaa sosiaalipolitiikan liian suuriksi paisuneita taloudellisia kustannuksia sekä palvelujen ja tulonsiirtojen kielteisiä vaikutuksia niiden vastaanottajien kannalta. Pohjoismaissa hyvinvointivaltion kritiikki voimistui 1990-luvulla. Hyvinvointivaltion kriisiä korostava näkemys on puolestaan kyseenalaistettu tulkinnoissa, jotka korostavat hyvinvointivaltion historiaa menestystarinana. Näissä hyvinvointivaltion on katsottu sopeutuneen erinomaisesti yhteiskunnallisiin muutoksiin. Sopeutumista taloudellisten resurssien vähenemiseen on kuvattu esimerkiksi siirtymänä hyvinvointivaltion kultakaudesta hopeakauteen. (Clarke 2004, 24; Ervasti 1996, 1–2; Hiilamo 2002; Julkunen 2001; Olson 2006, 1–2; Taylor-Gooby 2002.)

Hyvinvointivaltion kritisoinnin ja puolustamisen lisäksi yhteiskuntatieteellisissä hyvinvointivaltiotutkimuksissa on kiinnitetty vähemmän normatiivisessa hengessä huomiota siihen, miten käsitykset hyvinvointia koskevista oikeuksista ja vastuista ovat eläneet. Tutkimuksissa on todettu, että hyvinvointivaltion politiikassa kansalaiset on alettu nähdä yhä enemmän kuluttajan roolissa. Kuluttajakansalaisuuden esiinmarssiin on vaikuttanut asiantuntijavallan kriisi, jonka myötä kansalaisten on katsottu tietävän parhaiten itse, millaisia hyvinvointipalveluja he tarvitsevat. Tämän vuoksi poliittisissa keskusteluissa hyvinvointipalvelujen

tuottamista on vaadittu muutettavaksi sellaiseksi, että se antaa kansalaisille mahdollisuuden toimia valintoja tekevän, vaativan ja skeptisen kuluttajan asemassa (Lundqvist & Petersen 2010, 9; Clarke ym. 2007; Nygård 2003, 203).

Hyvinvointivaltion ja sen kansalaisten välisen suhteen muutoksesta on keskusteltu myös harkitsevan demokratian (deliberative democracy) näkökulmasta. Tässä näkökulmassa korostuvat kansalaisten poliittiset oikeudet. Harkitsevan demokratian teoriat kysyvät, miten julkinen päätöksenteko huomioi kansalaistensa preferenssit, ja kuinka se mahdollistaa kansalaisten osallistumisen itseään koskevaan päätöksentekoon. Oletuksena on, että julkisen päätöksenteon epäonnistuminen tässä voi johtaa hyvinvointivaltion kannatuksen murenemiseen. (Barnes, Newman & Sullivan 2004, 267–268; Delanty 2000, 46; Olson 2006; Habermas 1978.) Erityisesti Jürgen Habermasin tunnetuksi tekemä ajatus diskursiivisesta demokratiasta korostaa, että julkisen päätöksenteon legitimitetti rakentuu sen varaan, kuinka hyvin päätöksenteko perustuu avoimeen vuoropuheluun, jossa argumentit pääsevät vapaasti esille ja jossa argumentteja arvioidaan keskenään niiden sisällön eikä esimerkiksi niiden esittäjän perusteella. Habermas viittaa tähän kommunikatiivisen toiminnan rationaalisuuden käsitteellä. Sen kielteinen vastinpari on strateginen toiminta, jossa ihmiset ja ryhmät tavoittelevat enemmän yksittäisen tavoitteen toteuttamista tai valta-asemansa puolustamista kuin yhteisten asioiden parantamista vertailemalla avoimesti erilaisten argumenttien hyviä ja huonoja puolia. (Habermas 1996; Setälä 2003, 138; Flynn 2004, 440–441.)

Kansalaisten poliittisen roolin tarkastelu on kuitenkin jäänyt vähäiselle huomiolle hyvinvointivaltiotutkimuksessa. Konkreettisen sosiaalitutkimuksen viitekehyksestä tehdyissä tutkimuksissa kansalaiset ovat hahmottuneet lähinnä hyvinvointivaltion toiminnan kohteena. Poliitiikan sosiologian lähestymistapaa edustavissa tarkasteluissa sen sijaan on tutkittu kansalaisten hyvinvointivaltiota koskevia asenteita ja arvostuksia sekä verrattu näitä poliittisen eliitin näkemyksiin (ks. Svallfors (toim.) 2007; Svallfors & Taylor-Gooby (toim.) 2002). Niissä ei kuitenkaan ole kiinnitetty huomiota kansalaisten poliittiseen toimijuuteen: siihen, miten kansalaiset osallistuvat hyvinvointivaltiosta käytävään tulkintakamppailuun julkisissa keskusteluissa ja miten he politisoivat hyvinvointiin liittyviä kysymyksiä. Tutkimuksessani pyrin valaisemaan

kysymystä suhteuttamalla toisiinsa julkisten päätöksentekijöiden ja kansalaisten esittämiä tulkintoja sekä näiden käyttämiä poliittisen argumentoinnin tapoja.

1.1 Hyvinvointivaltion kulttuurintutkimus

Lähestymistapani kytkeytyy keskusteluihin kulttuurisen käänteen vaikutuksesta hyvinvointivaltiotutkimukseen¹. Nämä keskustelut ajoittuvat erityisesti 2000-luvulle, joskin kulttuuri on kuulunut jo tätä ennen eri tavoin tutkimusten lähtökohtiin. Kulttuurisen käänteen vaikutus ilmenee hyvinvointivaltiotutkimuksessa ainakin kolmena erilaisena tulokulmana.

Ensinnäkin kulttuurinen käänne on vaikuttanut tulokulmaan, jossa kiinnostus kohdistuu hyvinvointivaltioiden rakentumisen taustalla vaikuttaviin kulttuurisiin arvoihin, normeihin ja asenteisiin. Kulttuuri jaettuina tai politiikkaa ohjaavina arvoina ja normeina on ollut joko eksplisiittisesti tai implisiittisesti läsnä esimerkiksi vertailevan hyvinvointivaltiotutkimuksen tulkinnoissa sekä poliittisen sosiologian hyvinvointivaltio-tarkasteluissa (Pfau-Effinger 2005, 3; Svallfors (toim.) 2007; ks. myös esim. Esping-Andersen 1990; Lewis 1992). Vertailevissa tutkimuksissa kulttuuri on hahmottunut ennen kaikkea hyvinvointivaltioiden syntymisen sekä niiden välisten erojen selittäjänä (ks. Oorschot ym. (toim.) 2008).

Toiseksi kulttuurinen käänne näkyy modernin sosiologian näkökulmasta tehdyissä tutkimuksissa. Niissä hyvinvointivaltioita on tarkasteltu – erityisesti Anthony Giddensin, Ulrich Beckin ja Zygmunt Baumanin teorioihin nojaten – osana laajempaa modernin yhteiskunnan kulttuurista muutosta. Tutkimusten tuottamaa ”maailma on muuttunut, ihmiset ovat muuttuneet” –puhetta on käytetty myös käytännön politiikassa perusteluna sille, että maailman ja ihmisten muuttuttua hyvinvointipalvelujenkin olisi muututtava. (Clarke ym. 2007, 9–14.) Sekä vertailevan

¹ Sisällytän hyvinvointivaltiotutkimukseen myös tutkimukset, jotka tarkastelevat hyvinvoinnin tuottamisen kysymyksiä sosiaalipolitiikan käsitteen kautta. Käytän kuitenkin hyvinvointivaltion käsitettä, koska se korostaa vahvemmin tarkastelun kohteena olevaa valtiollista politiikkaa kuin sosiaalipolitiikan käsite.

tutkimuksen että modernin sosiologian lähestymistavoissa kulttuurisen käänteeseen vaikutus on läsnä siten, että kulttuurin merkitys korostuu sosiaalisten suhteiden muotoutumisen ja niiden historiallisten muutosten selittäjänä.

Kolmanneksi kulttuurisen käänteeseen vaikutus ilmenee hyvinvointivaltiotutkimuksessa tulokulmana, jota nimitän hyvinvointivaltion kulttuurintutkimukseksi ja johon paikannan tämän tutkimuksen. Hyvinvointivaltion kulttuurintutkimuksella viitataan näkemykseen, jossa kulttuurinen käänne on vaikuttanut vahvemmin epistemologisessa mielessä verrattuna edellä mainittuihin tulokulmiin. Näkemyksessä kulttuuri on käsitetty jälkistrukturalismin ja diskursusteorian lähtökohtien mukaisesti keskeisenä sosiaalisten suhteiden ja identiteettien muotoutumisessa. Kulttuuri on myös hahmotettu siinä vahvasti yhteiskunnalliseen valtaan liittyvänä ilmiönä: se näyttäytyy sekä valtasuhteiden tuloksena että niiden uusintamisen ja haastamisen välineenä (Bruff 2008, 43). Lisäksi kyseisessä lähestymistavassa on omaksuttu laaja politiikkakäsitys, jossa institutionaalisen politiikan lisäksi kaikki sosiaalinen elämä voi hahmottua luonteeltaan poliittisena (Nash 2001, 77–78; ks. myös Eliasoph & Lichterman 2010, 283–284).

John Clarcken (2004, 34, 39; vrt. Oorschot 2007, 137) tekemää erotelua mukaillen näen hyvinvointivaltion kulttuurintutkimuksen lähestymistapana, jossa kulttuuria ei käsitetä ominaisuutena tai ihmisryhmän sisäistettyinä piirteinä, vaan pikemminkin käytäntönä tai toimintana². Nähdäkseni myös kulttuurintutkimuksen kiinnostuksen kohde painottuu enemmän kulttuuriin ilmiöihin kuin sellaisissa sosiologisissa ja sosiaalipoliittisissa analyyseissa, jotka ovat kiinnostuneet ensisijaisesti kulttuuristen tekijöiden seurauksista sosiaalipoliittisten käytäntöjen tasolla. Clarcken (2004) mukaan kulttuurintutkimus on rakentunut materiaalsen ja kulttuurisen tai taloudellisen ja ideologisen välisen jännitteisen suhteen ympärille, painottamatta näistä kumpaakaan enemmän kuin toista tai palauttamatta toista ilmiötä toiseen. Tämän vuoksi

²Vim van Oorschot (2007) puolestaan näkee kulttuurintutkimuksen lähestymistavan tai kulttuurisen käänteeseen ”vahvan tulkinnan” erityisyytenä sen, että se hylkää ajatuksen, jonka mukaan tutkimus ja tutkimustieto olisivat poliittisesti sitoutumatonta. Lähestymistavassa tutkimukselle annetaan emansipatorinen tehtävä: tutkimustiedon tulisi edistää yhteiskunnan huono-osaisten hyvinvointia ja valtaa sekä toimia subjektien ja kansalaisten äänenä. (Oorschot 2007, 137; ks. myös Freeman ym. 2009.)

sen tulokulmaan sisältyy pikemminkin avoimuus ristiriitaisille havainnoille sekä teoreettisten oletusten muuttuvuudelle ja lukkoon lyömätömyydelle. (Clarke 2004, 50–51.)

Hyvinvointivaltion kulttuurintutkimus on kiinnostunut yhtä lailla sosiaalipoliittisia käytäntöjä tuottavien kulttuuristen ilmiöiden teoreettisesta ymmärtämisestä kuin itse käytännön sosiaalipolitiikasta. Siinä myös hyvinvointivaltion käytännön politiikka on kulttuurinen ilmiö, ja käytäntöjen politisointi ja depolitisointi tapahtuu kulttuurin sisällä tai sen läpäisemänä. Näin se eroaa tutkimuksista, joissa käytännön politiikka on ilmiö, jonka yhtenä selittäjänä kulttuuri toimii yhdessä poliittisten toimijoiden, sosiaalisten rakenteiden, instituutioiden ja yksilöiden sosiaalisten käytäntöjen kanssa (ks. esim. Pfau-Effinger 2005). Esimerkiksi sosiologisen institutionalismin kulttuurikäsitkseen kiinnittyvät sosiaalipolitiikan tutkimukset tulevat lähelle kulttuurintutkimuksen lähtökohtia korostaessaan kulttuurin, ajatusten tai aatteiden merkitystä hyvinvointivaltion käytännön politiikan muotoutumisessa (ks. Mattila 2011, 29–31; Kroll 2005; Hiilamo & Kangas 2009). Näkemykseni mukaan ne eroavat Clarken tekemästä kulttuuri-näkökulman määrittelystä siinä, että ne ovat enemmän kiinnostuneita kulttuurista sosiaalipoliittisten käytäntöjen ja niitä määrittävän poliittisen kamppailun ehdollistajana kuin kulttuurista käytäntönä tai toimintana.

Kulttuurintutkimuksellisessa lähestymistavassa hyvinvointivaltiota on tarkasteltu ideologisena, diskursiivisena ja symbolisena ilmiönä. Sen myötä hyvinvointivaltion määrittelykamppailut sekä hyvinvointivaltion politiikan toimijuudet ja subjektiasemat on nostettu tarkemman analyysin kohteeksi. (Clarke 2004, 19, 48; Lewis 2000, 10–11; Lister 1997; McKee 2009; Nygård 2003; Törrönen 1999.) Näistä jaetuista lähtökohdista huolimatta hyvinvointivaltion kulttuurintutkimus jakaantuu metodologisten lähtökohtien ja tutkimuskohteen perusteella erilaisiin suuntauksiin. Sen keskeisimmät suuntaukset on tiivistetty kuviossa 1.

Teoreettis-metodologinen suuntaus	Tutkimuskohde	Tämän tutkimuksen lähestymistapa
Strukturalistinen marxismi, erityisesti althusserlainen teoretisointi.	Käsitykset ideologiasta ja subjekteista.	Bourdieuun ”konstruktivistinen strukturalismi” (Turner 1998, 512, 517): – toimijoiden aktiivisuus ja luovuus sosiaalisten ja kulttuuristen rakenteiden ehdollistamissa tilanteissa. – toimijan objektiivisen aseman (Marx) ja statusryhmien politiikan (Weber) yhdistäminen.
Muut marxismin versiot, esimerkiksi gramscilaiset analyysit.	Hegemonia ja terveen järjen (common sense) kiistanalaisuus.	Diskurssin alue (Bourdieu): tulkintojen väliset valtasuhteet.
Foucault’laiset tutkimukset.	Diskurssit ja niihin sisältyvät tieto–valta–suhteet.	Diskursiiviset subjektiasemat: tavat, joilla toimijoita asemoidaan ja joilla näitä kehoitetaan toimimaan.
Jälkistrukturalistiset lähestymistavat.	Kielen keinotekoinen (arbitraarinen) mutta sopimuksellinen valta.	Bourdieuun symbolisen vallan käsite: kamppailu todellisuuden oikeasta tulkinnasta.
Feministinen tutkimus.	Sukupuolittuneet normit, uskomukset ja oletukset.	Subjektiasemien sukupuolierot.
Postkolonialistiset lähestymistavat.	Rodullisten ja etnisten epätasa-arvoisuuksien ja identiteettien muotoutuminen.	Subjektiasemien etniset tai alueelliset erot.
Fenomenologian ja symbolisen interaktionismin lähestymistavat sosiaaliseen konstruktion.	Erityisesti poikkeavuuden sosiaalinen rakentuminen.	

Kuvio 1. Hyvinvointivaltion kulttuurintutkimuksen suuntaukset (ks. Clarke 2004, 48)

1.2 Tutkimuksen tavoitteet

Tässä tutkimuksessa kiinnitän huomiota hyvinvointivaltiosta käytävän tulkintakamppailun diskursiivisten ehtojen ja kamppailuun osallistuvien toimijoiden (julkisten päätöksentekijöiden ja kansalaisten) toimija-ase-

mien väliseen suhteeseen: siihen, miten hallitsevat tulkintatavat ja toimija-asema ehdollistavat ja mahdollistavat kamppailuun osallistumista. Sovellan erityisesti Pierre Bourdieun teoreettisia ajatuksia, joissa on sekä jälkistrukturalistisia että marxilaisia piirteitä. Bourdieun toimija-asemia korostavan sosiologian avulla pyrin tuomaan esiin hyvinvointivaltion politiikan erilaisia toimijuuksia ja eri tavoin vallan kentälle sijoittuvia toimija-asemia (Bourdieu 1998), jotka avaavat erilaiset mahdollisuudet vaikuttaa käytännön politiikkaan.

Tulkintakamppailujen diskursiivisten ehtojen esiin saamiseksi hyödynnän kuitenkin myös kuviossa 1 luetelluista suuntauksista Foucault'laista teoretisointia. Foucault'laisissa analyyseissä käytetyllä subjektiaseman käsitteellä suuntaan huomion niihin päivähoitopolitiikan tulkinnoissa rakentuviin toimijoihin, joiden edun nimissä tulkinnat puhuvat tai joille tulkinnat osoittavat vastuuta hyvinvoinnin tuottamisessa. Diskursiivisiin ehtoihin huomiota kiinnittävänä välineenä käytän lisäksi Luc Boltanskin ja Laurent Thévenot'n (2006) ajatuksia oikeuttamisesta. Niiden avulla tuon esiin valtion ja kansalaisten välisessä vastuunjaossa esitettyjä normatiivisia periaatteita ja lähtökohtia, jotka eivät palaudu vain päivähoitokeskusteluissa hegemonisessa asemassa oleviin näkemyksiin, vaan oikeuttamisen tapoihin, joita ihmiset soveltavat yleisemminkin mitä erilaisimmissa yhteyksissä pyrkiessään oikeuttamaan asioita yleisesti hyväksyttävällä tavalla. Pidän Boltanskin ja Thévenot'n oikeuttamisen teoriaa myös sikäli hyödyllisenä, että se auttaa kiinnittämään huomion diskursiivisten ehtojen ja toimija-aseman välisen suhteen tilannekohtaisuuteen. Boltanskin ja Thévenot'n teorian myötä sovellan ranskalaisen pragmaattisen sosiologian ajatuksia, jotka eivät ole aikaisemmin olleet näkyvästi esillä hyvinvointivaltion kulttuurintutkimuksessa.

Analysoimalla päivähoitopolitiikkaa sosiaalisen kentän, diskursiivisten subjektiasemien ja oikeuttamisen tapojen näkökulmasta, tuon esiin kulttuurisia muotoja, jotka saavat päivähoitopolitiikassa (kuten myös muilla politiikan sektoreilla käydyissä keskusteluissa ja toisissa poliittisissa kamppailuissa) omat sisältönsä. Näin tarkasteluni kohteena ei ole ainoastaan hyvinvointivaltiosta ja erityisesti päivähoidosta käytyjen keskustelujen luonne ja sisältö, vaan kulttuurintutkimuksen lähtökohtien mukaisesti tarkastelen myös politiikan kulttuurin (Eliasoph & Lichterman 2010) elämää päivähoitokeskusteluissa. Tutkimukseni yhtenä

tavoitteena onkin osallistua hyvinvointivaltion kulttuurintutkimuksen metodologisiin keskusteluihin edellä mainittujen teorioiden vuoropuhelulla ja soveltamisella.

Tutkimukseni toinen tavoite on tuottaa tietoa hyvinvointivaltion politiikasta kulttuurintutkimuksellisella lähestymistavalla, jota on sovellettu Suomessa varsin vähän. Tarkemmin ilmaistuna osallistun hyvinvointivaltion politiikan oikeutuksesta, demokratiasta ja responsiivisuudesta käytyihin keskusteluihin tarkastelemalla empiirisesti hyvinvointiin liittyviä näkemyksiä sekä suhteuttamalla toisiinsa päätöksentekijöiden ja kansalaisten argumentteja. Kiinnitän huomiota erityisesti siihen, miten symbolisen vallan rakenteet (Bourdieu 1977) ilmenevät päivähoitokeskusteluissa. Kolmas tavoitteeni on päivähoitopolitiittisia keskusteluja analysoimalla tuottaa tietoa, joka on merkityksellistä myös päivähoitopolitiikkaa koskevien keskustelujen ja päätöksenteon näkökulmasta. Empiirisessä analyysissäni pyrin tekemään näkyväksi päivähoitokeskusteluissa esitettyjen argumenttien lähtökohtia ja niiden poliittisia seurauksia.

Olen valinnut empiirisen tarkastelun kohteeksi päivähoitopolitiikan. Päivähoitopolitiikalla tarkoitan hyvinvointivaltion politiikan yhdellä sektorilla käytäviä tulkintakamppailuja, jotka koskevat alle kouluikäisten lasten päivä- ja kotihoitoa sekä muita perheen ja työn yhteensovittamisen kysymyksiä (vrt. Anttonen 2003, 160; Autto 2005; 2009b). Toisaalta hyvinvointivaltion eri sektoreilla käytävät kamppailut eivät ole täysin erillään toisistaan. Esimerkiksi päivähoito on usein käsitetty osana työvoima- ja väestöpolitiikkaa.

Suomen päivähoitolaki astui voimaan vuonna 1973. Se antoi lapsiperheille mahdollisuuden saada lapsilleen hoitopaikan julkisesta päiväkodista tai perhepäivähoidosta. Vuonna 1985 päivähoitojärjestelmää täydennettiin kotihoidon tuella. Sen myötä äiti tai isä on voinut hoitaa lastaan kotona julkisen tuen turvin kunnes perheen pienin lapsi täyttää kolme vuotta. Lisäksi monet kunnat ovat ilman lakisääteistä velvoitetta maksaneet lapsiperheille kotihoidon tuen kuntalisää. Vuonna 1990 voimaan astunut subjektiivinen päivähoito-oikeus merkitsi, että kunnan oli ilman harkintavaltaa järjestettävä alle kolmevuotiaalle lapselle päivähoitopaikan, mikäli tämän vanhemmat näin halusivat. Vuonna 1996 subjektiivinen päivähoito-oikeus laajennettiin koskemaan kaikkia alle kouluikäisiä

lapsia. Seuraavana vuonna päivähoitojärjestelmää täydennettiin yksityisen hoidon tuella eli vanhemmat saivat julkista tukea valitessaan päivähoiton yksityiseltä sektorilta.

Päivähoitojärjestelmä on uudistusten jälkeenkin pysynyt ajoittain kiihvainä käyneiden julkisten keskustelujen kohteena, ja se tarjoaa mahdollisuuden tarkastella ilmiöitä, jotka ovat ajankohtaisia hyvinvointivaltiota käytyjen keskustelujen näkökulmasta. Päivähoitokeskusteluissa ja päivähoitopolitiikan käytännön toteutuksessa valinnanvapauden ja yksityisen vastuun tematiikat ovat olleet vahvasti esillä. Suomalainen päivähoitojärjestelmä tarjoaa käyttäjilleen mahdollisuuden valita erilaisista hoitovaihtoehdoista. Tästä syystä se toimii esimerkkinä länsimaissa yleistyneestä tavasta hahmottaa hyvinvointivaltion kansalainen kuluttajana (ks. Clarke ym. 2007; Koivusalo, Ollila & Alanko (toim.) 2009; Koski-aho 2008). Päivähoitopolitiikassa julkinen ja yksityinen elämänpiiri ovat myös jännitteisessä suhteessa, sillä sen kautta valtio pyrkii vaikuttamaan ja investoimaan perinteisesti yksityisen piiriin kuuluvaksi katsottuihin vanhemmuuteen ja perheeseen (Ellingsæter & Leira 2006, 4). Näin päivähoitopolitiikka toimii esimerkkinä keskusteluista, joiden kohteena on se, miten yksityisen ja julkisen vastuun tulisi jakautua.

Julkisuudessa käydyissä päivähoitokeskusteluissa onkin keskusteltu esimerkiksi siitä, kuinka todellinen vanhempien valinnanvapaus on, mikä tulisi olla vanhempien vastuu lastensa hoitamisessa ja mikä on lapsen kannalta paras hoitomuoto. Kysymykset hoivasta kytkeytyvät myös hyvinvointivaltion politiikan sisältämien normien ja valtasuhteiden sukupuolittuneisuuteen, mikä on ollut erityisesti feministisen tutkimuksen mielenkiinnon kohteena (ks. esim. Daly & Drake 2003, 12–15). Analyysissäni kiinnitän huomiota sukupuolen lisäksi muihin päivähoitopolitiikan sosiaalisen aseoinnin periaatteisiin pyrkien pääsemään käsiksi myös luokkaan, ikään, etnisyyteen ja alueeseen perustuviin asemointeihin. Olen valinnut päivähoitopolitiikan tarkastelun kohteeksi paitsi edellä mainitsemiä keskustelujen myös valtiollisen päivähoitopolitiikan historian lyhyden ja sen käytäntöjen vakiintumattomuuden vuoksi. Nämä ovat osaltaan vaikuttaneet siihen, että päivähoitopolitiikassa on käyty vilkkaasti kamppailua kansalaisten sosiaalisten oikeuksien ja velvollisuuksien määrittelyistä ja hyvinvointivaltion päämäärien ”oikeasta” tulkinnasta.

Tutkimuksessani pyrin vastaamaan edellä mainitsemiini tavoitteisiin seuraavien kysymysten avulla:

- Miten julkisen vallan ja kansalaisten välinen suhde rakentuu suomalaisissa päivähoitokeskusteluissa?
- Miten julkisten päätöksentekijöiden ja kansalaisten esittämät näkemykset asettuvat suhteessa toisiinsa?
- Miten toimija-asema ja tulkintakamppailun diskursiiviset ehdot kohtaavat hyvinvointivaltion politiikassa?

Bourdieuun ajatuksia soveltavassa tutkimuksessa on vaikea välttyä oman tutkijanpositionsa ja siitä tuotetun tiedon luonteen pohtimiselta. Mikä on tutkimukseni tulkintojen suhde tutkittavien ihmisten tietoon? Bourdieu katsoo sosiologisen tutkimuksen tehtäväksi yhteiskunnallisten valtasuhteiden näkyväksi tekemisen. Hänen mukaansa sosiologia auttaa purkamaan symbolisen väkivallan rakenteita yleistämällä poliittista ajattelu- ja toimintakykyä (ks. Wacquant 2004, 11). Bourdieu näkeekin sosiologisen tulkinnan yksilötasolla tietoisuutta kasvattavan psykoanalyysin sosiaalisena vastineena, sosioanalyysinä (Bourdieu & Wacquant 1995, 86). Hänen refleksiivisen sosiologian ajatukseen sisältyy oletus, että sosiologialla on mahdollisuus objektiiviseen tulkintaan tai totuuteen (Bourdieu & Wacquant 1995; Bourdieu 2004). Tämä edellyttää sitä, että sosiologi ja ennen kaikkea sosiologia yhteisönä tarkastelevat itseään ja tulkintojensa ehtoja samoilla välineillä kuin ne tarkastelevat muuta yhteiskuntaa.

Ranskalaisen pragmaattisen sosiologian suuntauksessa on kritisoitu Bourdieuun edustamaa käsitystä sosiologisesta tiedosta. Bruno Latour (1996) kritisoi asenteeltaan ylimieliseksi sellaista sosiologiaa, joka olettaa tietävänsä enemmän kuin tutkittavat toimijat. Tällainen sosiologia olettaa näkevänsä sosiaalisen rakenteen tai todellisuuden, minkä alaisia toimijat ovat ja mikä voi olla hyvin erilainen kuin millaiseksi toimijat itse sen kuvittelevat. Vaihtoehtoisena lähestymistapana Latour esittää sosiologian, joka tunnistaa ilmiöiden ainutlaatuisuuden ja joka pyrkii oppimaan yhteiskuntaa rakentavilta ihmisiltä. Tällainen sosiologia ei väitä esittävänsä objektiivisempaa tulkintaa todellisuudesta, vaan se lisää oman tulkintansa tutkittavan ilmiön tuottamiseen osallistunei-

den ihmisten tekemien tulkintojen joukkoon. (Latour 1996, 199–200; vrt. Bourdieu 2004, 28–29.)

Minkä luonteisina tämän tutkimuksen tulkinat hahmottuvat Latourin ja Bourdieun esitysten pohjalta? En jaa Bourdieun näkemystä sosiologisten tulkintojen objektiivisuudesta suhteessa tutkittavien ihmisten tekemiin tulkintoihin. Sen sijaan koen Latourin tapaan tarjoavani asioista tulkintoja toisten mahdollisten tulkintojen rinnalle. Nuo toiset tulkinat ovat erilaisia, mutta eivät välttämättä kauempana totuudesta kuin omani. Samaistun myös Latourin kuvaamaan kunnioittavan uteliaaseen tapaan suhtautua tutkittavien ihmisten tietämiseen ja tekemiseen. Tutkimuksessani tämä näkyy esimerkiksi siten, etten lähde kyseenalaistamaan analysoimieni tekstien todellista valtaa suhteessa hyvinvointivaltion käytännön politiikkaan tai niiden tarkoituksenmukaisuutta poliittisena toimintana, vaan kuvaan niitä symbolisen vallankäytön (Bourdieu 1991) näkökulmasta. Tutkimukseni lähtökohdista ei ole olennaista kysyä, onko esimerkiksi analysoimillani vanhempien yleisönosastokirjoituksilla todellista vaikutusta päivähoitopoliittisiin käytäntöihin. Tämän sijasta näen ne yhtenä ihmisten harjoittamana sosiaalisen ja poliittisen toiminnan muotona ja siksi merkityksellisinä, kiinnostavina ja tutkimisen arvoisina.

Tutkimuksissa tehdään tulkintoja, joiden merkitys on monikerroksinen. Jacques Derrida (2003) tuo esiin tulkintojen monikerroksisuuden, kun hän Rousseauin teksteistä tekemiensä tulkintojen ehtoja pohtiesaan toteaa olevansa vakuuttunut siitä, että hän on onnistunut ”vangitsemaan jotakin typistymättömän rousseaulaista”. Samalla hän kuitenkin toteaa tulkinnoissaan kauhoneensa mukaan vähemmän arvokkaita huomioita: ”yhä varsin muodottomaksi jäävän kasan juuria, multaa ja kaikenlaisia kerrostumia”. (Derrida 2003, 53.) Samalla tavoin uskon itse tuovani esiin hyvinvointivaltion politiikasta jotakin olennaista. Katson laadulliseen tutkimukseen kuuluvaksi piirteeksi sen, että olennaisen vangitsemisessa tutkimus tuottaa myös tulkintoja ja havaintoja, joista kaikki eivät ole lukijan kannalta samalla tavoin merkityksellisiä.

Vaikka en yhdy Bourdieun näkemykseen sosiologisen tiedon objektiivisuuden mahdollisuudesta, jaan hänen käsityksensä tiedeyhteisön suuresta merkityksestä tulkintojen ohjaamisessa ja arvioimisessa. Tiedeyhteisö on tutkijan tulkintojen tukena jo tämän käyttäminä teoriaina

ja menetelminä. Niiden mukana yksittäiseenkin tutkimukseen sisältyy tiedeyhteisön aikaisemmin tekemää itsensä tarkastelua. Metodologinen lähestymistapani ohjaa samalla tavalla minun tulkintojani kuin sosiaalisen kentän tai kontekstin logiikka (Bourdieu & Wacquant 1995, 37) ohjaa tutkimieni ihmisten esittämiä tulkintoja (ks. myös Derrida 2003, 53). Samalla kun tiettyihin teoreettisiin ja menetelmällisiin perinteisiin tukeutuminen rajaa näkökulmaani, se myös auttaa välttymään tulkintojeni mielivaltaisuuodelta (ks. Gadamer 2004, 7–8).

Tiedeyhteisön refleksiivinen työ ei kuitenkaan perustu täysin jo tehtyyn, eikä se ole pelkästään tässä hetkessä tapahtuvaa. Tulkintojen luonteen arviointi jatkuu siinä elämässä, jota teksti elää sen jälkeen, kun tutkija on sen luovuttanut sen lukijoiden käsiin (ks. Barthes 1993). Kirjoittajana koen velvollisuudekseni tarjota seuraavissa luvuissa lukijalle riittävät mahdollisuudet tähän tehtävään.

1.3 Kirjan juoni

Tutkimusta aloittaessani teoreettisena oletuksenani oli, että julkisten päätöksentekijöiden (kansallisella ja kunnallisella tasolla) ja kansalaisten esittämässä näkemyksissä olisi ehkä löydettävissä omat, toisistaan poikkeavat tavat tulkita päivähoitoon liittyviä kysymyksiä. Bourdieun ajattelua soveltaen hahmotin parlamentaarisen politiikan, kunnallispolitiikan ja kansalaisvaikuttamisen kontekstit erillisinä sosiaalisina kenttinä, joissa toiminta noudattaa kentän logiikan sille asettamia sääntöjä tai ehtoja. Aloitin empiirisen analyysin tarkastelemalla eduskunnan päivähoitokeskusteluja, jotka edustavat tutkimuksessani kansallista ja parlamentaarista päätöksentekoa. Näistä etenin analysoimaan yhden esimerkkikunnan asiakirjoja, jotka olen valinnut edustamaan kunnallista päätöksentekoa. Tämän jälkeen analysoin tutkimuksessani kansalaisten tulkintoja edustavia kuntalaisaloitteita ja yleisönosastokirjoituksia.

Lähtöoletuksen mukaisesti löysin näistä kolmesta omat logiikkansa. Julkisten päätöksentekijöiden keskinäisissä keskusteluissa – eduskunnassa ja kunnassa – ja kansalaisten kannanotoissa hahmottui omat toimija-asemien välisiin suhteisiin perustuvat vastakkainasettelunsa, jotka mukailivat keskusteluissa esitettyjä näkemyksiä. Havaitsin kuitenkin,

että päätöksentekijöiden ja kansalaisten esittämissä tulkinnoissa oli myös yllättävän paljon yhteisiä tekijöitä. Tämä samanlaisuus oli näkemykseni mukaan ymmärrettävissä paremmin poliittisen toiminnan diskursiivisia ehtoja korostavien teorioiden avulla kuin bourdieulaisella lähestymistavalla, joka selittää poliittista toimintaa erityisesti toimija-aseman lähtökohdista. Tämä havaintoni sai minut analysoimaan vielä *Helsingin Sanomien* pääkirjoitussivulla käytyjä päivähoitokeskusteluja. Tämän taustalla oli halu suhteuttaa päätöksentekijöiden ja kansalaisten esittämät tulkinat laajempaan päivähoitopoliittisten tulkintojen kirjoon ja sen historiaan.

Seuraavassa luvussa käyn teoreettista vuoropuhelua Bourdieun toimijan asemaa korostavan teoretisoinnin ja poliittisen toiminnan diskursiivisia ehtoja painottavien näkemysten välisellä. Tällä vuoropuhelulla pyrin muotoilemaan hyvinvointivaltion politiikan empiiriseksi tarkastelemiseksi lähestymistavan, jossa huomio kiinnittyy toimija-asemien ja toiminnan diskursiivisten ehtojen väliseen suhteeseen. Sen avulla pyrin ymmärtämään päätöksentekijän ja kansalaisen asemista esitettyjen näkemysten erilaisuutta ja samanlaisuutta. Esittelen myös käyttämäni tutkimusaineistot ja aineiston empiiriseen analyysiin soveltamani menetelmät.

Tämän jälkeen sovellan muotoilemaani lähestymistapaa Suomessa käytyihin päivähoitokeskusteluihin. Aloitan tämän tekemällä näkyväksi Suomessa käytyjen päivähoitokeskustelujen diskursiivisia ehtoja. Luvussa 3 kysyn, mitkä ovat päivähoitokeskustelujen keskeisimmät diskursiiviset subjektiasemat, mitä oikeuksia ja velvollisuuksia näihin asemiin kytketään ja miten asemiin kytketyt oikeudet velvollisuudet oikeutetaan. Pyrin vastaamaan kysymyksiin analysoimalla *Helsingin Sanomien* pääkirjoitussivuilla vuosina 1972–2006 julkaistuja kirjoituksia.

Luvuissa 4 ja 5 kysyn, miten kansalaiset ja julkiset päätöksentekijät osallistuvat hyvinvointivaltiosta käytävään tulkintakamppailuun. Kiinnitän huomiota siihen, miten valtion ja kansalaisten välinen suhde rakentuu julkisten päätöksentekijöiden ja kansalaisten esittämissä tulkinnoissa sekä miten toimija-asemat ja toiminnan diskursiiviset ehdot ja resurssit tulkinnoissa ilmenevät. Luvussa 4 tarkastelen paikallisella tasolla käytyjä päivähoitokeskusteluja. Tässä empiirisen analyysin kohteena ovat kunta-organisaation asiakirjat ja päivähoitoikäisten lasten vanhempien kuntalaisaloitteet ja yleisönosastokirjoitukset. Luvussa 5 analysoin val-

takunnallisessa päätöksenteossa ja puoluepolitiikassa käytyjä päivähoitokeskusteluja. Aineistona käytän eduskunnan ryhmäpuheenvuoroja ja aloitteita.

Kirjan toiseksi viimeisessä luvussa tiivistän havaintoni päivähoitopoliittisista keskusteluista ja vastaan niiden avulla asettamiini tutkimuskysymyksiin. Ensiksi tarkastelen, miten julkisen vallan ja kansalaisten välinen suhde rakentuu suomalaisissa päivähoitokeskusteluissa. Tämän jälkeen suhteutan kansalaisten ja päätöksentekijöiden esittämät tulkinnot toisiinsa. Lopuksi pohdin analyysin tuloksien avulla, miten toimija-asetat ja diskursiiviset ehdot rakenteistavat hyvinvointivaltion politiikkaa. Luvussa 7, joka on kirjan viimeinen, vedän yhteen johtopäätökseni hyvinvointivaltion politiikasta.

2

GET UP, STAND UP: HYVINVOINTIVALTION POLITIikka TULKINTAKAMPPAILUNA

”Get up, stand up: stand up for your rights” (Bob Marley & Peter Tosh).

Pierre Bourdieu on yhdessä Michel Foucault’n ja Birminghamin koulukunnan edustajien kanssa keskeisimpiä taustavaikuttajia sosiologisen kulttuurintutkimuksen tai kulttuurisosiologian muotoutumisessa (Alexander & Smith 2010, 14). Bourdieun vaikutus kulttuurintutkimukseen on ilmennyt ainakin kahdella tavalla. Ensinnäkin hänen ajattelunsa on sovellettu kulttuurin ja vallan välisen suhteen käsitteellistämiseksi, joskin tässä mielessä Foucault’n vaikutus on ollut vahvempi. Toiseksi Bourdieun vahva sitoutuminen empiiriseen tutkimukseen on osaltaan myös vahvistanut kulttuurisosiologian asemaa keskeisenä sosiologisen analyysin muotona. (Bennett ym. 2009, 18, 20).

Tässä luvussa muotoilen erityisesti Bourdieun ajattelusta vaikutteita ammentaen teoreettisen lähestymistavan, joka auttaa tarkastelemaan hyvinvointivaltion politiikkaa toimijoiden aseman ja tilanteiden asettamien diskursiivisten ehtojen välisenä suhteenä. Hyödynnän Bourdieun ajatuksia pikemminkin joustavasti ja empiirisen tutkimuskohteen asettamia ehtoja huomioiden kuin pyrkimällä noudattamaan oikeaoppisesti ja pikkutarkasti niitä määritelmiä, joita Bourdieu itse käsitteilleen antoi. Tapani soveltaa Bourdieun ajatuksia noudattaen hänen omaa ajatteluaan,

sillä hän korostaa käsitteensä joustavuutta ja monitulkinnallisuuden välttämättömyyttä (Skeggs 2004, 20; Bourdieu & Waqquant 1995). Huomioin Bourdieun teorioiden soveltamisessa myös kritiikin, jota Bourdieun ajattelua kohtaan on esitetty ranskalaisen pragmaattisen sosiologian ja feministisen teoretisoinnin tahoilta. Lisäksi pyrin keskustelemaan brittiläisten hyvinvointivaltiotutkimusten kanssa, joissa on sovellettu Antonio Gramscin ja Foucault'n käsitteitä. Sovellan lähestymistapaani myöhemmissä luvuissa hyvinvointivaltion politiikan empiiriseen tarkasteluun.

Ensiksi esittelen Bourdieun näkemyksen symbolisesta vallasta ja valtiosta. Tämän jälkeen tarkastelen Bourdieun käsitteiden hyödyllisyyttä poliittisen toimijuuden ja sosiaalisten toimija-asemien tarkastelussa. Täydennän Bourdieun käsitteitä teorioilla, jotka korostavat poliittisen toiminnan diskursiivisia ehtoja. Kolmannessa alaluvussa keskityn käsitteisiin, jotka auttavat poliittisten näkemysten sisällön tarkastelussa. Ehdotan subjektiaseman käsitettä ja oikeuttamisen periaatteita teoreettisiksi välineiksi, jotka kiinnittävät huomiota poliittisen toiminnan diskursiivisiin ehtoihin sekä auttavat jäsentämään poliittisten tulkintojen sisällöllisiä piirteitä. Lopuksi muotoilen lähestymistapani sekä esittelen soveltamani analyysimenetelmät ja käyttämäni tutkimusaineiston.

2.1 Symbolinen valta ja valtio

Bob Marley kehottaa laulussa ”Get up, stand up” oikeuksiensa puolustamiseen ja poliittiseen toimintaan. Laulussa tämän tekee mahdolliseksi hengellisten auktoriteettien esittämän, tuonpuoleista elämää korostavan näkemyksen kyseenalaistaminen sekä vaihtoehtoisen näkemisen tavan tuominen sen rinnalle. Laulu tuo esiin myös hallitsevien diskurssien kyseenalaistamisen emansipatorisen luonteen: ”But if you know what life is worth, you will look for yours on earth”. Bourdieuta voi luonnehtia sosiologian bobmarleyksi, sillä hän korostaa yhteiskunnan tarkasteluisaan sosiaalisesta todellisuudesta käytävää kamppailua (ks. myös Rahkonen 1999, 16–17).

Tutkimukseni näkökulma hyvinvointivaltion politiikkaan kiteytyy Bourdieun symbolisen vallan käsitteessä. Symbolisella vallalla hän tarkoittaa valtaa rakentaa sosiaalista todellisuutta sanoilla ja kategorioilla.

Se on myös valtaa oikeuttaa jokin tietty todellisuuden tulkinta. (Bourdieu 1990, 135.) Bourdieun käsitys politiikasta noudattaa symbolisen vallan ajatusta. Hänen mukaansa poliittinen kamppailu on kamppailua todellisuuden oikeasta tulkinnasta. Siinä kamppailuun osallistuvien toimijoiden pyrkimyksenä on saada valta määrittellä se, miten asiat ovat ja miten niiden pitäisi olla. (Bourdieu 2000, 185–186.) Tämän lähtökohdan mukaisesti hahmotan hyvinvointivaltion politiikan kamppailuna siitä, millainen hyvinvointivaltio meillä on, millainen sen pitäisi olla ja mitkä ovat ne keinot, joilla päämääräksi asetettu tilanne olisi saavutettavissa. Käsitän sen myös kamppailuna oikeasta tulkinnasta koskien valtion ja kansalaisten välisten oikeuksien ja velvollisuuksien jakoa.

Symbolisen väkivallan käsitteellä Bourdieu jäsentää tulkintakamppailuissa rakentuvia valtasuhteita. Käsite viittaa kamppailujen asetelmaan, joka suosii tiettyjä ryhmiä ja toimija-asemia tai tiettyjä kysymyksenasetteluja (Heiskala 1996, 207–208). Symbolinen väkivalta on luokiteltavissa kahteen muotoon, joita Bourdieu kuvaa heterodoksaksi ja doksaksi. *Heterodoksa* viittaa tilanteeseen, jossa on keskenään kilpailevia todellisuuden tulkintoja. Siinä tietyt tulkinnat kuitenkin hallitsevat kamppailua pitäen vaihtoehtoiset tulkinnat marginaalissa. *Ortodoksia* on symbolisen väkivallan voimakkaampi muoto. Siinä kamppailua hallitsee yksi tulkinta, joka sulkee kokonaan pois vaihtoehtoiset tulkintatavat. Heteroksen ja ortodoksan lisäksi Bourdieu erottaa vielä *doksan*. Se viittaa kamppailujen puheavaruuden ulkopuolelle jäävään, itsestäänselvyyden alueeseen, joka ei artikuloidu. Doksan alueelle sijoittuvien, julkilausumattomien sääntöjen esille tuleminen edellyttää doksan haastamista kriittisillä tulkinnoilla ja vaihtoehtojen osoittamisella. (Bourdieu 1977, 164, 168; Laine & Peltonen 2003, 74.) Doksan alueelle jäävän huomaaminen vaatii sen kysymistä, mitä mahdollista jää keskustelujen ulkopuolelle. Kriittistä lähestymistapaa edustavat hyvinvointivaltiotutkimukset korostavat juuri tätä toisin näkemisen mahdollisuuden huomaamista tutkimuksen tehtävänä. Myös hyvinvointivaltion kulttuurintutkimuksen poliittisuus perustuu ainakin osittain vaihtoehtoisten tulkintojen näkyväksi tekemiseen (ks. Oorschot 2007, 137).

Gramscilainen hyvinvointivaltiotutkimus on yhtä lailla korostanut sitä, että hyvinvointivaltiosta käydään jatkuvaa tulkintakamppailua. Se on myös kiinnittänyt huomiota muutosten osittaisuuteen, keskeneräisyyteen

ja ristiriitaisuuksiin. Näissä tutkimuksissa Gramscin hegemonisten projektien käsite on viitannut siihen, että hyvinvointivaltiota koskevien tulkintojen (ideologioiden) väliset suhteet ovat hierarkkisia. (Clarke 2004; ks. myös Laclau & Mouffe 2001[1985].) Niin ikään Gramscin käsitteisiin kuuluvan terveen järjen (common sense) käsitteellä se on puolestaan jäsentänyt kollektiivisiä käsityksiä ja luonnollistettuja merkityksiä liittyen esimerkiksi sukupuoleen ja perheeseen sekä rotuun ja kansakuntaan (Clarke 2004, 38; Bruff 2008, 8–9). Näiltä lähtökohdiltaan gramscilainen tutkimus kulkee käsi kädessä Bourdieun diskurssin rakentumista koskevien ajatusten kanssa. Näitä ajatuksia soveltaen pyrin tässä tutkimuksessa kiinnittämään huomiota hyvinvointivaltiota koskevien tulkintojen moninaisuuteen ja samanaikaisuuteen sekä niiden keskinäisiin valtasuhteisiin.

Foucault’laisissa analyyseissa sen sijaan tulkintojen moninaisuus näytetään vahvemmin historiallisten katkosten muodossa. Eri ajattelutapojen keskinäisen kamppailun sijasta niissä korostuu ajatus yhdestä hallitsevasta tulkintatavasta sekä sen korvautumisesta toisella hallitsevalla tulkinnalla. Toisin sanoen foucault’laisissa tutkimuksissa hyvinvointivaltion historia näyttää ”eri aikoina muodostuneiden merkitysten kerrostuneisuutena” (Kettunen 2008, 132; vrt. Mäntymäki 2006, 75). Tietystä historiallisesta tilanteesta hallitsevaan tulkintaan tai ”totuuteen” ne viittaavat diskurssin ohella myös – niin ikään Foucault’n sanastoon kuuluvalla – episteemin käsitteellä (Dean 1999, 31–32; Törrönen 2004, 24; Kinnunen 2001, 148–155; Palola 2010, 169–172; Savio 2010, 151). Foucault’laisissa analyyseissä on tämän lähtökohdan mukaisesti tarkasteltu esimerkiksi liberaalin hallinnon eetosta sekä Euroopan unionin hallinnan logiikkaa (ks. Miller & Rose 2010; Kaisto & Pyykkönen (toim.) 2010).

Foucault’laisia hyvinvointivaltiotarkasteluja on kritisoitu siitä, että ne käsittävät hallinnolliset pyrkimykset totaalisina ja onnistuneina, vaikka poliittisiin kamppailuihin ja niiden sosiaalipoliittisiin seurauksiin usein sisältyy ristiriitaisuuksia ja kompromisseja (Clarke 2004). Tämä ei välttämättä johdu pelkästään poliittisten kamppailujen luonteen kapeasta ymmärtämisestä, vaan myös siitä, että foucault’laisten tutkimusten katse kohdistuu usein tulkintojen keskinäisten kamppailujen sijasta tietyn hallintamuodon eetos- sen ilmenemismuotoihin. Siksi katson, että sen tulkinnallinen voima ei yllä bourdieulaisen ja gramscilaisen näkökulman tasolle, kun tavoitteena on erilaisten tulkintojen ja toimijoiden välisen kamppailun ymmärtäminen.

Hyvinvointivaltion kulttuurintutkimuksessa on peräänkuulutettu valtion huomioimista paitsi tulkinta- ja merkityskamppailujen kohteena myös poliittisena toimijana. Bourdieu (2000) täyttää tämän vaatimuksen korostaessaan valtion merkitystä sosiaalisen todellisuuden tuottamisessa ja uusintamisessa. Hänen mukaansa valtio on hallinnollinen rakenne ja käytäntöjä säätelevä auktoriteetti, joka vaikuttaa kansalaisiin ja muihin toimijoihin näihin kohdistamallaan rajoituksilla ja sanktioilla. Bourdieu ei kuitenkaan hahmota valtiota ainoastaan valtaa käyttävänä toimijana, vaan myös kamppailun kohteena ja legitimaation lähteenä. (Bourdieu 2000, 175, 240.) Tässä näkemyksessä valtio on erillinen sekä hallituista että hallitsijoista (ks. myös Skinner 1989, 112; Rosanvallon 2008). Valtio on keskeinen poliittisten kamppailujen kohteena siksi, että tietyn tulkinnan saaminen osaksi valtion politiikkaa tekee kyseisestä tulkinnasta virallista totuutta ja antaa sille valtaa hyvinvointivaltion käytännön politiikan säätelymiseen (Bourdieu 2000, 175, 240). Kun politiikka käsitetään kamppailuna ”oikeasta” tai perustellusta todellisuuden tulkinnasta sekä pyrkimyksenä tietyn tulkinnan yleistämiseen, on valtio instituutio, jonka kautta tämä pyrkimys on tehokkaimmin toteutettavissa (Kauppi 2004, 83; Wacquant 2005a, 16).

Samantapaisesti myös gramscilaisessa teoretisoinnissa valtio on nähty instituutiona, jonka sisällä saavutettu valta on keskeistä poliittisen liikkeen onnistumisen kannalta (Gramsci 1982, 125; Hall 1992, 41). Pekka Kososen (1988, 87; ks. myös Hautamäki 2005) mukaan juuri Gramsci on ollut keskeinen ajattelija valtion käsitteen laajentamisessa suhteessa funktioita, instrumentaalisuutta ja määräysvaltaa korostaviin valtiokäsityksiin. Myös foucault’lainen teoretisointi kiinnittää huomiota valtiokoneiston kautta tapahtuvaan vallan käyttöön ja hallintaan. Siinä valtio hahmottuu yhtenä auktoriteetin muotona ja toimijana, joka on edelleen keskeinen sekä ”ongelmien” että esitettyjen ratkaisujen käsitteellistäjänä. (McKee 2009, 468, 470; ks. myös 2008; Foucault 2003, 244; Miller & Rose 2010, 104–105.) Foucault’laisia tarkasteluja on kuitenkin kritisoitu siitä, että ne unohtavat valtion kiinnittäessään huomionsa erityisesti sen ulkopuolella tapahtuvaan hallintaan (Clarke 2004, 115; Newman & Clarke 2009, 19; McKee 2009; ks. myös Hall 1985, 93).

Tarkastelen valtiota bourdieulaisittain symbolisen vallan lähteenä, mutta myös kansalaisten ja valtion välistä suhdetta määrittelevänä insti-

tuutiona. Jälkimmäisen osalta tukeudun Habermasin käsitykseen hyvinvointivaltiosta. Hänen mukaansa hyvinvointivaltio perustuu valtion ja kansalaisten väliseen vaihtoon, jossa kansalaiset saavat sosiaalisen palkkion mukautuessaan talousjärjestelmän ja työelämän vaatimuksiin (Habermas 1987, 322; ks. myös Peillon 1998, 219; Autto 2007, 205).

Vaikka Habermas käsittää vaihdon pikemminkin sopimuksellisenä kuin kamppailun tuloksena, auttaa hänen näkemyksensä tuomaan esiin, kuinka hyvinvointivaltiosta käytävissä kamppailuissa symbolinen järjestys kytkeytyy kysymyksiin materiaalien resurssien jakamisesta. Kamppailujen kohteena ovat symbolisen vallan lisäksi materiaaliset resurssit ja erilaisen toiminnan muotojen rahallinen arvottaminen (ks. myös Lewis 2000, 10). Niissä on kyse myös toiminnan hyödyllisyyden ja toiminnan toteuttajan statuksen määrittämisestä (ks. Sennett 2007, 176–177; Lister 1997, 14–15). Ne ovat kamppailua siitä, kenelle ja missä määrin yhteiskunnallista arvontaa ja tunnustusta tulisi osoittaa. Toisin sanoen hyvinvointivaltion kautta pyritään säilyttämään tai muuttamaan vallitsevia tulkintoja siitä subjektiasemien järjestyksestä, johon sosiaalisten etuuksien jakaminen perustuu. Tähän liittyvät esimerkiksi kamppailut oman lapsen hoitamisen merkityksistä ja yhteiskunnallisesta arvosta sekä siihen kohdistetun julkisen tuen oikeasta suuruudesta (Autto 2007; 2009a). Hyvinvointityön ammattien tutkimuksessa tämä näkökulma on omaksuttu tarkasteltaessa sitä, miten ammattien välisiä hierarkioita on tuotettu ja horjutettu niitä arvottavan symbolisen järjestyksen kautta (ks. esim. Henrikson 1998). Feministisessä hyvinvointivaltiotutkimuksessa on puolestaan käsitelty hyvinvointivaltion ”naisystävällisyyden” lisäksi ”patriarkaalista valtiota”, joka ylläpitää sosiaalisen palkitsemisen sukupuolittuneisuutta (Lister 2000, 25–26).

2.2 Poliittisen kamppailun kentät ja tilanteet

Most people think,
Great God will come from the skies,
Take away everything
And make everybody feel high

(Bob Marley & Peter Tosh.)

Marleyn sanoista voi lukea epäilyksen kansalaisten ajattelun itsenäisyyttä ja kriittistä kapasiteettia kohtaan. Myös Bourdieu hahmottaa kansalaiset pikemminkin vallan käytön kohteina ja vallitsevien valtarakenteiden uusintajina kuin vastarintaa tekevinä toimijoina ja vallan käyttäjinä. Hänen mukaansa valtio muokkaa yhteiskuntapoliittisten ohjelmien ja toimenpiteiden avulla tai materiaalisin ja symbolisin keinoin yksilöiden käyttäytymistäipumuksia sekä saa kulttuurisen järjestyksen tuntumaan luonnolliselta. Näin hallitut alistuvat tiedostamattaan ja ottavat vallitsevan sosiaalisen järjestyksen annettuna ilman, että he kyseenalaistaisivat sitä. (Bourdieu 1998, 87, 108–109, 126.) Samalla tavoin koko yhteiskuntatieteissä on erityisesti Michel Foucault'n tuotannon viitoittamana korostettu enemmän kansalaisiin kohdistuvaa hallintaa kuin kansalaisten barrikaadeille nousemista tai heidän taholtaan vallanpitäjiin kohdistuvaa vastarintaa ja valvontaa (Rosanvallon 2008, 45).

Bourdieulaisesta näkökulmasta tämä valtasuhteiden yksisuuntaisuus näyttäytyy yhteiskunnan perustavanlaatuisena piirteenä (Förnäs 1998, 123; Wacquant 2004, 11). Marxilaisessa hengessä Bourdieu asettaa sosiologisen tutkimuksen tehtäväksi hallintasuhteiden näkyväksi tekemisen ja yksilöiden tietoisuuden lisäämisen, mikä puolestaan mahdollistaa vastarinnan ja symbolisen väkivallan rakenteiden purkamisen (Bourdieu & Wacquant 1995). Demokratia tulisi hänen mukaansa nähdä sosiaalisten vastakohtien hävittämisen historiallisena prosessina, koko ajan jatkuvana pyrkimyksenä tehdä sosiaalisista suhteista vähemmän mielivaltaisia, instituutioista vähemmän epäoikeudenmukaisia, resurssien ja vaihtoehtojen jakautumisesta vähemmän epätasapainoista ja tunnustamisesta vähemmän niukkaa (Wacquant 2004, 11).

Bourdieuuta on kritisoitu siitä, että hänen teorian sa rajoittuu symbolisen järjestyksen ja valtasuhteiden uusintamiseen sen sijaan, että ne tarkastelisivat myös niiden muutosten dynamiikkaa (Siisiäinen 2008, 19). Näen Bourdieun ajattelun suoran soveltamisen johtavan samaan ongelmaan kuin mistä myös foucault'laisia analyysejä on kritisoitu: se ei huomioi riittävästi vallan käytön kohteena olevien toimijoiden harjoittaman vastarinnan ja kyseenalaistamisen mahdollisuutta (ks. Bruff 2008, 43–44; Clarke 2004; Törrönen 2005, 140; Helén 2010, 46). Se myös jättäisi huomioimatta valtaa pitäviin kohdistuvan vastavallan, joka hyvinvointivaltion politiikassa ilmenee esimerkiksi kansalaisten pyrkimyksenä puolustaa ja laajentaa oikeuksiaan ilmaisemalla tahtonsa julkisuudessa (ks. Rosanvallon 2008; Lister 1997, 35; Olson 2006, 49).

Pyrin dialektiseen lähestymistapaan, jossa on analyyttinen tila myös vastarinnalle tai vallan vastavuoroisuudelle (ks. Clarke 2004, 39–40; ks. myös Holland & Lave 2001, 10). Edellä esittämästäni kritiikistä huolimatta katson Bourdieun sosiaalisen kentän käsitteen hyödylliseksi hyvinvointivaltion politiikan dynamiikan ymmärtämisessä. Sovellan kuitenkin Bourdieun kentän käsitettä tavalla, joka antaa tilaa paitsi julkisten päätöksentekijöiden myös kansalaisten poliittiselle toimijuudelle.

Sosiaalisen kentän käsitteen avulla kiinnitän huomiota siihen, että hyvinvointivaltiosta käytävien tulkintakamppailujen osallistujat toimivat tietystä sosiaalisesta kontekstista ja sen avaamasta horisontista käsin. Bourdieu (Bourdieu & Wacquant 1995, 37) näkee yhteiskunnan koostuvan sosiaalisista kentistä, joista jokaisella on oma legitiimi intressinsä ja omat säätelyperiaatteensa. Bourdieun kuvaamissa kentissä on kyse ”samalla kertaa sekä voimien kentästä, jonka välttämättömyydet pakottavat siellä olevia, että taistelukentästä, jolla toimijat kenttää täten muuttaen tai sen entisellään säilyttäen iskevät yhteen” (Bourdieu 1998, 44).

Sosiaalisella kentällä tapahtuva kamppailu perustuu kentän sisäiseen rakenteeseen. Kentän jakautuminen erilaisiin toimija-asemiin kuuluu-kin käsitteen keskeisiin lähtökohtiin. Kenttä rakentuu erilaisista toimija-asemista, joista käsin sen toimijat sosiaalisen todellisuuden hahmottavat (Bourdieu & Wacquant 1995, 124–126, 129–130, 135, 268, 301). Toimija-aset ovat myös valtasuhteita, jotka tarjoavat toisiinsa nähden erilaiset mahdollisuudet tavoitteen saavuttamiseen (Jenkins 2002, 85). Asemat ovat toisiinsa nähden hallitsevassa, alisteisessa tai tasa-arvoisessa suhteessa

(Bourdieu & Wacquant 1995, 125). Näkemykseni mukaan kenttien sisäisen eriytymisen ja siitä kumpuavan kamppailun dynamiikan esiin tuominen tekee Bourdieun teoriasta hyödyllisen hyvinvointivaltion politiikan ymmärtämisessä. Sen avulla voi tehdä näkyväksi hyvinvointivaltiosta käytävän kamppailun sosiaalisen kontekstin merkityksen sekä toimijoiden esittämien näkemysten että diskursiivisten strategioiden kannalta.

Käytän kentän käsitettä jäsentääkseni sosiaalisia konteksteja ja asemia, joista edellä mainitut toimijat osallistuvat hyvinvointivaltiosta käytävään kamppailuun. Tarkastelen julkisten päätöksentekijöiden ja kansalaisten osallistumista hyvinvointivaltiosta käytävään tulkintakamppailuun toimintana, jonka nämä tekevät omilta kentiltään ja niiden tiettyjen toimija-asemien avaamista horisonteista käsin (vrt. esim. Suopajarvi 2001; Lempiäinen 2003). Aineistossani eduskunnan keskustelut sijoittuvat areenalle, jota Bourdieu nimittää politiikan kentäksi. Bourdieu (1991) rajaa politiikan kentän sosiaaliseksi tilaksi, jossa lähinnä politiikan ammattilaiset kamppailevat symbolisesta vallasta. Poliitiikan kentän huomioiminen on hyvinvointivaltion politiikan tarkastelun kannalta keskeinen, sillä se on historian kuluessa muotoutunut länsimaisten demokratioiden legitiimiksi yhteiskunnallisen vallankäytön sekä julkisen päätöksenteon ja keskustelun areenaksi (Laine & Peltonen 2003, 77; Nousiainen 1998, 154; Pekonen 2011, 14; Kulynych 1997, 20; Habermas 1996, 307).

Kulttuurintutkimuksellista lähestymistapaa kuvaa paremmin lause ”kaikki on poliittista” kuin politiikan käsittäminen kapeammin pelkääjän institutionaalisenä politiikkana (ks. Newman & Clarke 2009, 23; Nash 2001). Näin ollen kulttuurintutkimuksen tulokulmasta hyvinvointivaltiosta käytävä kamppailu ei rajaudu pelkääjän institutionaalisen politiikan kentälle. Laaja politiikka-käsitys on perusteltua myös hyvinvointivaltion institutionaalisten muutosten näkökulmasta. Länsimaisten hyvinvointivaltioiden hallinnollinen kehitys on kulkenut keskusjohtoisuudesta kohti paikallisen päättävällän korostamista, mikä lisää politiikan kentän ulkopuolella sijaitsevia tiloja, joissa kamppailuja voi tapahtua tai artikuloitua (Clarke 2004, 123). Näihin kamppailuihin voi osallistua poliitikkojen lisäksi kirjava joukko erilaisia toimijoita, kuten esimerkiksi hyvinvointityön ammattilaiset ja kansalaiset. Pohjoismaisessa hallinnon perinteessä kunta on ollut keskeinen toimija hyvinvointipalvelujen käytännön toteuttajana ja kansalaisten preferenssien kuulemisen varmistajana

(Nousiainen 1998, 291–292). Siksi huomioin tarkastelussani kunnallishallinnon ja kansalaisen poliittisen toiminnan kontekstit omina kenttinä.

Juuri kansalaisten poliittisen toiminnan ja poliittisen osallistumisen erilaiset muodot on hyvinvointivaltion politiikan ulottuvuus, jonka sivuuttamisesta on kritisoitu hyvinvointivaltion kansalaisuuden tarkastelemissa vahvasti vaikuttanutta marshallilaista kansalaisuuskäsitystä. Kriitikin mukaan T. H. Marshallin (1964) teoriaan perustuva näkemys kansalaisuuden evoluutiosta, missä kansalaisten oikeudet ovat laajentuneet perusoikeuksien ja poliittisten oikeuksien (äänioikeus) kautta sosiaalisiin oikeuksiin, hahmottaa kansalaisen passiivisena sekä jättää huomioimatta toimijuuden ja poliittisen kamppailun (Kivistö & Faist 2007, 51; 54; 56). Kansalaisten poliittisen toimijuuden määrittelyssä seuraan Ruth Listerin (1997) tekemää erottelua, jossa poliittinen kansalaisuus on julkisuudessa tehtyä tahdon ilmaisemista. Yksityisen piirissä tapahtuvat teot – vaikka myös niillä voi olla poliittista merkitystä – jäävät rajauksessa poliittisen kansalaisuuden ulkopuolelle. Voimme esimerkiksi kampanjoida julkisuudessa sen puolesta, että miehet tekisivät osuutensa perheen vastuulla olevasta hoivatyöstä, tai vaihtoehtoisesti vain järjestellä työnjakoa omassa kodissamme. Edellisessä tapauksessa toimimme poliittisina kansalaisina, mutta jälkimmäisessä emme, vaikka yksityisen piirissä tapahtuva toiminta olisikin merkityksellistä kansalaisuuden kannalta.

Poliittinen kansalaisuus on siis julkisen piirissä tapahtuvaa toimintaa. Poliittinen kansalaisuus kuitenkin kytkeytyy sikäli yksityiseen, että viimeksi mainittu voi säädellä poliittisen kansalaisuuden toteuttamisen mahdollisuuksia. Yksityinen voi olla myös kamppailujen varsinainen kohde. (Lister 1997, 28.) Toisin sanoen tulkintakamppailujen kohteena on sosiaalinen kansalaisuus, mutta näihin kamppailuihin osallistuessaan kansalaiset toimivat poliittisen kansalaisuuden alueella.

Lähestyn julkisuudessa käytäviä tulkintakamppailuja tilanteina, joihin osallistuu toimijoita eri kentiltä ja joissa tapahtuu näin kommunikaatiota eri kenttien ja niiden erilaisten lähtökohtien välillä (ks. Laine & Peltonen 2003, 80). Lisäksi kentät tarjoavat toimijoille erilaiset valta-asetat. Bourdieu (1998, 60; 1996, 270) hahmottaa erityisen vallan kentän, joka säätelee kenttien välisiä suhteita. Esimerkiksi politiikan kentän suosiollinen sijainti vallan kentällä merkitsee sitä, että kyseisen kentän auktorisoidulla toimijalla on paremmat mahdollisuudet vaikuttaa hyvinvointivaltion käy-

tännön politiikkaan ja saada näkemykselleen laajaa julkisuutta kuin kuntaorganisaation toimijalla tai kansalaisella. Gramscilaisessa ajattelussa on puolestaan huomioitu, että poliittiset näkemykset tulevat sitä yhdenmukaisemmiksi ja selkeämmiksi mitä ylemmäksi valtiollisen päätöksenteon hierarkioita nousee. Näin siksi, että poliittisella eliitillä on käytössään eniten resursseja ajatustensa hiomiseen (Bruff 2008, 12; Gramsci 1971, 331). Jonkin asian politisoiminen tai vastaavasti epäpolitisoiminen voivat kuitenkin tapahtua miltä tahansa sosiaalisen toiminnan kentältä (Laine & Peltonen 2003, 81).

Bourdieuhan verrattuna Gramsci luottaa huomattavasti vahvemmin kansalaisten kykyihin poliittisina kansalaisina. Hänen katsannossaan kaikki kansalaiset ovat filosofeja, jotka kykenevät muodostamaan omat mielipiteensä ja maailmankatsomuksensa (Bruff 2008, 50; Gramsci 1971, 323, 357). Brittiläisessä hyvinvointivaltiotutkimuksessa onkin gramscilaisessa hengessä kuvattu esimerkiksi sitä, kuinka kansalaiset eivät suostu samistumaan hallinnallisten projektien heille tarjoamiin subjektiasemiin sekä miten hyvinvointityön ammatillaiset tekevät vastarintaa suhteessa kansalliseen viralliseen hyvinvointipolitiikkaan (Clarke ym. 2007; Newman (toim.) 2005).

Empiirisessä analyysissä pyrin välttämään sitä, että palauttaisin poliittisen toiminnan tavat ja mahdollisuudet yksioikoisesti toimijan asemaan ja hänen asemasidonnaiseen ajattelutapaansa. Tämän näen helposti tapahtuvan erityisesti seuratessa Bourdieun ajatuksia habituksesta, jonka hän antaa ymmärtää olevan enemmän tai vähemmän sosiaaliseen kentän mukana seuraava todellisuuden hahmottamisen tapa (Bourdieu 2000, 185–186, 189; 1990, 63; Jenkins 2002, 79–82, 90; Schinkel & Tacq 2004, 56). Bourdieun tapa hahmottaa tulkintakamppailuissa esitetyt näkemykset kognitiivisina jättää kovin vähän tilaa poliittisen toiminnan strategioiden analyysille. Hän myös katsoo, toisin kuin Foucault, että symbolinen väkivalta voi tapahtua ilman diskurssin (tai muodollisen totuuskäsityksen) välittävää roolia (Wacquant 2005b, 145; Siisiäinen 2008, 21).

Feministisessä teoretisoinnissa Judith Butler (1997) tuo esiin tämän näkemyksen rajallisuuden korostaessaan sosiaalisen asemoinnin sijasta sitä, että alisteisessakin valta-asemassa olevat toimijat voivat hyödyntää tai hylätä hallitsevia tai auktorisoituja puhetapoja. Lisäksi hallitut ryhmät voivat käyttää ja muokata niitä ehtoja, jotka merkitsevät heidät hal-

lituiksi, ja horjuttaa auktorisoitua diskurssia. (Butler 1997, 146; Adkins 2004, 12; ks. myös Lawler 2004, 122–123.) Butler käyttää esimerkkinä tummaihoista Rosa Parksia, joka 1950-luvulla istui alabamalaiseen linja-autoon siitä huolimatta, että hänellä ei ollut tähän ennalta taattua oikeutta eteläisen Yhdysvaltojen rotuerottelun sallineessa kulttuurissa. Vaikka hän vaati oikeutta asiaan, johon hän ei ollut etukäteisasetelman näkökulmasta oikeutettu, hänellä oli tietty valta tekoonsa, minkä mahdollistamana hän aloitti vakiintuneisiin oikeutuksen periaatteisiin kohdistuvan vastarintaprosessin. (Butler 1997, 147.)

Butlerin ohella myös ranskalaiseen pragmaattiseen (ja postbourdieulaiseen) sosiologiaan yhdistetyt Boltanski ja Thévenot irtisanoutuvat Bourdieun tekemästä sosiaalisesta asemoinnista (ks. Bénatouïl 1999; Wagner 1999; Silber 2003). Oikeuttamisen tapoja tutkiessaan Boltanski ja Thévenot (2006) käyttävät *tilanteen* käsitettä pyrkiessään lähestymistapaan, joka ei palauta ihmisten esittämiä näkemyksiä yksiselitteisesti esittäjän asemaan tai ominaisuuksiin. He hahmottavat oikeuttamisen tilanteena, jossa toimijat joutuvat perustelemaan näkemyksensä siten, että se on yleisesti hyväksyttävissä. Tähän pystyäkseen toimijan on tunnistettava tilanteen luonne ja sopeuduttava siihen. Näin toimijat sopeutuvat tilanteentajunsa avulla sen sijaan, että perustaisivat aina oikeuttamisen tietyn kentän arvoihin tai tietyssä kenttäasemassa sisäistämäänsä todellisuuden hahmottamisen tapaan. (Boltanski & Thévenot 2006, 144–145.)

Boltanski ja Thévenot tuovat esiin, miten poliittinen valta rakentuu paitsi toimija-aseman myös käytettyjen diskurssien (tai periaatteiden) kautta ja niiden ehdollistamana. Bourdieun voi tulkita käsittävän diskursiiviset ehdot samansuuntaisesti hänen puhuessaan ”hengestä”, minkä mukaisesti kentällä toimivien on toimittava, jotta heidät otettaisiin vakavasti (Bourdieu 1998, 47). Tulokulmani tilanteisiin ei kuitenkaan oleta Bourdieun tavoin, että toimijan tilanteentaju tai ”pelisilmä” olisi osa tämän ruumiillistunutta habitusta (ks. Bourdieu 1990, 63).

Boltanskia ja Thevenot’a seuraten käsitän hyvinvointivaltiosta käyttävät kamppailut tilanteina, joissa kamppailuun osallistuvien on tunnistettava käytettävissä olevat näkemykset ja perustelemisen tavat, jotka ovat yleisesti hyväksytyjä, tunnistettavissa olevia ja jotka sisältävät puhuttelevuuden voimaa. Kuten Butler (1997) toteaa, kamppailun osallistujat voivat hylätä hallitsevat puhetavat. Tällöin on kuitenkin vaarana, että kannan-

otto jää tunnistamatta ja näin menettää poliittista voimaansa. Näkemykseni mukaan tunnistettavissa olevien periaatteiden käyttäminen on tapa toteuttaa se, mitä Bourdieu (1991, 167, 175, 216) kuvaa erityisten intressien yleistämiseksi. Myös gramscilaisessa teoretisoinnissa on kiinnitetty huomiota siihen, miten poliittista voimaa hankitaan tukeutumalla jaettuihin tai suosittuihin käsityksiin, joita pidetään itsestäänselvyyksinä tai ”terveenä järkenä” (ks. Clarke 2004; 38; Newman 2001, 7). Ne tuovat esiin, miten ideologian, diskurssin tai argumentin valta rakentuu myös ristiriitaisuuden kautta. Erilaisia ja keskenään ristiriitaisiakin elementtejä sisältäessään ne myös puhuttelevat erilaisia ihmisiä (Clarke 2004, 70, 115; Hall 1992, 37). Koska tulkintakamppailun toimijat tukeutuvat tunnistettaviin argumentteihin, voi tulkintakamppailuissa esitetyjä näkemyksiä ja perusteluja analysoimalla päästä käsiksi hyvinvointivaltion politiikan hallitseviin lähtökohtiin ja premisseihin.

Hyvinvointivaltion politiikan rosaparkseja ovat olleet niin sanotut uudet yhteiskunnalliset liikkeet, jotka ovat haastaneet hyvinvointivaltion käytännön politiikan vallitsevia periaatteita 1970-luvulta alkaen (Clarke 2004, 56; ks. myös Clarke ym. 2007, 37). Yhteiskunnalliset liikkeet ovat kuitenkin vain yksi hyvinvointivaltiosta käytävien kamppailujen ilmentymä. Pierre Rosanvallon (2008, 37, 39) korostaa, että luonteeltaan hajanaista vastademokratiaa, julkisiin päätöksentekijöihin kohdistuvaa vallankäyttöä ja tarkkailua, voidaan arvioida vain sen toimiessa. Sovellan tätä ajatusta symbolisen vallankäytön analysoimiseen tarkastelemalla tilanteita, joissa eri kenttien toimijat osallistuvat hyvinvointivaltiosta käytävään tulkintakamppailuun. Osallistujan asemalla on merkitystä sen suhteen, mihin keskusteluihin tällä on mahdollista osallistua tai minkä foorumin kautta hän voi tahtonsa ilmaista. Esimerkiksi kansalaisella ei ole mahdollisuutta osallistua suoraan eduskunnan tai kunnanvaltuuston keskusteluihin. Siksi eri asemista tai eri kentiltä käsin tapahtuvaa osallistumista on tarkasteltava tilanteissa, jotka kunkin kentän näkökulmasta ovat luontevia. Vasta sitten kun nämä saatetaan tutkimuksessa yhteen, voimme tarkastella esimerkiksi kansalaisten käyttämien puhetapojen suhdetta institutionaalisissa päätöksenteossa esitettyihin vastaaviin. Pyrkimyksenäni on päästä käsiksi siihen, miten eri asemista käsin käytetään diskursiivisia resursseja ja strategioita. Juuri näihin todellisuuden kuvaamisen tapoihin ja erilaisten diskursiivisten elementtien käyttämiseen viittaa Mikael Nygård (2003, 70) todetes-

saan, että hyvinvointi-ideologiat eivät muodosta vain ”kuollutta” periaatteiden ja arvottamisten joukkoa, vaan ne ovat myös ”elävää” poliittista ja kielellistä toimintaa, jossa vallitsevat käsitykset ja olosuhteet yhdistyvät niiden oikeuttamisen tapoihin.

2.3 Hyvinvoinnin subjektiasemat

Tukeudun Bourdieuhun sen jäsentämisessä, miten hyvinvointivaltiosta käydään kamppailua erilaisista toimija-asetuksista käsin. Bourdieu auttaa myös hahmottamaan, miten hyvinvointivaltion politiikassa esitetyt tulkinnot merkityksellistyvät suhteessa toisiinsa. Oman tarkasteluni kannalta näen kuitenkin Bourdieun ajattelussa rajoittavana sen, että hän keskittyy lähinnä tulkintakamppailujen dynamiikkaan sen sijaan, että tarkastelisi tulkinnoissa rakentuvien sosiaalisten todellisuuksien sisällöllisiä piirteitä. Bourdieu korostaa merkitysten keinotekoisuutta ja sopimuksellisuutta. Tässä hän seuraa Ferdinand de Saussuren (2011[1916]) merkkikäsitystä, jonka mukaan merkin ja merkityksen välinen suhde on sopimuksellinen. Merkityksen rakentumisen sopimuksellisuuden ajatusta seuraten hyvinvointivaltion politiikassa esitetyt tulkinnot olisivat merkityksellisiä lähinnä suhteessa toisiinsa (ks. Kauppi 2003, 8; 2004, 85–86; Schinkel & Tack 2004). Tämän vuoksi hyödynnän kamppailuissa esitettyjen tulkintojen sisällöllisessä tarkastelemisessa Foucault’n ja Louis Althusserin teorioihin perustuvia käsityksiä subjektiasemasta. Hyvinvointivaltion tutkimuksessa näihin on tukeuduttu hyvinvoinnin subjektien tarkasteluissa (ks. Lister 2000; McKee 2009; Williams ym. 1999; Pinkney 2000).

Subjektiaseman käsite auttaa jäsentämään ainakin neljällä tavalla, miten toimijoiden, ryhmien ja instituutioiden asemia määritellään hyvinvointivaltiosta käytävässä tulkintakamppailussa. Ensinnäkin käsite kiinnittää huomion kamppailussa hyvinvointivaltiolle ja sen kansalaisille rakentuvien asemien tilannekohtaisuuteen, moninaisuuteen ja kiistanalaisuuteen (Törrönen 2000, 243; Ronkainen 1999, 32, 37). Vaikka lainsäädännössä on määritelty kansalaisten sosiaaliset oikeudet ja valtiolle puolestaan velvollisuudet täyttää nämä, ovat oikeudet ja velvollisuudet jatkuvasti avoimia erilaisille tulkinnoille ja pyrkimyksille puolustaa, laajentaa tai kaventaa

niitä (Lister 1997, 35). Tämä tilannekohtaisuus jää tavoittamatta tutkimuksissa, jotka keskittyvät tarkastelemaan esimerkiksi pelkästään hyvinvointivaltion lainsäädäntöä.

Toiseksi subjektiaseman käsite auttaa erottamaan tulkintakamppailuihin osallistuvien toimija-asetat niistä asemista, jotka ovat kamppailun kohteena. Foucault'laisissa ja jälkistrukturalistisissa tutkimuksissa subjektius on käsitetty pikemminkin diskursiivisesti rakentuvana kuin essentialistisena (McKee 2009, 468). Käsitteen kolmantena hyödyllisenä ulottuvuutena näen sen sisältämän oletuksen subjektiaseman poliittisesta luonteesta. Niiden avulla toimijat pyrkivät vaikuttamaan ihmisten ja instituutioiden käytäntöihin. Toisin sanoen poliittiset toimijat pyrkivät käyttämään valtaa kytkemällä tiettyjä modaliteetteja (esimerkiksi velvollisuuksia, oikeuksia, kykyjä ja haluja) subjektiasemiin. Foucault'laisissa tarkasteluissa subjektiasema tarkoittaa usein toimintatapoja, joita toimijoille tarjotaan sekä asemia, joihin nämä voivat samaistua ja joiden mukaisesti toimijoita kutsutaan säätelemään omaa toimintaansa ilman suoranaista ohjaamista tai pakottamista (Foucault 2000, 341). Subjektiasemia rakentamalla ja osoittamalla tulkintakamppailun toimijat eivät varsinaisesti kykene määrittelemään sitä subjektiautta, jonka yksilöt tai kollektiivit omaksuvat, vaan ne voivat ainoastaan tarjota tiettyjä mahdollisuuksia ja pyrkiä rajoittamaan toisia (Dean 1999, 32; Kauranen 2008, 76). Tapani soveltaa subjektiaseman käsitettä on lähellä myös Althusserin (1984, 129–130) käsitystä ideologiasta subjektiksi kutumisena. Siinä subjektiasema on välittävä tekijä, jonka kautta konkreettisia toimijoita kehoitetaan toiminaan tietyllä tavalla.

Hyvinvointivaltiotutkimuksessa on tarkasteltu esimerkiksi sitä, miten subjektien uudelleen määrittelyissä kansalaisuus on muuttunut kuluttajuudeksi sekä sitä, mitä poliittisia seurauksia ilmiöllä on (ks. Clarke ym. 2007; Newman & Clarke 2009, 18). Subjektiasemia ei rakennu pelkästään yksilötoimijoille, vaan myös valtiolle (ks. myös Julkunen 2006, 33). Esimerkiksi Annikki Savio (2001; 2003) on tarkastellut, miten Euroopan Unioni suoran käskemisen sijasta ohjaa yksittäisiä valtioita rakentamaan hyvinvointimallejansa unionin tavoitteisiin sopiviksi ”hyvien käytäntöjen” jakamisen kautta. Tässä tutkimuksessa tarkoitan subjektiasemalla niitä asemia, joita aineistossa julkiselle vallalle ja kansalaisille rakentuu ja joita muuttamalla tai puolustamalla hyvinvointivaltion käytännön politiikkaan pyritään vaikuttamaan. En siis käsitä subjektiasemaa jonakin, mistä aineis-

tossa puhuvat tai siinä rakentuvat toimijat (tai subjektit) maailman havaitsevat tai asemana, mihin he väistämättä samaistuvat (vrt. esim Ronkainen 1999, 36; Pulkkinen 1998, 31).

Neljäntenä subjektiaseman soveltuvuuden puolesta puhuvana piirteenä pidän sitä, että se toimii käsitteenä, joka kiteyttää sen, miten sekä kansalaisten että valtiollisten toimijoiden välille tuotetaan eroja (ks. Törrönen 2000, 245). Käsitän hyvinvointivaltiosta käytävän tulkintakamppailun sisällyttämisen ja ulossulkemisen politiikkana, jossa varsinkin eri kansalaisryhmille osoitetaan tietynlaisia subjektiasemia, joihin kytketään erilaisia oikeuksia ja velvollisuuksia. Luokka, sukupuoli ja rotu ovat yleisimmät sosiaaliset jaot, joiden perusteella kansalaisten oikeuksia on eroteltu (Isin & Turner 2007, 7; Kivisto & Faist 2007, 7, 17). Erityisesti feministisessä tutkimuksessa on kiinnitetty huomiota subjektiasemien sukupuolittuneisuuteen. Postkolonialistiset tutkimukset ovat tarkastelleet sitä, miten rotu ja etnisyys toimivat sosiaalipolitiikassa eronteon sekä sisällyttämisen ja ulossulkemisen välineinä (Clarke 2004, 48). Elämänkulun tutkimuksessa puolestaan on kiinnitetty huomiota siihen, että hyvinvointivaltion käytännön politiikka perustuu tiettyihin kulttuurisiin käsityksiin normaalista elämänkulusta, jotka voivat olla lisäksi sukupuolittuneita (esim. Leisering 2004; Mayer & Müller 1986). Myös hyvinvointivaltion historiallisessa tarkastelussa on kiinnitetty huomiota siihen, miten hyvinvointivaltion käytännönpolitiikka lokeroi ihmisiä tiettyjen elämäntilanteiden mukaan (Kananen 2011). Toisin sanoen hyvinvointivaltion kansalaisille rakennetaan subjektiasemia, joihin kytketään tiettyjä ikäsidonnoisia ominaisuuksia ja tarpeita sekä näihin perustuvia oikeuksia ja velvollisuuksia.

Subjektiasemilla tuotetaan myös alueellisia eroja (Törrönen 2000). Esimerkiksi suomalaiselle hyvinvointivaltiolle tuotettuun subjektiasemaan voidaan kytkeä velvollisuuksia, jotka perustuvat sen vertaamiseen muihin hyvinvointivaltioihin. Toisaalta subjektiasemilla tuotetaan myös yhteisyyttä tekemällä niistä eroja piilottelevia. Esimerkiksi Elina Palola (2007) on kiinnittänyt huomiota siihen, miten Euroopan Unionin sosiaalipolitiikassa pyritään vaikuttamaan kuvaamalla Eurooppaa ja sen kansalaisia yhdenmukaisina, jolloin näiden väliset erot jäävät taka-alalle. Hyvinvointivaltiosta käydyissä kamppailuissa esitetyissä tulkinnoissa subjektiasemien rakentaminen tapahtuu kytkemällä ne tiettyyn alueelliseen ja ajalliseen kontekstiin (ks. Massey 1992; Törrönen 1999; Kettunen 2006;

Newman 2005). Yksittäisille valtioille voidaan luoda oikeuksia ja velvollisuuksia, jotka perustuvat niiden jäsenyyteen ylikansallisessa yhteisössä. Samoin kansalaisten subjektiasemat rakentuvat suhteessa tiettyssä ajallisessa ja paikallisessa kontekstissa. Esimerkiksi Jukka Törrönen (1999, 63–65) toteaa alkoholipoliittisia näkemyksiä tarkastelevassa tutkimuksessaan, että ”meidän” oikeaa linjaamme perustellaan kytkemällä se joko hyvinvointivaltioon, asiantuntijatietoon ja kansalliseen taisteluun alkoholin haittoja vastaan tai vaihtoehtoisesti vetoamalla Euroopan Unioniin ja ylikansalliseen, kansalaisten vapautta korostavaan ajattelutapaan. Lähestymistavassani kiinnitän huomiota siihen, millaisiin aika–paikka–konteksteihin subjektiasemat kiinnittyvät tarkastelemiäni päivähoidokeskustelujen tulkinnoissa.

2.4 Oikeuttamisen periaatteet

Hyvinvointivaltion tulkintakamppailuissa esitettyjen näkemysten sisällöllisessä tarkastelussa sovellan foucault’laiseen teoretisointiin kytkemäni subjektiaseman käsitteen lisäksi Boltanskin ja Thévenot’n oikeuttamisen teoriaa, joka puolestaan ponnistaa pragmaattisen sosiologian lähtökohdista. Sen avulla erittelen periaatteita, joiden mukaisesti subjektiasemiin kytketyt oikeudet ja velvollisuudet rakentuvat. Siinä missä subjektiaseman käsite kiinnittää huomion siihen, ketä hyvinvointivaltiota koskevissa tulkinnoissa nostetaan toimijoiksi ja millaiseen toimintaan näitä kehoitetaan, oikeuttamisen periaatteet tai maailmat suuntaavat katseen siihen, millaisiin normatiivisiin lähtökohtiin ja periaatteisiin subjektien asemoinnit perustuvat.

Boltanski ja Thévenot (2006) kehittivät teoriansa oikeuttamisen maailmoista poliittisten kiistojen ja niistä esitettyjen arviointien ja ratkaisutapojen ymmärtämiseksi. Erilaiset arviot ja ratkaisutavat voivat sekä tulla hyväksytyiksi legitimeinä että tukea eri ihmisten välisiä sopimuksia, koska niiden oletetaan olevan irrallisia arvioitsijan henkilökohtaisista piirteistä ja vallasta. Boltanski ja Thévenot puhuvat legitimeistä järjestyksistä, jotka on varustettu yleisemmän tason pätevyydellä verrattuna arvioinnin kohteena oleviin konkreettisiin ja erityisiin tilanteisiin. Ne myös perustuvat yhteiskunnassa yleisesti hyväksytyihin tapoihin arvioida sosiaalisten järjeste-lyjen oikeudenmukaisuutta. Näitä yleisesti hyväksytyjä oikeudenmu-

kaisuuden periaatteita voidaan soveltaa paitsi sopimukseen pääsemiseen myös kritiikin rakentamiseen. Boltanskin ja Thévenot'n mukaan nykyajan kompleksisissa yhteiskunnissa samassa sosiaalisessa tilassa voi toimia useampi oikeuttamisen maailma, joskin niiden merkitys voi vaihdella tilanteen mukaan. (Boltanski & Thevenot 2006; Chiapello & Fairclough 2002, 189–190; Latour 2003, 70, 76.) Käsitän maailmat oikeuttamisen tapoina, joilla hyvinvointivaltion politiikan toimijoilla on mahdollista osoittaa julkisen vallan ja kansalaisten oikeuksia ja velvollisuuksia sekä niitä ominaisuuksia, joita näiden tulisi omata. Oikeuttamisen maailmojen avulla pyrin jäsentämään eri kentiltä esitettyjen tulkintojen normatiivisten lähtökohtien eroja ja yhtäläisyyksiä.

Boltanski ja Thévenot (2006) erottavat kuusi eri oikeuttamisen maailmaa, jotka he nimeävät seuraavasti:

- kansalaisuuden maailma
- teollisuuden maailma
- kodin maailma
- markkinoiden maailma
- inspiraation maailma
- maineen maailma

Näistä *kansalaisuuden maailma* perustuu kollektiivisuuden ensisijaisuuteen. Siinä ihmiset ovat arvokkaita kollektiivin jäseninä. Boltanski ja Thévenot mainitsevat esimerkkinä sosiaaliset liikkeet, jotka oikeuttavat liikkeisiin osallistuvien yksilöiden toiminnan juuri siksi, että ne antavat sille merkityksen yksilöllisen aktiivisuuden sijasta kollektiivisena toimintana. Kun yksilön toiminta tapahtuu kollektiivin nimissä, sitä ei palauteta kollektiivisia intressejä vähempiarvoisina pidettyihin yksilöllisiin intresseihin. Lainmukaisuus on kansalaisuuden maailman keskeinen arvo. Tämä arvolähtökohta tarjoaa kansalaiselle mahdollisuuden vaatia oikeuksiaan osoittamalla olevansa sellaisten oikeuksien piirissä, jotka on laissa kirjattu koskemaan kaikkia kansalaisia tai vain tiettyä kansalaisryhmää.

Hyvinvointivaltion politiikassa on kansalaisuuden maailman periaatteiden mukaisesti käyty kamppailua esimerkiksi siitä, onko puolisonsa työn perässä toiseen maahan muuttavalla Suomen kansalaisella oikeus kotimaansa sosiaalipolitiikkaan kuuluvaan kotihoidon tukeen (ks. Koikka-

lainen 2009, 25; ks. myös EY-tuomioistuimen oikeustapaus C-333/00). Hyvinvointivaltion politiikassa osoitetaan oikeuksien lisäksi velvollisuuksia kansalaisuuden maailman mukaisesti. Työmarkkinoiden käytettävissä oleminen on ollut keskeinen kansalaisille osoitettu velvollisuus. Pauli Kettusen (2006, 242–243, 245) mukaan pohjoismaisen hyvinvointivaltion rakentaminen on merkinnyt samalla myös palkkatyöyhteiskunnan rakentamista, missä työ on käsitetty paitsi yksilön oikeutena myös velvollisuutena. Vertailevassa hyvinvointivaltiotutkimuksessa puolestaan erityisesti konservatiivisen hyvinvointiregiimin on katsottu edustavan ajattelua, joka korostaa hyvinvointietuuksien työsidonnaisuutta (Esping-Andersen 1990).

Teollisuuden maailmassa ohjaavana periaatteena on tehokkuus. Siinä toimijoiden – tässä tutkimuksessa julkisen vallan ja kansalaisten – arvo perustuu heidän tai sen tehokkuuteen, suoriutumiseen ja tuottavuuteen. Teollisuuden maailmassa arvokkaana näyttäytyy toimijoiden kyky täyttää tarpeita ja turvata toiminnan ennustettavuutta. Tätä periaatetta noudattaen hyvinvointivaltion rakentaminen ja olemassaolo on oikeutettu silloin, kun sen esitetty suojelevan työvoimaa täysin vapaan markkinatalouden haitallisilta vaikutuksilta ja näin palvelevan tuotantoa ja markkinataloutta (Olson 2006, 2–3). Teollisuuden maailman mukaisia perusteluja on esitetty myös argumenteissa, jotka korostavat hyvinvointivaltion käytännön politiikan toteuttamista tavalla, joka ei vaaranna sen rahoituspohjaa tai taloudellista hallintaa (ks. esim. Bonoli ym. 2000; Kantola 2002; 2003).

Kodin maailmassa korostuvat henkilökohtaiset suhteet ja niihin perustuvat velvollisuudet. Siinä yksilön asema määrittyy perhesuhteiden mallin mukaisesti, jolloin toimijoiden suhteiden hierarkkisuus tai arvojärjestys rakentuu viittaamalla sukupolviin ja perinteisiin. Hyvinvointivaltion politiikassa kodin maailman logiikkaa noudattavat näkemykset, jotka korostavat perheen vastuuta jäsentensä hyvinvoinnin turvaamisessa (ks. Autto 2007, 215). Kodin maailman arvoja noudattavat näkemykset ovat olleet erityisesti feminististen tutkimuksen tarkastelun kohteena (ks. esim. Lister 2000).

Henkilökohtaisten suhteiden ja perheen vastuun korostaminen tulee esille esimerkiksi alla olevassa, Iso-Britannian pääministeri Margaret Thatcherin toteamuksessa, jossa tämä asettaa vastuuta yhteiskunnan sijasta yksilöille ja perheille:

They are casting their problems at society. And, you know, there's no such thing as society. There are individual men and women and there are families. And no government can do anything except through people, and people must look after themselves first. It is our duty to look after ourselves and then, also, to look after our neighbours. People have got the entitlements too much in mind, without the obligations, because there is no such thing as an entitlement unless someone has first met an obligation. (Margaret Thatcher *Woman's Own* -lehden haastattelussa 31.10.1987.)

Markkinoiden maailmassa kilpailu on keskeisin toimintaa määrittelevä periaate. Sen keskeisiä arvoja ovat kilpailu, markkina-arvo ja kysynnän tyydyttäminen. Markkinoiden maailmassa kansalaiset hahmottuvat ennen kaikkea asiakkaina. Hyvinvointivaltion politiikan osalta tämän maailman mukainen ajattelu tulee esiin selvimmin kuluttajakansalaisuutta koskevissa keskusteluissa (ks. Clarke ym. 2007; Koivusalo, Ollila & Alanko (toim.) 2009; Koskiaho 2008).

Inspiraation maailmassa päämääränä on yksilön sisäisten voimavarojen vapauttaminen. Toisin kuin tapojen ja perinteiden kunnioitusta korostavassa kodin maailmassa, inspiraation maailmassa tavat ja rutiinit ovat kielteisiä asioita, jotka voivat kahlita yksilöä ja estää häntä toteuttamasta itseään kykyjensä mukaisella tavalla. Tämän maailman mukaisesta oikeuttamisesta käy esimerkkinä näkemys hyvinvointivaltiosta naisen henkilökohtaisen vapauden mahdollistajana.

Maineen maailmassa toiminnan päämäärinä korostuvat sen nimen mukaisesti näkyvyys, maine ja kunnioitus muiden silmissä. Tällaisesta esimerkkinä käy vetoaminen siihen, millainen maine hyvinvointivaltiolamme on kansainvälisissä vertailuissa. Maineen maailmasta on kyse silloin, kun kansainvälisissä vertailuissa menestyminen näyttäytyy enemmän itseisarvona kuin sosiaalipolitiikan toimivuuden mittarina.

Edellä esitellyt oikeuttamisen periaatteet voivat esiintyä myös rinnakkain. Boltanski ja Thévenot (2006) kutsuvat tällaisia tapauksia maailmojen väliseksi kompromisseiksi. Erilaisten periaatteiden tai logiikoiden rinnakkaiselo on kuulunut myös hyvinvointivaltion politiikkaan. Olsonin (2006, 2–3) mukaan hyvinvointivaltio on usein käsitetty keskitienä, joka kulkee paternalistisen ja tuotannollisesti tehottoman sosialismin ja kriisialttiin vapaan kapitalismin välimaastossa. Näkemyksessä hyvinvointivaltio

samalla sekä suojelee kansalaisiaan että edistää julkis- ja markkinatalouden toimivuutta. Oikeuttamisen maailmat voivat kuitenkin olla tasavertaisen suhteen sijasta hierarkkisessa asemassa suhteessa toisiinsa. Tietyn maailman sisältä voidaan esittää toisen maailman mukaiseen ajatteluun kohdistuvaa kritiikkiä, ja toisen maailman periaatteita voidaan hyödyntää välineenä varsinaisen päämäärän saavuttamiseksi.

Erilaisten oikeuttamisen periaatteiden yhtäaikaisuus ja niiden välisten suhteiden erilaiset muodot jäävät usein taka-alalle tutkimuksissa, jotka kuvaavat hyvinvointivaltion politiikkaa hegemonisen ideologian vaihtumisena toiseen vastaavaan. Katson teorian oikeuttamisen maailmoista tarjoavan monipuolisemman ja tarkemman näkökulman subjektiasemien oikeuttamiseen kuin teorit, joissa hyvinvointivaltion politiikan oikeutus palautetaan talouden, tasa-arvon ja demokraattisuuden periaatteisiin (ks. Olson 2006). Näen sen myös tarkempuna verrattuna kuntatutkijoiden tekemään sosiaalipolitiikan määrittelyyn tai arviointiin, joka perustuu politiikan, julkishallinnon, kansalaisyhteiskunnan ja markkinoiden toimintalogiikan väliseen erotteluun (ks. Kananoja, Niiranen & Jokiranta 2008, 15–19). Lisäksi teoria oikeuttamisen maailmoista kytkee hyvinvointivaltion tulkintakamppailuissa esitetyt tulkinnot vahvemmin kulttuurisiin lähtökohtiinsa kuin tarkastelut, joissa hyvinvointivaltiolle annettuja päämääriä tarkastellaan vain hyvinvointivaltiosta käytyjen keskustelujen ja kiistojen sisäisenä ilmiönä. Oikeuttamisen maailmojen avulla pyrin kohdistamaan katseeni siihen, miten päivähoitopoliittisia tulkintakamppailuja ehdollistavat ja miten niissä elävät sellaiset normatiiviset lähtökohdat, jotka eivät rajoitu päivähoidosta tai hyvinvointivaltiosta käytävien tulkintakamppailujen sisällä jaettuihin arvoihin, ideaaleihin tai suosittuihin ajatuksiin.

Boltanskin ja Thevenot'n oikeuttamisen teoriasta on edelleen kehitetty julkisten keskustelujen tutkimiseen soveltuvaa menetelmää, julkisen oikeuttamisen analyysia (JOA). Julkisen oikeuttamisen analyysissä oikeuttamisen maailmoja ei sovelleta pelkästään teoreettisena tapana jäsentää julkisissa keskusteluissa tapahtuvaa oikeuttamista, vaan ne toimivat pitkälti myös menetelmänä tai teorian operationalisointina, joka on tarkoitettu empiirisen tutkimusaineiston analyysimenetelmäksi. (ks. Luhtakallio & Ylä-Anttila 2011; Sorsa & Eskelinen 2011.) Tässä tutkimuksessa en kuitenkaan sovelta Boltanskin ja Thevenot'n oikeuttamista koskevia ajatuksia

menetelmällisessä mielessä, vaan teoriana, jonka avulla tulkitsemisen empiriisen aineiston analysoinnissa tekemiäni havaintoja.

2.5 Representaatio

Katson tarvitsevani hyvinvointivaltiosta käytävän kamppailun empiriiseen tarkastelemiseen vielä käsitteen, jonka abstraktiotaso on matalampi kuin edellä kuvaamissani käsitteissä. Tällä tarkoitan yksikköä, jossa hyvinvointivaltion tulkintakamppailuissa tapahtuva subjektiasemien ja näiden oikeutuksen rakentuminen tulisi analysoitavaksi. Tähän tarkoitukseen valitsen representaation käsitteen, joka on kuulunut kulttuurintutkimuksen lisäksi sosiologian keskeiseen käsitteistöön aina Émile Durkeimin tutkimuksista alkaen (ks. Durkheim 1980, 386–387). Näkemykseni mukaan representaation käsitteellä tavoitan hyvinvointivaltion politiikassa tehtyjen esitysten tilannekohtaisuuden, performatiivisuuden ja legitiimien puhetapojen käytön moninaisuuden paremmin kuin esimerkiksi hyvinvointivaltiotutkimuksessa yleisemmin käytetyillä ideologian tai diskurssin käsitteillä. Representaation käsite on osa paitsi Bourdieun myös laajemmin ranskalaisen sosiologian ja jälkistrukturalismin keskeistä sanastoa. Tarkennan seuraavaksi representaation käsitteeseen liittyviä lähtökohtia ja sitä, miten sovellan kyseistä käsitettä.

Representaation käsite kuuluu Bourdieun käsitykseen symbolisesta vallasta ja politiikasta. Bourdieun mukaan representaatio toimii symbolisen vallankäytön välineenä rakentamalla todellisuutta ja käyttämällä kielen symbolisia resursseja nimetäkseen ja rakentaakseen erilaisia yhteisöjä. Representaation valtaan liittyy performatiivinen nimeämisen valta. Tällä Bourdieu viittaa siihen, että nimeämisellä representaatio antaa implisiittisille asioille eksplisiittisen ja institutionalisoituneen muodon. (Webb 2009, 88; ks. myös Bourdieun 1987, 14.) Bourdieun (2000, 189) mukaan poliittinen kamppailu onkin pyrkimystä muokata maailmaa määrittelemällä sitä koskevia representaatioita. Stuart Hall (1992, 308; ks. myös Rossi 2010, 261) puolestaan korostaa representaation ja vallan yhteen kietoutumista puhumalla representaation politiikasta.

Poliittisena toimintana representaatio liitetään usein edustamiseen. Se ei kuitenkaan ole pelkästään edustuksellista politiikkaa muodossa, jossa

julkiseksi päätöksentekijäksi valitut henkilöt toimivat valitsijoidensa edustajina. Representaatiot tekevät valikoidusti tiettyjä toimijoita (esimerkiksi eri kansalaisryhmiä) näkyviksi poliittisissa keskusteluissa. Lisäksi representaatiot kuvaavat toimijoita tietyllä tavalla. Perusteluillaan ne edustavat myös tiettyjä arvoja tai periaatteita. (Rossi 2010, 263–265.) Näin representaation käsite kiinnittää huomion diskursiiviseen edustamiseen. Tällöin kysymys, ketä ja mitä poliittinen toimija edustaa, ei palaudu pelkästään toimijan taustaan, vaan myös tämän esittämiin representaatioihin.

Radikaalit politiikan ja harkitsevan demokratian teoriat korostavat juuri representaation diskursiivista ulottuvuutta. Niissä tarkastelun kohteena ovat julkiseen päätöksentekoon liittyvän keskustelun avoimuus ja erilaisten argumenttien esille pääsy sekä kansalaisten preferenssien huomioiminen. Erityisesti Habermasin tunnetuksi tekemän diskursiivisen demokratian lähtökohtana on, että demokraattisella julkisella keskustelulla ja harkinnalla tulee pyrkiä määrittelemään sellaiset kollektiiviset valinnat, jotka ovat kaikkien hyväksyttävissä. Julkinen harkinta ja moniääninen keskustelu näyttävät keinona rakentaa yhteisymmärrystä moniarvoisessa yhteiskunnassa. (Setälä 2003, 131–132; Delanty 2000, 46; Olsen 2006; Habermas 1996, 272–273; Rehg 1996, xvii.)

Hall (1997, 24–26) erottaa toisistaan refleksiivisen, intentionaalisen ja konstruktivistisen tavan ymmärtää representaatio. Refleksiivisessä representaationäkemyksessä tarkastelun kohteena on representaation vastavuus todellisuuden kanssa. Intentionaalisessa lähestymistavassa puolestaan huomio kiinnittyy representaation esittäjän tarkoitukseen. Konstruktivistisessä käsityksessä sen sijaan tarkastelun kohteena on, millaisen todellisuuden representaatio tuottaa ja millaisilla keinoilla, tai ”millaisia keinoja representaatio käyttää hyväkseen *antaakseen vaikutelman* että se *esittää* todellisuutta”. (Seppänen 2005, 94–95.) Tapani soveltaa representaation käsitettä on lähimpänä viimeksi mainittua lähestymistapaa. Tämä lähestymistapa on myös lähempänä Bourdieun valtasuhteita korostavaa näkemystä kuin esimerkiksi Habermasin demokratian teoriaa, jonka lähtökohtana on intressien yhteensovittaminen (ks. Wacquant 2004, 11–12). Toisaalta katson, että keskinäisistä eroistaan huolimatta Bourdieun ja Habermasin kuten myös Foucault’n teksteissä piiritty yhteinen tavoite tehdä valtasuhteista – tulkittiinpa nämä modernin patologisiksi piirteiksi tai yhteiskunnan konfliktiseen luonteeseen sisältyviksi asioiksi – entistä

näkyvämpiä ja näin edesauttaa yksilöjen vapautumista kahlitsevista sosiaalisista rakenteista.

Käytän representaation käsitettä, kuten representaatioiden tarkastelmissa on yleensäkin tehty, tutkimusaineistossa piilevien merkitysten esiin houkuttelemiseksi (ks. Webb 2009, 1). Representaation käsite korostaa, että sosiaalinen todellisuus välittyy kielen ja merkkien kautta. Tätä ajatusta seuraten käsitän, että representaatioissa hyvinvointivaltion ja sen kansalaisten välistä suhdetta ei toisteta sellaisenaan, vaan se esitetään kielen välityksellä uudelleen tai toisin. Esimerkiksi suomalainen päivähoitojärjestelmä koostuu lapsiperheiden erilaisista lakisääteisistä oikeuksista, mutta se voidaan kuvata edistyksekkäänä tai riittämättömänä, toimivana tai toimimattomana ja niin edelleen. Tällä tavalla olemassa olevalle päivähoitojärjestelmälle tuotetaan sen representaatioissa erilaisia merkityksiä. Representaatio sisältää myös ajatuksen merkityksen tuottamiseen liittyvästä valinnasta, jossa jotakin tuodaan esille ja jotakin mahdollista jätetään pois. Toisin sanoen sitä koskevilla representaatioissa hyvinvointivaltiota ei kuvata kokonaisuudessaan, vaan jotain tiettyä asiaa tai piirrettä siinä, jätetään samalla jotakin kuvauksen ulkopuolelle. (Hall 1997, 28; Lehtonen 2000, 45–46; Greimas & Courtés 1982, 262–263.)

Käsitän representaatiot pikemminkin sosiaalisina ja kollektiivisesti jaettuina kuin yksilöllisinä tai kognitiivisinä (ks. Chiapello 2003, 156–159; vrt. Bourdieu 2000, 185; 1991, 220). Niiden puhuttelevuuden voima perustuu siihen, että ne sijoittuvat Bourdieun kuvaamalle diskurssin alueelle. Esimerkiksi Suomessa poliittiseen sanastoon kuuluva ”pohjoismainen hyvinvointivaltio” voi toimia hyvinvointivaltion representaationa, jonka merkitykset ovat jaettuina ja kollektiivisesti tunnistettavia. Myös edellä esittelemäni oikeuttamisen periaatteet voivat toimia tällaisena. Hyvinvointivaltiosta käytävään tulkintakamppailuun osallistuvilla toimijoilla on käytettävissään joukko erilaisia representaatioita tai representaatioiden rakentamisessa käytettäviä symbolisia resursseja, joiden puhutteleva voima perustuu niiden tunnistettavuuteen.

Tapani soveltaa representaation käsitettä on lähellä diskurssi-käsitystä, jota on käytetty teoreettisena välineenä sekä Foucault’n tuotannosta että kieliteoriasta vaikutteita saaneissa tutkimuksissa. Käsitän kuitenkin representaation tietyssä tilanteessa rakennetuksi kuvaukseksi. Diskurssin, ideologian tai artikuloituneiden kokonaisuuksien käsitteillä puolestaan viita-

taan yleensä laajempiin, yhtenäisempiin ja pysyvämpiin ajattelutapoihin (ks. Foucault 2005; Laclau & Mouffe 2001, 206; Clarke 2004). Representaation aineksina voi yhtä aikaa olla eri diskurssien tarjoamia resursseja (ks. Pietikäinen & Mäntynen 2009, 53). Tähän tapaan diskurssin ja representaation käsitteitä käyttää esimerkiksi Palola (2006) tutkimuksessaan, jossa hän tarkastelee sosiaalipolitiikan eurooppalaistumista kriittisen diskurssi-analyysin näkökulmasta. Palolan mukaan representaatiot rakentuvat erilaisten diskurssien varaan:

Liittämällä yhteen useita eri diskursseja, esimerkiksi talouden, työllisyyden, paremman hallintatavan ja sosiaalisen osallisuuden diskurssit, Lissabonin strategia rakentaa selektiivisiä representaatioita, eräänlaisia yksinkertaistuksia hyvin monimutkaisista talouden, politiikan, sosiaalisen ja kulttuurisen realiteeteista. (Palola 2006, 385).

Liitän representaation vahvemmin kieleen ja puheeseen kuin käytäntöihin. Esimerkiksi Foucault'n (2005, 68–69; Alhanen 2007, 117) käsitys diskursseista sen sijaan korostaa diskurssien tiivistä yhteyttä käytäntöihin, minkä vuoksi niitä ei voi palauttaa kieleen ja puheeseen. En kuitenkaan tarkastele representaatioita kieli- tai merkkijärjestelmän näkökulmasta. Sen sijaan kysyn, miten tietyissä tilanteissa ja tietyistä toimija-aseamista tukeudutaan tarjolla oleviin kielellisiin resursseihin. Ymmärrän kielen tulkintakamppailuissa käytettävissä olevana symbolisen vallan välineenä, en kamppailujen lopputuloksia säätelevänä tai määrittelevänä järjestelmänä (ks. Webb 2009, 56–57; Pietikäinen & Mäntynen 2009, 56). Hall kuitenkin kytkee representaation ja käytännön toisiinsa ideologian käsitteen kautta. Hänen mukaansa ideologiat ovat käytännöissä materialisoituneita representaatiojärjestelmiä (Hall 1985, 104). Tätä ajatusta seuraten hyvinvointivaltiota koskevat representaatiot voivat vakiintua myös niitä vastaa- viksi käytännöiksi.

2.6 Käsitteiden soveltaminen

Tämän luvussa olen muotoillut teoreettista lähestymistapaa hyvinvointivaltion politiikkaan, missä huomio kiinnittyy sekä toimijoiden sosiaa-

liseen asemaan että tilanteiden sisältämiin diskursiivisiin resursseihin ja ehtoihin. Lähdin liikkeelle Bourdieun symbolisen vallan käsitteestä ja hänen valtiota koskevista näkemyksistään. Symbolisen vallan käsitettä soveltaen tarkastelen hyvinvointivaltion politiikkaa kamppailuna hyvinvointivaltion ja sen käytännön politiikan oikeasta tulkinnasta. Näin ollen lähestyn hyvinvointivaltion politiikkaa diskursiivisena ilmiönä. Kirjan läpikulkevana ajatuksena on tarkastella erilaisia tulkintoja hyvinvointivaltion päämääristä ja vastuunjaosta sekä näiden poliittisia seurauksia. Kiinnitän huomioni myös tulkintojen välisiin valtasuhteisiin.

Valtion käsitän – edelleen Bourdiuta mukaillen – symbolisen vallan lähteenä. Lisäksi näen valtion instituutiona, joka on keskeisessä asemassa kansalaisten ja julkisen vallan välisen suhteen määrittelyn kannalta. Valtion käytännön sosiaalipolitiikalla määritellään esimerkiksi sitä, kuinka arvokasta on vanhempien lapsensa hoitoon kuluttama aika verrattuna palkkatyössä käytettyyn aikaan. Näin ollen tulkintakamppailuissa on kyse materiaalisista resursseista ja toiminnan muotojen rahallisesta arvottamisesta. Analyysissäni kiinnitän huomiota siihen, miten hyvinvointivaltion politiikan toimijat pyrkivät säilyttämään tai muuttamaan niiden asemien järjestystä, mihin sosiaalisten etuuksien jakaminen perustuu.

Edellä totesin, että Bourdieu auttaa jäsentämään erilaisten tulkintojen välisiä valtasuhteita diskursiivisen tilan alueella. Lisäksi sosiaalisen kentän ajatus auttaa tekemään näkyväksi poliittisen kamppailun dynamiikkaa, joka juontuu päätöksentekijöiden ja kansalaisten toimija-aseamista. Valitsen näkökulman, jossa tarkastelen julkisia päätöksentekijöitä ja kansalaisia toimijoina, jotka osallistuvat tulkintakamppailuihin eri kentiltä käsin. Tutkimuksessani keskityn kolmeen eri kenttään, joista jokainen antaa erilaiset mahdollisuudet suhteessa valtiolliseen valtaan. Näistä parhaat mahdollisuudet valtiolliseen valtaan tarjoaa politiikan kenttä. Bourdieun (1991) määrittelyä seuraten käsitän sen tilana, jossa politiikan ammattilaiset kamppailevat symbolisesta vallasta. Hyvinvointivaltion politiikka ei kuitenkaan rajoitu pelkästään tälle kentälle. Toinen tarkastelemistani kentistä on paikallishallinnon kenttä. Paikallishallinnon kentän toimijoiksi hahmotan kunnallisesta päätöksenteosta vastaavat ammattilaiset ja luottamushenkilöt. Kolmannen tarkasteleman kentän toimijoita ovat kansalaiset. Nämä kentät jakaantuvat vielä erilaisiin toimija-asemiin. Analyysiluvuissa tuon esille sen, miten eri asemien välinen suhde muotoilee poliittisia keskusteluja.

Edellä esitin, että Bourdieun toimijan sosiaalista asemaa korostavan näkemyksen rajallisuus tulee esille, kun tarkastelun kohteena ovat toimijoiden kohtaamat diskursiiviset ehdot ja heidän diskursiiviset strategiansa. Se ei anna myöskään riittävästi analyttisiä välineitä poliittisten representaatioiden sisällön tarkastelemiseksi. Ensin mainitun ongelman osalta päädyin pragmaattisessa sosiologiassa sovellettuun tilanteen ajatukseen (Boltanski & Thevenot 2006). Se kiinnittää huomion siihen, että vaikka toimijat mitä ilmeisimmin ovat sosiaalisen asemansa rajoittamia tai mahdollistamia, he toimivat myös tiettyjen diskursiivisten ehtojen puitteissa. Näkemys antaa enemmän tilaa toimijan kyvyille ja mahdollisuuksille kuin Bourdieun vastaava.

Hyvinvointivaltion representaatioiden sisällön tarkastelemisessa sovel-
lan foucault'laisista tutkimuksissa käytettyä subjektiaseman käsitettä sekä Boltanskin ja Thévenot'n oikeuttamisen teoriaa. Näiden avulla analysoin hyvinvointivaltion politiikassa rakentuvia sosiaalisia todellisuuksia. Tarkastelen hyvinvointivaltiolla ja kansalaisille rakentuvia subjektiasemia sekä valtion ja eri kansalaisryhmien välisten suhteiden kuvauksia. Oikeuttamisen periaatteiden tarkastelemisella puolestaan pyrin tuomaan esiin, miten eri subjektiasemiin kytketyt oikeudet ja velvollisuudet oikeutetaan ja tehdään yleisesti hyväksyttäväksi. Analyysissäni vertaan, miten subjektiasemat ja niiden väliset suhteet rakentuvat päätöksentekijöiden ja kansalaisten näkemyksissä.

Viimeinen esittelemistäni käsitteistä oli representaatio. Empiirisessä tarkastelussa käytän representaation käsitettä analyysiyksikkönä, jossa hyvinvoinnin subjektiasemat ja niiden oikeuttamisen tavat rakentuvat. Representaation käsitteeseen myös kiteytyy näkemykseni hyvinvointivaltion politiikasta tulkintakamppailuna, jossa toimijat sosiaalisesta asemastaan käsin pyrkivät vaikuttamaan hyvinvointivaltion käytännön politiikkaan symbolisia resursseja hyödyntäen ja diskursiivisiin ehtoihin sopeutuen. Näin kaikki edellä mainitsemani teoreettiset näkökulmat nivoutuvat yhteen.

2.7 Aineiston semioottinen analyysi

Lähestyn hyvinvointivaltion politiikkaa kamppailuna todellisuuden oikeasta tulkinnasta. Kiinnitän huomiota erityisesti siihen, miten hyvinvointivaltion ja kansalaisten välinen suhde rakentuu päätöksentekijöiden ja kansalaisten esittämässä tulkinnoissa. Näin ollen empiirisen aineiston analyysissä sovellettavien menetelmien tulisi auttaa tavoittamaan sitä, miten aineistossa esiintyvät tulkinnat rakentuvat. Menetelmiä valitessani katsoin tällaisiksi strukturalistisen semiotiikan piirissä kehitetyt aktanttimallin ja pragmaattisten modaliteettien analyysin. Näiden avulla olen esittänyt aineistolleni kysymyksiä, jotka ovat keskeisiä tutkimukseni kysymysten ja teoreettisen lähestymistapani kannalta. Lisäksi soveltamani menetelmät täyttävät tarpeita, jotka liittyvät empiirisen analyysin käytännön toteutukseen.

Aloitin analyysin soveltamalla aktanttimallia. Aktanttimallin katsoin sopivaksi välineeksi, koska sen avulla saatoin analysoida yksittäisiä tekstejä (asiakirjaa tai lehtikirjoitusta) järjestelmällisesti ja kokonaisina riittäväällä tarkkuudella ilman että olisin hajottanut niitä esimerkiksi erilaisiin teemoihin. Aktanttimallin formaalisuus ja kokonaisen kertomuksen tuleminen analyysin kohteeksi tekevät siitä hyödyllisen välineen laajojen ja monimuotoisten aineistojen hallitsemisessa ja keskinäisessä vertailussa (ks. myös Alasuutari 1996, 33; Silvo 1988, 41).

Aktanttimalli on alun perin A.J. Greimasin (1980) kehittämä. Se yhdistää Vladimir Proppin syntagmaattisen ja Claude Lévi-Straussin paradigmaattisen analyysitavan. Näistä edellinen kytkee tapahtumat jatkumoksi jonkin syy- ja seuraussuhteen mukaisesti ja jälkimmäinen asettaa vastakkain henkilöjä, tekoja ja tapahtumia, jolloin merkitys syntyy valinnan ja muiden mahdollisuuksien poissulkemisen kautta (Korhonen & Oksanen 1997, 56–57). Greimasin sanastossa aktantti tarkoittaa toimijaroolia, joka aineistossa osoitetaan tietylle konkreettiselle toimijalle, aktorille. Aktorit voivat saada tekstissä erilaisia aktantiaalisia rooleja. Aktorina voi olla yhtä hyvin toimijasubjekti tai eloton objekti tai abstraktio. (Korhonen & Oksanen 1997, 54–55, 57, 61; Silvo 1988, 47; Veivo & Huttunen 1999, 74.) Sekä inhimillisten että elottomien toimijoiden huomioimisen osalta analyysini noudattaa ranskalaisen pragmaattisen sosiologian piirissä omaksuttua laajaa toimijakäsitystä.

Toimijoiden inhimillisuus–ei-inhimillisuus tai materialisuus ei kuitenkaan ole analyysissäni varsinaisesti tarkastelun kohteena.

Aktanttimalli erottaa yhteensä seitsemän erilaista toimijaroolia. Keskeisimmät toimijaroolit ovat *subjekti* ja *objekti*, joista edellinen on tekstin päähahmo ja jälkimmäinen tämän tavoittelema asia tai toiminnan päämäärä. Analyysissäni subjektin asemaan asettuu yleisimmin hyvinvointivaltio. Objektina puolestaan esiintyy esimerkiksi tasa-arvo. *Auttaja* (esimerkiksi kotihoidon tuen korotus) tukee subjektia objektin tavoittelemisessa, *vas-tasubjektin* (esimerkiksi päivähoitoon kotihoidon kustannuksella panostava politiikka) puolestaan pyrkiessä vastustajan (esimerkiksi päivähoitoa kannattava poliittinen puolue) avustamana estämään subjektin tavoitteen toteutumisen. *Lähettäjä* antaa subjektille oikeuden, velvollisuuden tai motivaation tavoitella objektia. Tällaisena voi toimia vaikkapa tutkimustieto, joka osoittaa jonkin asiantilan. Toimijaroleihin lukeutuu vielä *vastaanottaja* (esimerkiksi lapsiperheet), jonka hyväksi subjektin toiminta koituu. Aktanttimallin toimijaroolien lisäksi kiinnitän huomiota aineistossa rakentuvaan ajalliseen ja paikalliseen kontekstiin, joita Törrönen (1999, 45; ks. myös Sulkunen & Törrönen 1997, 82) nimittää tekstin *temporalisoinniksi* ja *spatialisoinniksi*. Temporalisoinnin ja spatialisoinnin huomioiminen tuo esiin, miten aineistossa käytetään symbolista valtaa esimerkiksi kontekstioimalla Suomi pohjoismaisiin hyvinvointivaltioihin (spatialisointi) ja kuvaamalla kansallinen politiikka tässä kontekstissa edellä kävijänä tai taantumuksellisenä (temporalisointi).

Analyyysiä tehdessäni koin aktanttimallin monipuolisuudestaan huolimatta sikäli puutteelliseksi, että se ei kiinnitä riittävästi huomiota siihen, miksi aineiston toimijat toimivat tai miksi heidän pitäisi toimia esitetyllä tavalla. Tähän aineiston piirteeseen on tekstintutkimuksessa viitattu tekstien moniäänisyydellä: teksteissä esiintyy usein eri toimijoita, joiden toiminnalle teksti antaa mielen (Lehtonen 2000, 124–125). Tekstin moniäänisyyden esille tuomiseksi syvennän aktanttimallin mukaista analyysiä niin ikään greimasilaisen semiotiikan piirissä kehitetyllä pragmaattisten modaaliteettien analyysillä. Modaliteetti kuvaa sekä aktantin suhtautumista tilanteeseen tai toimintaan että aktanttien välisten suhteiden motiivoitumista. Modaliteettien analysoiminen tarjoaa mahdollisuuden tuoda esiin tekstien arvomaailmaa ja tapaa, jolla aktantit siihen suhtautuvat. (Veivo & Huttunen 1999, 75; Tarasti 2004, 17.)

Pragmaattinen modaalisuus sisältää neljä pääryhmää: haluaminen, täytyminen, kykeneminen ja osaaminen. Näiden modaaliteettien avulla voidaan erottaa aineiston toimijoiden suhteita siinä esitettyihin asioihin. Toimijoilla voi olla sisäsyntyinen motivaatio tai halu jonkin asian toteuttamiseen. Toimijan suhde esitettyyn asiaan voi olla myös ulkosyntyinen, kun jokin asia (velvoittava tai pakottava voima) ohjaa toimijaa. Perhe esimerkiksi voidaan kuvata toimijana, joka haluaa lapselleen päivähoitopaikan, johon heillä on lakisääteinen oikeus, tai toimijana, joka on kotihoidon tuen pienuuden vuoksi pakotettu valitsemaan lapsensa hoitomuodoksi päivähoidon. Näistä edellisessä esimerkissä perhe on hyvinvointivaltion mahdollistamaa valinnanvapautta käyttävä toimija, kun taas jälkimmäisessä se toimii hyvinvointivaltion luoman pakon ohjaamana. Toimijan ja objektiksi asetetun asian välisen suhteen motivointia tarkastelemalla voidaan eritellä tekstin tapoja tuottaa sosiaalisia arvoja ja normeja. Modaliteettien analyysissä tarkastelun kohteena on myös se, millaisia kykyjä tai resursseja ja osaamista tekstissä arvostetaan. Aineistossa voidaan esimerkiksi kytkeä vanhempien taidot ja tietämys (osaaminen) joko lapsensa hoitamiseen tai työelämään sekä korostaa sitä, että hyvinvointivaltion tulisi antaa vanhemmille mahdollisuus toimia sen mukaisesti (kykeneminen). (Törrönen 1999, 46–47; Sulkunen & Törrönen 1997, 88–89; Jyrkämä 2008, 194; vrt. Veivo & Huttunen 1999, 75.)

Modaliteettien erittelyn avulla pyrin tekemään näkyväksi subjektiasemiin kytkettyjen oikeuksien ja velvollisuuksien määrittelyjä ja toimintatapojen arvottamisia. Aineistoa lukiessa kiinnitän huomiota siihen, millaisena eri toimijoiden suhde esitetään suhteessa annettuun päämäärään: näyttäytyykö päämäärä halun kohteena vai pakon sanelemana, ja millaista kykenemistä ja osaamista toimijoihin kytketään.

Lähestyn aineistotekstejä pysäytettyinä kertomuksina. Törrösen (1997; 1999) mukaan pysäytetyssä kertomuksessa tarina keskeytetään sen jälkeen, kun toiminnan motivaatio, keinot, suunta ja toimijoiden identiteetit on rakennettu. Niissä tulevaisuus otetaan haltuun osoittamalla lähtökohdat, päämäärä ja keinot päämäärän saavuttamiseksi. Ne pyrkivät vakuuttamaan, että hyvinvointivaltion politiikan oikeutettu päämäärä toteutuu jos sitoudumme toimimaan puhujan tai kirjoittajan esittämällä tavalla. (Törrönen 1997, 221, 234; 1999, 60–61.)

Analyysi on edennyt käytännössä siten, että ensiksi olen lukenut teks-

tiaineistoa aktanttimalin mukaisesti etsien niistä toimijoita ja paikantanut näiden aktantiaalisia rooleja sekä tarkastellut aineistossa rakentuvia ajallisia ja tilallisia konteksteja. Olen jakanut aineiston neljään osaan (pääkirjoitukset, eduskunnan asiakirjat, kunnan asiakirjat ja kansalaisten kirjoittamat tekstit) ja keskittynyt aina niistä vain yhteen kerrallaan. Näissä aineiston osissa olen puolestani analysoinut yhteensä 177 tekstikokonaisuutta (lehtikirjoitus, aloite tai puheenvuoro) kerrallaan etsien niistä aktantteja sekä modaaliteetteja ja näiden kytkeytymisiä eri toimijoihin. Olen kirjoittanut jokaisesta analysoimastani tekstikokonaisuudesta tiivistelmän aktanttimalin avulla. Seuraavassa on esimerkkinä yksi analysoimistani *Helsingin Sanomien* pääkirjoituksista, jonka olen kirjoittanut mikrofilmin tulosteesta sähköiseen muotoon, ja sen jälkeen siitä tekemäni tiivistelmä:

HS 2.10.1972 Pääkirjoitus

Riita päivähoidosta

Lasten päivähoitokysymyksessä on päästy vihdoinkin jo niin pitkälle, että asiaa koskeva lakiesitys on eduskunnan käsiteltävänä. Tästä huolimatta uudistuksen nopea syntyminen ei ole mitenkään varmaa. Jo lähetekeskustelussa tulivat esille vanhat vastakohtaisuudet. Ja koska kyseessä on poliittisesti antoisa asia, ristiriidat saattavat kärjistyä hyvinkin jyrkiksi, mikä voi pahastikin jarruttaa kauan kaivattua uudistusta. Alun perin Paasion vähemmistöhallituksen antamaa lakiesitystä vastustaa etenkin keskustapuolue. Keskustapuolueen ja sen kannalla olevien päivähoitoidologiassa voidaan havaita pari selvää teemaa. Arvostelun mukaan hallituksen esitys suosii ”laitoksia”; siinä ei ole annettu tarpeeksi painoa perhepäivähoidolle. Lisäksi siihen ei ole otettu lasten päivähoitokomitean esittämää lapsiavustusta, joka maksettaisiin kaikille alle kouluikäisille.

Perhepäivähoidon painottamisen takana lienee käsitys, että perheessä tapahtuva hoito on aina hyvää ja yhteiskunnan ylläpitämässä päiväkodissa vastaavasti aina huonoa. ”Laitoksen” kauhistelu päivähoidon yhteydessä on jotenkin epäjohdonmukaista, kun lapset joka tapauksessa seitsenvuotiaina joutuvat koululaitokseen, mitä ei pidetä pahana. Yhteiskunnan järjestämä päiväkotitoimi on aina varmasti parempi

päivähoitomuoto kuin lapsen jättäminen pihalle avain kaulassa hoitopaikan puuttuessa. Arkijärjellä ajatellen tällaisen laitoksen varjo-
puolena voi olla esimerkiksi hoidettavien ryhmien suuruus, mutta
sen ratkaiseminen on tekninen kysymys.

Perhepäivähoidon ihailijat eivät tunnu antavan paljoa huomiota
sille, että tässä järjestelmässä hoitajalla ei ainakaan nykyisellään ole
alan koulutusta ja että tiettyjen vähimmäisnormien noudattaminen
on epävarmempaa kuin yhteiskunnan suoraan hoitamassa laitok-
sessa. Perhehoidon perustelu taloudellisilla seikoilla siirtää keskus-
teltua jo toiselle tasolle, jolla silläkin on toki muistettava koulutuksen ja
vähimmäisnormien tarve.

Kaikille maksettavan lapsiavustuksen perustelemista ”valinnanva-
pauksella” ei ole aivan helppo ymmärtää. Monissa tapauksissa per-
heenäidin työskentely kodin ulkopuolella ei ole edes periaatteellinen
vaihtoehto. Avustus kytkeytyy myös ajatukseen äidinpalkasta, jonka
takana lienee käsitys, että äiti on lapsen paras kasvattaja. Tämä ei kui-
tenkaan aina pidä paikkaansa edes äitien mielestä. Jos äidinpalkalla
pyritään pitämään mahdollisimman moni äiti kotona, puheet ”valin-
nanvapaudesta” ovat unohtuneet.

1/1972 (2.10.1972) PK

1. Riita päivähoidosta

Subjekti: Eduskunta (joka käsittelee lakiesitystä). Yhteiskunta.

Objekti: Päivähoitoa koskevan lakiuudistuksen nopea syntyminen.

Vastasubjekti: Vanhat vastakohtaisuudet/ristiriidat, jota edustaa varsin-
kin keskustapuolue. Päivähoitoidologia, joka painottaa perhepäivä-
hoitoa ja jonka takana on äitikeskeinen hoitonäkemyks. Lisäksi halli-
tuksen esityksen arvostelijat haluavat päivähoitokomitean esittämän
lapsiavustuksen, joka maksettaisiin kaikille alle kouluikäisille.

Vastustaja: Perhepäivähoidon ihailijat.

Auttaja: Päivähoitolain hyväksyminen ja päiväkotihoidon kehittämi-
nen.

Vastaanottaja: Lapsi => ei jätetä ”pihalle avain kaulassa hoitopaikan
puuttuessa”; saavat hoitoa koulutetuilta hoitajilta ja hoitoa, jossa nou-

datetaan tiettyjä vähimmäisnormeja. Äidit (ei ole pakko jäädä kotiin, valinnanvapaus).

Lähtettäjä: Kirjoittaja.

Temporalisointi: "... päivähoitokysymyksessä on päästy vihdoinkin jo niin pitkälle, että asiaa koskeva lakiesitys on eduskunnan käsiteltävänä".

Spatialisointi: Suomi.

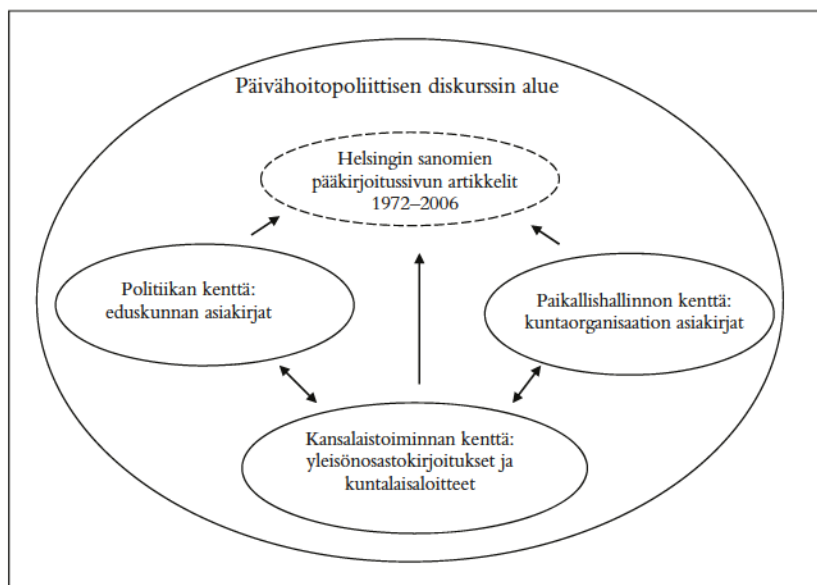
Modaliteetit: Kirjoituksessa kritisoidaan perhepäivähoitoa korostavaa näkemystä siitä, että se kytkee lapsen hoitoa koskevan *kyvyn* tai *osaamisen* perheeseen. Rinnastamalla päiväkotit kouluun, kirjoitus purkaa alle kouluikäisen ja kouluikäisen lapsen välille tehtyä eroa: "Laitoksen" kauhistelu päivähoiton yhteydessä on jotenkin epäjohtomuokaista, kun lapset joka tapauksessa seitsenvuotiaina joutuvat koululaitokseen, mitä ei pidetä pahana". Päivähoidon kehittämiseen luodaan *pakko* lapsen tarpeiden kautta, päivähoitokin on parempaa kuin olla täysin ilman hoitoa: "Yhteiskunnan järjestämä päiväkotit on aina varmasti parempi päivähoitomuoto kuin lapsen jättäminen pihalle avainkaulassa hoitopaikan puuttuessa". Kirjoitus kytkee myös hoitoa koskevan *osaamisen* päiväkoteihin perhepäivähoidon sijasta: päiväkodeissa on koulutettua henkilökuntaa ja niitä valvotaan paremmin kuin perhepäivähoitopaikkoja. Myös äitikeskeinen ajattelu kyseenalaistetaan: se, että äiti on lapsen paras kasvattaja, "ei kuitenkaan aina pidä paikkaansa edes äitien mielestä". Kirjoitus kytkee äidin *haluamisen* kodin sijasta työelämäänkin: "(j)os äidinpalkalla pyritään pitämään mahdollisimman moni äiti kotona, puheet "valinnanvapaudesta" ovat unohtuneet".

Olen myös taulukoinut aktanttianalyysin havainnot. Taulukoinnin (ks. Alasuutari 1999) avulla olen tarkastellut, kuinka usein toimijat esiintyvät tietyssä aktantiaalisessa roolissa kussakin aineiston osassa. Taulukointi on auttanut minua antamalla vihjeitä siitä, mihin aineistossa kannattaisi kiinnittää enemmän huomiota. Esimerkiksi kansalaisten kirjoittamien tekstien kohdalla huomasin, että näissä kansalaisten kokemuksellinen tieto toimii useammin lähettäjästä kuin muissa aineiston osissa. Tämä sai minut tutkimaan tarkemmin, miten lähettäjästä rooli rakentuu kansalaisten tul-

kinnoissa. Aktanttimallin mukaisen analyysin jälkeen tai sen yhteydessä olen kirjoittanut tiivistelmiin myös modaalianalyysin havainnot. Tämä aineistossa rakentuvien aktantiaalistien asemien ja modaalisten suhteiden auki kirjoittaminen on toiminut tutkimuksessani pohjana päivähoitopoliittisten representaatioiden tarkastelulle ja vertailulle.

2.8 Päivähoitokeskustelut aineistona

Muotoilemani teoreettinen lähestymistapa kiinnittää huomiota siihen, miten eri kentille ja asemiin sijoittuvat toimijat hyödyntävät käytettävissä olevia diskursiivisia resursseja. Empiirisen aineistoni olen valinnut siten, että se antaa mahdollisuuden tarkastella sekä päivähoitopoliitiikan hallitsevia diskursseja että kentille ominaisia tapoja rakentaa representaatioita. Kuviossa 2 havainnollistan aineistoni eri osien keskinäistä suhdetta. Olen analysoinut kaikki aineiston osat edellä kuvaamillani menetelmillä.



Kuvio 2. Aineisto

Tarkastelen päivähoitopoliittisten keskustelujen argumentteja ja lähtökohtia sekä näissä tapahtuneita muutoksia *Helsingin Sanomien* pääkirjoitussivulla vuosina 1972–2006 julkaistujen artikkelien avulla.

Pääkirjoituksissa erilaiset tulkinta- ja argumentaatiotavat tulevat esille monipuolisesti. Vaikka niissä kirjoittaja esittää oman näkemyksensä tai arvionsa käsiteltävästä aiheesta, tuodaan niissä arvioitavaksi myös vastakkaisia näkemyksiä (Valkonen 2003, 41–42). Käytännössä tämä näkyy esimerkiksi siten, että vaikka *Helsingin Sanomien* pääkirjoitukset ovat päivähoitomyönteisiä, tuovat ne esiin myös kotihoidon ensisijaisuutta korostavia argumentteja. Pääkirjoitussivun artikkelit ovat yksi tulkintakamppailujen toiminnan muoto. Kirjoitukset osallistuvat muiden aineistooni kuuluvien tekstien tapaan asioiden merkityksellistämiseen ja sisältävät valintoja esimerkiksi sen suhteen, mitä poliittisia avauksia ja näkemyksiä niissä huomioidaan ja mitä ei (ks. Aarnio 2000, 108). Analyysissäni käytän niitä kuitenkin ennen kaikkea päivähoitokeskustelujen diskursiivisten ehtojen esille tuomiseen. Tavoitteenani on tavoittaa niiden avulla hallitsevassa asemassa olevat diskursiiviset subjekti-asemat, joita täyttäen ja joiden ehdollistamina päätöksentekijät ja kansalaiset osallistuvat päivähoitosta käytyihin tulkintakamppailuihin.

Maamme laajalevikkisimpänä lehtenä *Helsingin Sanomat* puhuttelee suurinta lukijakuntaa. Näin ollen se joutuu perustelemaan kantansa heterogeeniselle yleisölle ja suhteessa erilaisiin vasta-argumentteihin. *Helsingin Sanomilla* on myös vaikutusvaltainen asema median kentän toimijana, minkä vuoksi se soveltuu hyvin aineistoksi vallitsevia käsityksiä ja argumentteja tutkittaessa (ks. Pietilä & Sondermann 1994; Pietikäinen 2000). Käytän aineistona myös muita *Helsingin Sanomien* pääkirjoitussivulla julkaistuja kirjoituksia. Pääkirjoitussivun artikkelit poikkeavat sanomalehden muista kirjoituksista siten, että ne ovat lehden toimituksen päätöksellä sijoitettu lehden näkyvimmälle paikalle. Tämän vuoksi katson pääseväni niiden avulla paremmin hallitsevien näkemysten jäljille verrattuna lehden muissa osioissa julkaistuihin artikkeleihin.

Koska *Helsingin Sanomien* kirjoitusten avulla pyrin tekemään näkyväksi päivähoitokeskustelujen hallitsevia tulkintoja ja niiden muutoksia hyvinvointivaltion eri historiallisissa vaiheissa, analysoin pitkittäisaineistoa. Olen kerännyt artikkelit otoksina vuosilta, jolloin päivähoitoa koskevaa lainsäädäntöä on uudistettu ja jolloin lastenhoito on todennäköisesti

noussut näkyvimmin julkisen keskustelun aiheeksi. Aineiston ensimmäinen otos on vuosilta 1972 ja 1973. Näille vuosille osuu lehdessä vuonna 1973 voimaan tulleesta ensimmäisestä päivähoitolaista käydyin keskustelun kiihkein aika. Laki kotihoidon tuesta puolestaan tuli osaksi suomalaista päivähoitojärjestelmää vuonna 1985. Aineistooni olen valinnut kirjoitukset myös tätä edeltävältä vuodelta. Seuraava otos on vuodelta 1990, jolloin alle kolmivuotiaat lapset saivat subjektiivisen päivähoito-oikeuden. Tämä tarkoitti, että kunnan oli järjestettävä lapselle kokopäiväinen hoitopaikka lapsen vanhempien näin halutessa. Vuonna 1996 subjektiivinen päivähoito-oikeus laajennettiin koskemaan kaikkia alle kouluikäisiä lapsia. Vuoden 1996 kirjoitusten lisäksi käytän aineistona kirjoituksia vuodelta 1997, jolloin yksityinen päivähoito liitettiin julkisen tuen piiriin. Aineistoni tuoreimmat pääkirjoitussivun tekstit ovat vuodesta 2004 vuoteen 2006. Tällöin julkisuudessa käytiin laajaa, erityisesti valtiosihteerin Raimo Sailaksen haastattelusta herännyttä keskustelua subjektiivisen päivähoito-oikeuden tarkoituksenmukaisuudesta. Yhteensä lehtikirjoituksia on 79. Täydentävänä aineistona käytän *Helsingin Sanomien* yleisöosasto-kirjoituksia ja lehtiartikkeleja sekä edellä mainittujen ajanjaksojen ulkopuolella julkaistuja pääkirjoitussivun tekstejä.

Päätöksentekijöiden ja kansalaisten osalta tavoitteenani on tutkia, miten nämä osallistuvat 2000-luvulla käytäviin tulkintakamppailuihin. Tämän vuoksi olen kerännyt päätöksentekijöitä ja kansalaisia edustavan aineiston keskenään samalta ajanjaksolta. Näin ollen tämä aineiston osa eroaa *Helsingin Sanomista* koostuvasta osasta siten, että se on kerätty lyhyemmältä ajanjaksolta ja se edustaa historiallisen pitkäjäsenäkökulman sijasta ajallisesti poikkileikkäisnäkökulmaa.

Julkisten päätöksentekijöiden näkemyksiä tarkastelen eduskunnan ja kunnan asiakirjojen avulla. Eduskunnan asiakirjat edustavat tutkimuksessani politiikan kenttää. Tämä aineistokokonaisuus sisältää 23 eduskunnan täysistunnon päivähoitoa koskevaa puheenvuoroa ja 18 eduskunnan aloitetta. Aloitteista kuusi on talousarvioaloitetta, viisi on lakialoitetta ja kolme on toimenpidealoitetta. Aloitteet ja puheenvuorot ovat pääosin vuodelta 2002. Tämä oli aineiston keruuta aloittaessani edellinen täysi kalenterivuosi. Lisäksi se oli eduskuntavaaleja edeltävä vuosi, jolloin puolueet alkoivat tuoda esiin näkemyserojaan, ja päivähoito oli osa keskustelujen näkyvimpiin teemoihin noussutta perhepolitiikkaa. Olen löytä-

nyt asiakirjat eduskunnan internet-sivujen hakutoiminnolla käyttämällä päivähoitoa hakusanana. Tutkimusaineiston ulkopuolelle olen rajannut asiakirjat, jotka eivät varsinaisesti käsittele päivähoitoa tai joissa teema vain lyhyesti mainitaan. Lisäksi aineistossani on kahdeksan vuonna 2004 pidettyä ryhmäpuheenvuoroa, joissa käsitellään lapsen subjektiivista päivähoito-oikeutta.

Ryhmäpuheenvuorojen valikoimiseen päädyin siksi, koska niiden kautta saavutan yksittäisen kansanedustajan sijasta eduskuntaryhmän jaetun näkemyksen (ks. Nousiainen 1998, 172; Wiberg 2006, 171). Ajatuksena on, että ryhmähaastattelujen tavoin ryhmäpuheenvuorot tuovat yksilöpuheenvuoroja selvemmin esille vallitsevat kulttuuriset jäsenyykset ja sen, millainen puhe on kulttuurisesti mahdollista (ks. Sulkunen 1990, 265). Ryhmäpuheenvuorot ovat nimensä mukaisesti eduskuntaryhmän yhteinen puheenvuoro, jossa ryhmän puheenjohtaja tuo eduskunnan tietoon ryhmän kannan (Nousiainen 1998, 172). Aloitteiden allekirjoittajina sen sijaan on usein eri eduskuntaryhmien jäseniä. Eduskunnan aloiteoikeus on muodollisesti toissijainen verrattuna hallituksen vahvaan asemaan lainsäädännössä ja talouden hoidossa (Nousiainen 1998, 187). Käytännössä tämä heijastuu aineistossani siten, että aloitteista 11 on oppositio- puolueiden tekemiä kun taas hallituspuolueiden aloitteita on vain kolme. Puheenvuoroista hallituspuolueiden puheenvuoroja on vain yksi vähemmän kuin oppositio puolueiden.

Aloitteiden lisäksi politiikan kenttää edustavaan aineistoon kuuluvat opposition välikysymys lapsiperheiden aseman parantamisesta (VK 3/2002), valtioneuvoston selonteko lasten ja nuorten hyvinvoinnista (VNS 4/2002) ja selontekoon liittyvä Sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunnan muistio (STVM 23/2002). Välikysymys on ennen kaikkea opposition väline ministeriön valta-aseman horjuttamisessa, mutta sillä pyritään myös saamaan selvitys halutusta asiasta sekä nostamaan haluttu asia keskustelun piiriin (Nousiainen 1998, 183). Valiokuntien tehtävänä puolestaan on asioiden valmistelu ja ehdotusten tekeminen eduskunnalle (Nousiainen 1998, 176). Lisäksi käytän kaikkien puolueiden ohjelmien (periaate-, tavoite-, vaali- ja perhepoliittiset ohjelmat) päivähoitoa koskevia kohtia. Näitä analysoimalla pyrin tuomaan esille selvemmin puolueiden näkemysten lähtökohtia ja niiden välisiä eroja (ks. Aarnio 1998, 220–221).

Koska usean eri paikallisen tapauksen analysoiminen olisi vaativa tehtävä tämän tutkimuksen puitteissa, olen valinnut yhden kuntaorganisaation esimerkiksi, jonka avulla tutkin julkisen päätöksenteon paikallisia kasvoja. Käytän esimerkkinä Oulun kaupunkia. Oulun valitsemiseen vaikutti ennen kaikkea se, että kasvavissa kaupunkikunnissa päivähoidon organisoiminen on keskeinen sosiaalipoliittinen kysymys. Suomen suurimpiin väestökasvun kaupunkeihin 1990- ja 2000-luvuilla lukeutuneessa Oulussa asuu paljon lapsiperheitä, minkä vuoksi lastenhoidon järjestäminen on kaupungissa tärkeä kysymys. Oulussa lapsiperheiden käytettävissä on kunnallisen päivähoidon lisäksi yksityisiä hoitopaikkoja, joiden käyttämistä kaupunki tukee maksamalla yksityisen hoidon kuntalisää. Oulun kaupunki kuuluu myös kotihoidon tuen kuntalisää maksaneisiin kuntiin. Lisän myöntämisperiaatteet ovat olleet paikallisen päivähoitopolitiikan näkyvimpiä teemoja. Oman värinsä Oulun tarkasteluun toi se, että kaupunki oli aineistonkeruuvaiheessa tilaaja-tuottajamallin pioneerikuntia Suomessa.

Valitsin tarkemman analyysin kohteeksi yhteensä 27 Oulun kaupungin lastenhoitoa koskevaa asiakirjaa. Joukossa on kymmenen käsiteltyä valtuustoaloitetta, viisi käsiteltyä kuntalaisaloitetta ja kahdeksan kuntaorganisaation selvitystä tai muuta asiakirjaa sekä kolme Oulun kaupungille osoitettua ja käsiteltyä järjestöjen kirjettä. Asiakirjat ovat vuosilta 1999–2003, mutta suurin osa (15) on kuitenkin käyttämäni eduskunnan asiakirjojen tapaan vuodelta 2002. Hankin kyseiset tekstit Oulun kaupungin internet-sivujen asiakirjahauulla käyttämällä hakusanoina erilaisia versioita lasten päivähoidosta ja kotihoidosta. Valitsemani asiakirjat käsitelivät aihepiiriltään enimmäkseen kunnallista päivähoitoa ja lasten kotihoidon kuntalisää. Olen täydentänyt näitä neljällä Oulun alueella ilmestyvässä sanomalehti *Kalevassa* ilmestyneellä mielipidekirjoituksella, joista kolme on kunnanvaltuutetun kirjoitusta ja yksi kunnan viranhaltijan.

Kunnan asiakirjoja on käytetty vähän aineistona sosiologisissa tutkimuksissa. Yksi syy tähän lienee se, että suuri osa kunnan asiakirjoista on kokouspöytäkirjoja, joissa päätökset todetaan ilman että sitä edeltänyt keskustelu tulisi asiakirjassa esille. Pirjo Hiidenmaan (2000a) mukaan byrokratian kieli on muuttunut mainosten ja ilmoitusten suuntaan, jolloin byrokraattisen tyylin rinnalle on tullut suostuttelevia tekstejä. Toisin sanoen byrokratian tekstien tavoitteena on yhä selvemmin vuorovaiku-

tus ympäröivän yhteiskunnan kanssa. Vuorovaikutus on kuitenkin kaksisuuntaista, sillä hallinnon suunnitelmissa ja päätöksissä heijastuvat myös organisaation ulkopuolisen maailman käyttämä kieli ja ajattelutavat. (Hiidenmaa 2000a, 23–24; Hiidenmaa 2000b, 35.) Hallinnollisten tekstien tuottamiseen voi osallistua eri toimielimiä ja virkamiehiä. Myös yksinäisen kirjoittajan valmisteleva teksti joutuu läpäisemään päätöksentekoprosessiin liittyvät keskustelut ja kommentit. (ks. myös Hiidenmaa 2000b, 41–42.) Tämän vuoksi ne edustavat kuntaorganisaatiota paremmin kuin esimerkiksi yksittäisten viranhaltijoiden tai luottamushenkilöiden haastattelut. Tämä on toisaalta myös niiden heikkous, sillä ne peittävät kuntaorganisaation sisäiset toimija-asetat ja niiden väliset ristiriidat. Nämä kuitenkin tulevat aineistossani esille valtuustoaloitteissa, jotka sisältävät sekä luottamushenkilöiden tekemän aloitteen että viranhaltijatahon vastauksen aloitteeseen. Kuntaorganisaation vastakkainasettelut tulevat esille myös tarkastelemieni yleisöosastokirjoitusten kautta.

Kansalaisten esittämiin tulkintoihin olen päässyt käsiksi seuraamalla kahta kanavaa, joiden kautta kansalaiset voivat toteuttaa vastavaltaa ja pyrkiä puolustamaan tai laajentamaan sosiaalisia oikeuksiaan. Ensinnäkin aineistossani on sanomalehti *Kalevan* Lukijan mielipide -palstalla julkaistuja kirjoituksia. Koska olen kiinnostunut erityisesti hyvinvointipalvelujen kohderyhmään kuuluvien kansalaisten esittämistä tulkinnoista, olen valinnut aineistoon kirjoitukset, joissa kirjoittaja ottaa kantaa sellaisen perheen jäsenenä, jossa on päivähoitoikäisiä lapsia. Mielipide-palstan kirjoitukset sijoittuvat mediajulkisuuteen, mikä on kansalaisuutta tarkastelevan kulttuurintutkimuksen korostama kansalaistoiminnan ja kansalaisten subjektiasemien rakentumisen areena. Ne kuuluvat myös adressien, mielenosoitusten ja boikottien kaltaisiin reaktiivisiin vaikuttamiskanaviin, jotka ovat tavallisempia suurissa kunnissa, joihin myös tarkastelemani Oulu lukeutuu (Pekola-Sjöblom, Helander & Sjöblom 2002, 9).

Toinen seuraamistani kansalaistoiminnan kanavista liittyy läheisemmin institutionaalisen politiikan vastademokraattisiin rakenteisiin, jotka antavat kansalaisille mahdollisuuden valvoa vallanpitäjiä sekä käyttää vastavaltaa näitä kohtaan (Rosanvallon 2008). Tässä mielessä luontevaksi aineistoksi olen katsonut kuntalain vuodesta 1976 mahdollistaman aloiteoikeuden kautta tapahtuvan toiminnan eli kuntalaisaloitteet. Kuntalaisaloitteella kansalainen voi tehdä kunnan toimintaan liittyviä ehdotuksia

ja ”herätellä päättäjiä ratkaisemaan jonkin asian tai ongelman” (Kansanvalta 2012). Kuntalain 28 §:n mukaan kunnan on ilmoitettava aloitteen tekijälle aloitteen johdosta suoritettavat toimenpiteet. Tämän vuoksi kuntalaisaloitteita seuraamalla pääsee käsiksi kansalaisten tulkintojen lisäksi siihen, miten kunta perustelee omat tulkintansa vastauksessaan aloitteen. Aineistoni kuntalaisaloitteet on osoitettu Oulun kaupungille, ja ne koskevat aiheeltaan päivähoitoa.

Aloitin mielipide-palstan kirjoitusten ja kuntalaisaloitteiden keräämisen vuodesta 2002, jotta niiden aikakonteksti olisi sama kuin eduskunnan ja kunnan asiakirjoissa. Uloitin valitun aikajakson vuoteen 2004 asti, jolloin suomalaisessa mediajulkisuudessa käytiin eduskunnassakin kommentoitua keskustelua subjektiivisen päivähoito-oikeuden tarkoituksenmukaisuudesta. Mielipide-palstan kirjoitukset keräsin käymällä läpi sanomalehti *Kalevan* mikrofilmitallenteita Oulun kaupungin pääkirjastossa. Kuntalaisaloitteet olen hakenut Oulun kaupungin internet-sivuilta. Yhteensä kansalaisten ääntä edustavia tekstejä on aineistossani 30, joista 7 on aloitetekstejä ja 23 mielipidekirjoituksia.

3

KUKA, MITÄ JA MITEN: PÄIVÄHOITOPOLITIIKAN DISKURSIIVISET SUBJEKTIASEMAT

I think there is no going back on the importance of the Foucauldian view of subjects and their constitution through multiple apparatuses, practices and discourses. Subjects have to be produced (even if they do not necessarily materialize in the anticipated form). (Clarke 2005, 456.)

Päivähoitokeskusteluissa esitetyt näkemykset poikkeavat toisistaan monessa mielessä. Näkemyksiä kuitenkin yhdistää se, että ne rakentuvat samojen toimijoiden ympärille. Päivähoitokeskustelujen kohteena on, mikä asema lapsella, äidillä, isällä ja perheellä tulisi olla päivähoitopolitiikassa. Näiden kansalaisryhmien asemien määrittelyn lisäksi näkemykset ottavat kantaa siihen, miten hyvinvointivaltion tulisi toimia. Foucault'laiset analyysit ovat pureutuneet juuri tähän tuomalla esiin, kuinka hyvinvointivaltion politiikka tapahtuu pyrkimyksenä säädellä kansalaisille ja valtiollisille toimijoille osoitettuja diskursiivisia subjektiaseamia. Subjektiasemien tarkastelussa ne kiinnittävät huomiota siihen, millaisia asemia valtaa käyttäville auktoriteeteille ja vallankäytön kohteille annetaan sekä siihen, millaisia kykyjä, ominaisuuksia ja pyrkimyksiä näihin liitetään (Kaisto & Pyykkönen 2010, 18; Dean 1999, 32). Näkemykseni mukaan tällaisella subjektiasemien tarkastelemisella on mahdollista saada esiin niitä diskursiivisia muotoja, jotka hyvinvointivaltiosta käytävään tulkintakamppailuun osallistuvat toimijat joutuvat huomioimaan.

Tässä luvussa kysyn, mitkä ovat päivähoitopoliittisten keskusteluiden keskeisimmät subjektiaseamat ja miten hyvinvointivaltion ja kansalaisten välinen suhde niissä rakentuu. Kysyn myös, mitä oikeuksia ja velvollisuuksia subjektiasemiin kytketään sekä miten niihin kytketyt oikeudet ja velvollisuudet oikeutetaan. Hahmottelen oikeuttamisen tapojen yhdistäviä periaatteita sekä näiden välisiä kytköksiä Boltanskin ja Thévenot'n (2006) erottelemien oikeuttamisen maailmojen avulla. Pysin vastaamaan esittämiini kysymyksiin analysoimalla *Helsingin Sanomien* pääkirjoituksilla vuosina 1972–2006 julkaistuja artikkeleja.

Tässä luvussa analysoimani artikkelit kattavat päivähoitojärjestelmän kannalta keskeiset vuodet ensimmäisen päivähoitolain syntymisestä sen täydentämiseen kotihoidon ja yksityisen hoidon tuilla ja subjektiivisella päivähoito-oikeudella sekä subjektiivisen päivähoito-oikeuden tarkoituksenmukaisuudesta vielä 2000-luvulla käytyihin keskusteluihin. Tämän lisäksi artikkelit kattavat suomalaisen hyvinvointivaltion muutoksen kannalta keskeisiä vaiheita. Niistä varhaisimmat sijoittuvat 1970-luvulle, jota tutkimuskirjallisuudessa pidetään osana 1960-luvulla alkanutta suomalaisen hyvinvointivaltion rakentumisen aikaa. Tuon ajanjakson yhteiskuntapoliittiselle ajattelulle oli ominaista pyrkimys yhdistää erilliset lait ja valtiolliset tuet laajoiksi järjestelmiksi sekä valtion laajan sosiaalisen vastuun korostaminen (Autto 2002, 18–21). Artikkelit kattavat myös 1980-luvulta alkaneen ja erityisesti 1990-luvulla taloudellisen laman ja pankkikriisin vauhdittamana konkretisoituneen hyvinvointivaltion laajenemisen jälkeisen ajan, johon ovat kuuluneet lisääntyneet vaatimukset palvelujärjestelmien tehokkuudesta sekä kansalaisten suuremmasta vastuusta ja aktiivisuudesta (ks. Julkunen 2001; 2006). Viimeksi mainittuna ajanjaksona myös kansallinen kilpailukyky on saanut entistä vahvemman jalansijan yhteiskuntapolitiikan tavoitteena (Kettunen 2008, 220–221; Heiskala & Luhtakallio (toim.) 2006).

1990- ja 2000-luvuilla on kuitenkin tapahtunut myös muutoksia, jotka korostavat kansalaisten oikeuksia. Hyvinvointipalvelujen tuottamisessa on haettu mallia yksityisiltä markkinoilta, minkä myötä kansalaiset on nähty toimijoina, joilla tulisi olla oikeus toimia valintoja tekevänä kuluttajana (ks. Koivusalo ym. 2009; Koskiaho 2008). Lisäksi tänä aikana pohjoismaisiin hyvinvointivaltioihin, joiden politiikassa kansalaisten osallistumista ei ole nähty erityisen tärkeänä, rantautuivat keskustelut kansa-

laisvaikuttamisesta sekä pyrkimykset aktivoida kansalaisia demokraattisina toimijoina ja parantaa heidän vaikuttamismahdollisuuksiaan (Kettunen & Kiviniemi 2000; Rättilä 2001; Kettunen 2008, 67–69, 93–96). Kansalaisten äänen kuulemisen korostuminen poliittisena tavoitteena on tulkittu osaksi hyvinvointivaltion legitimitteettiongelmia: ”[a]iempaa hajanaisemman ja hyvinvointia niukemmin jakavan julkisen sektorin toimia on vaikea legitimoida, päinvastoin kuin hyvinvointivaltion kasvun aikoina” (Rättilä 2001, 197).

Tarkastelen aluksi edellä mainitsemiani lapsen, äidin, isän ja perheen subjektiasemia. Kansalaisten lisäksi myös julkiselle vallalle rakentuu epäsuorasti subjektiasemia, kun kansalaisista puhutaan valtiollisen päivähoitopolitiikan kohteena: esimerkiksi oikeuksien kytkeminen kansalaiseen voi merkitä, että valtioon kytkeytyy velvollisuus taata näiden oikeuksien toteutuminen. Julkisen vallan asema on keskusteluissa paitsi epäsuorasti myös julkilausutusti arvioinnin ja määrittelyn kohde. Kansalaisten subjektiasemien jälkeen analysoin juuri tätä julkilausuttua julkisen vallan toimijuutta, joka päivähoitokeskusteluissa ilmenee puheena valtion, kunnan ja hyvinvointityön ammattilaisten toiminnasta. Luvun lopussa tiivistän kansalaisille ja julkiselle vallalle rakentuvat subjektiasemat ja kytken ne edellä mainittuihin hyvinvointivaltion muutoksiin.

3.1 Lapsi

Lapsi on päivähoitopolitiisissa näkemyksissä rakentuvista subjektiasemista näkyvin. Lapsen asema rakentuu pääasiassa kahden eri periaatteen mukaisesti. Näistä toinen noudattaa kollektiivisia oikeuksia korostavan kansalaisuuden maailman mukaista ajattelua, toisen noudattaessa teollisuuden maailman periaatteita, jotka arvostavat ihmisiä ja asioita laajemman kokonaisuuden toimivuutta ylläpitävinä osina. *Kansalaisuuden maailman* mukaisissa tulkinnoissa esityksiä päivähoitopolitiikan muuttamiseksi perustellaan yleisimmin lapsen parhaalla ja lapsen oikeuksilla. Sekä lapsen subjektiaseman keskeisyys että sen sisällöllinen luonne toiminnasta hyötyvänä vastaanottajana kiteytyvät *Helsingin Sanomien* pääkirjoituksen (15.7.1990) toteamuksessa ”lasten paras on aina asetettava etusijalle”. Kirjoituksissa esitetään erilaisia päivähoitopolitiisisia keinoja,

joilla lapsen etu tulisi turvata. Lisäksi näissä rakentuu marginaalilapsen asema. Niillä erotetaan kaikkien lapsien joukosta ne lapset, joiden aseman turvaamiseen tulisi kiinnittää eniten huomiota.

Teollisuuden maailman ajattelua noudattavissa esityksissä lapsen subjekti- asema rakentuu yhteisen hyvän näkökulmasta. Tavoitteena ei ole niinkään lapsen oikeuksien turvaaminen tämän itsensä vuoksi, vaan osana yhteiskunnan ja tuotannon toimivuutta varmistavaa politiikkaa. Tällöin lapsen asemaa rakennetaan kansalaiseen kohdistettujen velvollisuuksien kautta, jolloin lapsen arvo määrittyy osana kansakuntaa (ks. Boltanski & Thévenot 2006, 190). Näin myös lapsuuden taloudellinen merkitys tulee arvioinnin kohteeksi. Aloitan kansalaisuuden maailman ja teollisuuden maailman mukaisten näkemysten erittelyn ensin mainitusta.

Lapsi kansalaisoikeuksien omaajana

Perheen historiaa tutkineen Jacques Donzelotin (1997[1977], 82–84; ks. myös Kauranen 2008, 83) mukaan modernissa perhekäsityksessä lapsi näyttäytyy suojelua tarvitsevana ja jonakin uhkaavana, jota tulisi hallita ja rajoittaa liialta vapaudelta. *Helsingin Sanomien* keskusteluissa lapsi rakentuu ennen kaikkea suojelun kohteena. Tällöin lapsen oikeuksien turvaaminen kuvataan moraalisen velvollisuutena. Näkemys korostaa, että päivähoitojärjestelmän kehittämisessä tulisi aina pitää lähtökohtana lapsen parasta. Lapsen oikeuksista puhutaan kuitenkin myös lakiin kirjottuina, jolloin lapselle rakentuu subjektiasema juridisten oikeuksien haltijana. Lisäksi lapsi kuvataan demokraattisena subjektina, jonka ääntä tulisi kuunnella häntä itseään koskevissa päätöksissä.

Lapsen fyysinen turvallisuus ja hyvinvointi ovat olleet keskeisiä päämääriä, kun lapsen asema on nostettu esiin *suojelun kohteena*. Tässä mielessä lapsi asetettiin erityisen suojelun kohteeksi jo Suomen ensimmäisessä työsuojelulaissa vuonna 1889. Laki suojeli lapsuutta teollisen tuotannon maailmalta rajoittamalla lasten työhön käyttämistä. (Kettunen 2001, 82–83.) Lasten palkkatyön tekeminen kuitenkin jatkui aina toiseen maailmansotaan saakka (Pohjola 2006, 391). Tarkastelemissani päivähoitokeskusteluissa lasta halutaan suojella varmistamalla hänelle turvallinen hoitopaikka siksi aikaa, kun hänen vanhempansa ovat töissä. Toisin sanoen

lapsen fyysisen turvallisuuden tarve luo hyvinvointivaltiolle velvollisuuden huolehtia lapsesta takaamalla hänelle luotettava päivähoito, sen sijaan että lapsi jätettäisiin ”pihalle avain kaulassa hoitopaikan puuttuessa” (HS 2.10.1972). Päivähoitopaikka kuvataan myös asiana, joka parantaa perheen taloudellista kykyä huolehtia lapsestaan. Päivähoitopaikan puuttuminen puolestaan uhkaa lapsen hyvinvointia estämällä vanhempien työssäkäyntiä ja vaikeuttamalla näin perheen taloudellista toimeentuloa. Esille nostetaan esimerkiksi ahtaasti asuvien lapsiperheiden tarve päivähoidolle ja molempien vanhempien työssäkäynnille, jotta nämä kykenisivät kohentamaan asumisoljaan omin voimin (HS 23.9.1985). Ahtaat asunto-olot ja kahden elättäjän tarpeellisuus toimi perusteluna lastentarhojen perustamista puolustaneissa argumenteissa jo 1900-luvun alun päivähoitopolitiisissa keskusteluissa (Anttonen 2003, 164; ks. myös Rauhala 1996, 106).

Päivähoitokeskusteluissa tuodaan esiin tarve turvata lapsuus elämänvaiheena. Tätä tavoitetta palveleva osaaminen kytkeytyy kodin ja äidin sijasta pikemminkin päivähoitoon ja ammattilaisiin. Esimerkiksi *Helsingin Sanomien* alakertakirjoitus ”Lasten on sallittava tulla lasten eikä aikuisien kaltaisiksi” (HS 29.6.1985) korostaa ammattilaisten merkitystä lapsen edun turvaajina esittäessään ajatuksen, että lapsuutta tulisi vaalia ja suojella aikuisten maailmalta. Tämän tavoitteen edistämisen se kytkee päiväkotiin ja kouluun, jotka ovat ”oma aikuisuudelta suojeltu pienoismaailmansa”. Kodin piirissä lapsuus sen sijaan on vaarassa kadota. Kirjoitus nostaa uhkaksi etenkin elinkeinorakenteen muutokset ja lisääntyneen television katselun, jonka myötä lapsi joutuu yhä aikaisemmin aikuisten maailman piiriin. Kirjoituksessa viitataan yhdysvaltalaisen kasvatustieteilijä Neil Postmanin (1982/1985) väitteeseen, jonka mukaan televisio ja kuvaohjelmat lyhentävät lapsuutta. Kirjoituksen mukaan lastentarhassa ja koulussa puolestaan uhkan lapsuudelle muodostaa liian tavoitteellinen ja systeemin rationaalisuuteen tai teollisuuden maailman ajatteluun perustuva opetus, jonka johtavana periaatteena ovat ”oppiennätykset” ja tavoite ”oppia kaikki kaikesta mahdollisesta”. Aikuisuuteen valmistamisen sijasta näiden tulisi antaa lapselle mahdollisuus lapsuuden elämiseen: ”[p]äiväkohteista, esikouluista ja kouluista tulee nykyistä tietoisemmin kehittää lapsuuden vaalimisen kulttuurilinnakkeita” (HS 29.6.1985).

Aineistossa pohditaankin lapsuuden varjelemisen ja lapsen edun toteuttamisen käytännön ratkaisuja. Tällöin näkökulmaksi asettuu teolli-

suuden maailman mukaisesti tehokkaasti ja ennustettavasti toimivan järjestelmän rakentaminen ja ylläpitäminen. Koulu ja päivähoito eivät aina esiinny yhdessä lapsuuden vaalimisen kulttuurilinnakkeina, vaan koulun aloittamisistä ja esiopetuksesta käydyissä keskusteluissa niiden luonteet asetetaan vastakkain. Päivähoidon katsotaan pyrkivän lapsen kokonaisvaltaiseen kehitykseen. Seuraavassa kirjoituksessa koulu puolestaan edustaa vähemmän lapsen tarpeista lähtevää järjestelmällistä toimintaa, jonka päämääränä on kokonaisvaltaisen kehityksen sijasta mitattavissa oleva tuotos:

Päivähoito pyrkii prosessiin, lapsen kokonaisvaltaiseen kasvuun ja kehitykseen, koulu taas produktiin, tuotokseen, josta lapsen taidot ovat mitattavissa. Juuri se synnyttää jyrkimmän rajan kuusivuotiaiden ja seitsenvuotiaiden maailman välille. Juuri siksi voidaan myös ymmärtää sosiaalihuollon aiempaa ehdottoman sinnikästä koulunaloitustaan vastustusta. (HS 18.1.1990.)

Kirjoitus rakentaa myös kollektiivisia velvollisuuksia lasta kohtaan kritisoidessaan suomalaisen yhteiskunnan suhtautumistapaa lapseen resursina tai lupauksena ”täysi-ikäisestä veronmaksajasta”, joka ”ei saa itselleen oikeutusta lapsena eikä ainakaan saisi aiheuttaa kustannuksia”. Kirjoitus ”Varhaiskasvatuksen etu- ja takapajulat” (HS 2.6.1997) puolestaan kritisoi päivähoitoa kehittämistä kohti liiallista oppimiskeskeisyyttä. Sen mukaan Suomea ovat ajamassa varhaiskasvatuksen virtojen ja päivähoitojärjestelmän nopeiden muutosten armoille tietoyhteiskunnan tavoitteet ja alemman koulunaloittamisien maiden antama esimerkki (”kun kerran Euroopassakin” -paineet), joiden myötä ”[l]ukemisesta, laskemisesta ja kirjoittamisesta (tai niiden alkeisvalmiuksista) tulee varhaiskasvatuksen ahne käenpoika”. Tehokkuutta korostavan maailman tapa hahmottaa lapsi kollektiivin resursina esitetään uhkana sille, että lapsi nähtäisiin sinänsä arvokkaana yhteisön jäsenenä, jonka tarpeita tulisi pyrkiä täyttämään lapsen oman edun näkökulmasta. Toisin sanoen kirjoitus kyseenalaistaa kansalaisuuden maailmasta käsin teollisuuden maailman arvoihin perustuvan järjestelmän (Boltanski & Thévenot 2006, 260–261).

Lapsen edun arvioinnissa kamppailee keskenään kaksi tulkintaa siitä, kumpi on lapsen kannalta parempi hoitomuoto: päivähoito vai kotihoito. Vaikka päivähoitoon asema lapsen kannalta parhaana hoitopaikkana on

kirjoituksissa vahva, myös kotihoito nostetaan esille parhaana välineenä lapsen tarpeiden täyttämiseksi. Päivähoidon etuja korostavan näkemyksen haastava tulkinta kytkee päivähoitoikäisen lapsen tarpeiden tyydyttämiseen liittyvän osaamisen päiväkodin ja ammattilaisten sijasta kotihoitoon ja vanhempiin. Lapsen oikeudet kohdistetaan tällöin päivähoitoon sijasta kotihoitoon¹. Anneli Anttonen (2003, 159) toteaa, että Suomessa kotihoito ja päivähoito muodostavat julkisissa keskusteluissa kaksi toisilleen vastakkaista poliittista strategiaa ja diskurssia.

Kotihoito osoitetaan lapsen kannalta parhaaksi vaihtoehdoksi vetoamalla vanhempien, ammattilaisten ja asiantuntijoiden tietoon. Kotihoidon paremmuutta perustellaan myös lapsen tarpeiden ikäsidonaisuudella. Tällöin rakennetaan pienen lapsen subjektiasema. Kotihoidon paremmuus kytketään erityisesti pieneen, usein alle kolmivuotiaaksi määritelyyn lapseen. Tämän ikäisen lapsen tarpeet kohdistetaan hoivaan, jonka voivat parhaiten tarjota lapsen vanhemmat. Näkemys kotihoidosta pienen lapsen parhaana oikeutetaan vanhempien kokemuksellisella tiedolla ja tieteellisillä tutkimuksilla, jotka ”puoltavat nuorimpien lasten kotihoitoa” (HS 15.7.1990)². Tutkimustiedolla perustellaan myös perhepäivähoidon paremmuutta pienen lapsen hoitopaikkana verrattuna päiväkotiin (HS 16.5.1997). Esimerkiksi perhepäivähoitajien omista ammattinsa määrittelyissä onkin korostunut ajatus äidillisen, inhimilliseen lämpöön perustuvan hoivan tarjoamisesta (Tikka 2007, 137–138). *Helsingin Sanomien* artikkelissa (16.5.1997) perhepäivähoitoa kuvataan ”yksilöllisempänä” vaihtoehtona verrattuna päiväkotihoidon. Perhepäivähoito jää kuitenkin vähälle huomiolle *Helsingin Sanomien* pääkirjoitussivulla. Päivähoidon etuja korostavan näkemyksen hegemonista asemaa horjutetaan kokemuksellisen ja tieteellisen (tutkimus-) tiedon lisäksi vetoamalla ammattilaisten ja asiantuntijoiden tietoon. Tällöin tuodaan esiin lastentarhaopettajien kokemukset liian suurista hoitoryhmistä ja päiväkotien henkilökuntapu-

¹ Selkeimmin tämä näkyy silloin, kun lapsi kuvataan oikeudellisenä subjektina. Esimerkiksi yleisöosastokirjoitus ”Lapselle subjektiivinen oikeus vanhempiinsa” (HS 6.8.2006) rinnastaa kotihoidon lapsen lakisääteiseen päivähoito-oikeuteen. (ks. myös Anttonen 2003, 170.)

² Asiantuntijat viittaavat usein kehityspsykologiseen kiintymyssuhdeteoriaan korostaessaan kotihoidon ensisijaisuutta alle kolmivuotiaan hoitopaikkana (ks. Anttonen 2003, 178). *Helsingin Sanomien* keskusteluissa sen sijaan tutkimustietoa ei määritellä tarkemmin.

lasta ja psykologien ja opettajien valitukset siitä, ”miten aikuisten nälkä jäytää yhä useammin kasvavan polven mielenterveyttä” (HS 16.5.1997).

Lapsen kannalta parhaana hoitovaihtoehtona kuvatun hoitomuodon kytkeytyminen kodinomaiseen inhimilliseen lämpöön tulee esiin hoitomuotoja kuvaavien käsitteiden käytössä. Vielä 1970-luvulla päivähoitopaikkoja nimitettiin yleisesti tarhoiksi, laitoksiksi ja laitoshoidoksi (ks. Välimäki 1998, 128–129). Päivähoitolain muotoilussa lasten päivähoidon kuitenkin todettiin tarkoittavan ”lapsen hoitoa tätä varten perustetussa laitoksessa, josta jäljempänä käytetään nimitystä päiväkotii” (Laki lasten päivähoidosta 36/1973, 1 luku, 1§). Yksityiskodissa tai perheenomaisissa olosuhteissa järjestettyä hoitoa puolestaan päätettiin nimittää ”perhepäiväkodiksi”. Sanalla ”koti” päivähoitoon kytkeytyi kotiin liitettyä emotionaalista lämpöä ja turvallisuutta. Sanaa ”laitos” sen sijaan alettiin käyttää päivähoidon myönteisiä vaikutuksia korostavan ajattelun ja päiväkoteihin panostavan politiikan kritisoinnissa. *Helsingin Sanomien* pääkirjoitus (2.10.1972) tosin ihmetteli jo ennen päivähoitolain hyväksymistä kritiikkiä, jonka mukaan ”hallituksen lakiesitys suosii ’laitoksia’; siinä ei ole annettu tarpeeksi painoa perhepäivähoitolle”. Lehti rinnasti päiväkodin koululaitokseen ja korosti laitosmaisuuuden merkitystä valvottuina olosuhteina, joissa lapsi saa hoidon koulutetuilta ja asiansa osaavilta hoitajilta. (ks. myös Autto 2007, 209, 214; Hiilamo & Kangas 2009, 466–467.)

Näkemyksellä, jonka mukaan kotihoito on *alle kolmivuotiaalle lapselle* paras hoitomuoto, on ollut vahva asema Suomessa käydyissä päivähoitokeskusteluissa (ks. myös Anttonen 2003). *Helsingin Sanomissa* 2000-luvulla julkaistuissa artikkeleissa kuitenkin horjutetaan jaottelua, joka perustuu alle ja yli kolmivuotiaiden lasten toisistaan poikkeaviin tarpeisiin. Näissä esitellään ruotsalaista tutkimusta, jonka perusteella ”voisi kärjistetysti väittää, että mitä nuorempana lapsi pääsee päivähoitoon, sen paremmin hän selviytyy myöhemmin koulussa, opinnoissaan ja työssä verrattuna pelkästään kotihoitossa kasvaneisiin lapsiin” (HS 18.4.2005). Pääkirjoitus ”Päivähoito ehkä hyväksi pienillekin” (HS 18.4.2005) kyseenalaistaa suomalaisten asiantuntijoiden ja lastenpsykiatrien käsityksen, että alle kolmivuotiaan lapsen paras hoitopaikka on koti tai sitä muistuttavat olot. Se esittää aikaisemmat käsitykset päivähoidosta vanhentuneina ja peräänkuuluttaa uutta tutkimusta päivähoidon vaikutuksista erityisesti kaikkein pienimpien lasten osalta. Näin kirjoitus raottaa mahdollisuutta, että päivä-

hoito palvelisi myös alle kolmivuotiaan lapsen etua paremmin kuin kotihoito.

Edellä kuvatuissa tulkinnoissa lapselle rakentuu subjektiasema, johon kytkeytyy moraalisia oikeuksia tulla huomioiduksi päivähoitojärjestelmän kehittämisessä. Lapsen edun toteuttamista koskevissa tulkinnoissa lapselle rakentuu kuitenkin myös *juridisen subjektin asema*. Oikeuspuheessa lapselle rakentuu oikeus saada tarpeensa huomioiduksi ja tyydytetyksi. Oikeuspuhe sisältää myös ajatuksen sukupolvien välisestä tasa-arvosta. Lasten tarpeista puhutaan suhteessa muiden ryhmien tarpeisiin. Suomalaista päivähoitopolitiikkaa arvostellaankin esimerkiksi siitä, että se on keskittynyt avaamaan mahdollisuuksia naisille ja perheille, kun taas lapsen tarpeet on jätetty taka-alalle (HS 9.10.1990). Lapsen tarpeiden todetaan usein jäävän taustalle myös julkisen vallan ”liiallisessa säästöintoilussa” (esim. HS 7.4.2006) ja valtakunnan politiikan valtakamppailuissa.

Lapsen oikeuksiin vetoaminen luo lapsen tarpeisiin perustuvien syiden ja moraalisten velvollisuuksien lisäksi muodollisen velvollisuuden toimia lapsen hyväksi. Tämän taustalla on perhekeskeiseen ajattelutapaan kuuluvan lapsen ja perheen intressien välisen kytköksen purkaminen. Lapsen ja perheen etu alkoivat hahmottua erillisinä 1970-luvulla lapsen henkilökohtaisista oikeuksista käytyjen keskustelujen myötä (ks. myös Vuori 2001, 28). Myöhemmin esimerkiksi kirjoitus ”Vanhemmat laiminlyövät lapsiaan” (HS 9.2.1997) vetoaa lakiin lastenhuollosta, jonka mukaan ”[l]apselle tulee turvata hyvä hoito ja kasvatus sekä lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellinen valvonta ja huolenpito”. Ongelmaksi kirjoitus esittää vanhempien vastuuttomuuden suhteessa lapsiinsa. Sen mukaan oikeusviranomaiset puolestaan ovat jättäneet valvontavastuun sosiaaliviranomaisille, joilla ei ole keinoja puuttua vanhempien laiminlyönteihin (HS 9.2.1997). Kirjoituksissa myös korostetaan päivähoidon olevan alle kouluikäisen lapsen – ei hänen vanhempiansa tai perheen – laillinen oikeus (esim. HS 6.9.2005). Toisin sanoen lapsen subjektiasemaan kytkeytyy juridisia oikeuksia: lapsi on esimerkiksi subjektiivisen päivähoito-oikeuden subjekti.

Päivähoitokeskusteluissa lapsi kuvataan yleensä oikeuksien haltijana, jonka oikeudet ja tarpeet määritellään muiden kuin lapsen itsensä toimesta. Lapsi kuitenkin esitetään myös *demokraattisena subjektina*, jolle halutaan antaa mahdollisuus itse määritellä tarpeensa ja preferenssinsä.

1970-luvun lastensuojelulain uudistusta koskevassa keskustelussa korostettiin lapsen mielipiteen huomioimista sosiaalihuollon tarvetta arvioidessa ja kritisoitiin alaikäisen syrjäyttävää, perhekeskeistä näkemystä (HS 23.7.1973; ks. myös Autto 2007, 209). Myöhemmin pääkirjoitus ”Leikit on voitava leikkiä loppuun” (HS 16.5.2005) asettaa lapsen päivähoiton laatua koskevan tiedon omaajaksi, jonka tietämys haastaa ammattilaisenkin vastaavan. Kirjoitus esittelee tutkimuksen, jossa on kysytty viisivuotiaiden näkemyksiä päivähoitosta. Lasten preferenssien sisällön lisäksi huomiota kiinnitetään siihen, miten ne näkyvät päiväkodin toiminnan konkreettisessa kehittämisessä:

Erinomaista on, ettei kyselyn tuloksia unohdeta, vaan kaikki päiväkodit ja perhepäivähoitajat joutuvat niitä miettimään ja kertomaan, miten parantavat toimintaansa. Lisäksi tuloksia käytetään parhaillaan laadittavassa varhaiskasvatussuunnitelmassa. (HS 16.5.2005.)

Lapsen näkeminen aktiivisena ja osaavana yhteiskunnallisena toimijana on varsin tuore ilmiö. Lapsuuden sosiologiassa lapsen toimijuuteen on tästä näkökulmasta alettu kiinnittää järjestelmällisesti huomiota vasta 1990-luvulta alkaen (Zelizer 1994, xii; Alanen 1998; James & Prout (toim.) 1997; Kauranen 2008, 44). Näkemysten yleistymisen myötä lapsen osallisuuden edistäminen on tullut myös virallisten opetussuunnitelmien keskeiseksi tavoitteeksi. Esimerkiksi Opetushallituksen laatima *Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteet* (Opetushallitus, Määräys 5/10/2004, 8) korostaa, että ”[l]apselle tulee antaa mahdollisuus itse osallistua toiminnan suunnitteluun sekä tulla kuulluksi”. Lapsen osallisuuden korostaminen on kuitenkin edelleen heikosti vakiintunut osaksi päivähoitokeskusteluja. Se ei myöskään välttämättä ulotu vahvasti kasvatuksen ammattilaisten käytäntöihin. Esimerkiksi lasten aamu- ja iltapäivätoiminnassa lasten kuuleminen on usein satunnaista, ja ohjaajat eivät aina ole edes tulleet ajatelleeksi, että lasten näkemykset olisi huomioitava toiminnan sisällön suunnittelussa (Pohjola 2006, 397).

Lapsen etua kuvataan aineistossa myös päivähoitojärjestelmän toimivuuden näkökulmasta. Tällöin arvioidaan sitä, miten tehokkaasti päivähoitojärjestelmä suoriutuu lapsen tarpeiden täyttämässä. Näin lapsen kansalaisuuden maailman mukaisesti rakentuvien oikeuksien toteu-

tumisen tarkastelu tapahtuu teollisuuden maailman näkökulmasta (ks. Boltanski & Thévenot 2006, 204). Päivähoitojärjestelmän ongelmaton toimivuus esitetään tärkeänä lapsen kannalta. Tähän tapaan päivähoitojärjestelmää kritisoi *Helsingin Sanomat* esimerkiksi tuodessaan esille tapauksen, jossa lapsille on annettu hoitopaikka päiväkodista, jota ei ole vielä olemassakaan. Lehden mukaan ”[k]aikkein eniten möhläyksestä kärsivät hoitopaikan menettäneet lapset” (HS 5.8.1996).

Hoidon saatavuuden ja luotettavuuden lisäksi järjestelmän toimivuutta arvioidaan hoivan ja opetuksen vastakkainasettelun kautta. Kirjoitus ”Varhaiskasvatuksen etu- ja takapajulat” (HS 2.6.1997) kritisoi sitä, että suomalaisissa päiväkodeissa on korostettu liaksi oppimista. Kirjoitus esittää parhaana ratkaisuna Pohjoismaihin kytkemänsä mallin, jossa yhdistyvät hoiva ja opetus. Siinä lähtökohtana on lapsen kokonaisvaltainen persoonallisuuden kehitys koulumaisen suoritusten ja oppimisen mittaamisen sijasta. Kirjoitus rakentaa aikakontekstin, jossa vallitseva kasvatuskulttuuri näyttäytyy epävakana. Se oikeuttaakin esittämänsä ratkaisun vetoamalla teollisuuden maailmalle ominaiseen toiminnan ennustettavuuden arvoon. Lapsen edun kannalta se esittää varhaiskasvatuksen virtausten mukana ajelehtimisen sijasta turvallisempaa ratkaisuna pohjoismaisessa perinteessä pysymisen.

Kasvatustavoitteiden syntyaikoihin, 80-luvun alussa onnistuttiin torjumaan ”itäksalainen” koulumainen ja suorituskeskeinen malli. Suomalainen varhaiskasvatus liittyi selkeästi pohjoismaiseen ”educare”-malliin, joka yhdistää hoivan, kasvatuksen ja opetuksen. (HS 2.6.1997.)

Kirjoitus ”Hankala hallintoraja joutaa pois” (HS 26.5.1997) puolestaan esittää ideaalina tilanteen, jossa hoito ja opetus yhdistyvät. Siirtämällä sosiaalitoimen piirissä oleva päivähoito ja koulutoimen alle sijoitettu koulu- maailma hallinnollisesti yhteen saadaan järjestelmää kehitettyä mahdollisimman tehokkaasti lapsen etua palvelevaksi. Päivähoito ja koulu esitetään toisiaan täydentävinä: ”[p]äivähoito tuo alkuopetukseen lapsille tärkeää pehmeyttä ja leikinomaisuutta, koulu ryhdistää varhaiskasvatusta suunnitelmallisella tavoitteellisuudella” (HS 26.5.1997).

Kirjoituksissa tavoitteeksi asettuu lapsen ongelmien tehokas huomaaminen ja varhainen puuttuminen niihin. Tällöin päivähoitoon kytetään kyky huomata lapsen sosiaaliset ongelmat tai kehityshäiriöt. Kun lähtökohtana on lapsen olemassa olevat tai potentiaaliset ongelmat, kytetään lapsen subjektiasemaan sosiaalinen tausta ja lapsen henkilökohtaisia ominaisuuksia. Näillä rakennetaan *marginaalisia lapsen asemia*, joiden tulisi olla käytännön päivähoitopolitiikan lähtökohtana.

Ongelmat liitetään usein alempien yhteiskuntaluokkien perheistä tuleviin lapsiin. Tämä on perinteinen ajattelutapa suomalaisessa päivähoitopolitiikassa, jossa sosiaalisten ongelmien ehkäisemiseen pyrkivät toimenpiteet on sen alusta alkaen kohdistettu työväestöön kuuluviin perheisiin (Välimäki 1998, 106–107; Välimäki & Rauhala 2000, 389). Päivähoidon sosiaaliseen suuntaamiseen on myötävaikuttanut 1960-luvulla yleistynyt sosiaalisen perimän teoria sekä sosiaalidemokraattiseen yhteiskuntasuunnitteluun sisältynyt ajatus, jossa päivähoiton katsotaan tasoittavan lasten luokkataustasta johtuvia eroja ja mahdollisuuksien epätasa-arvoisuutta (Pulma & Turpeinen 1987, 222; Hiilamo & Kangas 2009, 266–267). Kirjoituksissa päivähoito kuvataan tarpeelliseksi ”sosiaalisten ja kasvatuksellisten syiden” vuoksi. Tähän tarpeeseen vedoten päivähoito esitetään järjestettäväksi siten, että se perustuu lapsen kehitystä ja oppimista koskevaan asiantuntijatietoon (HS 18.1.1973). Päivähoidon tarpeen liittäminen erityisesti huono-osaisiin tai työväenluokkaisiin lapsiin asettaa vaatimuksia myös päivähoitomaksujärjestelmälle. Kirjoitus ”Tuloloukkuja avataan vähän” (HS 21.4.1996) ilmaiseekin huolen päivähoitomaksujen uudistamisen kielteisistä vaikutuksista pienituloisen perheen lapsen kannalta. Kun päivähoitomaksua korotetaan pienituloisten perheiden osalta samalla kun suurituloisilta maksua pienennetään, jäävät ilman päivähoitoa sitä eniten tarvitsevat lapset.

Perheissä, joissa päivähoito olisi lapselle erityisen tärkeää vanhempien vaikeuksien vuoksi, voi lapsen oikeus päivähoitoon jäädä toteutumatta maksun takia. (HS 21.4.1996)

Aineistossani lasten välille tehdään myös alueellinen ero. Kasvatuksellisen ja alueellisen tasa-arvoisuuden nimissä vaaditaan maaseudun lapsillekin mahdollisuutta päiväkotimaiseen toimintaan ja esiopetukseen (HS 2.4.1973; 16.5.1997).

Sosiaalisten syiden lisäksi aineistossa rakennetaan erityistukea tarvitsevan lapsen asema lapsen omien ominaisuuksien perusteella. Pääkirjoitus ”Päiväkotilasten erityistuki kuntoon” (6.8.2004) toteaa joka kymmenennen päiväkotilapsen tarvitsevan erityistukea. Lapsen psyykkisten ja fyysisten ongelmien aiheuttamalla erityistuen tarpeella perustellaan vaatimusta, että päiväkoteihin pitäisi lisätä riittävän koulutustason omaavia hoitajia. Lapsen biologisiin ominaisuuksiin perustuu myös lapsen tarpeiden sukupuolittaminen. Aineiston ainoa tyttö- ja poikalasten asemat erottava kirjoitus (HS 26.2.1990) on ennen kaikkea poikalasten asialla. Kirjoitus esittää tyttöjen ja poikien erilaisuuden luonnollisena ja kiinnittää huomiota päiväkodin (ja koulun) kyvyttömyyteen huomioida pojan erityistarpeita kun kasvatus- ja koulutustavat ovat muuttuneet tyttöjä suosiviksi. Tällöin lapsen oikeuksien toteuttamisen keino noudattaa inspiroitumisen maailman ajattelua. Näkemyksessä tavoitteena on toteuttaa lapsen oikeus sukupuolittuneiden halujen ja taipumusten ilmaisemiseen ja täyttymiseen. Ongelmana kirjoitus näkee sen, että julkiset kasvatusinstituutiot (päiväkoti ja koulu) kahlitsevat poikalapsien sisäisiä kykyjä ja estävät niiden puhkeamista kukkaansa.

Marginaalisiin lapsen asemiin lukeutuu myös aineistossa 1990-luvulta alkaen rakentuva maahanmuuttajalapsen asema. Maahanmuuttajalapsen erityinen tarve perustuu varsinkin lapsen kielellisiin ongelmiin, millä luodaan tarve päivähoidon ja esiopetuksen laadun kehittämiseen: ”[j]oka päivä on pystyttävä vastaamaan kysymykseen, mitä tänään tehtiin virolaisen Martinin tai somalialaisen Idilin suomen kielen hyväksi” (HS 7.4.2006). Päivähoito asetetaan siis osaksi maahanmuuttajiin kohdistettavaa integraatiopolitiikkaa. Pääkirjoitus ”Päivähoitomaksuille on monta vaihtoehtoa” nostaa maahanmuuttajalapsen aseman näkyvästi esiin kuvassa (kuva 1), jossa on rinnakkain valko- ja tummaihoisen lapsi. Kuvateksti kertoo, että ”[k]aikilla lapsilla on Suomessa oikeus päivähoitoon”. Näin kuva ja teksti yhdessä korostavat, että päivähoitojärjestelmän tulisi taata myös maahanmuuttajalapsen päivähoito-oikeuden toteutumisen.

Päivähoitomaksuille on monta vaihtoehtoa

Sosiaali- ja terveysministeriössä valmistellaan parhaillaan päivähoidon maksu-uudistusta. Esitys elokuussa voimaan tulevista maksuista annetaan lähiviikkojen aikana. Maksuihin suunnitellaan noin 16 prosentin korotuksia, jotka palauttaisivat ne vuoden 2002 tasolle.

Korotukset nostaisivat alimman päivähoitomaksun nykyisestä 18 eurosta 21 euroon ja ylimmän 200 eurosta 233:een. Alimman maksun perusteena olevat bruttotulot nousisivat yksiläpöissä kahden huoltajan perheessä noin 1 400 eurosta 1 600 euroon. Ylimmän maksun tuloja nousisi vastaavasti nykyisestä 3 300 eurosta noin 3 800 euroon.

Maksu-uudistus suosisi monilapsisia perheitä ja uusperheitä, sillä perheeseen kuuluviksi laskettaisiin kaikki samassa taloudessa vanhempien kanssa asuvat lapset riippumatta siitä, kuka on lapsen biologinen vanhempi.

Maksujen korotukset aiotaan sitoa sosiaali- ja terveydenhuollon hintaindeksiin ja tuloajat ansiotuloindeksiin. Indeksit muuttuvat eri tahtiin, ja maksuja määrävään indeksiin vaikuttavat palkkojen lisäksi myös muut terveyden- ja sosiaalihuollon rakenteisiin tehtävät muutokset.

Nyt korkeinta päivähoitomaksua maksetaan lähes joka toisesta kunnallisesta päivähoitopaikasta lapsesta, sillä ylintä maksua joutuvat maksamaan pienituloisetkin vanhemmat. Ylintä päivähoitomaksua maksavien joukko onkin vuosi vuodelta kasvanut.

Kokonaan maksuton päivähoito aiotaan säilyttää myös ensi syksystä lähtien. Alun perin tavoitteena oli muuttaa nykykäytäntöä niin, että maksuton kokopäivähoito lakkaisi sellaisilta lapsilta, joiden toinen vanhempi on kotona.

Nollamaksuluokan poistamisen kätketty tarkoitus oli saada työttömien lapset pois kokopäivähoitopaikasta.

Tarkemmassa selvityksessä paljastui, että nollamaksuluokan poistaminen olisi ollut äärimmäisen työlästä eikä syntynyt maksukertymä olisi tuottanut kulujen jälkeen juuri mitään.

Osapäivähoiton käyttöön aiotaan nyt kannustaa niin, että vanhemmilla on oikeus vaihtaa lapsen osapäiväpaikka kokopäiväpaikaksi heti seuraavana päivänä, kun kokopäivähoiton tarve syntyy esimerkiksi työllistymisen vuoksi.

On vaikeaa löytää oikeudenmukaista ratkaisua päivähoi-



Kaikilla lapsilla on Suomessa oikeus päivähoitoon.

tomaksuihin. Tuntuu kuitenkin epäreilulta, että kaksi pienipalkkaista vanhempaa, joiden yhteiset bruttotulot kuu- kaudessa ylittävät 3 800 euroa, joutuvat maksamaan saman verran päivähoitosta kuin 5 000–6 000 euroa kuu- kaudessa ansai-seva perhe.

Jos hyvätuloisten päivähoitomaksuja korotetaan enem- män, on vaara, että he etsivät lapsilleen hoidon laajenevas- ta yksityisestä palveluntarjonnasta. Siinä tapauksessa kun- nallista päivähoitoa uhkaisi sama kehitys, joka jo on näky- vissä terveyskeskuksissa. Palvelun käyttäjiksi jäävät vain ne, jotka eivät saa tai kykene ostamaan palvelua muualta. Päivähoitomaksujen progression leikkaamista puolustel- laan sillä, että Suomessa ansiotuloverotus on jo progres- siivinen. Lapsiperheitä ei haluta rangaista kaksinkertaisella progressiolla.

Lasten päivähoito on subjektiivinen oikeus eli kunnan on päivähoitopaikka lapsille järjestettävä. Nyt pitäisikin pohtia myös sitä, pitääkö päivähoitosta kerätä maksua lainkaan – onhan koulutuskin maksutonta. Maksuton hoi- to ei loisi eriarvoisuutta lapsiperheiden välille eikä kaivaisi kannustinkuoppia vanhemmille töihin lähdön esteeksi.

Ministeriössä valmistellaan nyt päivähoitona suurinta maksuremonttia aikoihin. Tässä yhteydessä olisi erittäin hyvä tilaisuus pohtia ennakkoluottomasti kaikkia vaih- toehtoja.

Kuva 1. ”Kaikilla lapsilla on Suomessa oikeus päivähoitoon” (HS 3.3.2008)

Päivähoidon sisällöllisen kehittämisen tarvetta perustellaan kuitenkin myös ulkomaille muuttavien lasten tarpeella saada kouluvalmiudet, jotka vastaisivat kohdemaassa lapselle asetettuja vaatimuksia (HS 9.10.1990). Näin väestön liikkuvuus tuo päivähoitopolitiikkaan kansainvälisen kehyksen, jossa suomalainen päivähoitojärjestelmä ei välttämättä kohtaa kansainvälisiä vaatimuksia. Seuraavassa aineistolainauksessa suomalaisen lapsen saama esikasvatus ei ole riittävä verrattuna maihin, joissa oppivelvollisuus alkaa varhaisemmassa iässä kuin Suomessa. Aineistossa rakentuva ajallinen ja tilallinen konteksti kytkee esikasvatuspuheen tavoin valtioon velvollisuuden kehittää päivähoitojärjestelmäänsä. Se myös kytkee lapsen subjektiasemaan oikeuksia, jotka perustuvat päivähoitojärjestelmän ylikansalliseen vertailuun.

Kansainvälistyminen ei vain tuo Suomeen ihmisiä, vaan vie heitä muualle, usein tilapäisesti muutamaksi vuodeksi. He muuttavat maihin tai palaavat maista, joissa oppivelvollisuus alkaa viimeistään 6-vuotiaana. Jos haluamme, että suomalaiset lapset muuttotilanteissa voivat siirtyä ikäänsä vastaavalle luokalle, heidän on täytynyt oppia suunnilleen samat asiat, jotka samanikäiset muissa maissa osaavat. (HS 9.10.1990.)

Lapsi investoinnin kohteena

Edellä olen tarkastellut, kuinka päivähoitopolitiikka rakentuu kansalaisuuden maailman arvoja noudattaen kysymyksenä lapsen oikeuksien toteutumisesta. Toin esille, kuinka teollisuuden maailman mukainen ajattelu asettuu keinoksi toteuttaa edellä mainittu päämäärä. Teollisuuden maailman arvot rakentuvat kuitenkin myös ensisijaiseksi päämääräksi, jonka saavuttamisessa lapsen subjektiasema näyttäytyy tärkeänä. Päivähoitokeskusteluissa lapsen asemasta ei olla huolissaan pelkästään lapsen itsensä takia, vaan lasten hoito ja kasvatus kytketään myös yhteiseen hyvään ja kansakunnan taloudelliseen kilpailukykyyn. Tällöin myös päivähoitojärjestelmän tehokkuus asettuu palvelemaan yhteistä etua. Päivähoitopolitiikka esitetään välineenä toteuttaa työvoimapolitiittisia ja koulutuspolitiittisia tavoitteita sekä investointina lapsuuteen. Näkemyksessä hyvien lapsuuden kasvuolosuhteiden katsotaan ehkäisevän sosi-

aalisia ongelmia ja varmistavan työvoiman laadun hyvyyden tulevaisuudessa. Selkeimmin tämä tulee esille kirjoituksissa, joissa päivähoito hahmottuu osana kansallista varhaiskasvatustajärjestelmää.

Näissä kirjoituksissa aikakontekstiksi rakentuu informaatioyhteiskunta, joka asettaa entistä suuremmat vaatimukset kansallista koulutusjärjestelmää kohtaan. Esille tuodaan myös huoli kansallisesta kilpailukyvyistä maailmantalouden kovenevassa kilpailussa. Päivähoitoa suosiva politiikka kuvataan yhtenä välineenä sen varmistamisessa, että ”me” säilytämme asemamme informaatioteknologian edelläkävijöinä. Kirjoitusten päivähoiton esikasvatuksellista luonnetta korostaville kuvauksille luonteenomaista on siirtyminen maantieteellisesti ylikansalliseen kontekstiin. Kun päivähoitoa käsitellään hoidon järjestämisen ja hoidon laadun näkökulmasta, liikutaan yleensä kansallisella tasolla, ja jos niissä siirrytään ylikansalliselle tasolle, Suomen päivähoitajärjestelmä kuvataan edistyksellisenä. Esikasvatuksen näkökulman ottavissa kirjoituksissa Suomi puolestaan hahmottuu kansainvälisesti vertaillen peräsätulijana. Näin kuvatun tilanteen ajallinen ja maantieteellinen konteksti luovat jälleen poliittista painetta ehdotettujen muutosten toteuttamiseksi.

Ajatus lapsuuteen investoimisesta ei ole pelkästään suomalainen ilmiö, vaan se on ollut näkyvästi esillä esimerkiksi Euroopan sosiaalipoliittisista linjanvedoista käydyissä keskusteluissa 2000-luvulla (ks. Esping-Andersen ym. 2002). Jane Jensenin ja Denis Saint-Martinin (2006) mukaan hyvinvointivaltiot ovat myös käytännön politiikassaan alkaneet panostaa varhaislapsuudessa tapahtuvaan koulutukseen ja hoitoon. He näkevät tämän osana hyvinvointivaltioiden yleistä siirtymää kohti tulevaisuusorientoitunutta, investointikeskeistä aktivointistrategiaa. Jensen ja Saint-Martin puhuvatkin yhteisistä käytännöistä ja ”aktiivisen yhteiskunnan” diskursista, joilla hyvinvointivaltioiden halutaan vastaavan paremmin uudenlaisiin riskeihin. Heidän kuvailemassaan paradigmassa on kolme piirrettä, jotka korostavat lapsuuden sosiaalista arvoa. Nämä kolme piirrettä ovat tietoperustaisen talouden lähtökohta, tulevaisuusorientoituneisuus ja ajatus, että tulevaan valmistava toiminta on erittäin hyödyllistä paitsi yksilölle itselleen myös koko yhteisölle. (Jensen & Denis Saint-Martin 2006, 430–432, 434–435.) Näin tulevaisuusorientoitunut toiminta voi hahmottua sekä lasta itseään että yhteistä hyvää palvelevana tai kollektiivisten ja yksilöllisten velvoitteiden välisenä kompromissina.

Suomessa myös globalisaatiosta kansallisena haasteena on puhuttu paljon 1990-luvulta alkaen, joskin kilpailukyky poliittisena tavoitteena on vanha (ks. Kettunen 2008, 216–217). Kilpailukykyargumentti on kuulunut työsuojeludiskurssiin Suomessa jo 1800-luvun lopulta alkaen. Tuolloin lasten työhön käytön rajoittamisen katsottiin olevan taloudellisesti kannattavaa, sillä se vaikuttaa myönteisesti työvoiman laatuun³. (Kettunen 2001, 88–89.) Lastenhoidon laadun parantaminen nousi Suomessa esille työvoimapolitiisessa merkityksessä kansakunnan kohtalonkysymykseksi jo 1700-luvulla. Erityisenä huolenaiheena oli tuolloin lapsikuolleisuus, jonka taloudellinen merkitys asetettiin arvioinnin kohteeksi. (Pulma & Turpeinen 1987, 15.) Lapsuuden historian näkökulmasta tarkasteltuna kasvava huoli lapsuudesta ja päivähoiton korostaminen keskeisenä osana lapsen taitojen kehittymistä voidaan tulkita kuuluvan 1800- ja 1900-luvuilla yleistyneeseen ajattelutapaan, jossa lapsuus alkoi näyttäytyä erityisen tärkeänä elämänvaiheena (Ariés 1996). Lisäksi ne voi tulkita osaksi 1900-luvun ”lapsikeskeisen yhteiskunnan ideologiaa”, joka antoi lapselle ja lapsen edulle keskeisen aseman hyvinvointiin, terveyteen, koulutukseen ja lainsäädäntöön liittyvien instituutioiden politiikoissa ja käytännöissä (Prout & James 1997, 1).

Lapsuuden näkeminen erityisen tärkeänä ajanjaksona ihmisen kehitykselle asettaa päivähoitopolitiikalle ainakin kaksi erilaista tarvetta suhteessa lapsuuteen. Ensinnäkin se herättää tarpeen vaalia päivähoitopolitiisin käytännöin lapsuutta ja suojella sitä aikuisten maailman kielteisiltä vaikutuksilta. Tällaisia vaatimuksia on esitetty myös esimerkiksi lapsille suunnatuista kulttuurituotteista käydyissä keskusteluissa (ks. Kauranen 2008). Tämän kaltaista kehitystä Habermas (1987) kuvaa elämismailman tarpeiden nousemisena systeemin (talouden ja hallinnon) piiriin. Toiseksi lapsuuden erityisyys herättää tarpeen hyödyntää korvaamaton ajanjakso mahdollisimman tehokkaasti. Tätä Habermas (1987; MacCarthy 1984, xxxii) puolestaan kuvaa systeemin elämismailmaan kohdistuvaksi kolonisaatioksi, joka konkretisoituu juuri kansalaisen tai työntekijän asemien kautta. Lapsi hahmottuu lupauksena aikuisesta kansalaisesta tai työntekijästä. Lapsen asema rakentuu kansalaiseen kohdistettujen velvollisuuksien

³ Tosin työajan lyhentämisessä nähtiin vaarojakin. Joutilaisuuden vaarat olivat esillä lasten, nuorten ja aikuistenkin työajan rajoituksista käydyissä keskusteluissa (Kettunen 2001, 89).

varaan, jolloin lapsen arvo määrittyy teollisuuden maailman mukaisesti osana toimintakykyistä kansakuntaa. Näin myös lapsuuden taloudellinen merkitys tulee sosiaalisesti tärkeäksi siitä huolimatta, että teollistuneissa länsimaissa lapsen sosiaalinen arvottaminen on perustunut hyötyarvojen sijasta voimakkaammin tunnearvoihin (ks. Zelizer 1994).

Hyvinvointivaltiota koskevilla sosiaalitieteellisissä keskusteluissa pohjoismaista hyvinvointivaltiomallia kuvataan usein Helga Hernesin (1987) käyttämällä naisystävällisen hyvinvointivaltion käsitteellä. Käsite viittaa muun muassa siihen, että Pohjoismaissa vastuu lastenhoidosta on pitkälle kollektiivista, mikä antaa ennen kaikkea naiselle toimintavapauksia palkkatyön ja lapsenhankinnan suhteen. *Helsingin Sanomien* päivähoitokeskusteluissa ideaaliksi esitettyä ratkaisua kuitenkin perustellaan yleisimmin lapsen edulla. Päivähoitokeskustelujen osalta voidaankin puhua ennen kaikkea lapsikeskeisestä hyvinvointivaltiosta, jossa lapsikansalaisen asemaa pyritään parantamaan mahdollisimman tehokkaasti vedoten sukupolvien väliseen tasa-arvoon ja lapsen oikeuksiin sekä lapsen aseman kansantaloudellisiin merkityksiin.

3.2 Äiti

Äiti on lapsen ohella toinen toimija, jonka asemaa *Helsingin Sanomien* päivähoitokeskustelut määrittelevät. Keskusteluissa äidin asemoinnissa tapahtuu muutos. Aineistoni varhaisimmissa kirjoituksissa äidin osaaminen ja haluaminen suuntautuvat vahvemmin lapsenhoitoon kuin palkkatyöhön. Myöhemmissä kirjoituksissa palkkatyö sen sijaan alkaa merkitä toimintaa, johon äidin intressit, osaaminen ja halu suuntautuvat. Analysoin näistä kahdesta äidin asemoinnin tavasta ensin näkemystä, joka korostaa äidin asemaa lapsen hoitajana.

Osaava ja haluava kotiäiti

Naisten yötyökieltoa koskevassa keskustelussa 1970-luvulla tulee esille, miten äidin subjektiasema rakentuu kollektiivisen suojelun kohteena. *Helsingin Sanomat* totesi tuolloin pääkirjoituksessaan (HS 25.9.1972),

että naisten yötyökieltoa pidettiin aikoinaan ”tärkeänä sosiaalisena uudistuksena”. Lehden mukaan kielto, jonka käyttöönottoa on jo kerta kerran jälkeen lykätty, aiotaan kumota. Syynä tähän on se, että ”tuhansille yötyötä tekeville naisille kiellon toteuttaminen olisi merkinnyt työttömyyttä ja muita vaikeuksia”. Lehden rakentamassa aikakontekstissa naisten työnsaantimahdollisuuksia ei periaatteessa saisi rajoittaa. Yötyöstä oli käyty kansanvälistä keskustelua, jossa naisten yötyön kieltämistä vastustettiin siksi, että sen katsottiin rajoittavan naisten tasa-arvoisia työnsaantimahdollisuuksia (Kettunen 2001, 94–95). Näkemyksen hegemonisesta asemasta huolimatta *Helsingin Sanomien* kirjoitus asettaisi äidin erityisen suojelun kohteeksi hänen oman etunsa nimissä. Se kuvaa yötyön asiana, jonka äidit valitsevat usein pakon vuoksi, eivät omasta halustaan. Kirjoittaja haluaisikin antaa näille lain suojaa niin kauan kunnes ”työsuoja on kyllin korkealla tasolla” (HS 25.2.1972). Äiti rakentuu suojelun kohteena myös ensimmäisen päivähoitolain valmisteluun liittyvissä keskusteluissa, joissa ilmaistaan huoli päivähoiton yleistymisen kielteisistä seurauksista äidin mielenterveydelle (HS 23.11.1972).

Naisten yötyöstä käytävässä keskustelussa äitien työssäkäyntiä halutaan rajoittaa vedoten yötyön terveyshaittojen lisäksi päivähoiton heikkoon saatavuuteen. Äitien työssäkäynti on siis ongelma siksikin, että äidille lapsen hoitajana ei löydy vielä korvaajaa. Päivähoitokeskusteluissa äidin paikkaa kotona perustellaan äidin suojelemisen lisäksi sillä, että tämä on lapsen hoitajana korvaamaton. Äidin keskeistä asemaa lapsensa hoitajana vahvisti 1950-luvulta alkaen erityisesti lapsipsykiatrian ja psykologian tuottama tieto. Yksi tämän tiedon keskeisimmistä vaikuttajista oli brittiläinen psykologi John Bowlby, jonka teoria ”äidinriistosta” korosti äidin ja pienen lapsen välisen suhteen rikkoutumisesta lapselle aiheutuvia psykologisia haittoja (Randall 2000, 13; Vuori 2001, 39–40). Äidin ja lapsen luonnollisena esitetty erityissuhde kytkee äitiin ainutlaatuisen ja lapsen kannalta välttämättömän kykenemisen. Äitikeskeisen hoitonäkemyksen mukaan pienen lapsen äiti ei voi siirtyä työelämään ilman, että lapsi kärsisi siitä. Kodin maailman henkilökohtaisia suhteita korostavien arvojen mukaisesti äidin ja lapsen väliseen suhteeseen perustuvat velvollisuudet painottavat äidin subjektiaseman hoivakeskeisyyttä. Lisäksi kotiäitiys saa oikeutuksen teollisuuden maailman näkökulmasta, kun se hahmottuu lapsen kannalta parhaana hoitomuotona ja tehokkaana tapana kasvattaa hyvinvoivia ja työkykyisiä kansalaisia.

Äidit kuitenkin siirtyivät yhä yleisemmin työelämään 1970-luvulla. Tällöin Suomessa rakennettiin hyvinvointivaltiota, mikä synnytti tarpeen vapauttaa naiset kotoa erityisesti julkisen sektorin hoiva-aloilla syntyneiden työmarkkinoiden käytettäviksi. Tämän myötä kodin piiriin sijoitettujen hoivavelvollisuuksien varaan rakentuvan äitiyden purkamiselle oli yhteiskunnallinen tilaus. Samalla päivähoitokeskusteluissa äidin subjekti- asemaan kytketty motivaatio ja osaaminen muuttuvat sekä suhteessa lapseen että työhön.

Äidin lapsenhoitoon kohdistuvat velvollisuudet alkoivat purkautua, kun lapsenhoitoon liittyvä kykeneminen ja osaaminen kytkettiin yhä voimakkaammin äidin ohella myös isään ja etenkin lapsenhoidon ammattilaisiin. Olen kutsunut tätä muutosta luonnollistetun äitiyden purkamiseksi, jossa äitiys määrittyy biologisen suhteen sijasta sosiaalisena suhteena (Autto 2007, 207). Aineistossani näkemystä äidin ja lapsen erityissuhteesta alettiin kyseenalaistaa 1970-luvulla psykologisen tietämyksen sisältä käsin. Psykologian dosentti Veijo Virsu toteaa päivähoitolain voimaantulon aikoihin julkaistussa kirjoituksessaan (HS 15.1.1973), että tieteellisten tutkimusten perusteella äidillä ei ”ole mitään mystistä erityisroolia lapsen kannalta”. Vaikka lapsen kehityksen kannalta tärkeän hoivan antaja käytännössä onkin yleensä lapsen äiti, niin saman hoivan voisi antaa myös ”joku muu kuin äiti tai isä”. Toisin sanoen tarvittava osaaminen kytketään äidin lisäksi muihin subjekteihin. Äidin keskeisyys selitetään tilanteen asettamilla ehdoilla, joiden seurauksena kyky lapsenhoidon osaamisen toteuttamiseen on ollut juuri äidillä: äitikeskeinen hoivakulttuuri on antanut tilaa lapsen hoitajana lähinnä äidille. (Osaamisen ja kykenemisen modaaliteettien suhteesta ks. Jyrkämä 2008, 194; Sulkunen & Törrönen 1997, 88–89; Törrönen 2000, 249.)

Kirjoitus esittelee tehtyjen psykologisten tutkimusten tuloksia ja arvioi niiden perusteella lapsen ja äidin välistä kytköstä ja päivähoidon vaikutusta lapsen kehitykseen. Se purkaa äidin osaamisen erityisyyttä jo lapsen varhaislapsuuden aikaisena hoitajana toteamalla, että ”[t]ähän mennessä tunnetun aineiston varassa ei voida väittää, että äiti olisi korvaamaton kaikista varhaisimpienkaan tunnesiteiden muodostumisen kohteena”. Päivähoitoon kirjoitus kytkee osaamisen kuitenkin varovaisesti. Se kuvaa päivähoidon lapselle parempana vaihtoehtona kuin ”huono koti”. Äidin kompetenssin korvaamattomuutta puretaan vetoamalla tieteellisen tietä-

myksen ohella myös äitien omaan, kokemukselliseen tietoon. Pääkirjoitus ”Riita päivähoidosta” (HS 2.10.1972) toteaa, että käsitys äidistä lapsen parhaana kasvattajana ei ”aina pidä paikkaansa edes äitien mielestä”. Näin lehti legitimoii äitikeskeisen hoivakäsityksen kyseenalaistamisen esittämällä näkemyksen yleisesti hyväksyttynä asiantuntijakeskustelujen ulkopuolellakin (ks. Thompson 1990, 61). Myöhemmin kirjoituksissa korostetaan yhä voimakkaammin päivähoidon myönteistä merkitystä lapsen kehityksen kannalta (ks. myös Autto 2007, 208–210; 2009).

Äidin lapsenhoitoon kohdistuvaa velvollisuutta purkaa myös myöhempi käsitteellinen siirtymä, jossa äidin sijasta puhutaan yleisemmin sukupuolineutraalisti vanhemmista. Näin lapsenhoitoon liittyvät velvollisuudet kytetään ainakin periaatteessa yhtäläisesti äitiin ja isään. Tosin vielä 2000-luvulla subjektiivisesta päivähoito-oikeudesta käydyissä keskusteluissa tarkastelun kohteena on usein erityisesti äidin subjektiiasemaan kohdistetut oikeudet ja velvollisuudet. Esimerkiksi *Helsingin Sanomien* subjektiivista päivähoito-oikeutta puolustavassa kirjoituksessa voi havaita, miten isä saattaa jäädä näkymättömäksi vanhempien vastuista puhuttaessa:

Vuosi sitten hän (valtiosihteeri Sailas) sai aikaan valtavan keskusteluryöpyyn, kun hän totesi, että yhteiskunnalla ei ole varaa siihen, että kotona vauvaa hoitava äiti voi lähettää muita lapsiaan kunnan päivähoitoon (HS 22.8.2005).

Lapsenhoidon sijasta äidin osaaminen ja haluaminen kytetään yhä voimakkaammin kodin ulkopuoliseen työhön. Tällä tuotetaan myös tarve varmistaa äidin mahdollisuus (kykeneminen) tehdä palkkatyötä. Äidin motivaation osalta ansiotyö kuvataan ensinnäkin täytymisen modaliteetin mukaisesti taloudellisena pakkona, jonka aiheuttaa tarve turvata perheen toimeentulo. Vuoden 1967 lasten päivähoitokomitean mietinnössä todetaankin, että yhteiskunnan tulisi järjestää päivähoitoa niille lapsille, ”joiden äidit yksinhuoltajina tai perheenisän alhaisen ansiotason vuoksi joutuvat käymään työssä” (Anttonen 1994, 221). Lapsen hoitaminen kotona näyttyy kuitenkin äidin ensisijaisena haluamisen kohteena. Vielä 1990-luvulla kotiäitiys kuvataan äidin kannalta helpompana vaihtoehtona ja palkkatyöäitiys puolestaan tärkeistä asioista luopumisena:

Tietysti kotona olo olisi helpottanut työtaakkaa ja omantunnon tuskia. Työn ohessa aikaa lasten kanssa olemiseen sai vain luopumalla muista harrastuksista ja huitaisemalla kotityöt miten kuten, kunnes niitä voitiin tehdä yhdessä. (HS 24.2.1997.)

Motivoitunut ja osaava palkkatyöäiti

Kirjoituksissa äidit eivät kuitenkaan mene palkkatyöhön vain perheen toimeentulon turvaamiseksi, vaan myös sen äidille mahdollistaman taloudellisen itsenäisyyden vuoksi. Palkkatyö alkaa hahmottua äidin itsenäisyyden turvaajana varsinkin 1990-luvun kirjoituksissa, mutta jo 1970-luvulla tulee esiin, että äidin työssäkäynti vähentää perheen sisäisiä ristiriitoja, ”koska taloudelliset asiat ovat avioparien tavallisimpia riidanaiheita” (HS 16.1.1973). Myöhemmin kirjoitus ”Palaisivatko naiset kotityöhön” (HS 28.9.1994) kytkee äidille tarpeen palkkatyöhön kuvaamalla kodin ulkopuolisen työn takaaman taloudellisen itsenäisyyden tärkeänä äidin yksilöllisen vapauden kannalta. Työ ei näyttäydy välttämättömänä taloudellisen toimeentulon kannalta sinänsä, vaan välineenä, joka turvaa äidin autonomisen aseman perheen sisällä. Kotiäitiys puolestaan sisältää uhan siitä, että äiti menettää kytköksensä yksilöllisen vapauden takaavaan työelämään. Seuraavassa lainauksessa tulee esiin edellä mainittujen palkkatyöäitiyden perustelujen lisäksi 1970-luvulta alkaen nopeasti yleistyneiden avioerojen kotiäidille sisältämä taloudellinen uhka⁴:

Aikanaan 1970-luvulla parin lapsen yksityiset päivähoitomaksut nie-livät äidin nettotulot jokseenkin tarkkaan. Jotkut naiset jäivät kotiin, kun pienten hoitoa oli mahdoton edes rahalla saada tyydyttävään kuntoon, mutta suuri osa pysyi silloinkin työssä.

Tappiolliset vuodet kestettiin, koska haluttiin pitää kiinni työpaikasta ja itsenäisyydestä. Perillisiääkään ei pidetty vain äidin lapsina, vaan puolet päivähoiton hinnasta arvioitiin isän työssäkäyntikuluiksi. Lastensa parasta ajatellen kotiin jääneistä äideistä ei ollut mukava pyytää

⁴ Vuonna 1995 Suomessa oli avioeroja lähes kolminkertainen määrä verrattuna vuoteen 1965 (Tilastokeskus 2006).

aviomieheltä talousrahaa viikoittain tai jopa päivittäin, mutta perin harvoin työssäkävijän tili jaettiin tasan molempien käyttöön. Nuorimman mentyä kouluun moni nainen halusi palata työhön, mutta entisenlaista paikkaa ei aina ollut helppo saada. Palaaja joutui yleensä tyytymään ikätovereitaan pienempään palkkaan ja huolehtimaan itse ammattitaitonsa ajan tasalle. Avioerossa kotiäidin aseman turvattomuus paljastui toisinaan räikeästi. Miestä ja lapsia hoitamalla hänen ei ehkä katsottukaan maksaneen osuuttaan asunto-osakkeesta, jonka mies saattoi myydä alta. (HS 28.9.1994.)

Perheen sisäisen talouden jännitteitä ja ristiriitoja oli korostettu feministisen tutkimuksen piirissä jo 1970- ja 1980-luvuilla (Repo 2003, 64). Äitien mahdollisuus palata takaisin työelämään oli puolestaan esillä kotihoidon tukea edeltäneissä keskusteluissa 1980-luvulla (HS 17.10.1984; 29.12.1984). Tämä myös pyrittiin varmistamaan laissa takaamalla vanhemmille mahdollisuus hoitaa lastaan kotona työsuhteen katkeamatta lapsen kolmen ensimmäisen vuoden ajan.

Äidin suhdetta palkkatyöhön ei kuitenkaan motivoida pelkällä täytymisen modaliteetilla. Täytymisen rinnalle nousee kuvaustapa, jossa palkkatyö hahmottuu myös äidin sisäisen halun kohteena. Työlle rakentuu myönteinen sisällöllinen merkitys äidin kannalta. Se hahmottuu mielekkäänä tekemisenä ja äidin mahdollisuutena toteuttaa itseänsä (ks. myös Julkunen 1995, 91; vrt. Hiidensalo 2005, 66). ”Palaisivatko naiset kotityöhön?” (HS 28.9.1994) poikkeaa kirjoitusten ikäneutraalista ja elämänkulkujen moninaisuuden ohittavasta vanhemmuuden esittämisen tavasta tuomalla äidin subjektiasemaan sukupolvieron. Se kytkee työn merkityksen sisäisen halun kohteena ja yksilöllisen vapauden lähteenä erityisesti tämän päivän äiteihin, joille päivähoitojärjestelmä on subjektiivisen päivähoito-oikeuden myötä antanut paremmat mahdollisuudet yhdistää äitiyden ja työssäkäynnin (ks. myös Autto 2007, 211).

En usko, että seitsenkymmenluvun äitien tyttäret ovat hevin houkuteltavissa kotiäitien epävarmaan asemaan. Useimmilla on parempi koulutus kuin äideillään, ja työpaikka merkitsee paljon muutakin kuin itsenäisyyttä antavaa omaa rahaa. Nykyisen suurtyöttömyyden aikanaan arviolta vain noin puolet hoitovapaaseen oikeutetuista käyt-

tää etua hyväkseen siitä huolimatta, että se kotihoidon tuen turvin ja työpaikkaa menettämättä olisi mahdollista pienokaisen kolmivuotis-päivään asti. (HS 28.9.1994)

Boltanski ja Thévenot (2006, 161–162) sijoittavat tämänkaltaisen oikeuttamisen inspiroitumisen maailmaan, jossa toiminnan päämääränä hahmottuu yksilöllisen ainutlaatuisuuden toteuttaminen ja yksilöllinen vapautuminen. Kyse ei ole pelkästään siitä, että hyvinvointivaltion kansalaisena äidillä tulisi olla oikeus toteuttaa henkilökohtaisia halujaan ja koulutuksen kautta omaksuttuja taitojaan sen sijaan, että hänen asemansa määräytyisi sen mukaan, mitä yleisesti käsitetään äidin ensisijaiseksi velvollisuudeksi (ks. myös Sulkunen 2006, 2006, 23–25). Kyse on myös siitä, että yksilöllistä haluaan ja osaamistaan toteuttamalla äiti palvelee parhaiten myös yhteistä hyvää. Äidin taidot (osaaminen), jotka on rakennettu työelämänkin tarpeita varten, ovat kollektiivinen resurssi, joka jää tehottomalle käytölle hänen jäädessä kotiin hoitamaan lastaan. *Helsingin Sanomat* onkin pääkirjoituksessaan huolissaan kotihoidon tuen seurauksista työnantajan näkökulmasta. Sen mukaan työntekijän pitkä poissaolo voi aiheuttaa ongelmia ”etenkin pienissä ja keskisuurissa yrityksissä sekä korkeaa ammattitaitoa vaativissa tehtävissä, kun olisi koulutettava sijaiset ja ehkä heidänkin sijaisensa. Reserviä ei ole eikä sitä noin vain luoda.” (HS 17.10.1984.)

Äidin työmarkkinakansalaisuuden suurempi arvostus verrattuna kotiäitiyteen tulee esiin myös lasten kotihoidon tuesta annetun lain käsitteellisessä valinnassa. Kotihoidon tukea koskevilla poliittisissa keskusteluissa käytettiin tuen sijasta äidinpalkan käsitettä. Hoitotuki-sanan käyttö vakiintui sen tilalle vasta 1970-luvulla. (Anttonen 1999, 29, 31.) Hoitotuki kuvaa kotiäitiyden yhteiskunnan tuen kohteena sen sijaan, että rinnastaisi sen palkkatyöhön, kuten työelämään viittaava äidinpalkan käsite tekee (vrt. Tyyskä 1995, 112). Kotihoidon tukeen ei myöskään sisällytetty työsuhteeseen kuuluvaa sosiaaliturvaa. Esimerkiksi eläkettä alle kolmivuotiaan lapsen kotihoito alkoi kartuttaa vasta vuoden 2005 eläkeuudistuksen myötä. (ks. myös Autto 2007, 211.)

Aineistossa äidin subjektiasemaan kytketään työelämään kohdistuva halu, jonka toteuttaminen tulisi poliittisin keinoin mahdollistaa. Tämän lisäksi äiti rakentuu toimijana, jonka työelämään suuntautuvaa halua pyri-

tään vahvistamaan 1990-luvulla yleistyneellä kannustavalla sosiaalipoliittikalla (ks. myös Julkunen 2001, 163, 196–197). Äidin palkkatyöläisyys esitetään kollektiivisena päämääränä, ei niinkään äidin henkilökohtaisena intressinä. *Helsingin Sanomat* (13.5.1996) liputtaakin 1990-luvulla työnteon kannattavuutta lisäävän ”tuloloukkujen purkamisen” puolesta todetessaan, että ”[v]äkeä kannustetaan, aivan oikein, poimimaan vaatimatonkin marja maasta”. Tuloloukkujen purkamiseen sisältyi päivähoitomaksujen alennukset ja kotihoidon tuen leikkaaminen (ks. Julkunen 2001, 191–196). Työhön kannustaminen hahmottuu *Helsingin Sanomissa* tavoitteena, joka oikeuttaa tuloeroja kasvattavankin poliittisen ratkaisun, kun lehti toteaa, että ”[p]äivähoitomaksujen enimmäismäärän alentaminen on tulonsiirto hyvätuloisille, mutta se myös lisää halua vastaanottaa työtä (HS 21.4.1996). Näin palkkatyöäitien korostaminen tapahtuu inspiroitumisen maailman ohella myös teollisuuden maailmasta käsin. Tällöin äidin subjektiasema rakentuu taloudellisen tuotannon ja työmarkkinoiden toimivuuden turvaavana osana.

Kannustusperiaatetta kritisoidaan kodin maailman arvoihin nojaten. Palkkatyöhön kannustamista arvostelevat näkemykset korostavat perhekeskeisiä ja henkilökohtaisiin suhteisiin perustuvia velvollisuuksia. Kirjoitus ”Tuloloukkuja avataan vähän” (HS 21.4.1996) kehottaa harkitsemaan tarkemmin kannustusperiaatteen läpiviemisen sosiaalisia seurauksia. Sen mukaan päivähoitopolitiikan pitäisi ansiotyöhön kannustamisen sijasta ”kannustaa huolehtimaan lapsistaan ja tiivistämään perhesuhteitaan”. Samassa oikeutuksen maailmassa liikkuu myös aikaisemmin mainitsemani näkemys, joka asetti äidille velvollisuuden lapsenhoitoon kytkemällä äitiin biologisia erityiskykyjä.

Palkkatyöäitiyttä korostavaa näkemystä horjutetaan myös kyseenalaistamalla äidin halun suuntautuminen palkkatyöhön. Tällöin kyseenalaistaminen tapahtuu inspiroitumisen maailman logiikan mukaisesti. Tämä tulee esiin kirjoituksessa ”Tutkimuksen kotiäiti on onnellinen” (HS 28.4.1997), joka kytkee äidin onnellisuuden palkkatyön sijasta kotiäitiyteen vetoamalla tutkimustietoon. Se kuvaa kotiäitiyden tietoisena valintana, johon äiti ei ole päätenyt ulkoisen pakon tai henkilökohtaisiin suhteisiin perustuvan velvollisuuden vuoksi, vaan sisäisen halunsa ohjaamana:

Kun nainen jää lasten luo kotiin, hän tekee harkitusti keskimääräisestä poikkeavan valinnan. Muutkin elämäänsä hallitsevat ja mieleisekseen järjestäneet ihmiset ovat yleensä onnellisia. Muut tyytyväiset eivät vain tunnu mahtuvan yhtä hyvin saman ryhmänimikkeen alle. (HS 28.4.1997.)

Aikaisemmin mainitsemani kirjoitus ”Palaisivatko naiset kotityöhön” (HS 28.9.1994) kytki äidin halun ja vapauden palkkatyöhön. Kirjoitus ”Tutkimuksen kotiäiti on onnellinen” puolestaan rakentaa äidille sisäisen halun kotiäitiyttä kohtaan kytkemällä henkilökohtaisen hyvinvoinnin kotiäitiyteen sekä kuvaamalla kotiäitiyden elämän hallintana ja sen mieleisekseen järjestämisenä (ks. myös Jallinoja 2006, 97, 102–104.). Kotiäitiys ei kuitenkaan merkitse yhteisen hyvän kannalta tai teollisuuden maailmasta tarkasteltuna hyödyttöä ratkaisua, sillä kirjoitus kuvaa oman lapsen hoitamisen työnä puhuessaan ”päätoimisista” äideistä, kotona uusintamistyötä tekevästä naisista sekä verratessaan kotiäitejä muihin ammattiryhmiin.

Kotiäidin tekemä työ on rinnastettu palkkatyöhön myös tieteellisissä keskusteluissa. Työn sosiologiassa on 1970-luvulta alkaen kyseenalaistettu aikaisemmin itsestäänselvytyksenä pidetty oletamus, että kotona tehty työ ei olisi ”työtä” (Parry ym. 2005, 9). Sukupuolten välisen tasa-arvon ja erilaisten työn muotojen arvostamisen nimissä on vaadittu esimerkiksi kotona tehdyn työn – josta suurin osa on naisten suorittamaa – liittämistä kansantuotetilastoihin, jolloin se tulisi näkyvämmäksi (Varjonen 2000, 49). Kirjoituksen tapa rinnastaa kotiäitiys palkkatyöhön mahdollistaa sen, että kodin ulkopuolisen työn ensisijaisuus kyseenalaistuu paitsi inspiroitumisen maailman myös teollisen maailman sisältä käsin. Kotiäitiys hahmottuu äidin yksilöllisen vapauden toteutumisenä, jota kotihoidon tuen muodossa tukiessaan ”isänmaakin saa varmaan lisäarvoa” (HS 28.4.1997). Ero varhaisempiin äidin hoivaroolia korostaviin näkemyksiin on siinä, että äidin valintoja ei haluta ohjata asettamalla hänelle yötyökiellon tai päivähoitopaikan puuttumisen kaltaisia ulkoisia pakkoja.

Helsingin Sanomien päivähoitokeskusteluissa hyvinvointivaltion naisystävällisyys perustuu sekä äidin työssäkäynnin mahdollistamiseen että äidin suojelemiseen työelämän vaatimuksilta. Äiti kuitenkin asetetaan harvoin päivähoitopolitiikan ensisijaiseksi hyötyjäksi. Äidin subjektiasema raken-

tuu pikemminkin välineenä turvata lapsen hyvinvointi ja yhteisen hyvän toteutuminen. Tämä tapahtuu korostamalla äidin hoivavelvollisuuksia tai pyrkimällä suuntaamaan äitien työpanosta kodin sijasta palkkatyöhön.

3.3 Isä

”Kyllä minusta koti-isä on aivan yhtä hyvä kuin kotiäitikin.”

Näin toteaa pieni Petteri isälleen Marjatta Kilven vuonna 1979 julkaisussa lastenkirjassa *Koti-isä*. Tarinan alussa Petterin isä on työn vuoksi paljon kotoa poissa oleva isä. Hän edustaa länsimaisissa kulttuureissa hallitsevan perhekäsityksen mukaista etäistä ja ankaraa isää, äidin ollessa sen sijaan lempeä, rakastava ja läsnä oleva vanhempi (Berg 2008, 19). Petterin isä kuitenkin jää työttömäksi, ja perheen äiti menee palkkatyöhön, josta saatavia tuloja perhe kipeästi tarvitsee. Petteri joutuu selittelemään isänsä kotona olemista ja perustelemaan perheensä työnjakoa kavereilleen, jotka kyseenalaistavat hänen isänsä arvokkuuden miehenä ja perheen taloudellisen toimeentulon (ks. myös Korhonen 2004, 259). Aluksi Petterin isäkin joutuu turvautumaan Petterin apuun kattilaa etsiessään, mutta oppii kuitenkin lasten- ja kodinhoidossa vaadittavat taidot ja pian ”[a]siat sujuivat häneltä yhtä hyvin kuin äidiltäkin”. Isässä ilmenee jopa taitoja, jotka kytkeytyvät vahvemmin häneen kuin äitiin. Osaamisen ja kykenemisen sijasta ongelmaksi muodostuu se, että isä – vaikka pitääkin kotona olemisesta – haluaa enemmän työhön, jota varten on harjoitellut ja opiskellut. Lapsenhoidon hän kuvaa sukupuolitapaisena (Jokinen 2005, 47) todetessaan, että ”naisilta nämä työt sujuvat helpommin kuin miehiltä”. Kirjassa tiivistyvät piirteet, joiden mukaisesti isän subjekti- asema rakentuu myös *Helsingin Sanomissa*. Ensin isään kytkeytyy kyky ja taito hoitaa pieniä lapsia, mikä on ollut kyseenalainen äitikeskeisessä lapsenhoitokulttuurissa. Tämän jälkeen kirjoitukset rakentavat isästä toimijaa, joka voisi rikkoa lapsenhoidon ja palkkatyön sukupuolituneisuutta myös *haluamalla* jäädä kotiin hoitamaan lastaan.

Osaava lapsenhoitaja

Helsingin Sanomissa vuonna 1972 julkaistun, esikasvattajakoulutuksen kokonaisselvityksen puuttumisesta kertovan kirjoituksen kuvassa mies avustaa päiväkodissa ruokailevia lapsia. Kuvateksti selittää kuvan asetelmaa seuraavalla tavalla:

Lastentarhaopettajan ammatti ei ole enää naisten ammatti. Leppäsuon lastentarhassa harjoittelee Kari Ruoho tulevan ammattinsa nik-sejä. Lapset suhtautuvat miespuolisiin opettajiin aivan luonnollisesti, monille lapsille miesopettaja on isän korvike. (HS 13.11.1972.)

Kuten kuvatekstin tapa puolustella miehen paikkaa päiväkodissa antaa ymmärtää, 1970-luvulla miehen toimiminen pienten lasten hoitajana ei kuulunut yleisesti hyväksytyyn miehenä olemisen tapaan (ks. Kolehmainen 2004,92). Isien suurempi panos lapsenhoidossa ei esiinnykään vielä yhteiskuntapoliittisena tavoitteena 1970-luvun kirjoituksissa. Isän asemaan lapsen hoitajana kuitenkin kiinnitetään huomiota. Mies ja maskuliinisuus on esitetty poliittisessa julkisuudessa usein enemmän ongelmana kuin ideaalina silloin, kun sitä on käsitelty julkilausuttuna (ks. Hearn & Pringle 2006; Hobson (toim.) 2002). Isän subjektiaseaman kohdalla tämä on ilmennyt esimerkiksi pyrkimyksinä muokata isällistä maskuliinisuutta sekä puheena isän vähäisestä osallistumisesta perheessä (Williams 1998, 63, 69). Tähän tapaan isän rooli nostetaan *Helsingin Sanomissa* tarkastelun kohteeksi, kun lehdessä nostetaan esille isien poissaolo lapsen ongelmien ratkaisemisessa: ”[v]ain kolmasosassa perheistä myös isä osallistui kasvatus-neuvolatutkimuksiin” (HS 8.6.1973).

Aikaisemmin mainitsemani Virsun kirjoitus (HS 15.1.1973) kuitenkin esittää isän aseman lapsen hoitamisessa luultua keskeisemmäksi. Samalla se purkaa käsitystä, jonka mukaan äiti omaa sellaisia lapsenhoitoon liittyviä erityiskykyjä, joita isällä ei ole. Tämän kirjoitus tekee tarkentamalla äidinriisto-teorian kehittäjä John Bowlbyn määrittelemän äidin biologisen äidin sijasta henkilöksi, ”joka antaa lapselle äidillisen hoivan ja johon lapsi kiinnittyy”. Isän luultua keskeisemmän hoivaroolin se puolestaan nostaa esille toteamalla, että ”[i]tse asiassa Schafferin ja Emersonin tuloksissa ainoa pääasiallinen kiintymyksen kohde olikin isä lähes kolmasosalla

puolitoistavuotiaista lapsista”. Lapselle annettavan hoivan kirjoitus kuvaa feminiinisenä, äidillisenä, mutta ei sulje pois isän mahdollisuutta toimia äidillisen hoivan antajana.

Artikkeli ”Poikaprojekti kiinnostaa” (HS 26.9.1990) puolestaan liittää mieheen kasvatuksen kannalta korvaamatonta erityisosaamista. Kirjoitus näkee poikien viihtymättömyyden päiväkodissa, huonon koulumenes-tyksen ja miesten sosiaalisten ongelmien olevan yhteydessä päiväkotien henkilöstön naisvaltaisuuteen. Sen mukaan päivähoidosta ja opetuksesta on tullut sellaista, että se ei huomioi poikalasten tarpeita eikä ole heille viihtyisä. Kirjoituksessa ongelmaan puuttumiseen velvoitetaan aikaku-vauksella, jossa maskuliinisuus näyttäytyy yhteiskunnallisena ongelmana: ”[y]hteiskunnan murros ja roolijaon muutos koettelevat naista kaksinker-taisain työpainoin, mutta miehet, vallan ja voiman haltijat, ovat kokonaan eksyksissä, sairastuvat, alkoholisoituvat ja kuolevat liikaan työntekoon”. Päivähoidon ja opetuksen kontekstissa puolestaan ongelmana hahmottuu kykenemättömyys käsitellä poikien luontaista ”villeyttä”, ominaisuutta, jota ”ei voi juuria pois lasta vahingoittamatta”. (HS 26.9.1990.)

Ratkaisuksi kirjoitus esittää sen, että miehet tulisivat isähahmoiksi ja roolimalleiksi päiväkotien äitihahmojen ja naisen mallien rinnalle (ks. myös Korhonen 2004, 245). Kirjoitus kytkee hyvinvoinnin yksilöön, jossa yhdistyvät feminiiniset ja maskuliiniset puolet: ”[r]ikkaimman elämän saavat ne miehet ja naiset, jotka kykenevät sekä hoivaavaan lempeyteen että rohkeaan päättäväisyyteen”. Päivähoidon sukupuolittuneisuuden korjaamisen kirjoitus tekee yleiseksi intressiksi osoittamalla sen paitsi lapsen eduksi myös yhteiskunnan toimivuuden kannalta tärkeäksi: ”[y]hteiskunta joutuu vaikeuksiin, ellei koulutusta ja työnjakoa saada tasapainoon”. Mieheen kirjoittaja kytkee – sekä poikien että tyttöjen – myönteisenä roolimallina kykyä, ”rohkeaa päättäväisyyttä”, jota ei löydy naiselta. (HS 26.9.1990.) Vuoren (2004, 43) mukaan ajatus kirjoituksessa ideaalina kuvatuista, tiukkarajaisia sukupuolirooleja rikkovista miehuu- den ja naiseuden malleista tuli esille ”vanhemmuuden tasa-arvomallissa”, jonka ajallinen konteksti sijoittuu 1960-luvun jälkeiseen feministiseen liikkeeseen ja naistutkimuksen leviämiseen yliopistoissa.

Isyys sai erityistä huomiota 1980-luvun yhteiskunnallisissa keskus- teluissa. 1980-lukua onkin kutsuttu ”isän vuosikymmeneksi”. Tällöin miehiä kannustettiin kasvat- ja kotitöiden jakamiseen muun muassa

Mies-2000 -kampanjalla. Päivähoitopolitiikan käytäntöjen sukupuolisi-donnaisuutta purettiin muuttamalla äitiysraha äitiys-, isyys- ja vanhem-painrahaksi. Tämä antoi myös isälle mahdollisuuden jäädä kotiin hoita-maan pientä lastaan. Lisäksi isyyslomaa pidennettiin. (Vuori 2004, 47–48.) Huomion kiinnittyminen isään ei näy aineistossani isää koskevien kir-joitusten lisääntymisenä. Isän subjektiasema tulee kuitenkin esiin 1980-luvun kirjoituksissa, joissa etsitään keinoja ratkaista päivähoitopaikkojen riittämättömyyden ongelmia. Ratkaisuksi ne esittävät päivähoitopaikko-jen lisäämisen ja kuntien pakottamisen siihen subjektiivisella päivähoito-oikeudella. Isät tulevat huomioiduiksi yhtenä ratkaisuvaihtoehtona. Kir-joituksessa ”Päivähoidon pullonkaulat” (HS12.8.1985) aikakontekstiksi rakentuu äitien siirtyminen kasvavalla tahdilla lapsenhoidosta työmarkki-noille: ”[p]äivähoidon tarve on lisääntynyt siksi, että useimmat äidit ovat menneet ansiotyöhön jos edes suunnilleen koulutusta vastaava työpaikka on löytynyt. Sama suuntaus epäilemättä jatkuu kansalaisten koulutusta-son kohotessa.” Isien hoitovastuun kasvamisen mahdollisuus tiedostetaan, mutta sen toteutumiseen käytännössä ei uskota: ”[s]iinä ei auta hyväus-koisesti odotella, että koti-isät vastaavasti lisääntyisivät”.

Haluton isä houkuttelun kohteena

Aineistossani halu hoitaa lastaan kytkeytyy isään kahdella eri tavalla. Ensinnäkin lapsen hoitaminen kuvataan isän haluamisen kohteena, jo olemassa olevana asiana. Toiseksi isän haluamisen kohdistuminen vah-vemmin lapsenhoitoon esitetään julkilausuttuna tavoitteena. Edellisestä käy esimerkiksi kasvatustieteilijä Jouko Huttusen isyyttä käsittelevä artikkeli (HS 10.11.1991). Kirjoitus kyseenalaistaa perinteiset isyyttä koskevat käsitykset erityisesti lapsen tarpeiden kannalta. Se osoittaa ongelmalliseksi perinteisen isätyypin, jossa hoiva ja huolenpito liitetään vain äitiyteen, kun taas isyys nähdään ”vain huoltajuutena, jonka puut-tumisen äiti voi periaatteessa kompensoida tai muut läheiset korvata”. Kirjoittaja toteaa isyyttä vähättelevän näkemyksen riskialttiiksi vedoten sekä kokemukselliseen että asiantuntijatietoon:

Monet yksinhuoltajaäidit ja heidän lapsensa tuovat selvästi esiin sen, että isätön kasvatusta joutuu painiskelemaan monien ylimääräisten,

jopa ylivoimaisten ongelmien kanssa, jotka ainakin välillisesti vaikeuttavat lapsen elämää.

Myös tutkimukset osoittavat, että vaikka lapsi voi mukautua isätömyyteenkin, hyvä isäsuhde on ehdottomasti lapsen etu. (HS 10.11.1991.)

Kirjoituksen mukaan ne perinteiset isyyskäsitteet, jotka korostavat isän merkitystä, kuvaavat isän miehisenä roolimallina, ”sukupuolensa ja ulkomaailman edustajana”. Tällöin isän velvollisuudeksi tulee riittävä läsnäolo perheessä. Sen sijaan ”[h]eidän ei ole tarvinnut missään vaiheessa tinkiä olennaisesti urasuunnitelmistaan, työstään tai harrastuksistaan, koska joku muu (äiti) on vastannut kodin rutiineista”. Kirjoitus kyseenalaistaa tämän psykologiseen tietämykseen perustuvan näkemyksen tieteellisen perustan korostamalla sen konservatiivisuutta sekä toteamalla sen ongelmaksi ”olemassa olevien sukupuoliroolien yhtenä merkittävimmistä ylläpitäjistä”. Kirjoitus korostaakin aikaisemmin mainitsemani lastenkirjan tavoin isän merkitystä perheen aktiivisena toimijana, josta parhaimmillaan ”voi tulla äidin veroinen ja paljossa myös hänen kaltaisensa vanhempi”. Uudemmissa käsityksissä isyyteen kytkeytyy paitsi velvollisuus tinkiä omista tarpeistaan ”lasten ja kodin vuoksi” myös halu hoitaa lapsia.

Jääköön lopuksi pohdinnan aiheeksi, kuinka hyvä lapsen kannalta olisi niin sanottu uusi isä, jonka prototyyppiä on jo olemassa. Uusi isä haluaa toteuttaa itseään kotona lasten kasvattajana, ja hän näkee kotityön ansiotyön vaihtoehtona. Jos perheen kokonaistilanne sen sallii, hän voi olla vuosiakin pois työelämästä.

Uutta tässä on erityisesti se, että mies itse haluaa määritellä isyytensä, tähän saakka sen ovat tehneet paljolti muut. Tällaiselle miehelle isyys on haaste – ei velvollisuus tai apumiehen paikka. Uusi isä tulee puolestaan olemaan haaste sekä äideille että lapsille. (HS 10.11.1991.)

Kirjoituksessa ”uusi isä” hahmottuu toivottavampana kuin ongelmalliseksi havaitut perinteiset isätyypit. Lisäksi kirjoitus kuvaa lapsenhoitoon osallistuvan ja siihen halukkaan isän jo olemassa olevana ja yleistyvänä.

Näin sen voi katsoa varoittavan isää perinteisistä isätyypeistä ja ehdotettavan heille osaavaa, täytyvää ja haluavaa hoivaisuutta (ks. Foucault 2000, 341; Vuori 2004, 29). Samalla kirjoitus haastaa muita perheenjäseniä antamaan tilaa isän kotiin suuntautuvalla toimijuudella. Isän halukkuuden lapsenhoitoon kirjoitus hakee inspiraation maailmasta kuvaamalla lapsenhoidon isän itsensä toteuttamisena (ks. myös Kolehmainen 2004, 104–106). Velvollisuus lapsen hoitoon puolestaan perustuu kodin maailman arvoihin kirjoituksen kuvatessa isän antaman hoivan lapsen kannalta tarpeellisena. Näin isän subjektiasemaan kytketyt velvollisuudet perustuvat perheen henkilökohtaisiin suhteisiin.

Vuonna 2006 käyty keskustelu perhevapaaudistuksesta puolestaan toimii esimerkkinä siitä, miten isän sisäinen halu nostetaan yhteiskuntapoliittiseksi ongelmaksi, jonka ratkaisemiseksi esitetään keinoja. Hallituksen perhevapaita koskevassa esityksessä (HE 112/2006 vp, 16) isien halua pyrittiin suuntaamaan ”taloudellisen kannustimen avulla”. Esityksen mukaan isille maksettava vanhempainraha olisi korotettu 80 prosenttiin tuloista, kun taas äitien vanhempainraha pysyisi 70 prosentissa. Perhevapaiden uudistamistyö herätti *Helsingin Sanomien* mielipidepaltalla keskustelua siitä, voiko isä korvata äidin lapsen imettäjänä. Imetys oli esillä *Helsingin Sanomissa* myös vuonna 1997. Tällöin lehdessä kritisoitiin ”[v]uoden kahden imetystä ihannoivan keskustelun kiihkeyttä” ja kyseenalaistettiin ”terveysväen” imetyksen tärkeyttä korostavat ohjeet: ”[p]ullolastakin voi helliä sylissä siinä kuin rintaruokittavaa ja tyydyttää lapsen tarpeet” (HS 24.2.1997). Vuoden 2006 keskustelussa vauvan hoitoon liittyvä kykeneminen kytkettiin selvemmin isään ja isän kyky yhä pienemmän lapsen hoitoon: ”[e]n ymmärrä, miten isän syli voi olla niin perusteellisen paljon heikompi kuin äidin syli, että isä ei voisi korvata äitiä imetystapahtumassa” (HS Mielipide 29.3.2006).

Lakiesitys sai kuitenkin osakseen vastustusta. Kriittisten puheenvuorojen mukaan uudistus asettaisi äidin epätasa-arvoiseen asemaan sekä antaisi enemmän arvoa isän antamalle hoidolle kuin äidin vastaavalle. Esimerkiksi kirjoituksessa ”Pitääkö miehille maksaa enemmän lastenkin hoidosta?” (HS 11.9.2006) uudistusesityksen tulkitaan edustavan käsitystä, ”että miesten tekemä työ on jotain niin tärkeää, etteivät he voi jäädä hoitamaan perheen lasta”. Lakiesitystä vastustavissa puheenvuoroissa taloudellisen kannustimen sijasta ratkaisua haetaan vanhemmille velvoitteita ja pakkoja asettavien ja haluja suuntaavien kulttuuristen sukupuolikäsi-

tysten murtamisesta. Kirjoitus ”Vanhempainraha samansuuruisena” (HS 25.9.2006) uskoo myönteisten miespuolisten esikuvien voimaan isän sisäisen halun suuntaamisessa entistä vahvemmin lapsenhoitoon. He haastavatkin ”julkisuudessa esiintyviä miehiä kertomaan perhevapaiden käyttöä koskevista kokemuksistaan”, jolloin ”nämä kannustaisivat muitakin isiä käyttämään oikeuksiaan ja jäämään lakisääteiselle perhevapaalle” (HS 25.9.2006). Näin oikeutusta isien osallistumiselle lapsenhoitoon haetaan jälleen inspiraation maailmasta, joka korostaa tavoista ja rutiineista irrottautumista sekä yksilöllistä vapautumista (ks. Boltanski & Thévenot 2006, 161–162).

Hoitovapaata korostetaan myös isän oikeutena (ks. myös Vuori 2004, 41) ja perhevapaajärjestelmän yksinkertaistaminen puolestaan esitetään tekijänä, joka lisäisi isän halua ja tiedollista kykyä käyttää kyseistä oikeuttaan: ”[m]oni mies pitää nykyjärjestelmää useine erinimisine vapaineen niin monimutkaisena, että jättää perehtymättä oikeuksiinsa” (HS 2.11.2006). Lapsen hoidon korostaminen isän oikeutena asettaa isän – ongelman ratkaisuvälineenä olemisen lisäksi – esitetystä muutoksesta hyötyväksi subjektiksi, vaikka ensisijaisina hyötyjinä pidetäänkin lasta, äitiä ja työnantajia. Isään kytketään kyky lapsenhoitoon vetoamalla kansalaisuuden maailman mukaisesti tämän kollektiivisiin oikeuksiin.

Siinä missä äidit kuvataan kirjoituksissa enenevässä määrin palkkatyöhön haluavina ja työmarkkinoiden arvokkaana resurssina, isien motivaatio ja kompetenssi kytketään yhä vahvemmin lapsenhoitoon. Kotiin jäämistä on korostettu myös isän oikeutena. Tästä näkökulmasta katsottuna on loogista, että ansioisuus näyttäytyy henkilökohtaisena uhrautumisena isien puheessa tutkimushaastatteluihin (Mykkänen & Huttunen 2008, 180–181). *Helsingin Sanomien* päivähoitokeskusteluissa tällainen uhrautumispuhe ei kuitenkaan tule esille. Niissä puhutaan isän oikeudesta, mutta toiminnan ensisijaisena tavoitteena ei ole palvella isän etua. Päinvastoin, isien valinnat nähdään ongelmana, ja niihin pyritään vaikuttamaan naisten tasa-arvoisuuden lähtökohdista. Pohjoismaissa 1970-luvulla käyttöön otetut isien hoivavapaat tai -oikeudet olivatkin enemmän pyrkimystä muuttaa lapsenhoidon työnjaon sukupuolittuneisuutta kuin isien tasa-arvovaatimusten seurausta (Leira 2006, 38; ks. myös Vuori 2004, 33; 2003, 51). Lehden keskusteluissa isän toimintaa tarkastellaan tasa-arvon lähtökohdan lisäksi teollisuuden maailman arvojen mukaisesti osana lapsenhoidon ja työmarkkinoiden toimivuuden varmistavaa järjestelmää.

Lakiesitys kannustaa jakamaan lastenhoitoa

Hallituksen tuore esitys äitiysrahan ja isälle maksettavan isyysrahan korottamisesta on konkreettinen kädenjennus vauvaperheille. Esitys myös purkaa edellisen hallituksen solmitut koukerot, jotka tehokkaasti estivät isää pitämästä lain heille suoma pidennettyä isyyslomaa.

Lakiesitys sisältää selkeän viestin perheille: olisi erittäin loivottavaa, että isät pitäisivät ainakin pari kuukautta isyyslomaa lapsen ollessa alle puolitoistavuotias.

Isien aktiivisempi osallistuminen pikkulasten hoitoon ja irtiotto työelämästä perheen vuoksi olisi selkeä viesti työnantajille. Jos perhevapaat jaettaisiin nykyistä tasapuolisemmin, ei työnantajilla olisi syytä syrjiä nuoria naisia palkatessaan vakituista työvoimaa yrityksiin tai etsiessään päteviä ihmisiä johtotehtäviin.

Uudistus myös jakaisi perhevapaista koituvia kustannuksia nykyistä tasapuolisemmin nais- ja miesvaltaisten alojen välillä, joskaan koko ongelmaa uudistus ei ratkaisisi.

Hallituksen esitys pitää kuitenkin sisällään pari vartin mielenkiintoista seikkaa, jotka varmasti herättävät tiukkaa keskustelua eduskunnassa.

Toinen niistä koskee rekisteröidyssä parisuhteessa elävälle vanhemmille esitettyä oikeutta jakaa vanhempainrahakausi keskenään samoin eduin kuin heteroperheiden vanhemmat. Lakiesityksessä tämän oikeuden ehdoksi asetetaan se, että parisuhde on rekisteröity ennen lapsen syntymää tai adoptointia.

Esityksellään hallitus harppaa pitkän askeleen nyt voimassa olevan lainsäädännön edelle. Laki parisuhteen rekisteröinnistä ei anna samaa sukupuolta olevalle pariskunnalle oikeutta adoptoida lasta.

Miös hedelmöityshoitoja säätelävän lain käsittely on eduskunnassa kesken. Vielä ei ole päätetty, antaako laki lesbopareille oikeuden hedelmöityshoitoihin vai ei.

Lain valmistelijat ehkä ajattelivat, että parempi ottaa nuokin mahdollisuudet huomioon jo nyt, jotta mahdolliset uudet lait tai niiden muutokset eivät pakottaisi heti korjaamaan perhevapaapakettia. Perhevapaita säätelävä laki ei tietenkään muuta parisuhdelakia tai adoptiolakia.

Toinen kiinnostava kohta lakiesityksessä on korotetun vanhempainrahan maksaminen isälle. Lapsen äidille mak-



Lakiesitys patistaa isää vanhempainvapaalle. Eero Lumme hoiti kahden kuukauden ikäistä Olavi-poikaansa huhtikuussa.

setaan vanhempainrahaa 70 prosenttia työtulosta tiettyyn rajaan asti, mutta isälle maksettaisiin 80 prosenttia 50 ensimmäiseltä maksupäivältä.

Korotusta kompensoidaan nostamalla äidille 56 päivän ajalta maksettavan äitiysrahan taso 90 prosenttiin työtulosta nykyisen 80 prosentin sijasta.

Kyse on kuitenkin kahdesta eri rahasta. Äitiysrahaa ei voida maksaa kuin synnyttäjälle, vanhempainrahaa voi nostaa kumpi tahansa; sen käytöstä päättää perhe. Lakiesitys suuntaa korotuksen kuitenkin vain miehelle.

Oikeuskansleri Paavo Nikula on tarkastanut lakiesityksen ja hyväksyy sen. Hänen käsityksensä mukaan kyse on ”perheiden yhteiskunnallisesta tuesta, ei erikseen isien tai äitien (taikka miesten/naisten)”.

Pieni osa synnyttäjistä on yksinhuoltajia. Heille isän vanhempainrahan korotuksesta ei ole mitään hyötyä.

Sosiaali- ja terveysministeriössä valmisteltu esitys perhevapaiden uudistuksesta osoittaa todellista halua parantaa lapsiperheiden tilannetta. Eduskunnan pitäisikin käsitellä esitys ripeästi, jotta kohennukset päivärahoihin saataisiin voimaan heti ensi vuoden alusta.

Kuva 2. ”Lakiesitys patistaa isää vanhempainvapaalle” (HS 4.9.2006)

Jaetun vanhemmuuden diskurssissa tapahtuvaa isän subjektiaseman rakentumista onkin tutkimuskirjallisuudessa luonnehdittu isän houkuttelemiseksi ja painostamiseksi lapsenhoidon pariin ”hellän voimankäytön” avulla (Leira 2006; Korhonen 2004, 262; ks. myös Huttunen 2001;

Vuori 2001)⁵.Tämän voi lukea *Helsingin Sanomien* kirjoituksesta ”Lakiesitys kannustaa jakamaan lastenhoitoa” (4.9.2006; ks. kuva 2). Kirjoituksen kuvateksti toteaa, että lakiesityksen tarkoituksena on ”patistaa isää vanhempainvapaalle”. Näin isän subjektiasema rakentuu toiminnan kohteena ja välineenä eikä subjektina, jonka oikeuksia lakiesitys pyrki puolustamaan tai laajentamaan. Kuvan lapsen kasvojen kauhistuneen tai yllättyneen ilmeen puolestaan voi tulkita ainakin kahdella tavalla, joissa molemmissa kiteytyy isälle rakentuvan subjektiaseman luonne: lapsen ilme voi merkitä epäilyä isän lastenhoitoon liittyvää kykenemistä kohtaan tai sitä, että isän halu hoitaa pientä lastaan on yllättävää.

3.4 Perhe ja vanhemmat

Perheen jäsenten – jotka analysoimissani kirjoituksissa ovat lapsi, äiti ja isä – yksilöllisten oikeuksien ja velvollisuuksien lisäksi perhe rakentuu oikeuksia ja velvollisuuksia omaavana kollektiivisena toimijana. Edellä mainitussa perhevapaakeskustelussa *Helsingin Sanomat* (4.9.2006) tuo esille, että oikeuskansleri ei näe tasa-arvon kannalta ongelmallisena vanhempainrahan korotuksen suuntaamista vain miehille: ”[h]änen käsityksensä mukaan kyse on ’perheiden yhteiskunnallisesta tuesta, ei erikseen isien tai äitien (taikka miesten/naisten)’”. Oikeuskanslerin näkemyksessä heijastuu päivähoitokeskustelujen perhekeskeisyys. Keskusteluissa näkemyksiä perustellaan yleisimmin lasten edun lisäksi perheen tai sukupuolineutraalisti vanhempien hyvällä. Perheen subjektiaseman korostuminen on tulkittavissa ensinnäkin sen kautta, että päivähoitopalvelut on tarkoitettu tyydyttämään lapsiperheiden tarpeita. Toiseksi sen voi tulkita siten, että päivähoitopolitiikka on keskeinen keino, jolla valtio pyrkii vaikuttamaan ja investoimaan perinteisesti yksityisen piiriin kuuluvaksi katsottuihin vanhemmuuteen ja perheeseen (Ellingsæter & Leira 2006, 4). Perheen poliittisen merkityksen tieteellisissä tarkasteluissa on korostettu juuri sitä, miten kotitaloudesta ja perhesuhteista on Euroopassa 1800- ja 1900-lukujen aikana muodostunut keskeinen yhteiskuntapoliittisen ohjauksen ja hallinnan väline (Helén 1997, 104–105; ks. myös Donzelot 1979; Foucault 1980, 106–111, 120–124).

⁵ Sanomalehtikeskusteluissa tätä sen sijaan on kuvattu voimakkaammilla ilmaisuilla toteamalla esimerkiksi, että ”[i]siä potkitaan vapaille” (Lapin Kansan 10.3.2011).

Yksinhuoltajat ja luokkaero

Aineistossani perhe ei hahmotu pelkästään yksikössä, vaan perheen subjektiaseman rakentamisella tuotetaan myös eroja perheiden välille (ks. Törrönen 2000, 245). Perheen subjektiasemaan kytketään velvollisuuksia ja oikeuksia perheiden ominaisuuksien perusteella. Päivähoitokeskusteluissa lähtökohtana on kahden vanhemman perhe siitä huolimatta, että käytännössä perhemallien joukko on kirjava (ks. Nätkin 2003, 32–33; Kuronen 2003; Faurie & Kalliomaa–Puha 2010). Aineistossa tämän hallitsevan normatiivisen perhemallin rikkoo yksinhuoltajaperheiden subjektiasema. Kirjoitus ”Pääkaupungin lapsiperheet ajettu ahtaalle” (HS 23.9.1985) kytkee ”repaleiset avioliitot” erityisesti Helsinkiin, millä selityvät myös alueen ”yksinhuoltajien keskimääristä huomattavasti suurempi osuus väestöstä ja lasten päivähoitoon kohdistuvat tavallista suuremmat paineet”. Kirjoitus kuvaa yksinhuoltajaperheet tavallista kipeämmin päivähoitopaikkaa tarvitsevina. Tarpeiden tyydyttämisen funktiota korostaen se katsookin oikeutetuksi sen, että yksinhuoltajat asetetaan muiden perheiden edelle päivähoitopaikkoja jaettaessa. Sen mukaan yksinhuoltajaperheiden suuremmat tarpeet samalla kuitenkin heikentävät kahden vanhemman perheiden päivähoitoon saamisen mahdollisuuksia entisestään. Näin kirjoitus muistuttaa teollisuuden maailman näkökulmasta, että perheiden vähemmistön suurempien tarpeiden priorisoiminen vaarantaa päivähoitojärjestelmän kokonaisvaltaisen toimivuuden.

Perheiden välillä tehdään myös luokkaero. Kirjoitus ”Perhepolitiikka kaipaa lisää joustavuutta ja vaihtoehtoja” (HS 7.1.2005) kritisoi Suomen 1990-luvun perhepolitiikkaa siitä, että se on panostanut vain hyvätuloisiin uraishmisiin. Kritiikin mukaan se on samaan aikaan karsinut muunlaisten perheiden etuuksia kovalla kädellä. Vuonna 2008 Suomessa käytiin keskustelua päivähoitomaksujen muuttamisesta. Tällöin puheenaiheeksi nousi erityisesti niin sanotun nollamaksuluokan poistaminen. *Helsingin Sanomien* kirjoitus ”Päivähoitomaksuille on monta vaihtoehtoa” (HS 3.3.2008) tuo kuitenkin esiin myös huolen seurauksista, joita hyvätuloisten perheiden päivähoitomaksujen korottaminen toisi mukanaan. Kirjoituksen mukaan päivähoitopalvelujen käyttäjäryhmät voivat eriytyä jos hyvätuloisille perheille synnytetään halu kääntyä kunnallisen päivähoitoon sijasta laajenevan yksityisen palvelutarjonnan puoleen:

Siinä tapauksessa kunnallista päivähoitoa uhkaisi sama kehitys, joka jo on näkyvissä terveyskeskuksissa. Palvelun käyttäjäksi jäävät vain ne, jotka eivät saa tai kykene ostamaan palvelua muualta. Päivähoitomaksujen progression leikkaamista puolustellaan sillä, että Suomessa ansiotuloverotus on jo progressiivinen. Lapsiperheitä ei haluta rankaista kaksinkertaisella progressiolla. (HS 3.3.2008.)

Sosiaalipoliittisissa keskusteluissa juuri kyseinen kansallisen yhteinäisyyden hajoamisen vaara on ollut yksi yleisimmistä tavoista tulkita karsimisen ja vetäytymisen periaatteiden vahvistumista länsimaisten hyvinvointivaltioiden politiikassa 1990-luvulla. Tulkinnan mukaan runsas hyvinvointivaltiollisten palvelujen tarjoaminen johtaa ennen kaikkea kovenevaan verotukseen. Tämän seurauksena laajeneva keskiluokka, joka pystyy ostamaan haluamansa palvelut yksityisiltä palvelun tarjoajilta, ei halua maksaa veroja yhteisvastuun ja huono-osaisten auttamisen nimissä. Seurauksena on paitsi palvelujen käyttäjien eriytyminen myös hyvinvointivaltion kannatuspohjan mureneminen. (Bonoli ym. 2000; Julkunen 2001, 12.) Habermas (2004[1976]) katsoo hyvinvointivaltion tehtäviä eritellessään, että valtion tehtävien kasvamisen seurauksena on kasaantumisongelmien siirtyminen valtion ja politiikan tasolle, jolloin kriisit esiintyvät legitimizeettikriiseinä. Hyvinvointivaltion legitimizeettikriisistä voidaan puhua, kun hyvinvointivaltion aatteellinen tai poliittinen kannatuspohja murentuu siksi, että valtiollistuminen koetaan liialliseksi. (Kosonen 1998, 40; Habermas 2004[1976], 69.)

Kansalaisten mielipiteitä mittaavien tutkimusten mukaan Suomessa laajan hyvinvointivaltion kannatus on vahvaa (Kallio 2010, 173; Paloheimo 2010). Hyvinvointivaltion laajaa kannatusta Pohjoismaissa on selitetty palvelujen ja etuuksien universalismilla. Selityksen mukaan hyvätuloisten kannatuksen taustalla on se, että nämä kokevat myös itse hyötyvänsä verovaroin tuotetuista palveluista. Kun päivähoitokeskusteluissa esitetään huoli palvelujen käyttäjien eriytymisestä, tarkastellaan perheiden erilaisuutta tehokkuuden näkökulmasta. Tavoitteena on ylläpitää sosiaalista eriarvoisuutta vähentävää päivähoitopolitiikkaa varmistaen samalla kuitenkin päivähoitojärjestelmän taloudellinen pohja ja laaja kannatus eri sosioekonomisen aseman omaavien perheiden keskuudessa. Jälkimmäinen tavoite pyritään toteuttamaan markkinoiden maailman lähtö-

kohtien mukaisesti nojaamalla kilpailun periaatteeseen. Tässä tapauksessa julkisen palveluvaihtoehdon on säilytettävä kilpailukykynsä ja houkuttelevuutensa myös taloudellisesti vauraiden silmissä.

Kykenevät perheet ja ongelmaperheet

Perheiden välisillä eroilla osoitetaan oikeuksien lisäksi velvollisuuksia. Päivähoito-oikeuden liiallista kattavuutta kritisoivissa kirjoituksissa erotetaan kahden ansaitsijan perheet niistä, joissa ainakin toinen vanhemmista on kotona joko työttömyyden takia tai hoitamassa perheen nuorempaa sisarusta. Näistä jälkimmäisiin kytketään vähäisempi tarve päivähoidolle. Näiden perheiden vanhemmilla katsotaan olevan kyky hoitaa lapsensa itse. Päivähoidon kuvaaminen lapsen kannalta kielteisenä ”laitoshoitona” korostaa lapsen vanhempien osaamisen ensisijaisuutta verrattuna ammattilaisten vastaavaan: ”[e]i voi olla lasten etujenkaan mukaista pitää heitä laitoksissa, jos vanhempia on kotona” (HS 28.4.1997). Ongelmaksi muodostuu kuitenkin vanhempien sisäisen halun puute, minkä vuoksi he käyttävät päivähoito-oikeutta silloinkin, kun heillä itsellään olisi mahdollisuus hoitaa lastaan. Kodin maailman lähtökohtien mukaisesti vanhemmille rakennetaan henkilökohtaisiin suhteisiin perustuva hoitovelvollisuus. Vanhempien erityinen osaaminen lapsensa hoitajana perustuu samaan perheeseen kuulumiseen, perhekeskeiseen läheisyyteen. Vanhemmat osaavat hoitaa lastaan paremmin kuin perheen ulkopuoliset hoitajat. Osaamisen modaaliteetti hahmottuu subjektin pysyvänä ominaisuutena. Kotona oleminen puolestaan antaa kyvyn toteuttaa kyseistä osaamista.

Perheen sisäisten suhteiden sisältämien velvollisuuksien korostaminen tulee esille pääkirjoituksessa ”Järkeä päivähoidon” (HS 28.4.1997). Kirjoituksessa ihmetellään, miksi vanhemmat hankkivat enemmän lapsia kuin mitä itse kykenevät hoitamaan ilman päivähoidon turvautumista eli toisin sanoen vievät itseltään kyvyn täyttää hoitovelvollisuutensa. Samalla kirjoitus käyttää subjektiivista päivähoito-oikeutta esimerkkinä rakentaessaan aikakontekstia, jossa vastuiden siirtäminen perheeltä hyvinvointivaltiolle on ylittänyt jo kohtuuden rajat. Kirjoituksessa tulee esiin myös käsitys, että palkkatyöhön liittyvä toiminta on oikeutetumpi syy lapsenhoitoon liittyvän kyvyn menettämiseen kuin esimerkiksi perheen pienempien lasten tarpeiden täyttäminen:

Niin Välimäen [Helsingin kaupungin lakimies, joka on aikaisemmin (HS 25.4.1997) puolustanut subjektiivista päivähoito-oikeutta ja joka kirjoittajan mukaan ”varoittaa asettamasta perheitä eri asemaan” (HS 25. 4.)] mielipide kuin nykyinen käytäntö paljastavat, että hyvinvointivaltion holhousmentaliteetti on edennyt pöyristyttävän pitkälle. Jo terve järki sanoo, että lapsen kotona olevilla vanhemmilla on aina ensisijainen vastuu hoitaa omat jälkeläisensä. Jos vauvalomalla oleva äiti ei pysty hoitamaan kuin yhden lapsen, miksi hän on hankkinut enemmän? Työttömän vanhemman työnhakukin on vain ani harvoin kokopäivätyötä, kuten Välimäki väittää. (HS 28.4.1997.)

Kyseinen pääkirjoitus herätti keskustelua *Helsingin Sanomissa*. Kirjoitusta kritisoitiin jo aikaisemmin kuvaamillani, laajaa päivähoito-oikeutta puolustavilla argumenteilla. Niissä todetaan, että perheitä pitäisi syyllistämisen sijasta tukea. Ennen kaikkea päivähoitoa koskevissa tulkinnoissa korostetaan päivähoiton varhaiskasvatuksellisia hyötyjä niin lapselle kuin koko yhteiskunnalle sekä vedotaan lapsen oikeuteen päästä osalliseksi näistä hyödyistä. Vanhempien kasvatuseräilyksen rajallisuuden esiin tuovalla varhaiskasvatusajattelulla onkin 1990-luvulta alkaen niin vahva asema päivähoitokeskusteluissa, että kotona olevien vanhempien lapsia ei haluta sulkea kokonaan päivähoiton ulkopuolelle edes perheen hoitovastuuta korostavissa näkemyksissä. Näiden perheiden oikeudeksi kyseisissä kirjoituksissa tarjotaankin kokopäivähoito-oikeuden sijasta puolipäivähoitoa tai kokopäivähoitoa ”kevyempiä” vaihtoehtoja, kuten osa-aikaista leikkitoimintaa. Perhettä halutaan kuitenkin ohjata rajoittamalla heidän oikeuksiaan kokopäivähoitoon. Perheille annetuilla oikeuksilla tai heille tarjotuilla palveluilla ja tuilla on teollisuuden maailman mukaisesti funktionaalinen luonne niiden ohjatesa perheiden toimintaa yhteiskunnan laajemman toimivuuden kannalta oikeaan suuntaan.

Lapsenhoitoon liittyvää kykenemistä ei kuitenkaan yhdistetä kaikkiin kotona oleviin vanhempiin. Aineistossa erotetaan ongelmaperheet, joissa on ainakin toinen vanhemmista kotona, mutta joilta henkilökoh- taisten tai sosiaalisten ongelmien vuoksi puuttuu riittäväksi arvioitu kyky hoitaa lastaan. Näiden kohdalla ”lastensuojelulliset syyt voivat puoltaa, että yhteiskunta hoitaa lapset” (HS 28.4.1997). Osalla perheistä puolestaan osoitetaan olevan puutteita tiedollisissa kompetenssissa. Nämä eivät

osaa riittävän hyvin arvioida lapsensa parasta tehdessään valintaa eri hoitomuotojen välillä. Kirjoituksissa esitetäänkin esimerkiksi, että perheitä tulisi ”auttaa miettimään kompromisseja” kokopäiväisen kotihoidon ja päivähoiton välillä (HS 21.8.2004).

Perhe kuluttajana

Vanhemmat kuvataan aineistossa myös subjekteina, jotka haluavat lapsensa parasta, mutta jotka lisäksi omaavat tarvittavan kompetenssin sen arvioimisessa, mikä on lapsen kannalta paras hoitomuoto. Vanhemmilla on hallussaan tarvittava osaaminen, mutta kyky sen toteuttamiseen näyttäytyy edelleen rajallisena. Tällä kertaa kyvyn estäjä ei kytkeydy vanhempien ominaisuuksiin, vaan ulkosyntyisiin tekijöihin, kuten päivähoitojärjestelmän tarjoamien vaihtoehtojen rajallisuuteen ja perheen rahataloudesta johtuvaan palkkatyön tarpeeseen. Vanhempien näkeminen kykenevinä ja osaavina subjekteina vapauttaa heidät ohjailun tai vaikuttamisen kohteena olemisesta. Sen sijaan heille halutaan antaa mahdollisimman suuri kyky toteuttaa osaamistaan. Tämä tapahtuu markkinoiden maailmasta käsin. Päivähoitojärjestelmän tavoitteeksi rakentuu sellaisten vaihtoehtojen tarjoaminen perheille, mitkä vastaavat perheiden vaihteleviin haluihin (ks. Boltanski & Thévenot 2006, 199).

Subjektiviisen päivähoito-oikeuden rajoittamista esittäviin kirjoituksiin kohdistuva kritiikki tuo esille vanhempien tiedollisen kompetenssin sekä sen, että vanhempien halu suuntautuu lapsen parhaan toteuttamiseen. Vaikka subjektiivinen päivähoito-oikeus antaisikin vanhemmille mahdollisuuden käyttää tarpeettomasti päivähoitoa, toisin sanoen laiminlyödä hoivavelvollisuuksiaan tai aiheuttaa julkiselle taloudelle tarpeettomia menoja, he kuitenkin toimivat vastuullisesti tehden parhaan ratkaisun tilanteen sallimissa puitteissa: ”[r]atkaisu on harkittu lapsen parhaaksi ja tehty usein myös muiden vaihtoehtojen puutteessa” (HS 17.10.2004).

Perheen oikeus valinnanvapauden korostuu kirjoituksissa 1990-luvun lopulta alkaen, minkä myötä myös päivähoitopolitiikan päämäärä rakentuu yhä selkeämmin markkina-ajattelun mukaiseksi. Valinnanvapauden korostaminen ilmenee esimerkiksi siinä, että *Helsingin Sanomien* kirjoitukset suhtautuvat 1990-lopun alkaen yhä suopeammin päivähoiton ohella myös lapsen kotihoidon tukemiseen. Riitta Jallinojan (2006, 97, 102–104)

mukaan kotihoito on saanut merkityksen vaihtohtona, jonka valitseminen on jälleen perheen äidillekin kuuluva oikeus. Kirjoituksissa perheen valinnanvapautta halutaan lisätä myös osapäivähoidon ja yksityisen päivähoidon avulla. Lisäksi päivähoidon saatavuuden varmistamisen tilalle alkaulla kysymys päivähoidon laadun kehittämisestä. (Ks. myös Autto 2007, 214.)⁶ Perheen subjektiasema rakentuu kuluttajuutena. Kuluttajakansalaisuuteen sisältyy oikeus saada tyydyttää haluun ja tarpeitaan ilman yhteiskunnallisia velvoitteita. Päivähoitopolitiikan tehtävänä puolestaan on tarjota perheelle sen haluamia palveluja sekä antaa perheelle taloudellinen kyky näiden käyttämiseen.

Valinnanvapautta korostavassa näkemyksessä perheen poliittinen toimijuus perustuu valinnan tekemiseen eli jaloilla äänestämisen strategiaan (ks. Olson 2006, 49). Siinä perhe saa valita vapaasti parhaaksi katsomansa julkisesti tuetun hoitomuodon, mutta valinta tapahtuu ennalta määriteltujen vaihtoehtojen puitteissa. Näin perhe ei ole täysin vapaa hyvinvointivaltion ohjailusta, mihin tieteellisissä keskusteluissa usein viitataan hyvinvointivaltion paternalismilla ja autoritarismilla, jossa hyvinvointia koskeva asiantuntijuus kytketään muihin kuin kansalaisiin itseensä (Saint-Paul 2011; Lister 2006). Kun perheelle halutaan antaa kansalaisuuden maailman mukaisesti äänen käyttöön perustuva tapa ilmaista tahtonsa, rikotaan selvemmin käytännönpolitiikan paternalismia ja autoritarismia.

Tämä tapahtuu kirjoituksessa ”Perhepolitiikka kaipaa lisää joustavuutta ja vaihtoehtoja” (7.1.2005). Kirjoitus kritisoi suomalaista perhepolitiikkaa siitä, että ”lapsiperheiden ääntä ei ole selvästikään kuunneltu (...) päätettäessä suomalaisen perhepolitiikan perusteista”. Se korostaa kansalaisten preferenssejä päivähoitopolitiikan lähtökohtana. Se myös laajentaa perheen poliittista toimijuutta vaatiessaan lapsiperheiden äänen kuulemista päivähoitoa koskevassa päätöksenteossa. Kirjoituksessa perheiden tahto artikuloituu Väestöliiton perhebarometrin tuloksessa, jonka mukaan perheet ovat tyytymättömiä harjoitettua käytännönpolitiikkaa kohtaan. Perheen preferenssien lisäksi kirjoituksessa rakentuva ylikansallinen aika–paikka–konteksti oikeuttaa vaatimuksen, että päivähoitojärjes-

⁶ Päivähoidon laadun kehittämisen näkyvyys voidaan myös tulkita reaktiona siihen, että työelämän tehostaminen on päivähoidon osalta merkinnyt asioita, jotka ovat ristiriidassa sekä julkisessa päätöksenteossa että vanhempien näkemyksissä päivähoidolle asetettujen tavoitteiden kanssa: lapsiryhmien koko on kasvanut ja hoitajien määrä vähentynyt samalla kun vaihtuvuus on lisääntynyt (Niemi 2006, 175).

telmää tulisi muuttaa niin, että se antaisi perheille kyvyn järjestää lapsensa hoidon haluamallaan tavalla. Kuvauksessa rakentuvassa tilallisessa kontekstissa tai spatialisoinnissa (Törrönen 1999) kansallinen perhepolitiikka asetetaan eurooppalaiseen kontekstiin. Tällöin Suomea velvoittaa se, että maan panostus lapsiperheisiin tulonsiirtojen muodossa on ”alle Euroopan keskitason”. Kirjoitus perustelee muutosta myös yhteisellä hyvällä todetessaan, että muutos olisi yhdenmukainen hallituksen väestöpoliittisten tavoitteiden kanssa.

3.5 Valtio, kunta ja ammattilaiset

Tähän asti olen tarkastellut hyvinvointivaltion ja kansalaisen välisen suhteen rakentumista erityisesti kansalaisten subjektiasemien kautta. Tuossa suhteessa on kuitenkin kyse myös julkisen vallan toimijuudesta. Tarkastelen nyt, millaisia ovat julkiselle vallalle suoraan ja julkilausutusti osoitetut subjektiasemat. *Helsingin Sanomien* päivähoitokeskusteluissa julkisen vallan toimijuus rakentuu kolmen eri subjektiaseman kautta. Ensimmäinen näistä on valtio, joka näyttäytyy kansalaisten kannalta sekä mahdollistavana että rajoittavana toimijana. Toinen subjektiasema rakentuu kunnalle. Kuntaorganisaation sisältä erottuu vielä hyvinvointityön ammattilaisten subjektiasema. Aloitan näiden asemien kuvaamisen lainsäädäntövaltaa käyttävästä valtiosta.

Rajoittava ja mahdollistava valtio

Helsingin Sanomien kirjoituksissa valtio hahmottuu hallinnollisen vallan käyttäjänä, joka turvaa hyvinvointivaltion taloudellisen pohjan asettamalla rajoja palvelujen ja tukien käyttäjille. Se on toimija, joka takaa yhteisen hyvän toteutumisen. Tämä yleisen intressin turvaamisen tehtävä asettaa valtiolle oikeuden ja velvollisuuden käyttää omaa harkintaa sen ohjatessa ja rajoittaessa päivähoitopalvelujen käyttäjien toimintaa. Rajoittajavaltio tulee selvimmän esille subjektiivisesta päivähoito-oikeudesta käydyissä keskusteluissa. Esimerkiksi kirjoitus ”Äitiyslomalaisten lapset hoidossa” (HS 2.11.1997) tunnustaa päivähoito-oikeuden peri-

aatteellisen ja symbolisen tärkeyden todessaan, että ”[k]ansalaisten subjektiivinen oikeus julkiseen palveluun tai tukeen on sinänsä arvokas asia ja niin sanotun hyvinvointiyhteiskunnan tunnusmerkki”. Se kuitenkin korostaa taloudellisen rationaalisuuden tärkeyttä sekä tarvetta estää palvelujen ja etuuksien vastuuton käyttö: ”[k]ansalaisten oikeuksien vastapainoksi tulisi kuitenkin löytyä tervettä järkeä ja taloudellinen pohja, jolla oikeus järjestetään”.

Kansalaisten vastuuttomuuden ohella myös poliittinen valtataistelu näyttäytyy uhkana rationaaliselle hallinnalle. Kirjoituksessa ”Umpipoliittinen Mönkäre” (HS 31.10.1997) ministerin motiiveiltaan politikointiin perustuva päivähoitomyönteisyys esitetään uhkana rationaaliselle päivähoitopolitiikalle:

Mönkäreeseen malli, päivähoitopaikka kaikille, se vasta käy kalliiksi ja rohkaisee ajattelemaan, että vastuu lapsista kuuluu yhteiskunnalle kustannuksista riippumatta. (HS 31.10.1997)

Valtion velvollisuudet rakentuvat laajan yhteiskunnallisen intressin kautta. Tällöin päivähoitopolitiikka on vain yksi osa toimivaa yhteiskuntapolitiikkaa. Päivähoitopolitiikka ei ole ainoastaan lapsiperheiden tarpeiden tyydyttämistä, vaan myös työmarkkinoiden toimivuuden varmistamista vapauttamalla vanhemmat työvoimaksi sekä hyvinvointivaltion kustannustehokasta käytännön toimintaa. Boltanski ja Thévenot (2006) katsovat tällaisen oikeuttamisen edustavan teollisuuden maailman arvoja. Nämä arvot korostavat yksilön asemaa tehokkuuden, suoriutumisen ja tuottavuuden näkökulmasta. Teollisuuden maailman lähtökohdissa toimijat saavat merkityksen myös kapasiteettina turvata normaalit toiminnot ja kykyä vastata tarpeisiin hyödyllisellä tavalla. (Boltanski & Thévenot 2006, 204.) Tässä näkemyksessä kansalaiset voivat näyttäytyä epärationaalisenä hallinnan kohteena ja politiikka taloudellisen hallinnan tai asian-tuntevan asianhoidon uhkana (ks. Kantola 2002).

Aineistossa rakentuvan mahdollistajavaltion tehtävänä on puolestaan päivähoitopalvelujen käyttäjien ja kansalaisten preferenssien toteuttaminen. Aineistossa kritisoidaan ajatusta rationaalisesta rajoittajavaltiosta. Tämä ajatus tulee esille kotihoidon tukea puoltavissa kannanotoissa. Niissä korostetaan vanhempien vapautta valita kotihoidon ja päivähoidon välillä.

Myös subjektiivista päivähoito-oikeutta puolustavissa kirjoituksissa valtion kytkeytyy velvollisuus noudattaa kansalaistensa preferenssejä. Toiminnan keskeiseksi arvoksi nousee kansalaisten välinen tasa-arvo. Ehdotuksissa, joiden mukaan kotona olevien vanhempien päivähoito-oikeutta tulisi rajoittaa, kansalaisten oikeudet perustuisivat heidän laatuominaisuuksiinsa. Kirjoitus, joka kritisoi Kuntaliiton ehdotusta subjektiivisen päivähoito-oikeuden rajoittamiseksi, korostaa kansalaisten laatuominaisuuksien sijasta heidän tasavertaisuutta lain edessä. Se rinnastaakin päivähoito-oikeuden rajoittamisen yksilöiden väliseen epätasa-arvoon oikeuden edessä:

Molemmissa yhteyksissä esitettiin, että yhdenvertaisuuden pitäisi perustua myös muuhun kuin kansalaisuuteen: rikostapauksessa syyllisyysaste riippuisi tuloista ja varallisuudesta, oikeus päivähoitoon riippuisi työstä opiskelusta ja työttömyydestä. (...) Pohjimmiltaan kuntaliitto ehdottaa täyden kansalaisuuden vaatimia laatuominaisuuksia. Ehdotuksessa ne, joilla ei ole työ- tai opiskelupaikkaa, suljetaan ulos. Se, jolta puuttuu edellytys, ei saa samoja oikeuksia kuin edellytyksen täyttävä. (...) Varmasti tahattomasti siinä on jotain samaa kuin omaisuuden määrään perustuvassa äänioikeudessa. (HS 26.8.1997.)

Kuten aikaisemmin mainitsin, hyvinvointivaltiota koskevia mielipiteitä tarkastelevien tutkimusten mukaan hyvinvointipalvelujen tarjonnan suuntaaminen mahdollisimman kattavasti eri väestöryhmille, universalismi, nauttii vahvaa kannatusta kansalaisten keskuudessa. Siksi universalismin periaate on poliittisesti vahva argumentti. Lehtikirjoitus ei kuitenkaan kiellä kyseenalaistamista kaikille lapsiperheille yhtäläillä kuuluvan subjektiivisen päivähoito-oikeuden tarpeellisuutta. Se korostaa, että keskustelun lähtökohdana tulisi olla kollektiivinen tahdonmuodostus siitä, ”voimmeko ja haluammeko sellaista lakiin perustuvaa oikeutta vai emme”, sen sijaan että mietittäisiin mahdollisuuksia ”sulkea oikeuden osalta kansalaistamme tarkoituksenmukaisuussyistä”. Valtion toiminnan lähtökohdaksi esitetään yhteistä harkintaa ja jaettuja arvoja, ei valtionhallinnan omaa järkeilyä tai puhdasta talousajattelua ja toiminnan tehokkuutta. Näin valtionhallinnon harjoittama päivähoitopolitiikka pysyisi ankkuroituneena demokraattiseen päätöksentekoon ja yleiseen hyväksyntään.

Haluton ja osaava kunta

Aineistossa rakentuva valtio ei ole rajoittaja ja mahdollistaja vain suhteessa kansalaisiin, vaan myös suhteessa kuntiin. Kunta esitetään usein toimijana, jolta puuttuu joko halu tai kyky täyttää päivähoitopalvelujen käyttäjien tarpeet ja toimia kansalaisten arvostusten mukaisesti. Haluttomalla kunnalla on omat intressinsä, joita toteuttaessaan se toimii vasten kansalaisten etua.

Helsingin Sanomien kirjoitusten kuvaamassa maailmassa kunnan toimintaa ohjaava arvo on teollisuuden maailman logiikan mukaisesti päivähoitojärjestelmän kustannustehokkuus. Priorisoidessaan tämän päämäärän kaiken muun edelle, kunta jättää täyttämättä velvollisuudet, jotka perheiden ja lasten tarpeet sekä kansalaismielipide sille asettavat. Lisäksi markkinoiden toimintalogiikan mukainen tuottavuuden korostus uhkaa kunnan roolia tasa-arvon ja kuntalaisten halujen ja tarpeiden toteuttajana. Kunnalliset päättäjät eivät siis hahmotukaan kykenemättömien kansalaisten rationaalisenä vastinparina, vaan toimijana, joka taloudellisen ja hallinnollisen rationaalisuuden sokaisemana on irrottautunut kuntalaistensa preferensseistä (vrt. Kantola 2002, 265).

Kuntia kritisoivien kirjoitusten mukaan valtiota tarvitaankin asettamaan kunnalle ulkoinen pakko toteuttaa velvollisuutensa. Toisin sanoen valtio hahmottuu julkisen vallan instituutiona, jonka kautta vaikutetaan toisen julkisen vallan instituution, kunnan, toimintaan. Valtion ensisijaisena keinona kunnan toiminnan säätelämisessä on lainsäädännöllisen vallan käyttäminen. Tarve ohjata kunnan toimintaa lailla tulee selkeästi esille subjektiivisen päivähoito-oikeuden tarpeen arvioimisessa:

Eikö ole suorastaan noloa, että pääkaupungin lasten asia on vaatinut erityisen lain? Se pakottaa kunnat järjestämään päivähoitopaikan viimeistään vuoteen 1990 mennessä kaikille niille alle 3-vuotiaille, joiden vanhemmat sitä haluavat. Oikeuden ulottamista myös sitä vanhempiin, mutta alle kouluikäisiin, on ryhdyttävä harkitsemaan. (HS 12.8.1985.)

Velvoitteiden lakiin kirjaaminen ei välttämättä riitä siihen, että kunta täyttäisi ne toiminnassaan. Kuntien lain kunnioituksen puute asettaa

valtiolle tarpeen myös valvoa sitä, että kunnat myös noudattavat lakia. Esimerkiksi kirjoituksessa ”Kuntienkin on noudatettava lakia” (HS 27.5.1997) kunta esitetään toimijana, jonka toimintaan vaikuttavat enemmän talouselämän arvot kuin oikeudelliset velvoitteet: ”Espoo kyllä taipui jääkiekkopomojen painostukseen (suurjähallin aikaansaamiseksi), mutta ei näytä taipuvan pienten lasten vanhempien perustuslaillisiin tarpeisiin”. Lain asettamien velvollisuuksien täyttämättä jättämisen ei katsota johtuvan pelkästään kunnan haluttomuudesta siihen, vaan myös siitä, että kunnalta puuttuu riittävä tietämys (osaaminen). Siksi kunnalle esitetäänkin annettavaksi tarkat ohjeet, joilla se tehtäisiin tietoisesti vastuistaan ja velvoitteistaan:

Erityistukea tarvitsevat lapset täytyy lain mukaan ottaa huomioon, mutta tarkkojen ohjeiden puuttuessa kunnat ajattelevat usein taloutta enemmän kuin pienimpien asukkaidensa etua, kunnes sattuu jotakin todella järkyttävää kuten pikkupojan hukkuminen Porissa. (HS 16.8.2004)

Kunnan talousajattelun kritiikissä ratkaisua ei haeta pelkästään korostamalla kansalaisuuden maailman arvoja, vaan muodostamalla molempien maailmojen arvoja yhteen sovittavia kompromisseja. Näin tehdään esimerkiksi silloin, kun ratkaisuksi päivähoidon suuriin kustannuksiin esitetään kokonaisvaltaisempia toimia kuin pelkkä päivähoito-oikeuteen puuttuminen sekä kokopäivähoitoa kevyempien vaihtoehtojen kehittäminen (HS 22.8.2005). Näin taloudelliset säästöt syntyisivät vanhempien valinnanmahdollisuuksia lisäämällä, ei siirtämällä päivähoitotarpeen määrittelyvaltaa kunnalle ja rajaamalla kuntalaisten oikeuksia. Kuntien päivähoitopolitiikkaa kritisoidaankin siitä, että osapäivähoitopaikkojen tarjonta ei vastaa siihen kohdistuvaa kysyntää (HS 15.10.2004). Toisin sanoen kirjoituksessa talousajattelun päämääriä esitetään toteutettavaksi muuttamalla päivähoitojärjestelmää enemmän kansalaisten preferenssejä vastaavaksi.

Kunta kuvataan kirjoituksissa kuitenkin myös osaavana toimijana sekä teollisuuden että kansalaisuuden maailmojen näkökulmasta. Kansalaisuuden maailman mukainen osaaminen tulee esille, kun kunnalle halutaan esimerkiksi lisää harkinnanvaltaa perheen päivähoitotarpeen arvioimisessa. Kunnan vallan lisääminen oikeutetaan lapsen parhaalla. Näkemyk-

sessä vanhemmat eivät hoitoratkaisua valitessaan välttämättä toimi lapsen etujen mukaisesti, joten kunnan tulisi olla arvioimassa sitä, tarvitseeko lapsi päivähoitoa vai ei. Valta antaisi kunnalle mahdollisuuden käyttää osaamistaan lapsen edun toteutumisen takaajana. Kirjoitus ”Vanhemmuutta tuettava” (HS 17.8.2004) kuvaa perheet toimijoina, joilla ei välttämättä ole tarvittavaa kykyä arvioida päivähoitotarvetta ja joiden todellinen päivähoidon tarve vaihtelee perheittäin. Siksi kirjoitus ehdottaakin kunnan viranomaisille suurempaa harkintavaltaa siten, että perheille jäisi kokopäivähoidon sijasta oikeus puolipäivähoitoon. Näin vanhempien oikeuksia ei siirretä kokonaan kunnan haltuun. Kunnallinen päätöksenteko säilyttäisi yhteyden sekä lapsen tarpeisiin että heidän vanhempiansa haluihin.

Aineistossa kunta edustaa myös hallinnollista tehokkuutta, josta valtionhallinnonkin toivotaan ottavan mallia. Tämä subjektiasema kunnalle rakennetaan keskusteltaessa päivähoiton siirtämisestä sosiaalitoimesta koulutoimen alaisuuteen. Kirjoitus ”Hankala hallintoraja joutaa pois” (HS 26.5.1997) viittaa kuntien haluun muuttaa päivähoiton hallinnoinnin sosiaalitoimen sijasta koulutoimen piiriin. Sen kuvauksessa kunnat hahmottuvat toimijoina, joiden osaamiseen voi luottaa enemmän kuin valtionhallinnon vastaavaan: ”[j]os kunnat haluavat siirtää päivähoiton koulutoimen alaisuuteen, alan ministeriöidenkin on syytä kiinnostua ratkaisusta” (HS 26.5.1997). Pääkirjoitus ”Hölmöläisten peiton jatkamista” (HS 30.10.2006) kiittelee samassa hengessä Vantaan kaupunginhallitusta ”kaukaa viisaasta” päätöksestä olla pienentämättä kotihoidon tuen kunnallisää. Kirjoituksen asettama päämäärä on päivähoitojärjestelmän toimivuus. Tätä kunta palvelee osaavasti, kun se kotihoitoa tukemalla antaa perheille taloudellisen kyvyn valita kotihoidon, joka on kuntatalouden näkökulmasta tehokas ratkaisu sekä päivähoitojärjestelmän toimivuuden kannalta toivottu hoitomuoto. Näin kunta hahmottuu toimijana, joka osaa käyttää valtaa suhteessa kansalaisiin hallinnollisesti ja taloudellisesti rationaalisella tavalla. Kirjoituksessa kunta osaa välttää säästöjen harkitsemattoman kohdentamisen tai pyrkimyksen säästää kaikessa, mikä ei olisi taloudellisestikaan rationaalista.

Kunta asetetaan usein ehdotetusta päivähoitopoliittisesta ratkaisusta hyötyväksi toimijaksi. Tällöin kunta näyttäytyy valtion politiikkaan sopeutuvana toimijana, joka vastaa muutosten käytännön toteuttamisesta. Keskeisenä ongelmana on kuntien taloudellisten kykyjen rajallisuus. Kuntien

välille kuitenkin tuotetaan eroja sen suhteen, kuinka kykeneviä ne ovat taloudellisesti vastaamaan kansallisen päivähoitopolitiikan niille asettamiin velvollisuuksiin. Erot tuotetaan paikkakontekstin, spatialisoinnin kautta.

Kirjoituksissa pyritään perustelevaan tarvetta investoida erityisesti pääkaupunkiseudun lasten päivähoitoon. Pula päivähoitopaikoista nopeasti kasvavalla pääkaupunkiseudulla (ja muissa kasvukeskuksissa) kuvataan kansallisena ongelmana (esim. HS 15.7.1990). Etenkin 1980-luvun kirjoituksissa tulee esille tarve vakuuttaa lukijat pääkaupunkiseudun päivähoito-ongelman vakavuudesta ja siitä, että alueen omat taloudelliset resurssit ovat rajallisemmat kuin yleisesti luullaan. Pääkirjoituksen ”Pääkaupungin lapsiperheet ajettu ahtaalle” (HS 23.9.1985) mukaan päättäjien tulisi nähdä ”Helsingin hyvinvointikulissin taakse, sillä siellä näyttää olevan jopa helsinkiläisille kansanedustajille vieras maailma”. Kirjoituksen mukaan Helsingissä on muuhun maahan verrattuna enemmän yksinhuoltajaperheitä, minkä vuoksi myös päivähoitopaikkojen tarve on suurempi. *Helsingin Sanomat* (1.4.1985) vetoaa myös kohderyhmän suuruuteen luodessaan valtiolle velvollisuuden lisätä alueen taloudellisia resursseja päivähoito-ongelman ratkaisemiseksi: ”Helsingin suhteellinen vauraus ei saa sokaista valtionapupolitiikkaa, koska vaikutukset heijastuvat hyvin suuriin ihmisryhmiin”. Lehti toteaa, että aluepoliittiset jännitteet vaikeuttavat päivähoitopaikkojen vajeen korjaamista: ”Helsingin verotulojen ja palvelujen lisäys saattaa herättää voimakkaita tunteita niissä piireissä, jotka valtakunnallisella tasolla ovat halunneet leikata pääkaupunkiseudun tuloja” (HS 12.11.1985).

Suomessa vuonna 1966 aloitettujen järjestelmällisten aluepoliittisten toimien myötä alueille oli poliittisesti tarkoituksenmukaista korostaa niiden velvollisuuksien ja riittämättömien taloudellisten toimintamahdollisuuksien välistä ristiriitaa sekä näistä aiheutuvaa epäoikeudenmukaisuutta (Valkonen 2004, 233). Myös 1960- ja 1970-lukujen suuret sosiaalipoliittiset uudistukset, päivähoidon lainsäädäntö mukaan lukien, korostivat alueellista tasa-arvoa (Kananoja, Niiranen & Jokiranta 2008, 16). Kunnan tai alueen aseman rakentaminen kytkeytyy siis aluepoliittisiin tarkoitukseen. Sillä luodaan velvollisuus kohdistaa valtion taloudellista tukea tietyille alueille tai tiettyihin kuntiin.

Aineistossa yksittäinen kuntakin jakaantuu subjektiasemiin, jotka eroavat kytköksessään kuntatoimijalle esitettyihin toiminnanlogiikoi-

hin. Edellä mainitsemani kirjoitus ”Hölmöläisten peiton jatkamista” (HS 30.10.2006) erottaa kuntaorganisaatiossa toisistaan kaupunginhallituksen ja sosiaalitoimen. Näistä kaupunginhallitukseen kytkeytyy osaaminen, kun se ei uskonut sosiaalitoimen kiirehtimää selvitystä, jonka mukaan Helsingin ja Espoon tekemät kotihoidon tuen kuntalisän pienennykset eivät olisi vastaavasti lisänneet päivähoidon tarvetta. Kaupunginhallituksen maltillisuus palkittiin, sillä uusi selvitys kumosi edellisen tulokset.

Osaamattomat ja asiantuntevat ammattilaiset

Selvimmän kunnan sisältä esiin nostetaan kuitenkin päivähoiton ammattilaiset, joiden osaaminen ja kykeneminenkin asetetaan arvioinnin kohteeksi. Erityisesti 1970-luvun kirjoituksissa tulee esille kysymys ammattilaisten tiedollisesta osaamisesta, kun hoitajille vaaditaan tieteelliseen tietoon perustuvaa koulutusta (ks. myös Autto 2007, 208–210). Varhaiskasvatuksen heikkoudesta keskusteltaessa päivähoitajien kykeneminen usein kyseenalaistetaan osaamisen puutteilla. Näin luodaan tarve panostaa heidän koulutukseensa. Kotihoidon puolesta argumentoivat kirjoitukset puolestaan purkavat ammattilaisten kykenemisen erityisyyttä suhteessa lapsen vanhempiin. Lisäksi ne tarkastelevat lapsenhoitoa vahvemmin kodin maailman logiikan mukaisesti korostaessaan vanhempien hoivavastuuta ja kuvatessaan vanhemmat lapsensa parhaina hoitajina. Kunnan taloudellisista valinnoista keskusteltaessa huomio sen sijaan kiinnittyy enemmän siihen, että henkilöstöpulan vuoksi hoitajilta puuttuu kyky huolehtia lapsista riittävän hyvin. Syy henkilöstöpulaan osoitetaan usein olevan kunnan tekemissä taloushallinnollisissa ratkaisuissa. Näissä kuvauksissa kuntien säästöpolitiikka tekee olosuhteet sel-laisiksi, että hoitajien on mahdotonta antaa lapsille laadukasta hoitoa.

Päivähoiton ammattilaiset näyttäytyvätkin kunnan ja perheiden väliin sijoittuvina toimijoina, joiden intressit kytketään vahvemmin perheiden kuin kunnan intresseihin. Myöhemmin pyrin osoittamaan, kuinka vanhemmat rakentavat liittolaisuutta hoitajien kanssa yleistämällä omat intressinsä koskemaan myös näitä. Esimerkiksi Tanskassa päivähoiton ammattilaiset ovat asettuneet vanhempien kanssa yhdessä vastustamaan päivähoitoon kohdistettuja resurssien leikkauksia (Borchorst 2002, 276). Suomessa puolestaan päiväkotien johtajien näkemyksiä on käytetty sub-

jekttiivisen päivähoito-oikeuden tarkoituksenmukaisuuden kyseenalaistamisessa (ks. HS 7.1.2007). Näin päivähoiton ammattilaisten subjektiasemaa on käytetty pyrkimyksissä sekä puolustaa että kaventaa kansalaisten sosiaalisia oikeuksia. Ammatilliset ovat kuntaorganisaatiossa lähimmin tekemisissä palveluiden käyttäjien kanssa, ja näin ollen he edustavat sensitiivisyyttä kuntalaisten tarpeille. Hyvinvointityön ammattilaiset ovat siis sekä asema, jossa olevien toimijoiden kanssa pyritään liittoutumaan, että yksi keskeisistä hyvinvointivaltion politiikan tekemisen asemista.

3.6 Kansalaisten ja julkisen vallan subjektiasemat

Tässä luvussa tarkastelin, mitkä ovat päivähoitokeskustelujen keskeisimmät subjektiasemat ja miten hyvinvointivaltion ja kansalaisen välinen suhde niiden kautta rakentuu. Olen myös analysoinut, mitä oikeuksia ja velvollisuuksia näihin asemiin kytketään sekä miten asemiin kytketyt oikeudet ja velvollisuudet oikeutetaan. Olen tiivistänyt päivähoitokeskusteluissa kansalaisille ja julkiselle vallalle rakentuvat subjektiasemat kuvioon 3.

Helsingin Sanomien päivähoitokeskusteluissa keskeisimmäksi kansalaisille rakentuvaksi subjektiasemaksi osoittautui lapsen asema. Kirjoituksissa lapsi rakentuu suojelun kohteena sekä juridisten ja demokraattisten oikeuksien omaajana. Nämä asemat jakaantuvat sen mukaan, noudattavatko ne kansalaisuuden vai teollisuuden maailman mukaista ajattelua. Kansalaisuuden maailman mukaisesti rakentuvaan lapsen subjektiasemaan kytkeytyy hyvinvointivaltion velvollisuus turvata lapsen fyysinen ja henkinen hyvinvointi. Jälkimmäiseen sisältyy lapsuuden varjeleminen aikuisten maailman tehokkuusvaatimuksilta. Lisäksi lapselle rakentuu kansalaisuuden maailman mukaisesti juridisten oikeuksien omaajan asema. 1990- ja 2000-luvulla käydyt keskustelut kansalaisten vaikuttamismahdollisuuksien parantamisesta näkyvät myös päivähoitokeskusteluissa. Tällöin lapsi alkoi saada aseman paitsi hyvinvointivaltion velvollisuuden kohteena myös tietävänä subjektina, joka kykenee arvioimaan omaa parastaan. Hyvinvointivaltion tehtäväksi tuli näiden oikeuksien kunnioittaminen ja toteuttaminen.

Lapsen tarpeiden täyttämisen ja tämän oikeuksien toteuttamisen kei-

noista on monta näkemystä. Keinovalikoimiin liittyvät keskustelut siitä, pitäisikö päivähoidon olla luonteeltaan enemmän hoivaa kuin opetusta. Keinovalikoimia koskevat myös vaatimukset päivähoitojärjestelmän yleisen toimivuuden ja palvelujen saatavuuden turvaamisesta sekä väittelyt siitä, pitäisikö päivähoitopolitiikan päämääriä toteuttaa panostamalla päivähoitoon vai kotihoitoon. Lisäksi lapsen oman äänen kuuleminen tulee esiin keinona turvata tämän oikeudet. Keskusteluissa lapsi rakentuu myös erilaisten marginaalilapsen asemien kautta. Tällaisia ovat huono-osaisen perheen lapsi, maaseudun lapsi, psyykkisten ja fyysisten ongelmien takia erityistukea tarvitseva lapsi sekä 1990-luvulta alkaen maahanmuuttajalapsi ja ulkomaille muuttava lapsi. Marginaalilapsen asemien kautta osoitetaan ne lapsiryhmät, joiden aseman parantamiseen päivähoitopolitiikan pitäisi erityisesti pyrkiä.

Teollisuuden maailman mukaisesti rakentuvissa näkemyksissä lapsen aseman parantaminen ei hahmotu toiminnan ensisijaisena päämääränä. Sen sijaan niissä lapsen asemaan vaikuttaminen näyttäytyy enemmänkin keinona palvella kansakunnan yhteistä hyvää. Lapsen instrumentaalinen asema erottuu selvimmän 1990- ja 2000-lukujen kirjoituksissa, jolloin Suomessa myös kansallisen kilpailukyvyn turvaaminen globaalissa talousjärjestelmässä tuli laajemmin poliittiseksi tavoitteeksi. Teollisuuden maailman mukaisissa oikeutuksissa päivähoitopolitiikka ja päivähoitojärjestelmän tehokkuus asettuvat palvelemaan ennen kaikkea työmarkkinoiden toimivuutta ja siten myös kansallista kilpailukykyä. Näkemyksessä lapsuuden sosiaalisen arvon korostamisella on kaksi seurausta käytännön päivähoitopolitiikan kannalta. Ensinnäkin lapsuuden erityinen arvo nostaa tärkeäksi sen, että päivähoitojärjestelmä suojelee sitä tuotannon ja aikuisten maailman liian varhaisilta vaikutteilta. Toiseksi lapsuuden mahdollisimman tehokas hyödyntäminen tulee näkemyksessä tärkeäksi. Hoivan sijasta päivähoito asetetaan osaksi oppimistavoitteita korostavaa varhaiskasvatusjärjestelmää. Käytännössä tämä tarkoittaa panostamista lasten kotihoidon sijasta ennen kaikkea päivähoitoon.

Keskeisyydestään huolimatta lapsen subjektiasema ei ole samalla tavalla subjektin toimintatapojen arvioimista ja tietynlaiseen toimintaan kehoittamista tai kutsumista kuten äidille, isälle ja perheelle rakentuvat subjekti-asetat. Lapsen asemasta keskusteltaessa ei ole kysymys siitä, miten lapsen tulisi toimia. Tulkinnan kohteena on kysymys siitä, miten päivähoitojär-

Toimija	Subjektiasema	Modaliteetti	Oikeutus	Käytännöllinen seuraus
Lapsi	Suojelun kohde. Juridisten oikeuksien omaaja. Demokraattisten oikeuksien omaaja. Investoinnin kohde.	Kollektiivisen velvollisuuden kohde. Juridinen velvollisuus lasta kohtaan. Lapsi tietävänä subjektina. Lapselle mahdollisuus oppia (kyky, osaaminen).	Kansalaisuuden maailma. Kansalaisuuden maailma (teollisuuden maailma). Kansalaisuuden maailma. Teollisuuden maailma.	Lapsen paras päivähoiton kehittämisen lähtökohtana. Päivähoiton saatavuuden parantaminen. Lapsen äänen kuuleminen päivähoiton kehittämisessä. Päivähoito osana varhaiskasvatusta.
Äiti	Kotiäiti. Palkkatyö-äiti (työmarkkina-kansalainen).	Osaaminen, haluaminen ja täytyminen kytkeytyvät kotihoitoon. Osaaminen, täytyminen ja haluaminen kytkeytyvät palkkatyöhön.	Kodin ja kansalaisuuden maailmat (myös inspiraation maailma). Teollisuuden, kansalaisuuden ja inspiraation maailmat.	Äidin kyky ja halu lapsen kotihoitoon varmistettava kotihoiton tuella. Äidin "kannustaminen" ja vapauttaminen palkkatyöhön.
Isä	Hoiavoikeuksien omaaja. Vallankäytön kohde.	Osaava subjekti, joka ei pääse toteuttamaan oikeuksiaan. Ei halua täyttää hoivavelvollisuuttaan.	Kansalaisuuden maailma. Teollisuuden maailma (kodin ja kansalaisuuden maailmat).	Järjestelmän yksinkertaistaminen. Taloudelliset kannustimet ja esikuvien tarjoaminen.
Perhe	Vallankäytön kohde. Kuluttaja.	Puuttuva kyky hoitaa lastaan. Puuttuva halu hoitaa lasta sekä rajallinen kyky valita "oikea" hoitovaihtoehto. Osaava ja tietävä perhe, jolle on annettava kyky toimia.	Teollisuuden maailma (kodin ja kansalaisuuden maailmat). Markkinoiden ja kansalaisuuden maailmat.	Ph-oikeuden kohdentaminen. ph-oikeuden rajoittaminen, "kevyemmät" vaihtoehdot. Kunnan harkintavallan lisääminen. Perheelle valinnanvapaus. Päivähoitomaksujen pitäminen alhaisina.

Toimija	Subjektiasema	Modaliteetti	Oikeutus	Käytännöllinen seuraus
Valtio	Rajoittava valtio. Mahdollistava valtio.	Asiantuntija, jonka täytyy rajoittaa kansalaisten toimintaa. Velvollisuus antaa kansalaisille kyky toteuttaa preferenssejään.	Teollisuuden maailma. Kansalaisuuden maailma.	Ph-oikeuden rajoittaminen/ph:n saatavuuden varmistaminen. Subjektiviivinen päivähoito-oikeus.
Kunta	Haluton kunta. Asiantunteva/osaava kunta.	Puuttuu halu tai kyky toteuttaa palvelujen käyttäjien etu/tahto. Osaa arvioida lapsen edun ja toimia hallinnollisesti tehokkaasti.	Teollisuuden maailma (ja kansalaisuuden ja markkinoiden maailmat). Kansalaisuuden ja teollisuuden maailmat.	Kunnan velvoittaminen lailla. Kunnan ohjeistaminen valtion taholta. Kunnan harkittavalla ja taloudellisen liikkumavaran lisääminen.
Hyvinvointivaltion ammatillaiset	Osaamattomat ammatillaiset. Lapsen ja perheen edun asiantuntija.	Puutteellinen osaaminen/asiantuntijuus. Sensitiivisyys kansalaisten tarpeille.	Teollisuuden maailma. Kansalaisuuden maailma.	Päivähoidon ammattilaisten koulutus ja päiväkotien taloudellisten resurssien lisääminen. Ammattilaisten määrittelyvallan lisääminen.

Kuvio 3. Kansalaisten ja julkisen vallan subjektiasemat päivähoitokeskusteluissa

jestelmän tulisi toimia suhteessa lapseen. Näin ollen lapsen subjektiasema poikkeaa foucault’laisten analyysien kuvaamasta hallinnan muodosta, jonka pyrkimyksenä on saada hallitut hallitsemaan itseänsä.

Äidille rakentuu toinen päivähoitokeskustelujen keskeisimmistä subjektiasemista. Äidin asema jakaantuu kotiäitiyteen ja palkkatyö-äitiyteen (tai työmarkkinakansalaisuuteen). Kotiäidin asemaan kytkeytyy lapsenhoidon erityinen osaaminen, minkä myötä äidin velvollisuudet lapsensa parhaana hoitajana korostuvat. Äidin velvollisuus saa oikeutuksen paitsi kodin maailman myös teollisuuden maailman arvojen mukaisesti: kotiäitiys on rationaalinen tapa järjestää lapsenhoito. Kotiäitiys hahmottuu kuitenkin myös kansalaisuuden maailman ajattelun mukaisesti äidin oikeutena. Tällöin äidin halu kytkeytyy kotihoitoon. Päivähoitopoliittisena

tavoitteena puolestaan on turvata äidin mahdollisuus irrottautua palkkatyöstä, jotta hän voisi hoitaa lastaan kotona. Kotiäidin subjektiaseman käytännön seuraus on, että päivähoitopolitiikan tulisi perustua lapsen kotihoidon mahdollisuuden ja houkuttelevuuden parantamiseen. Kotiäidin asemassa näkyy myös kuluttajakansalaisuus-ajattelun yleistyminen: siinä missä kotihoito rakentui aikaisemmin vahvemmin äidin velvollisuutena lasta kohtaan, erityisesti 2000-luvulla kotihoito halutaan mahdollistaa äidille mieleisenä ja tämän omaa hyvinvointia palvelevana valintana.

Palkkatyöäidin subjektiasemassa äiti hahmottuu toimijana, jonka kollektiivisesti arvokas osaaminen kytketään kodin sijasta työelämään. Näkemys mukaan on järkevää – teollisuuden maailman ajattelua noudattaen – motivoida tai ”kannustaa” äitejä antamaan osaamisensa työmarkkinoiden hyödynnettäväksi. Äitien osaamisen kytkeminen työelämään alkoi vahvistua 1970-luvulla, jolloin äitejä kaivattiin täyttämään hyvinvointivaltion rakentamisen synnyttämiä työpaikkoja, ja se korostui erityisesti 1990-luvun kannustavan sosiaalipolitiikan myötä. Kansalaisuuden maailman arvoja korostavassa näkemyksessä äidin mahdollisuus palkkatyöhön näyttäytyy kysymyksenä sukupuolten välisestä tasa-arvosta. Päivähoitopalvelujen oikeuttaminen äidin sosiaalisten oikeuksien turvaamisena tuli esille läpi koko tarkasteleman ajanjakson. Toisaalta palkkatyöäidin asema rakentuu myös inspiraation maailman arvojen mukaisesti äidin sisäisen halun kohteena. Molemmissa näissä käytännön poliittinen ratkaisu on sama: painopiste tulisi olla päivähoiton kehittämisessä siten, että se mahdollistaa äitien osallistumisen työelämään. Tätä mahdollisuutta on pyritty varmistamaan 1990-luvulla käyttöön otetulla subjektiivisella päivähoito-oikeudella.

Isän subjektiaseman määrittämisessä on keskeistä sellaisen isän aseman haastaminen, jossa isän osaaminen kytkeytyy ennen kaikkea työelämään ja missä isän velvollisuutena hahmottuu perheen taloudellisesta toimeentulosta huolehtiminen. Päivähoitokeskusteluissa isä esitetään ensinnäkin osaavana toimijana, joka on myös halukas hoitamaan lastaan. Ongelmaksi muodostuu, että isän mahdollisuuksia hoitaa lastaan ei tueta riittävästi. Tässä kuvauksessa isän motivaatio perustuu inspiraation ja kansalaisuuden maailmojen arvoihin. Isästä puhutaan myös kansalaisuuden maailman hengessä subjektina, jonka lapsenhoitoon kohdistuvista oikeuksista tulisi huolehtia. Keinona tässä näyttäytyy liian monimutkaisen perhevapaajär-

jestelmän yksinkertaistaminen siten, että se lisäisi isän tietoisuutta oikeuksistaan sekä antaisi tälle lainsäädännön ja perhetalouden puitteissa paremmat mahdollisuudet hoitaa lastaan kotona.

Toisessa isälle rakentuvassa subjekti-asemassa tämä on lapsenhoidossa vaadittavat taidot hallitseva toimija, jolta kuitenkin puuttuu halu käyttää niitä. Tässä isän aktiivinen toimijuus lapsenhoidossa ei rakennu ensisijaisesti isän omien oikeuksien turvaamisen lähtökohdista, vaan isälle asetetaan oikeuksien lisäksi kodin maailman mukainen, lapsen tarpeisiin perustuva velvollisuus hoitaa lastaan. Vielä keskeisemmin lähtökohtana on äidin oikeuksien turvaaminen sekä teollisuuden maailmaa noudattava ajatus, jossa isän subjekti-asema palvelee lapsenhoitojärjestelmän ja työmarkkinoiden toimivuutta. Isän puuttuvan motivaation herättäjäksi esitetään taloudellisia kannustimia. Myös perheen sukupuolittuneen työnjaon taustalla vaikuttavien kulttuuristen käsitysten muuttaminen hahmottuu keinona pienentää isän kynnystä osallistua lapsenhoitoon. Isän lapsenhoitovastuu nousi esille 1980-luvulla päivähoitopaikkojen riittämättömyyden vuoksi. Vuosikymmen oli kuitenkin päivähoiton osalta hyvinvointivaltion rakentamisen aikaa, joten ratkaisua haettiin enemmän julkisen päivähoitojärjestelmän parantamisella. Isän subjekti-asema kuitenkin nousi selvemmin esiin 1990-luvulta alkaen osana äitien työmarkkina-aktiivintia ja lapsenhoidon tehostamista; ratkaisua enää haettu pelkästään päivähoitopalvelujen parantamisesta, vaan myös perheen sisäisen työnjaon uudelleen järjestämisestä.

Perheelle ja vanhemmille rakentuu myös kollektiivisen toimijan subjekti-asema. Perhe kuvataan kahdella eri tavalla. Ensinnäkin perhe näytetään toiminnan kohteena, jota pyritään ohjaamaan päivähoitopolitiikan avulla. Näkemykseen sisältyy ajatus, että perheen tarpeet voidaan määrittellä perheen ulkopuolelta käsin. Selkeimmin perhe toiminnan kohteena tulee esille puhuttaessa perheistä, joissa toinen vanhemmista on kotona. Keskusteluissa nämä jaetaan perheisiin, jotka eivät kykene antamaan riittävän hyvää hoitoa lapselleen, ja perheisiin, jotka olisivat lapsensa parhaita hoitajia mutta eivät halua täyttää tätä kodin maailman kautta oikeutettua velvollisuuttaan. Ensin mainittujen (kykenemättömien) perheiden osalta käytännön ratkaisuksi määrittyy päivähoito-oikeuden kohdentaminen näihin. Viimeksi mainittujen (haluttomien) perheiden osalta puolestaan ehdotus käytännön ratkaisuksi on yleisen päivähoito-oikeuden rajoitta-

minen ja kokopäiväistä päivähoitoa ”kevyempien” vaihtoehtojen tarjoaminen sen tilalle. Myös julkisen vallan asiantuntijuutta tarjotaan keinoksi ohjata perheitä, joilta puuttuu ”oikean” hoitomuodon valitsemisessa tarvittava osaaminen.

Perheen subjektiasema vallankäytön kohteena saa oikeutuksen kansalaisuuden maailmassa silloin, kun perusteluna on lapsen oikeuksien turvaaminen. Näkemys perustuu kuitenkin ennen kaikkea teollisuuden maailman arvoihin: pyrkimyksenä on vaikuttaa perheen toimintaan siten, että se palvelisi päivähoitojärjestelmän kokonaisvaltaista toimivuutta ja sen kustannustehokkuutta. Perheen hoitovastuun korostaminen nousi esille 1990-luvulla, jolloin suomalaisessa sosiaalipolitiikassa yleisemminkin tapahtui sosiaalisen vastuun siirtämistä valtiolta kansalaisille (ks. Julkunen 2001). Toisaalta samaan aikaan perheen päivähoito-oikeutta puolustettiin myös yhteistä hyvää palvelevana ratkaisuna. Tätä perusteltiin päivähoidon merkityksellä osana varhaiskasvatusjärjestelmää, mikä on kilpailukykyajattelun mukainen oikeutus.

Toiminnan kohteena olemisen lisäksi perheelle rakentui subjektiasema kuluttajana. Tällöin päivähoitopolitiikan päämääränä nähdään olevan sellaisten palvelujen tuottaminen, joita lapsiperheet tarvitsevat ja haluavat. Kuluttajaperheen asema rakentuu markkinoiden maailman arvojen varaan. Näkemyksessä on olennaista, että perheellä oletetaan olevan riittävä tietämys siitä, millaisia palveluja se tarvitsee ja haluaa. Päivähoitojärjestelmän tehtävänä puolestaan on perheen ohjaamisen sijasta tarjota riittävästi vaihtoehtoja, joiden avulla perhe voi toteuttaa lapsenhoidon perheen ja lapsen kannalta parhaaksi katsomallaan tavalla. Kuluttajaperheen subjektiaseman konkreettinen seuraus on myös, että julkisen päivähoidon tulisi olla hinta-laatu-suhteeltaan kilpailukykyinen vaihtoehto hyvätuloisenkin perheen näkökulmasta, muuten perhe kääntyy yksityisten palvelujen puoleen. Ajallisesti perheen asemointi kuluttajaksi alkoi korostua 1990-luvun lopulta alkaen osana yksityisten markkinoiden ajattelu- ja toimintatapojen rantautumista hyvinvointivaltion politiikkaan. Toisaalta perheen asiantuntemusta ja valtaa korostavassa näkemyksessä on kansalaisuuden maailman mukainen sekä kansalaisten vaikuttamismahdollisuuksista 1990- ja 2000-luvuilla käytyihin keskusteluihin liittyvä sivujuonne. Tässä päivähoitopalvelut näyttäytyvät perheen oikeutena ja perhe toimijana, jonka ääntä kuunnellen ja preferenssejä kunnioittaen päivähoitopalveluja tulisi kehittää.

Kansalaisten subjektiasemien lisäksi analysoin, millaisia subjektiasemia julkiselle vallalle rakentuu. Julkisen vallan subjektiasemat jakaantuvat aineistossa valtiolle, kunnalle ja hyvinvointityön ammattilaisille osoitettuihin asemiin. Valtiolle rakentuu rajoittajan ja mahdollistajan asemat. Valtion rooli rajoittajana korostui 1980-luvulle asti kestäneen hyvinvointivaltion laajenemisen jälkeen. Rajoittava valtio näyttäytyy toimijana, jolla on hallussaan yhteistä etua koskeva asiantuntemus. Tämän vuoksi sen tulee myös käyttää valtaansa suhteessa kansalaisiin toteuttamalla rationaalista hallintaa. Näkemyksessä korostuu, teollisuuden maailman logiikkaa noudattaen, pyrkimys yhteiskuntapoliittisesti tehokkaisiin ratkaisuihin. Tavoitteena on päivähoitojärjestelmän kokonaisvaltainen toimivuus. Lisäksi päivähoitopolitiikalle annetaan kilpailukyky-ajattelun mukaisesti välineellinen asema osana työmarkkinoiden ja tuotannon toimivuuden turvaavaa politiikkaa. Käytännössä tämä tarkoittaa päivähoito-oikeuden rajoittamista silloin, kun kotihoito näyttää hyödylliseltä julkistalouden näkökulmasta. Päivähoitopaikkojen saatavuuden varmistaminen puolestaan esiintyy käytännön ratkaisuna, kun keskusteluissa korostuu vanhempien arvo työmarkkinoiden resurssina.

Mahdollistavan valtion subjektiasemaan kytkeytyy sen oman harkintavallan sijasta velvollisuus vastata lapsiperheiden haluihin ja toivomuksiin, mikä ilmenee selvimmin kuluttajakansalaisuuden diskurssissa. Valtion tulisi myös toimia tavalla, joka vastaa kansalaisten arvoja ja saa osakseen näiden hyväksynnän. Valtion velvollisuudet rakentuvat kansalaisuuden maailman hengessä kansalaisten tasavertaisuuden ja päätösvallan turvaavia oikeuksia kunnioittaen. Tämä konkretisoituu selvimmin yleisen päivähoito-oikeuden puolustamisena. Valtion subjektiasemaan kytkeytyihin velvollisuuksiin liittyi 1970-luvulta alkaen kansalaisten välisen tasa-arvon puolustaminen. Sen sijaan valtion oman harkintavallan asema alkoi kyseenalaistua 1990-luvulla, jolloin valtion toiminnan perustaksi vaadittiin entistä näkyvämmiin yhteistä harkintaa ja kansalaisten keskuudessa jaettuja arvoja.

Myös kunnalle osoitetut subjektipositiot jakaantuvat. Kunta kuvataan ensinnäkin toimijana, jolta puuttuu motivaatio tai kyky palvella kansalaisia tavalla, jota siltä odotetaan kansalaisten tarpeita ja sosiaalisia oikeuksia täyttävän palvelujärjestelmää osana. Näkemyksessä kunta asettaa toiminnassaan kuntataloudelliset intressit kansalaisiin kohdistuvien, lakisääteisten velvollisuuksien täyttämisen edelle. Kunnan toimintalogiikan kritiikki

perustuu kansalaisuuden ja teollisuuden maailmojen arvoihin. Käytännön seurauksena on, että kuntien velvoitteiden täyttämistä tulisi huolehtia kunnalle ulkoisen pakon luovilla lainsäädännöllä ja valvonnalla sekä riittävällä ohjeistuksella, joka estäisi kunnan tiedon puutteesta johtuvat laiminlyönnit. Toisaalta kunta esitetään myös markkinoiden maailman näkökulmasta osaamattomana toimijana. Näkemyksen mukaan päivähoitopolitiikan taloudellisen tehokkuuden tulisi perustua palvelun käyttäjien valinnanvapauden rajoittamisen sijasta sen lisäämiseen. Vaikka paikallinen hallinta ja aktiivisuus hahmottuivat valtakunnan politiikassa myönteisinä päämäärinä 1990-luvulla, niin päivähoitokeskusteluissa ne kuvattiin monin tavoin ongelmallisina vielä 2000-luvulla.

Toisessa kunnalle rakentuvassa subjekti asemassa kunta on toimija, jolla on hallussaan päivähoitopolitiikan käytännön toteutusta koskeva asiantuntijuus. Tämän vuoksi se on sekä kansalaisuuden että teollisuuden maailman näkökulmasta osaava toimija. Teollisuuden maailman mukaisesti kunnalle vaadittiin lisää harkintavaltaa 2000-luvun subjektiivisen päivähoito-oikeuden rajoittamista vaativissa kannanotoissa, joissa kunta asemoitiin myönteisessä mielessä valtion kansalaisten oikeuksia rajoittavan politiikan paikalliseksi toteuttajaksi. Kansalaisuuden maailman mukainen perustelu kunnan osaamiselle rakentui tulkinnoissa, joissa harkintavaltaa käyttävä ja perheen oikeuksia rajoittava kunta palvelee lapsen etua. Kunnan osaamista korostavissa näkemyksissä ongelmaksi muodostuu erityisesti kunnan taloudellisten resurssien puutteellisuus. Ratkaisu ongelmaan on kunnan rahoitus pohjan vahvistaminen, joka antaisi kunnalle kyvyn toteuttaa osaamistaan tehtävässä, joka sillä on päivähoitopolitiikan käytännön toteuttajana. Taloudellisten resurssien jakaantumisen alueellinen epätasaisuus nousi kirjoituksissa esille selvimmän 1980-luvulla, ja pula resursseista kytkeytyi erityisesti pääkaupunkiseudun kuntiin.

Kolmas julkisen vallan subjekti asemasta rakentuu päivähoiton ammattilaisille. Päivähoiton ammattilaiset näyttäytyivät toimijoina, joiden asiantuntijuus kyseenalaistettiin varsinkin päivähoitojärjestelmän rakentamisen alkuvaiheessa 1970-luvulla ja joiden kyky kuvattiin myöhemmin puutteellisenä. Teollisuuden maailman logiikkaa noudattavassa näkemyksessä asiantuntijuutta koskevan ongelman ratkaisuksi esitettiin ammattilaisten koulutuksen lisäämistä. Kykyä koskevan ongelman ratkaisuksi puolestaan esitettiin päiväkotien taloudellisten resurssien lisäämistä, mikä ratkaisi val-

tion säästöpolitiikasta ja erityisesti päiväkotien henkilöstöpulasta johtuvat ongelmat. Kodin maailman arvoihin perustuvissa näkemyksissä sen sijaan ammattilaiset eivät voi ylittää vanhempien asiantuntijuuden tasolle. Tämän vuoksi päivähoitopolitiikan tulisi parantaa vanhempien mahdollisuuksia hoitaa lastaan kotona. Lisäksi päivähoidon ammattilaiset hahmottuivat toimijoina, jotka ovat asiantuntijoita kansalaisten tarpeiden suhteen. Näin ollen heidän tietämystään tulisi arvostaa, kun kysymyksessä on kansalaisten tarpeiden täyttäminen ja sosiaalisten oikeuksien turvaaminen.

SOSIAALISET OIKEUDET JA HALLINNOLLINEN
TEHOKKUUS SAMASSA KONEESSA:
KUNTA JA KANSALAISET TULKINTAKAMPPAILUSSA

Toista sataa tamperelaista äitiä, isää ja lasta lähti keskiviikkona mielenosoitusmarssille kotiäitien taloudellisen aseman parantamisen puolesta. (*Aamulehti* 13.9.2001)

”Ei päivähoitopakkoa, enemmän mamman syliä”, laulatti Johanna Pirinen vantaalaisia vanhempia joukon marssiessa tihkusateessa Tikkurilan torilta kaupungintalolle maanantaina aamupäivällä. Noin 300-päinen äitien, isien ja pienten lasten mielenosoituskulkue vastusti Vantaan poliittisten päättäjien suunnitelmia alentaa kotihoidontuen Vantaa-lisää jo toisen kerran vuoden kuluessa. (*Helsingin Sanomat* 15.11.2005.)

Aamulehden uutisoima ”vaunumarssi” ja ”äitien, isien ja pienten lasten mielenosoituskulkue” ovat esimerkkejä siitä, miten kansalaiset osallistuvat hyvinvointivaltion politiikkaan edustukselliseen demokratiaan perustuvien instituutioiden ulkopuolella. Kansalaisten poliittisen toimijuuden merkitystä on korostanut julkisen vallan auktoriteetin ja asiantuntijuuden kyseenalaistuminen (Delanty 2000, 40; Taylor-Gooby 2001, 198–199; Lundqvist & Petersen 2010). Tämän myötä kansalaiset ovat saaneet yhä tukevammin aseman osaavina ja tietävinä toimijoina, joilla on oikeus haastaa julkisen vallan edustajat omaa elämäänsä koskevassa poli-

tiikassa. Sosiaaliset liikkeet ovat poliittisen kansalaisuuden (Lister 1997) näkyvimpiä ja vaikutusvaltaisimpia muotoja. Ehkä tämän vuoksi eri kansalaisryhmien liikkeet ovat olleet hyvinvointivaltiotutkimuksen valokeilassa, kun tutkimuskohteena on ollut kansalaisten toimijuus hyvinvointivaltioista käytävissä tulkintakamppailuissa.

Tässä luvussa tarkastelen kuitenkin kansalaisten vähemmän näkyvää toimijuutta, jossa kansalaiset tuovat tulkintansa julkisuuteen sanomalehtikirjoitusten ja kuntalaisaloitteiden kautta, ja jonka kohteena on usein kunnallinen sosiaalipolitiikka. Kuntaorganisaatio on taho, jonka kansalaiset kohtaavat hyvinvointipalvelujen käyttäjinä ja kommunikoidessaan julkisen vallan kanssa (ks. myös Blomberg & Kroll 2002). Kunnalla on Pohjoismaissa merkittävä asema hyvinvointipolitiikan käytännön tason toteuttajana ja palvelujen tuottajana sekä julkisen harkintavallan käyttäjänä ja päätöksentekojärjestelmän kansanvaltaisuuden toteuttamisen välineenä (Nousiainen 1998, 291–292). Toisin sanoen kansalaisten sosiaaliset oikeudet ovat osittain riippuvaisia kunnan harkinnasta sekä heidän omasta kyvystään käyttää valtaa suhteessa kuntaan. Kunnallisen kontekstin merkitystä korostaa myös länsimaisten hyvinvointivaltioiden hallinnollinen kehitys, joka on kulkenut keskusjohtoisuudesta kohti paikallisen päätättävällän korostamista. Tämä on puolestaan lisännyt politiikan perinteisten areenoiden ulkopuolella sijaitsevia tiloja, joissa konfliktit voivat tapahtua tai artikuloitua (ks. Clarke 2004, 123; Autto 2002).

Kansalaisten poliittisen toimijuuden ja poliittisten tulkintakamppailujen paikallisten kontekstien korostumiseen tutkimuksissa on vaikuttanut edellä kuvattujen yhteiskunnallisten muutosten lisäksi se, että yhteiskuntatieteet ovat osoittaneet lisääntyvää uteliaisuutta niitä kohtaan. Tämän taustalla ovat ainakin kulttuurintutkimuksen ja ”uuden poliittisen sosiologian” tekemä laajennus sen suhteen, mikä käsitetään poliittisena (ks. Newman & Clarke 2009, 23; Nash 2001; 2000; Eliasoph & Lichterman 2010, 283–284) sekä erityisesti politiikan tutkimuksen kiinnostus vaihtoehtoisia politiikan ja vastademokratian muotoja kohtaan (ks. Rosanvallan 2008; Palonen 1997, 12–16; 1988, 18–19). Laajassa politiikan käsityksessä tiettyjen aiheiden tai ryhmien ei oleteta olevan luontaisesti poliittisempia kuin toiset. Sen sijaan huomion kohteena on, miten ja missä ihmiset osallistuvat asioiden poliittiseksi tekemiseen. Laajassa poliittikka-käsityksessä myös kysymys siitä, kuka käyttää valtaa suhteessa johonkin toiseen,

edellyttää kysymystä, kuinka ihmiset, ryhmät tai instituutiot politisoivat ja epäpolitisoivat asioita. (Eliasoph & Lichterman 2010, 484.)

Rosanvallonin (2008, 37, 39) mukaan luonteeltaan hajanaista vastademokratiaa voidaan arvioida vain sen toimiessa. Tätä ajatusta seuraten myös institutionaalisen päätöksenteon areenoilla esitettyjen representaatioiden suhdetta kansalaisten asemista tuotettuihin representaatioihin on tarkasteltava ”elävässä” poliittisessa ja kielellisessä toiminnassa (ks. Nygård 2003, 70). Tässä luvussa kysyn, miten kuntaorganisaation toimijat ja kansalaiset osallistuvat päivähoitopoliittiseen tulkintakamppailuun. Tätä varten analysoin Oulun kaupungin asiakirjoja sekä päivähoitoikäisten lasten vanhempien kirjoittamia kuntalais-aloitteita ja yleisönosastokirjoituksia, joita käytän esimerkkinä paikallisella tasolla tapahtuvasta tulkintakamppailusta. Analysoin ensiksi kunnan päätöksentekijöiden näkemyksissä rakentuvia representaatioita, minkä jälkeen siirryn kansalaisten asemasta tuotettujen representaatioiden analyysiin.

4.1 Valtuusto vs. viranhaltijat

Kunnan päivähoitopoliittisissa keskusteluissa on erotettavissa kaksi toisistaan poikkeavaa representaatioiden ryhmää. Nämä representaatiot rakenteistavat kunnassa käytäviä keskusteluja tavalla, joka noudattaa Bourdieun kuvaamaa heterodoksaa (Bourdieu 1977). Heterodoksassa kamppailua hallitsee kaksi vastakkaista tulkintaa, joiden merkitykset rakentuvat suhteessa toisiinsa (Kauppi 2003, 8; Schinkel & Tack 2004). Kunnan keskustelujen representaatiot palautuvat niiden esittäjien asemaan kunnan ”kaksioisorganisaatiossa” (ks. Nousiainen 1998, 295). Kunnassa on ensinnäkin poliittisista arvoalinnoista vastaava luottamushenkilöjärjestelmä. Aineistossani tämä tulee esiin kunnanvaltuuston tekemissä aloitteissa. Toinen osa kunnan organisaatiossa on keinoja etsivä ja toteuttava virastorakenne, jonka toimijat ovat palkattuja viranhaltijoita. Kuviossa 4 olen tiivistänyt valtuuston ja viranhaltijan asemista esitettyjen representaatioiden keskeisiä piirteitä.

	Valtuustorepresentaatiot	Viranhaltijarepresentaatiot
Toimija	Kunta.	Kunta.
Päämäärä	Kuntalaisten tasa-arvo.	Järjestelmän yleinen toimivuus, toiminnan tehokkuus.
Ongelma	Perheiden ja lasten ongelmat, jotka johtuvat päivähoitojärjestelmän puutteista.	Taloudelliset raamit, lisämenot.
Ratkaisu ongelmaan	Nopeat korjaukset.	Toiminnan pitäminen ennallaan, suunnitelmallisuus.
Hyötyjä	Lapsiperheiden vähemmistö.	Lapsiperheiden enemmistö.
Oikeutus	Kansalaisuuden maailma: perheiden tarpeet, usein erityistarpeet.	Teollisuuden maailma: yksikön oma arvio, talousraamit, vertailu, lainmukaisuus.

Kuvio 4. Valtuusto- ja viranhaltijarepresentaatiot

Kunnanvaltuustossa istuvan luottamushenkilön toimija- asemasta tuotetuissa representaatioissa kunnan ja kansalaisen välinen suhde rakentuu kansalaisuuden maailman mukaisesti. Valtuustorepresentaatiot korostavat kansalaisten oikeuksia ja kunnan velvollisuutta täyttää kuntalaistensa tarpeet. Valtuutettujen huolen aiheena ovat esimerkiksi kunnallisen palvelujärjestelmän puutteet sekä perheiden pahoinvointi ja eriarvoisuus. Valtuutettujen esittämien representaatioiden suhdetta viranhaltijoiden vastaaviin voi havainnollistaa esimerkiksi kahdeksan kaupunginvaltuutetun tekemän valtuustoaloitteen (Kevi:830/1999) avulla, jossa valtuutetut esittävät päivähoitopalvelujen parantamista juhlapyhien aikaan. Aloite perustelee vanhempien näkemyksellä asianmukaisesta palvelusta tarvetta päiväkodin auki pitämiselle myös juhlapyhinä:

Perheissä, joissa lapsen huoltajat ovat vuorotyössä syntyy juhlapyhinä hoitopaikan suhteen ongelmia, koska vuorotyöläisten lasten kaikki hoitopaikat ovat kiinni. Vuorotyöläisten perheiden lasten korvaaviksi hoitopaikoiksi on osoitettu mm. lastenkoteja, joita vanhemmat eivät pidä asianmukaisina ratkaisuinä. (Kevi:830/1999.)

Viranhaltijoiden asemasta tuotetuissa kuvauksissa kunnan toimintaa ohjaavat arvot ovat teollisuuden maailman mukaisia. Niissä kunnan toiminnan tavoitteena on ennen kaikkea toiminnan taloudellinen tehokkuus ja kunnan päivähoitojärjestelmän kokonaisvaltaisen toimivuuden

turvaaminen. Siinä missä valtuuston aloitteet nostavat usein marginaaliset tarpeet toiminnan keskipisteeseen, viranhaltijoiden vastaukset pitävät ne toiminnan marginaalissa (ks. Hall 1992, 310). Viranhaltijoiden tuottamissa representaatioissa uhkana on yksikön taloudellisten raamien ylittäminen. Päivähoidon ja perhetyön yksikön vastaus edellä mainitsemaani valtuustoaloitteeseen tuokin esille, kuinka erityistarpeiden huomioiminen voi vaarantaa palvelujen tuottamisen toimivuuden. Vastaus puolustaa vallitsevaa toimintatapaa vetoamalla vanhempien näkemysten sijasta valvovan viranomaisen lausuntoon, jonka mukaan toimintatapa täyttää lain vaatimukset. Näin kunnalle rakentuu asema osaavana toimijana, joka kykenee arvioimaan palvelujen toimivuuden:

Mikäli perheillä on ongelmia juhlapyhien hoitojärjestelyissä, on varahoitona tarjottavissa Onnelan vastaanottokoti, johon tarvittaessa pallokataan päivähoidon työntekijä lasten mukaan. Onnelan soveltuminen varahoitopaikaksi on selvitetty, sillä hoitojärjestelyistä on tehty hallintokantelu 3.9.1998 Oulun lääninhallituksen sosiaali- ja terveystoimistolle. Läninhallitus on tutkinut asian. Saatujen selvitysten mukaan Onnelassa annettava päivähoito täyttää päivähoitoasetuksen (239/73) 8 §:n säädökset, joten hallintokantelu ei tältä osin antanut aihetta enempiin toimenpiteisiin.

Mikäli ympärivuorokautisen päiväkodin aukioloaika mitoitetaan myös juhlapyhien ajaksi mahdollista tarvetta varten, joka on vähäistä, se vaatii henkilöstön lisäystä ja aiheuttaa sen, että henkilöstöä on poissa vuorovapailta silloin kun suurin osa lapsista on hoidossa. Tästä on kokemusta muutaman vuoden takaa pääsiäisen ajalta, jolloin 5 työntekijää hoiti 2 lasta 100 %:n pyhätyökorvauksilla ja lisäksi aiheutui sopimusten mukaiset ylimääräiset vapaapäivät. Toiminta vaikeutui koko kevätkaudeksi samanaikaisten talvilomien vuoksi. (Kevi:830/1999.)

Viranomaisiin tai asiantuntijoihin vetoamisen lisäksi viranhaltijoiden tulkinnoille ominainen perustelu on alueellinen vertailu. Tämä tulee esille päivähoito- ja perhetyön yksikön lausunnossa, jonka se on antanut vastineena kristillisdemokraattien valtuustoryhmän aloitteeseen (Kevi:2227/2002). Aloite esittää päiväkotilasten henkilökohtaisten avus-

tajien määrän lisäämistä. Esityksen perusteluna on, että erityistuen tarpeessa olevalle lapselle tulisi antaa mahdollisuus saada ”tarvitsemansa avun selviytyäkseen ryhmässä ja saavuttaakseen hänelle mahdolliset ja yksilölliset tavoitteet”. Päivähoito- ja perhetyön yksikön johtaja toteaa vastineessaan, että yksikkö on selvittämässä erityispäivähoidon tarpeita ja eri vaihtoehtojen kustannuksia. Vastine kuitenkin yhtyy aloitteen näkemykseen uudistuksen tarpeellisuudesta. Se oikeuttaa uudistuksen vertailulla toisiin kuntaorganisaatioihin: ”[t]ällä hetkellä heitä (erityislastentarhanopettajia) on vain neljä, mikä määrä on täysin riittämätön ja vähemmän kuin missään Oulun vertailukaupungissa” (Kevi:2227/2002).

Tarpeen oikeuttaminen kuntaorganisaatioiden välisellä vertailulla nojaa kansalaisuuden maailman arvojen sijasta teollisuuden maailman mukaiseen ajatteluun, jossa osaavan kunnan uskottavuus perustuu hallinnon rationaalisuuteen ja tehokkuuteen (ks. Rosanvallon 2008, 72; Clarke 2004. 131). Vertailulla kunta osoittaa, että toimiakseen odotetulla ja yhteistä hyvää palvelevalla tavalla, sen tulisi saada siihen kunnan ulkopuolellakin tarpeelliseksi katsotut resurssit. Teollisuuden maailman periaatteet ilmenevät ajatuksena, että toimiakseen luotettavalla tavalla kunnallinen päivähoitojärjestelmä tarvitsee kunnan kokoon mitoitettujen resurssien tai välineiden.

Oulun kaupungin sosiaali- ja terveystoimissa pilottihankkeena kokeiltu tilaaja-tuottajamallin sovellus, ”Ydinkunta-palvelukuntamalli”, ulottaa vertailun yksittäisten päiväkotien toiminnan rationaalisuuden arvioimiseen. Vertauskohteena ovat tällöin ”verrokkipäiväkodit” (esim. Kevi:2611/2001; Sote:2835/2003). Tilaaja-tuottajamalli -puheessa päiväkodin toiminnan uskottavuus rakentuu pitkälti toiminnan tehokkuuden ja erityisesti taloudellisuuden varaan. Uskottavuus vaatii kuitenkin myös ”asiakkaiden” eli päivähoitoa käyttävien perheiden preferenssien täyttymistä. Uuden julkisjohtamisen ajattelussa palvelutuotannon taloudellisuus ja tehokkuus palvelee kuntalaisia ja asiakkaita siten, että nämä saavat vastinetta verorahoilleen ja palvelumaksuilleen laadukkaina ja kustannustehokkaina palveluina (Saari 2007, 216). Asiakkaan ääni huomioidaan näille suunnattujen kyselyjen tuottamilla tuloksilla¹. Seuraavissa aineistolainauk-

¹ Suomessa kuntien ostajanroolin on todettu etenevän nopeammin kuin kansalaisten roolin valintoja tekevinä kuluttajina: ”ostopalveluissa ja tilaaja-tuottajamallissa kunnilla säilyy vastuu palvelujen tarjolla olost, mutta kuluttajien valinnanvapaus ei lisääny” (Stakesin Oikeus ja kohtuus-raportti 2006, 31).

sissa tulee esille sekä yksiköiden välinen vertailu että palvelujen käyttäjien tiedon asema toiminnan kustannustehokkuuden ja palvelujen laadun arvioinnissa:

Asiakastyytyväisyyttä on mitattu sekä pilotti- että verrokkipäiväkoodeissa tehdyillä kyselyillä. Pilottipäiväkodit ovat olleet hivenen muuta kunnallista toimintaa edellä. Tehokkuudessa on voitu osoittaa merkittävää kasvua edellisvuoteen saakka, kun verrataan henkilöstön todellista työpanosta ja lasten hoitopäivien suhdetta. Kokeilun aikana saavutettu hyvä taso pyritäänkin säilyttämään. (...)

Kokemukset: Pilottikokeilun eräänä tavoitteena on ollut tasoittaa liian isoja yksiköiden välisiä kustannuseroja. Vuonna 2002 otettiin käyttöön päivähoiton tuotteissa keskihinta. Kustannuskehitys on kokeilussa ollut maltillinen, hoitopäivän bruttokustannus on noussut edellisvuodesta vain 1,3 %.

Pilottipäiväkotien toimintolaskennalla vuonna 2001 ja sen uusimisella 2002 on saatu esille tukipalveluiden kilpailuttamisen alentaneen ruokahuoltokustannuksia 0,77 € / hoitopäivä (13,9 %) ja siivouspalveluiden osalta 1,12 € / hoitopäivä (32,94 %). Työtehtävät eivät ole siirtyneet hoito- ja kasvatushenkilöstön tehtäviksi. Siivouspalveluiden laatuun ei olla oltu pilottipäiväkoodeissa yhtä tyytyväisiä kuin ateriapalveluiden laatuun. (Kevi:2611/2001.)

Päivähoidon ydinkunta palvelukunta pilotointia jatkettiin kymmenessä päiväkodissa. Asiakaskysely tehtiin toiminnan laadukkuudesta piloteille ja 11 verrokkipäiväkodille uudella TAK-arviointivälineellä. Pilottien saama arviointi oli hieman parempi kuin verrokeilla.

Päivähoidon kustannuskehitys on ollut hallinnassa. Päiväkotien keskimääräiseksi hoitopäivän bruttohinnaksi muodostui 50,81 €, nousua 2,2 % (vrt. v. 2001 49,70 €) ja perhepäivähoidossa nousua oli 3,8 % eli 48,76 € (vrt. v. 2001 46,96 €). (Sote:2835/2003.)

Toiminnan oikeuttaminen tehokkuudella ja tätä mittaavilla vertailuilla voidaan tulkita osana hallinnon muuttumista managerialismiin ja uuden julkisjohtamisen (new public management) oppien mukaiseksi (ks. myös Vartola 2005, 38–39). Clarke (2004) näkee näissä opeissa korostuvan talouden diskurssin yhtenä strategiana, jolla sosiaalisia eroja ja epätasa-arvoa on yritetty muuttaa ei-sosiaalisiksi ja luonnollisiksi asioiksi ja jolla politiikka pyritään poistamaan käytännön sosiaalipolitiikasta. Talouden diskurssi ymmärtää erot yksilöllisten halujen erilaisuutena. Toisin sanoen siinä erilaisuus ilmaistaan kulutuskysyntänä ja ainoastaan markkinakilpailun katsotaan voivan varmistaa, että kysyntä tulee tyydytetyksi. Talouspuheessa talous on sosiaalisen elämän keskeinen piirre ja toimintalogiikka, joka kuuluu kaikille elämänalueille. Tämän suuntainen hallintopuhe myös hälventää ja demobilisoi vaihtoehtoiset käsitykset tavasta hallita modernissa maailmassa. (Clarke 2004, 61–62, 125, 133.) Toisaalta suorituskeskeisyyteen ja hallinnon rationalisoimiseen kuuluvan vertailun ja arvioinnin lisääntyminen voidaan nähdä asiana, joka palvelee ”demokraattisen valvonnan henkeä” (Rosanvallon 2008, 72). Se voi kuitenkin toimia kunnalle paitsi diskursiivisena ehtona myös resurssina: vertailu näyttäisi tarjoavan kunnalle mahdollisuuden puolustaa käytäntöjään silloin, kun niitä syytetään siitä, etteivät ne vastaa kansalaisten tarpeita tai arvostuksia.

Tarkastelemassani kuntaorganisaatiossa käytyjen keskustelujen perusteella luottamushenkilöistä koostuva valtuusto on elin, joka toimii vastademokraattisena voimana kahdella tavalla. Ensinnäkin sen kautta kansalaisten tarpeet, ongelmat ja vaatimukset voivat saada huomiota suljetussa byrokraattisessa järjestelmässä. Toiseksi kunnanvaltuusto toimii oppositiolle ominaisella tavalla synnyttäessään kuntaorganisaation sisällä argumentaatiovelvoitteen. Toisin sanoen aloitteillaan valtuusto pakottaa viranhaltijat – joiden päätäntävalta on tutkimusten (Tuittu 1994; 1997; Raevaara, Luhtakallio & Holli 2007, 150–151) mukaan koko ajan vahvistunut – selittämään ja perustelemaan nykyisen toimintatavan sekä osoittamaan sen tehon (ks. Rosanvallon 2008, 128–129; 70).

4.2 Sanomalehtijulkisuus symbolisen vallan lähteenä

Sanomalehti *Kalevan* lukijan mielipidepalstan kirjoituksia lukiessani huomasin, että usein päivähoitoon liittyvät kirjoitukset ovat kunnanvaltuutet-

tujen kirjoittamia. Mediajulkisuuden käyttäminen kunnanvaltuutettujen toimintatapana on ymmärrettävä useammastakin syystä. Mediajulkisuudessa esiintyminen on yksi tapa, jolla valtuutettu voi tehdä kuntalaisille näkyväksi, että tämä täyttää tehtävänsä kuntalaisten poliittisena edustajana. Lehdessä julkaistu kirjoitus voi myös lisätä valtuustossa tehdyn aloitteen näkyvyyttä ja kannatusta kuntalaisten keskuudessa. Lisäksi kirjoitukset voi tulkita pyrkimykseksi vaikuttaa muihin kuntapäätäjiin kutsumalla heitä samaan rintamaan (ks. Koivunen & Lehtonen 2005, 7; Leinonen 2012, 140). Toisten kuntapäätäjien suostuttelu ja vakuuttaminen voi olla valtuustoaloitteen hyväksymisen kannalta tärkeää, sillä virkamiestahon vastineet aloitteisiin usein päätyvät ehdottamaan kahta vaihtoehtoista ratkaisua: kunta jatkaa toimintaansa samalla tavalla tai valtuusto tekee lisäyksen talousarvioon, mikä antaisi taloudellisen mahdollisuuden ehdotuksen toteuttamiseen.

Oulun tapauksessa kotihoidon tuen kuntalisä on aihe, joka on saanut kunnanvaltuutetut toimimaan suhteellisen suljetun institutionaalisen kunnallispolitiikan ulkopuolella (ks. Laine & Peltonen 2003, 79). Kuntalisästä käyty keskustelu on esimerkki siitä, kuinka paikallisella tasolla puoluepoliittiset asemoitumiset voivat poiketa eduskunnan vastaavista. Eduskunnassa vasemmistopuolueet asettuvat vahvasti päivähoiton kehittämisen taakse. Kunnallispolitiikassa sen sijaan kotihoidon tuen kehittäminen on myös vasemmistopuolueiden edustajien asialistalla. Siinä missä eduskunnan keskusteluissa puolueiden rakentamat subjektiasemat noudattavat parlamentaarisia valta-asemia, tukeutuvat kunnallispoliittikot tulkinnoissaan subjektiasemiin, jotka ovat ristiriitaisia suhteessa valtakunnan tason puoluepoliittisiin asetelmiin. Nämä vaikuttaisivat olevan kunnallispolitiikan kentän *tilanteissa* hyväksytyjä, tunnistettavissa olevia ja puhuttelevuuden voimaa sisältäviä oikeuttamisen tapoja, jotka ovat politiikan kenttään verrattuna vapaammin toimijoiden käytettävissä (ks. Boltanski & Thévenot 2006, 144–145).

Esimerkiksi vasemmistoliiton kaupunginvaltuutettu kritisoi *Kalevan* lukijapalstalla julkaistussa kirjoituksessaan (*Kaleva* 17.8.2002) ”Oululisan” saamisen ehtoja epätasa-arvoisiksi. Kirjoituksessa kunta asemoidaan osamattomaksi kunnaksi, jolle valtio on antanut liian vapaat kädet kuntalisän myöntämisessä. Tämän seurauksena kunta on kehittänyt etuuden ”häätäratkaisuna katastrofaaliseen päivähoitotilanteeseen” sen sijaan että olisi

pyrkinyt lisäämään päivähoitopalveluja. Kunta päätyi tukemaan kotihoidon kuntalisällä ainoastaan sellaisia perheitä, joissa kotiin jäävä vanhempi on vakinaisessa työssä tai päätoiminen opiskelija. Alla olevassa lainauksessa kyseinen kaupunginvaltuutettu perustelee kuntalisan muutostarvetta poliittiselle vasemmistolle tavallisilla argumenteilla: kansalaisten välisen tasa-arvon edistämällä ja tuloerojen kaventamisella. Toisaalta valtuutettu tukeutuu myös oikeistopuolueiden puheenvuoroista tuttuun perheen subjektiaseman kuvaukseen, jossa julkisen vallan tulisi ohjata perheitä kantamaan hoivavastuunsa:

Oululisan myöntämisperusteet ovat ongelmalliset. Nykyisessä, epätyypillisten työsuhteiden työelämässä suuri osa ihmisistä työskentelee muussa kuin vakinaisluonteisessa työssä. Yleisintä tämä pätkätyöläisyys on nuorten naisten keskuudessa eli siis juuri siinä ryhmässä, joka tilastojen perusteella todennäköisimmin jäisi kotiin hoitamaan pientä lasta. Koko tämä kasvava joukko jääkin Oululisää saavien ulkopuolelle. Ns. pätkätyöläisperheitä on näin eväty aito valinnanmahdollisuus lasten hoidon järjestämisessä, sillä pelkällä Kelan kotihoidon tuella ei kasvukeskuksessa tule toimeen.

Ongelmallinen Oululisa on myös työttömyydestä kärsivien perheiden kohdalla. Lakisäateisen päivähoito-oikeuden laajennuttua koskemaan kaikkia lapsia perheen elämäntilanteesta riippumatta on käynyt niin, että Oululisan ehdot pikemminkin kannustavat näitä perheitä tuomaan lapsensa kunnalliseen päivähoitoon kuin hoitamaan lapsensa kotona.

Oululisää olisi tarkasteltava päivähoidon järjestämisen lisäksi myös perheiden taloudellisten tarpeiden kannalta. Ei voi olla hyväksyttävää, että taloudellisesti kaikkein heikoimmassa asemassa olevat perheet on jätetty kokonaan Oululisan saajien ulkopuolelle. Nykyisillä ehdoilla Oululisää voi saada miljoonatuloilla, mutta pitkäaikaistyöttömälle sitä ei voida myöntää. Myöntämisperusteet ovat erittäin epätasa-arvoiset ja kasvattavat ihmisten välisiä tuloeroja entisestään.

Oululisan ehtoja tulisi muuttaa niin, että siihen olisivat oikeutettuja kaikki alle 3-vuotiaat lapsensa kotona hoitavat perheet. Näin kaikilla

oululaisilla lapsiperheillä olisi olemassa aito valinnanmahdollisuus lastensa hoidon järjestämisessä. (*Kaleva* 17.8.2002)

Edellisessä aineistolainauksessa käytetty perheen subjektiasema toimijana, jota julkisen vallan tulisi ohjata kotihoidon valitsemiseen, ei ole ainoa puoluepoliittisen kartaston valossa ristiriitainen subjektiasema, jota kunnan päätöksentekijät käyttävät puhuttelevaa voimaa sisältävänä diskursiivisena resurssina. Korostaessaan lapsiperheiden ”aitoa valinnanmahdollisuutta” vasemmistoliiton valtuutettu tukeutuu niin ikään eduskunnan oikeistopuolueiden perhekeskeisissä representaatioissa käytettyyn kuluttajaperheen subjektiasemaan. Vasemmistopuolueiden valtuutetuista myös sosiaalidemokraattien ryhmän jäsen teki aloitteen kotihoidon tuen kuntalisän myöntämisperusteiden muuttamiseksi (Kevi:2237/2002). Kirjoitus asettaa päivähoitopolitiikan päämääräksi perheiden tasa-arvoisen kohtelun. Myöhemmin sama valtuutettu kirjoitti aiheesta *Kalevan* lukijan palstalla (*Kaleva* 19.9.2004). Tässä kirjoituksessaan hän oikeuttaa näkemyksensä kansalaisuuden maailman sijasta markkinoiden maailman arvoilla sekä käyttää kuluttaja-perheen asemaa vielä edellistä esimerkkiä painokkaammin puolustaessaan perheiden mahdollisuuksia kotihoidon valitsemiseen.

Kirjoitus kyseenalaistaa tieteellisen tiedon aseman päivähoitopolitiikan suunnannäyttäjänä kytkemällä hoitomuodon valinnassa tarvittavan osaamisen ainoastaan perheeseen. Se myös kytkee kotihoidon kuntalisän uudistamisen tarpeen valtakunnan politiikkaan, jossa keskustan vuodesta 2003 alkaen johtama ”punamultahallitus” on tehnyt päätöksen korottaa kotihoidon tuen lisää, joka ei ollut kahden edeltävän, vasemmistovetoisen hallituksen asialistalla. Kirjoitus temporalisoi (Törrönen 1999) perheiden valinnanvapautta korostavan politiikan nykyaikaisena, kun taas kunnassa perheiden vapautta rajoittava politiikka näyttäytyy ajastaan jälkeen jääneenä. Näin ollen kirjoittaja kuvaa kunnan harjoittaman päivähoitopolitiikan vanhanaikaisena verrattuna valtakunnan politiikan lähtökohtiin.

Ei kertakaikkiaan kuulu moniarvoiseen yhteiskuntaan sanella perheille (edes tieteelliseltä) puhujakorokkeelta, mikä on heille Ainoa Oikea Vaihtoehto. Tapaan Rautiaisen kuitenkin puolitiessä siinä, että myös minun mielestäni perheiden todellisia valinnanmahdollisuuksia hoitaa alle kolmivuotiaat lapset kotona tulee vahvistaa.

Tällä hetkellähän hyvästä tahdosta huolimatta äidin tai isän ryhtyminen hoitamaan lastaan kotona ei ole perheille taloudellisesti kilpailukykyinen vaihtoehto. Siksi minäkin tervehdin ilolla punamultahallituksen päätöstä nostaa kotihoidontukea. Nyt tarvitaan myös kunnilta vastaavaa linjakkuutta uudistaa jälkijättöiset kotihoidontuen kuntalisät. (...)

Perhe valitkoon heille sopivan muodon. Tätä ajatellen Lapsiperheiden etujärjestö Lapen esittämä tasarahamalli on vähintäänkin tutkimisen arvoinen. Tasarahamallissa kaikista alle kouluikäisistä lapsista saa tietyn summan, jonka perhe saa itse käyttää heille sopivaan hoitomuotoon.

Olisiko tämä pitkässä juoksussa oikeansuuntainen malli ajassa, jossa kaikin puolin korostuvat yksilölliset tarpeet? Onhan myös perhepolitiikan oltava ajan hengessä. (*Kaleva* 19.9.2004.)

4.3 Kansalaiset kunnallisen byrokratian kriitikoina

Kunnan luottamushenkilöiden lisäksi myös vanhemmat kritisoivat kunnallisen byrokratian toimintatapoja. Vanhempien esittämässä kritiikissä tulee esille, kuinka sosiaaliset kentät kytkeytyvät toisiinsa mielipiteen kentän tai julkisen keskustelun tilan kautta. Julkinen keskustelu tarjoaa kansalaisille mahdollisuuden kommentoida päätöksentekoa, joka tapahtuu suhteellisen suljetulla institutionaalisella kunnallispolitiikan kentällä (ks. Laine & Peltonen 2003, 79–81). Kritiikissään vanhemmat asettuvat ”vastustavaan asemaan” ja ”hegemoniseen asemaan” (Hall 1992, 145–147) suhteessa kunnalliseen byrokratiaan. Vastustavasta asemasta käsin toimiessaan vanhemmat kritisoivat kunnallisen päivähoitopolitiikan lähtökohtia ja tarjoavat tilalle toisen oikeuttamisen maailman arvojen soveltamista. Asemoituessaan hegemoniseen asemaan vanhemmat sen sijaan kritisoivat kunnallista byrokratiaa sen omista lähtökohdista käsin. Tällöin vanhemmat eivät kyseenalaista tilanteessa sovellettua oikeuttamisen maailmaa. Sen sijaan he politisoivat tavat ja keinot, joilla päämääriä pyritään

toteuttamaan. (ks. Boltanski & Thévenot 2006, 187–188; Honneth 2010, 383–384.) Tarkastelen ensin vastustavasta asemasta esitettyä kritiikkiä.

Vanhemmat kritisoivat kunnallista päivähoitopolitiikkaa tavalla, jossa kollektiivisia oikeuksia korostavat kansalaisuuden maailman arvot asetetaan vastakkain markkinoiden ja teollisuuden maailmojen arvojen kanssa. Tällöin vanhemmat peräänkuuluttavat kunnalta sellaisten tarpeiden toteuttamista ja palveluja, joihin kuntalaiset ovat oikeutettuja. Kirjoitukset ovat yleensä perheen (tai vanhempien) ja lapsen asialla. Ne kritisoivat päivähoitojärjestelmää siitä, että se ei kohtele perheitä tasavertaisesti. Kriitikin mukaan kunta ei myöskään panosta riittävästi siihen, että sen palvelut tyydyttäisivät perheiden ja lapsen tarpeet. Tiedollisena oikeuttajana vanhemmat käyttävät omia kokemuksiaan. Viittaamalla myös muiden lapsiperheiden kokemuksiin he käyttävät kokemuksellista tietoa tavalla, jossa kirjoittajan esitys ei palaudu tämän henkilökohtaisiin intresseihin (ks. Boltanski & Thévenot 2006). Lisäksi palvelujen käyttäjien kokemuksiin ja näkemyksiin vetoaminen noudattaa Suomessa 1990-luvulta alkaen yleistynyttä tavoitetta kansalaisten äänen kuulemisesta ja vaikutusmahdollisuuksien lisäämisestä.

Vanhempien kuntalaisaloitteissa ja lehtikirjoituksissa ongelmana esitetään kunnallisen politiikan rationaalisuus, jossa lähtökohtana on enemmänkin toiminnan taloudellisuus kuin lasten ja vanhempien tarpeiden tyydyttäminen. Kunnan toiminnan rationaalisuuden vastakkaisuus suhteessa kansalaisten oikeuksiin ilmenee etenkin liian vähäisenä hoitajien määränä ja ylisuurina hoitoryhminä. Esimerkiksi allergisen lapsen äidin kirjoituksen (KEVI:4040/2001) mukaan allergisen lapsen hoito ei ole päiväkodissa riittävän hyvää, sillä henkilökunnan tiedon puutteen ja huolimattomuuden ohella toimintaa haittaavat henkilökunnan kiire ja vaihtuvuus sekä näistä johtuvat hoitovirheet. Kirjoituksen perusteella päiväkodin laitosmainen toiminta (esimerkiksi keskuspesulan käyttö) aiheuttaa hoitolasten erityisryhmille ongelmia. Kirjoitus “Suomi huipulla, lapset heitteillä” (*Kaleva* 22.3.2002) puolestaan kuvaa kunnallisen päivähoiton toimintaa enemmän hallinnon kuin asiakkaan näkökulman läpitu-
maksiksi:

Lapsiryhmiä täytetään palapelimäisesti matematiikkasirkuksessa, jossa lapsi ei ole enää lapsi vaan prosenttiosuus, jota siirrellään tehokkuu-

den nimissä paikasta toiseen. Lapsi on kuitenkin aina yksi kokonaisuus. Ei koululuokkiinkaan oteta täytelapsia korkeamman käyttöasteen toivossa. Miten sitten alle kouluikäisiä voidaan kohdella näin?

Lapsille kuuluu turvallinen varhaiskasvatus ja päivähoito sekä vanhemmille tuki kasvatustyöhönsä. Perheet myös maksavat siitä, kaikki samoin perustein riippumatta asuinpaikastaan. Kuitenkin asuinpaikka ja erityisesti paikkakunnan päättäjien ymmärrys lapsuudesta ja lasten maailmasta näyttää ratkaisevan, mitä palveluja perhe rahallaan saa. (Kaleva 22.3.2002.)

Vanhempien kirjoituksissa rakentuu eronteko kunnan sisäisten subjektiasemien välille. Seuraavaksi lainaamassani vanhemman kirjoituksessa (Kaleva 30.5.2002) kunnan toimijuus rakentuu haluttoman kunnan subjektiaseman mukaisesti: kunnan virkamiehet ja päättäjät esitetään toimijoina, joilta puuttuu halu tai kyky toteuttaa palvelujen käyttäjien tarpeet. Päiväkodin henkilökunta sen sijaan kuvataan toimijana, joka tunnistaa käyttäjien tarpeet, mutta jolle kunnan hallinnon antamat puitteet eivät anna mahdollisuuksia toimia tarvittavalla tavalla. Päivähoidon ammattilaiset asemoidaan kunnan ja perheiden väliin sijoittuvina toimijoina, joiden intressit kytkeytyvät vahvemmin perheiden kuin kunnan intresseihin. Näin hyvinvointityön ammattilaisille rakentuu subjektiasema, jonka kanssa vanhemmat pyrkivät liittoutumaan.

Ammattilaisten kanssa liittoutuminen on yksi kansalaisten käyttämä strategia hyvinvointivaltion politiikassa. Aineistossani liittoutuminen tapahtuu diskursiivisesti, mutta strategia sisältää myös mahdollisuuden konkreettisempiin liittoutumisen muotoihin, sillä hyvinvointityön ammattilaiset ovat usein asemoineet itsensä ennemminkin palvelujen käyttäjien kuin julkisen vallan keskusjohdon edustajiksi. Esimerkiksi Tanskassa 1970-luvulla vanhemmat protestoivat yhdessä ammattilaisten kanssa päivähoitopalveluihin kohdistuneita leikkauksia vastaan (Borchorst 2002, 276). Yhdysvalloissa hyvinvointityön ammattilaiset ovat puolestaan paikallisella tasolla soveltaneet valtakunnallisen politiikan diskurssia, joka korostaa äitien siirtämistä julkisten etuuksien piiristä perheensä elättämiseen palkkatyöllä, antamalla tilaa myös tukea saavien kansalaisten vastarinnalle (Little 1999).

Seuraavassa lainauksessa edellä mainittu kirjoitus asemoi palvelujen käyttäjien lisäksi päiväkodin työntekijät kunnan omaksuman tehokkuusajattelun uhreiksi. Kirjoitus myös luo kunnalle poliittista painetta päivähoidon kehittämiseen kuvaamalla kunnan taloudellisen tilanteen ja paikallisen päivähoitopolitiikan välisen suhteen ristiriitaisena:

Budjetissa on aivan surkean pienet määrärahat tuuraajien palkkaukseen, ja kun ylität budjetin, saat pyyhkeitä ylemmältä taholta. Tällä tavallahan sidotaan johtajien kädet hoitaa työtään hyvin. Ja kuinka paljon voidaan harjoittelijoiden niskoille antaa vastuuta?

Tuntuu että Oulussa on tällä hetkellä veromarkkoja. Olisiko päivähoidon ylempään tason / kaupunginvaltuuston aika käydä tutustumassa käytännön töihin ja hoitajien työtaakkaan?

Onko päiväkodin tulosityksikön johtaja valmis antamaan minulle kirjallisen lupauksen, että jos minun lapsilleni sattuu hoidossa jotain alimiehityksen takia, niin hän on henkilökohtaisesti vastuussa tapahtuneesta? Tuskinpa uskaltaa.

Vanhemmat, kun teillä on sanomista päivähoidosta, ottakaa yhteyttä suoraan ylempälle tasolle. Sanominen hoitajille ei riitä, vaikkakin he laittavat terveisesi eteenpäin. Heitä kuunnellaan hyvin vähän. Asiat eivät muutu ennen kuin vanhemmat puuttuvat asiaan ja vaativat vastinetta rahoilleen, joita he maksavat sekä hoitomaksuina että veroina.

Toivon, että tähän kirjeeseen vastaa joku päivähoidon ylempältä tasolta. Tiedän että hoitajia on kielletty kirjoittelemasta työnantajasta negatiivisia asioita yleisöpalstalla, jopa uhkailtu. Toivon ettei minun kirjoitteluni lisää paineita hoitajien niskaan, sillä he tekevät parhaansa, mutta kun on vain kaksi kättä ja kaksi jalkaa. (Vanhempien puututtava päivähoitopolmiin, *Kaleva* 30.5.2002.)

Edellä mainitsemani kirjoitus ”Suomi huipulla, lapset heitteillä” (*Kaleva* 22.3.2002) puolestaan kytkee kunnallisen päivähoitopolitiikan kansalliseen kilpailukykyyn ja maan taloudelliseen tilanteeseen. Näin se rakentaa

paikallisen ja kansallisen kontekstin välille ristiriidan sekä muuttaa päivähoitopolitiikan taloudellisesta sosiaalisesti kysymykseksi, joka palautuu kunnallisten päätöksentekijöiden haluttomuuteen toteuttaa lasten ja perheiden tarpeita. Representaatiossa tutkimukset edustavat asiantuntijatietoa, joka on ollut arvostettu tietolähde Pohjoismaiden hyvinvointivaltio politiikassa (Lundqvist & Petersen 2010). Representaatio rakentaa kunnalle subjektiaseman, johon kytkeytyy haluttomuus tai kyvyttömyys toimia tavalla, jossa lähtökohtana on palvelujen käyttäjien edun toteuttaminen. Tämän vuoksi kuntien itsehallinto (”nyt on meno villiä!”) hahmottuu uhkana kansalaisille. Kirjoitus viittaa valtioon kuntia ohjaavana toimijana, joka on antanut kunnille liian vapaat kädet. Lisäksi kirjoitus tukeutuu kuluttajakansalaisen subjektiasemaan sen kehottaessa vanhempia käyttämään harkintaansa ja valtaansa hyvinvointipalvelujen kuluttajina ja maksavina asiakkaina:

Suomessa ylpeillään sillä, että meillä menee hyvin. Kenellä meillä? Ei ainakaan lapsilla! Tutkimusten mukaan peräti neljäsosa lapsistamme voi huonosti. Miksi? Siksi, että meillä ei haluta panostaa lasten maailmaan, tai koko lapsuuteen yhtenä tärkeimmistä ajanjaksoista.

Meillä on kyllä hieno lainsäädäntö, jonka pitäisi turvata lasten ja lapsiperheiden oikeudet, mutta missään muualla maailmassa eivät virkamiehet eivätkä kunnan päättäjät kilpaile sillä, kuinka rikkoa annettuja säädöksiä ja ohjeita. Järjestelmä on kyllä hyvä, mutta sitä vesitetään koko ajan, koska vastuuta ei kannata kukaan. (...)

Lapset ovat monissa kunnissa ylisuurissa päivähoitoryhmissä ja liian pienissä tiloissa. Päiväkodit ja ryhmäperhepäiväkodit on aikanaan mitoitettu tietylle määrälle lapsia, ja sosiaalishallitus määrittä tarkasti lasten tilatarpeen ja mitoitukset. Ohjeet haudattiin sosiaalishallituksen myötä: uskottiin kuntien viisauteen. Mutta nyt meno on villiä! Suomalaiset lapset tuskin ovat ainakaan pienentyneet tai muuttuneet suolapatsaiksi.

Kunnan palveluhenkeä kuvaa lisäksi se, että useat niistä kasaavat lapset kesä-, syys-, joulukuun- ja hiihtolomilla niin sanottuihin päivästäviin päi-

vähoitoyksiköihin eli vieraaseen ympäristöön ja vieraiden ihmisten pariin. Kaikki tutkittu tieto kuitenkin alle kouluikäisistä lapsista osoittaa, että pienille lapsille tärkeintä on tuttuus, turvallisuus ja pysyvyys. Jo lasten turvallisuuden kannalta tällainen kokoaminen on riski, sillä noina aikoina vieraissa oloissa sattuu myös eniten vahinkoja ja tapaturmia. Eli lasten ryhmien tulee olla riittävän pieniä.

Vanhemmilla on hyvinvointivaltiossa oikeus saada lapsilleen laadukkaat ja tasavertaiset päivähoitopalvelut. Vanhempien kannattaakin miettiä, mistä he maksavat, mitä he saavat ja kuka heidän lastensa asioista päättää. Se on ainakin varmaa, että jos lapsissa säästetään nyt, niin lasku maksetaan tulevaisuudessa. Lasku lankeaa meille kaikille ja seuraukset vaikuttavat meidän kaikkien kansalaisten elämään. Eikö 90-luku opettanut mitään? (*Kaleva* 22.3.2002.)

Edellinen aineistoesimerkki puhuu vastaan oletusta, jonka mukaan kansalaisten suorien kannanottajien ”arkipäiväiset argumentoinnin muodot” (Windisch 2008, 86) olisivat luonteeltaan täysin erilaisia verrattuna esimerkiksi poliitikkojen vastaaviin. Hegemonisesta asemasta rakentuvissa representaatioissa julkisen vallan toimintaa kritisoidaan talouden ja teollisuuden maailmojen mukaisesti. Tällöin päivähoiton kehittäminen kytketään kaikkien kansalaisten etua tai yhteistä hyvää koskevaksi asiaksi, aivan kuten politiikan kentän representaatioissakin. Esimerkiksi edellinen aineistolainaus esittää lasten hyvinvointiin sijoittamisen sosiaalisten ongelmien ennaltaehkäisemisenä, jonka hyödyt ovat kollektiivisia: ”jos lapsissa säästetään nyt, niin lasku maksetaan tulevaisuudessa”. Näin lapsen subjektiasema ei rakennu pelkästään suojelun kohteena ja oikeuksien omaajana, vaan myös kansallisena investoinnin kohteena.

Hegemonisesta asemasta rakentuvissa representaatioissa toiminnan päämääräksi rakentuu asioita, jotka kytkeytyvät erityisesti kunnan ”kaksoisorganisaation” siihen osaan, jonka tehtävänä on etsiä tehokkaita keinoja ja toteuttaa niitä. Yksi tällainen päämäärä on toiminnan taloudellisuus. Esimerkiksi kunnallisen päiväkodin toiminnan jatkamisen puolesta vetoava aloite puolustelee esitystään kuvaamalla sosiaali- ja terveyslautakunnan lakkauttamispäätöstä taloudellisesti epärationaalisena: ”[v]eronmaksajana en voi sietää sitä, että kaupungin veromarkkoja tuhlaataan ylläpitämällä

kalliita päiväkotiyksiköitä ja karsimalla edullisimmasta päästä. Taikasaaren kohdalla kannattaisi miettiä miksi kustannukset ovat pienemmät ja ehkä hyödyntää tietoa muissakin päiväkodeissa.” (Kevi:1154/2003.)

Vanhemmat käyttävät myös yhdistyksiä heidän ääntensä välittävänä organisaationa. Organisaation kautta toimiminen lisää vanhempien aloitteiden symbolista valtaa, sillä tällöin vanhempien esityksiä ei voida tyrmätä yksittäisen perheen tai pienen marginaaliryhmän toiveena. Lisäksi organisoituminen tai organisaation kautta toimiminen voi tuoda vanhempien aloitteisiin kykyä legitiimin ja tunnustettavan kielen tuottamiseen, mikä vahvistaa representaatioiden uskottavuutta ja symbolista voimaa. (ks. Bourdieu 1991, 69–70, 113–115, 170.) Esimerkiksi Oulun seudun astma- ja allergiayhdistyksen tekemä kuntalaisaloite (Kevi:4040/2001²) perustelee allergisten lasten päiväkodin perustamistarvetta – allergiaa ja astmaa sairastavien lasten ja heidän perheidensä tarpeiden ja oikeuksien lisäksi – kunnan ja työnantajien intresseillä: lapsen sopimattoman hoidon vuoksi heikentynyt terveydentila lisää terveydenhuollon palvelujen käyttöä ja vanhempien poissaoloja työstä. Aloite käyttää myös julkishallinnon suorituskeskeisyyttä korostavan ajattelun suosimaa vertailua. Se luo kunnalle veloitteen toimia vertaamalla Oulun kaupunkia muihin samankokoisiin kaupunkeihin, joissa on jo allergiapäiväkoteja

Oulu Sámit -yhdistyksen tekemä, saamenkielisen päiväkotitoiminnan aloittamista esittävä aloite (Sote:1200/2002) puolestaan asettaa kunnalle ulkoisen pakon vetoamalla lakiin. Se viittaa ensinnäkin perustuslakiin, joka takaa saamelaisille oikeuden kehittää ja edistää kulttuuriaan. Toiseksi se vetoaa päivähoitolakiin, joka aloitteen mukaan edellyttää saamenkielisen päivähoiton järjestämistä: ”[k]olmantena perusteluna toteamme, että koska saamelaisille on Suomen perustuslaissa taattu oikeus kehittää ja edistää kulttuuriaan ja mm. päivähoitolaki edellyttää saamenkielisen päivähoiton järjestämistä” (Sote:1200/2002). Lakiin vetoaminen noudattaa sikäli kansalaisuuden maailman oikeuttamista, että lähtökohtana on kansalaisten oikeuksien toteutuminen. Lakiin vetoaminen on kuitenkin tulkittavissa myös teollisuuden maailman arvojen korostamiseksi: lain vaatimusten täyttäminen on viranhaltijarepresentaatioissa keskeinen kunnallisen koneiston tehokkuuden kriteeri. Viranhaltijarepresentaati-

²Vanhemman oma ääni tulee esille aloitteen liitteenä olevassa kirjoituksessa (“Allergisen äidin muistiinpanoja ongelmatilanteista päiväkodissa”).

oissa toinen keskeinen tehokkuuden kriteeri on toiminnan taloudellisuus. Edellä mainittu aloite käyttää myös tätä taloudellista rationaalisuutta oikeutuksena ehdottaessaan, että saamenkielinen päiväkotitoiminta alkaisi pienimuotoisena kokeiluna. Näin suostuminen ei merkitse kunnalle suuria taloudellisia investointeja eikä vaaranna kunnallisen päivähoitojärjestelmän perustoimintoja.

Kunnan viranhaltijat kuitenkin tukeutuvat vastauksissaan aloitteisiin myös sellaisiin tilanteen tarjoamiin diskursiivisiin resurssihin, jotka eivät noudata viranhaltijarepresentaatioille tutuinta teollisuuden maailman logiikkaa. Päivähoidon ja perhetyön tulosityksikköjohtaja korostaa kodin maailman arvojen mukaisesti perheen hoivavastuuta vastauksessaan kuntalaisaloitteeseen (Sote:2338/2003), joka esittää yksityisen hoidon tuen kuntalaisen maksamista myös silloin, kun toinen lapsen vanhemmista on kotona.

Kyseinen kuntalaisaloite, ”Aloite pienen kuntalaisen puolesta”, tukeutuu lapsen subjektiasemaan, jossa lapsi on demokraattisten oikeuksien omaaja, ja jonka käytännöllisenä seurauksena on lapsen äänen kuuleminen päivähoidon kehittämisessä. Lapsen asema tietävänä ja aktiivisena subjektina tulee esille siten, että kolmivuotias lapsi on asetettu tekstin ääneksi. Lapsen ääni kertoo, että pikkuisaren syntymisen takia Oulun kaupunki ei maksa yksityisen hoidon tukea yksityiselle päiväkodille. Kirjoitus kuvaa tämän kysymyksenä kunnan halukkuudesta: kaupungilla olisi kyky jatkaa yksityisen hoidon tuen maksamista, mutta siltä puuttuu halu siihen. Tämän vuoksi päivähoitopaikka vaihtuu kunnalliseen päivähoitoon, johon lapsella on subjektiivinen oikeus, vaikka toinen lapsen vanhemmista olisi kotona. Lapsen puheenvuoroa seuraa ”Vanhempien kommentti oululaisina veronmaksajina”. Siinä vanhemmat kuvaavat kysymyksen kaupungin talouden kannalta ongelmattomana ja pienimittaisena, mutta pienelle lapselle ja perheelle ”suunnattomasti harmia” tuottavana.

Olen ollut päivähoidossa 11 kuukauden iästä alkaen, koska äitini ja isäni kulkevat molemmat ansiotyössä. Tarhastani olen kovasti pitänyt ja minulla on siellä hyviä ja luotettavia kavereita. Olen erittäin tyytyväinen myös hoitotäiteihini, jotka ovat minulle tuttuja.

Nyt olen saamassa pikkuisaren, mikä on hyvä asia. Huono asia on se, että en voisi käydä enää samassa päiväkodissa hoidossa, koska Oulun

kaupungilla ei ole halua maksaa tukea tarhalle minusta silloin, kun äiti hoitaa pikkusiskoani kotona. Olen ollut samassa tarhassa 2 vuotta ja 5 kuukautta, kun pikkusisareni syntyy. Minusta on täysin väärin, että joudun muuttamaan kaupungin ylläpitämään tarhaan vain siihen saakka kunnes pikkusiskonikin menee päivähoidon. En tunne kyseisessä tarhassa ketään ja hoitotätitkin ovat täysin vieraita. Varmasti ei kovin moni aikuinenkaan tykkää vastaavanlaisesta muutoksesta. (Sote:2338/2003.)

Kunnan vastaus edelliseen aloitteeseen paljastaa kunnan toimijuuden tilannekohtaisuuden. Toisessa yhteydessä, päivähoidon vaihtoehtoisia tuotantotapoja koskevassa asiakirjassa, kunta rakentaa kunnan ja kansalaisen välille suhteen, jossa kunta on mahdollistaja palvelujen kuluttajan asemassa oleville perheille maksamalla harkinnanvaraista kuntalisää: ”[y]ksityinen päivähoido täydentää kunnallista palveluvarustusta monimuotoisuudellaan lisäten perheiden valinnanmahdollisuuksia lastensa päivähoidon suhteen” (Sote:2338/2003). Kaupungin päivähoidon ja perhetyön tuloksikköjohtajan vastaus edellä mainittuun aloitteeseen (”Aloite pienen kuntalaisen puolesta”) kuitenkin korostaa, että vanhemmilla on ensisijainen oikeus ja velvollisuus hoitaa lapsensa heidän ollessaan kotona.

Vastauksessa kunnalle rakentuu asiantuntevan kunnan subjektiasema. Siihen kuuluu, että kunta käyttää harkintavaltaansa ja ohjaa kansalaisten toimintaa ehdollistamalla näiden valintoja tavalla, jonka se katsoo vahvistavan tai tukevan vanhempien kasvatusvastuuta. Käytännön välineenä se käyttää perheisiin kohdistuvaa taloudellista ohjaamista: yksityisen hoidon kuntalisä evätään toisen vanhemmista ollessa kotona. Vastauksen mukaan kunta tukee perheitä kasvatusvastuun ottamisessa myös kevyemmällä palveluvaihtoehdoilla (avoimet päiväkodit ja kerhot). Kunta kuvaa toimintansa myös vanhempien kannalta myönteisenä nostamalla esiin vanhempien velvollisuuksien ohella näiden oikeuden hoitaa lastaan kotona. Kunnan vastauksessa kunta kuitenkin toimii ennen kaikkea lapsen hyväksi. Lapsen etua koskevan tietämyksen se kytkee vanhempien sijasta asiantuntijoihin, joiden mukaan lasten paras hoitopaikka on oma koti erityisesti silloin, kun toinen vanhemmista on kotona:

Sosiaali- ja terveyslautakunnan hyväksymien periaatteiden mukaisesti yksityisen hoidon tuen kuntalisää ei makseta, mikäli toinen van-

hemmista on kotona. Tuki on täysin kunnan harkinnassa ja sillä on haluttu tukea yksityisiä päiväkoteja päivähoitopalvelujen tuottamisessa.

Ensisijaisena tavoitteena ei ole ollut mahdollisesti syntyvät säästöt. Ratkaisulla on haluttu korostaa vanhempien ensisijaista oikeutta ja velvollisuutta hoitaa lapsensa heidän ollessaan kotona, sillä useiden lastenpsykiatrien ja psykologien asiantuntijanäkemyks on, että pienimpien lasten paras hoitopaikka on oma koti erityisesti silloin, kun toinen vanhemmista on kotona.

Näille perheille on kehitetty kevyempiä hoitovaihtoehtoja, kuten avoimet päiväkodit ja kerhot, joissa ollaan muutama tunti kerrallaan sovittuina päivinä viikossa. (Sote:3942/2001.)

Vastauksen sisältämä kunnan asemoiminen vanhempia ohjaavaksi toimijaksi on tulkittavissa ainakin kolmella tavalla. Ensinnäkin sen voi tulkita Pohjoismaiden sosiaalipolitiikalle perinteisen asiantuntijavallan korostamisen ilmentymänä. Toiseksi näkemys voidaan nähdä osana länsimaisissa hyvinvointivaltioissa yleistynyttä tulevaisuusorientoitunutta ja lapsikeskeistä politiikkaa, joka korostaa kansalaisten valinnanvapauden sijasta julkisen sektorin päättäväisyyttä. Ruth Lister (2006) toteaa, että vaikka lapsen priorisoiminen sosiaalipolitiikassa on ollut tervetullutta, on se samalla tapahtunut osittain lasten vanhempien kustannuksella. Vanhemmuutta ja vanhempien vastuuta on korostettu entistä enemmän. Tätä on tuettu palveluilla, mutta mukana on myös vahva vivahdus autoritarismia, kun pyrkimyksenä on ollut varmistaa, että vanhemmat kasvattavat lapsistaan vastuullisia kansalaisia. (Lister 2006, 326.) Myös Suomessa käydyt keskustelut lasten pahoinvoinnista tekevät kunnan harkintavaltaa korostavan näemyksen diskursiivisesti voimakkaaksi.

Kolmas tapa tulkita kunnan ohjaavaa roolia liittyy kunnallistalouden hallintaan. Vanhempien vastuun korostaminen voi toimia retorisena keinona kunnan taloudellisten intressien toteuttamisessa, sillä lasten kotihoito on kunnalle edullisin hoitomuoto. Kaupungin suunnitelmissa esiintyykin vaihtoehtoisten hoitomuotojen kehittämisen ohella myös lasten kotihoito-osuuden lisääminen (esim. Sosiaali- ja terveystoimen strategia ja visio 2011; Sote:228/2002). Tutkimuskirjallisuudessa valinnanvapautta politiik-

kan päämääränä on kritisoitu siitä, että se toimii retorisena välineenä, jolla piilotetaan toisenlaiset poliittiset tarkoitukset. Janet Newmanin ja Clarken (2009) mukaan valinnanvapauden tehokkuus diskursiivisena resurssina perustuu valinnan monimerkityksellisyyteen. He erottavat ainakin kolme eri merkitystä, joihin valinta käytännön politiikan välineenä kytkeytyy: 1) valinnan erityisyys käytännön politiikan mekanismina (esimerkiksi valinta kansalaisten tahdonilmauksena), 2) valinta käytäntönä, joka sisältää resurssien vaihdon toivotun kohteen, palvelun tai lopputuloksen saamiseksi, ja 3) valinta yleisenä sosiaalisena ja poliittisena arvona ("valinnanvapaus" liberaalina, ajattelun ja toiminnan vapautta korostavana arvona). (Newman & Clarke 2009, 80; ks. myös Clarke ym. 2007.) Kunnalle kuntalaisten valinnanvapaus näyttäisi merkitsevän keinoa ohjata kuntalaisia kuntatalouden näkökulmasta "oikeaan" valintaan.

4.4 Oliko ennen kaikki paremmin?

Tähän asti olen tarkastellut, kuinka vanhempien representaatioissa rakentuu palvelujen käyttäjien ja kunnallisen byrokratian välinen vastakkainasettelu. Niissä rakentuu kuitenkin myös sisäinen vastakkainasettelu sen suhteen, mikä esitetään "oikeana" hoitomuotona. Tässä vastakkainasettelussa päivähoiton ja kotihoidon puolustajat kamppailevat siitä, kumpaan hoitomuotoon päivähoitopolitiikan tulisi ensisijaisesti panostaa. Tarkastelen ensin, miten päivähoitoa puolustavat representaatiot rakentuvat.

Kaleva julkaisi 26.8.2004 kirjoituksen "Sinun lapsesi eivät ole sinun, vaan kunnan tyttäriä ja poikia". Kirjoitus herätti lehdessä keskustelun, johon myös vanhemmat osallistuivat. Kyseisen kirjoituksen otsikko viittaa lauluun, jossa kirjoituksen mukaan lasten kerrotaan olevan, ei vanhempiensa, vaan elämän tyttäriä ja poikia: "he elävät sinun kauttasi mutta eivät sinusta, ja vaikka he ovat sinun luonasi he eivät kuulu sinulle". Kirjoittajan mukaan nuoret hoilasivat laulua taistolaisvuosina, mutta sittemmin laulu on saanut uuden sisällön:

Nyt 2000-luvulla me sitten laulamme: Sinun lapsesi eivät ole sinun, vaan kunnan tyttäriä ja poikia. Sinun lapsesi eivät ole sinun, vaan

he ovat neuvoloiden, tarhatätien, psykologien, opettajien ja koulukuraattoreiden lapsia. (*Kaleva* 26.8.2004.)

Kirjoituksen esittämän kritiikin mukaan ”yhteiskunnan antelias palvelukoneisto” on rapauttanut vanhempien kasvatusvastuun ja perheen merkityksen: “[s]ubjektiivinen oikeus on johtanut siihen, että lapsen parkkeerauksesta kunnan hoteisiin on tullut maan tapa.” Lisäksi kirjoittaja toteaa subjektiivisen päivähoito-oikeuden johtaneen yhteiskunnalle kalliisiin kahden tuen perheisiin, jotka saavat tukea sekä lasten kotihoitoon että päivähoitoon. Kirjoittajan mukaan taistolaisvuosina, jolloin päivähoitoa vaadittiin, perheen arvostus oli vielä kohdallaan: ”jopa kiihkeimmissä tasarvoperheissä uskottiin, että lapsen paras paikka on koti, ei päiväkotia”. Kirjoituksessa päivähoito-oikeus ja vanhempien liiallinen innokkuus käyttää oikeuttaan merkitsevät taistolaisvuosina käynnistetyn projektin karkaamista käsistä. Sen mukaan päivähoitopalvelujen puuttumisesta on menty toiseen äärelaitaan, missä yhteiskunnan sijasta vanhemmat ovat toimijoita, jotka eivät kannu heille kuuluva vastuuta lapsistaan.

Lukijan palstan kirjoitus (*Kaleva* 27.8.2004) haastaa edellä mainitun aikakuvauksen kytkemällä päivähoitopolitiikan edelleen jatkuvaan luokkataisteluun ja luokkaerojen tasoittamiseen. Kirjoitus antaa taistolaisvuosille merkityksen voimana, joka pani liikkeelle ”hyvinvointiyhteiskunnan” rakentamisen. Hyvinvointiyhteiskunta puolestaan asetti hyvinvointipalvelut kaikkien yhteiskuntaryhmien saataville, jolloin myös työväenluokan perheet saivat mahdollisuuden ostaa päivähoitopalveluja:

[T]aistolaisvuodet olivat Suomessa aikaa, jolloin työväenliikkeen ansiosta rakennettiin hyvinvointiyhteiskuntaa, jonka takaamia palveluja ovat kaikki suomalaiset voineet käyttää ja joita nyt kovaa vauhtia yritetään säästöjen, kustannustehokkuuden ja kilpailuttamisen nimissä rapauttaa. (*Kaleva* 27.8.2004)

Representaatioissa palveluja (ja työväen oikeuksia) kohtaan suunnattujen hyökkäyksien perusteet hahmottuvat kapitalistisen markkina-ajattelun argumentteina, eivät arvokysymyksinä. Samalla kirjoittaja pitää kiinni palvelujen määrittelemisestä sosiaalisena kysymyksenä ja asettuu vastustamaan sen taloudellistamista (ks. Clarke 2004). Kaikille perheille on

taisteltu mahdollisuus päivähoitoon, mutta nyt pääoman voimat pyrkivät poistamaan tuon mahdollisuuden muuntamalla hyvinvointipalvelut taloudelliseksi kysymykseksi.

Vanhempien tuottamissa representaatioissa päätäväntävällän säilyminen vanhemmilla näyttöytyy tärkeänä kahdesta syystä. Ensinnäkin representaatiot kytkevät vanhemmat päivähoitopalveluihin täytymisen modaaliteetilla. Tällöin vanhemmille rakentuu tarve tai pakko turvautua päivähoitoon. Toiseksi vanhemmille rakentuu halu käyttää subjektiivista päivähoito-oikeutta. Halu perustuu lapsen edun toteuttamiseen.

Päivähoidon käyttäminen rakentuu täytymisen kysymyksenä esimerkiksi kirjoituksessa ”Päivähoidon on tarkoitus tukea vanhemmuutta” (*Kaleva* 27.8.2004). Se tuo esiin vanhempien kirjoituksissa usein mainitun vanhempien väsymyksen (ks. myös Jokinen 1996). Kyseisessä kirjoituksessa vanhempien väsymys synnyttää ulkoisen pakon turvautua päivähoitopalveluihin. Erityisesti tämä koskee pienen lapsen vanhempia, joiden elämäntilanne on niin uuvuttava, että vanhempien jaksamisen ja perheen vanhemman lapsen edun kannalta on parempi viedä tämä päivähoitoon. Vanhempien väsymys vie vanhemmilta ja erityisesti äidiltä kyvyn täyttää vanhemman lapsen tarpeita:

[P]ienen vauvan hoito vie äidin (ja usein myös isän) voimia yövalvomisineen niin, että isompien sisarusten tarpeet jäävät helposti liian vähälle huomiolle. Puhumattakaan synnytyksen jälkeisestä masennuksesta, joka vie monen äidin voimat kokonaan. (*Kaleva* 27.8.2004.)

Lukijan palstalla julkaistu kirjoitus ”Turhaa moralisointia päivähoito-oikeuden käyttämisestä” (*Kaleva* 5.9.2004) irtisanoutuu vanhempia syylistä näkemyksistä ja puolustaa vanhempia yleistämällä väsymyksen sekä kääntämällä perheen sisäisenä kysymyksenä esitetyn ilmiön laajemmaksi yhteiskunnalliseksi kysymykseksi. Se kuvaa vanhempien väsymisen yleisenä ilmiönä, joka ei ole palautettavissa vanhempien ominaisuuksiin vaan laajempiin yhteiskunnallisiin kysymyksiin. Antamalla päivähoitolle merkityksen vanhempien ”lomana” kirjoitus rinnastaa lapsen kotihoidon vaatimaan palkkatyöhön, johon kuuluu oikeus palauttavaan lepoaikaan:

Minusta viisauden edellytys on tosiasioiden tunnustaminen. Me tunnemme työuupumuksen, joka on valtavasti lisääntynyt viime vuosikymmeninä. Lisäksi on tullut lasten kouluväsymystä ja vanhempien väsymystä. Nämä kaikki kertovat siitä, etteivät kaikkia asiat ole kohdallaan. Ehkä on kysymys syvemmästä ihmisen elämän tarkoituksen problematiikasta.

Vanhempien väsyminen on tosiasia. Kaikki eivät jaksaa ja tunnustavat sen avoimesti. En moralisoi näitä ihmisiä. Ehkä on hyväkin, että he antavat lapsensa päivähoitoon, jossa lapset kohtaavat muita lapsia ja aikuisia sekä saavat uusia malleja ja virikkeitä. Pienikin loma lapsista auttaa vanhempia paremmin jaksamaan lastensa kanssa. (*Kaleva* 5.9.2004.)

Edellisessä aineistolainauksessa käy ilmi, kuinka vanhemmat käyttävät – kunnassa ja eduskunnassa käytyjen keskustelujen tavoin – pahoinvoivan perheen subjektiasemaa. Toisin kuin eduskunnan keskusteluissa, vanhempien kirjoituksissa ei olla huolissaan vanhempien arvomaailmassa tapahtuneesta yksilökeskeisyyden ja työkeskeisyyden lisääntymisestä (ks. myös Autto 2005, 12). Sen sijaan niissä korostetaan eduskunnan ja kunnan keskustelujen tavoin työelämän vaativuuden kasvamista ja lähiyhteisön tuen vähenemistä.

Vanhempiin kohdistuvien vaatimusten kasvaminen ja sosiaalisten verkostojen kaventuminen tekevät ymmärrettäväksi, miksi on niin tärkeää säilyttää vanhemmilla vahva harkintavalta lapsen hoitoa koskevissa asioissa ja kyky käyttää tarvittaessa päivähoitopalveluja, vaikka toinen vanhemmista olisikin kotona. Vanhempien representaatioissa heidän arkielämässään on kyse kykenemisestä, ei vanhempien mielihalujen toteuttamisesta. Toisaalta teollisuuden maailman arvoihin tukeutuen vanhemmat muistuttavat siitä, että vanhemmille harkintavapauden antava järjestelmä palvelee myös kansallisia työmarkkinoita:

Subjektiivinen päivähoito-oikeus on taannut perheille mahdollisuuden kunnalliseen päivähoitoon elämäntilanteesta riippumatta. Tämä on sopinut hyvin myös elinkeinoelämän tarpeisiin, jotta myös suomalaiset naiset olisivat työmarkkinoiden käytettävissä, koska suo-

malainen työelämämalli perustuu siihen, että perheessä on kaksi elättäjää. (...) Puhe lasten “parkkeerauksesta kunnan hoteisiin” on loukkaavaa perheille, jotka yrittävät selvitä jokapäiväisessä elämässään. (Kaleva 27.8.2004.)

Seuraava aineistolainaus on esimerkki siitä, miten päivähoidon tarpeellisuutta korostavissa representaatioissa vanhemmille kytketään myös sisäinen halu laittaa lapsi päivähoidon. Tämä halu perustuu lapsen asemoiintiin, jossa lapsen etu ja halu kohdistuvat päivähoidon. Vanhemmat puolestaan asemoidaan toimijoiksi, jotka käyttävät päivähoitoa lapsensa parasta ajatellen. Halu käyttää päivähoitoa syntyy lapsen tarpeesta saada ikäistensä seuraa ja hänen kehityksensä kannalta hyödyllistä toimintaa. Kirjoitus tukeutuu myös lapsen asemaan juridisten oikeuksien omaajana korostaessaan, että subjektiivinen päivähoito-oikeus on lapsen oikeus, ei tämän vanhempien. Viittauksella päiväkodin ammattitaitoiseen henkilökuntaan se puolestaan kytkee lapsen oppimista koskevan asiantuntijuuden vanhempien sijasta lastenhoidon ammattilaisille:

Nelivuotiaalle on jo tärkeää ikäistensä seura ja päiväkodin ammattitaitoisen henkilökunnan ohjaama toiminta. (...) Ennen oli äidit rautaa, vaipat oli puuta, hiio hoi?

Kirjoituksesi loppuosassa syylistät lasten vanhempia kunnallisen päivähoiton käytöstä, joka on lapsen subjektiivinen oikeus. (Kaleva 27.8.2004.)

Äidin ja lapsen väliseen suhteeseen viittaavalla metaforalla (rautaiset äidit ja puiset vaipat) kirjoitus antaa kotihoitoa ihannoiville näkemyksille kouriintuntuvan merkityksen vanhanaikaisina ja lapsen parhaan kannalta kyseenalaisina (ks. Törrönen 2010, 288–289). Subjektiivista päivähoito-oikeutta puolustavien vanhempien asemasta tuotetut representaatiot käyttävät – samalla tavalla kuin seuraavassa luvussa eduskunnan perhekeskeiset representaatiot kotiäitiyttä puolustaessaan – nurinpäin kääntämisen strategiaa (ks. Hall 1999, 211–215; Rossi 2010, 275) horjuttaessaan käsitystä kotihoidosta ideaalina ratkaisuna. Tällöin kamppailun kohteena on usein menneisyyden ”oikea” tulkinta.

Esimerkiksi “Päiväkotihoidossa olevan lapsen työssäkäyvä äiti” (*Kaleva* 29.8.2004) kertoo pahoittaneen mielensä entisten aikojen ylistämisestä ja nykyajan vanhempien syyllistämisestä, mitä hän on havainnut päivähoitoasioihin kantaa ottavissa kirjoituksissa. Hän kysyy, että “[o]livatko asiat todella niin paljon paremmin silloin ennen? Entisaikaan lapset olivat kyllä kotona, mutta kuka heitä hoiti?” Kirjoittaja epäilee ajan kultaamaksi muistoa, “jossa äiti häärii keittiössä esiliina yllään paistamassa pullaa lapsille ja välillä hänen pistäytyessään navetassa mummo kertoilee lapsille tarinoita vanhoista ajoista”. Kirjoitus tukeutuu omaan lapsuuteen perustuvaan kokemukselliseen tietoon todetessaan, kuinka ennen “monessa perheessä lapset ovat viettäneet päivänsä käytännössä keskenään” ja isommat sisaret hoitivat lapsenpiikoina pienempiään, vaikka lapsenpiika saattoi itsekkin olla vasta kolmevuotias. Jos päivähoitopolitiikan päämääränä on lapsen edun toteutuminen, ei paluu vanhaan ole mitenkään tavoiteltava asia:

Sisarusten asema lapsenpiikoina on täysin vaiettu asia vanhoja aikoja kaipailevissa kirjoituksissa. Tuttavapiiriini kuuluva vanhempi rouva kertoi hoitaneensa pikkuväljeään päivittäin äidin ollessa töissä. Lapsenpiika oli kolmevuotias ja lapsi vuoden vanha. Itsekkin muistan omasta lapsuudestani kuinka pitkältä tuntui aika kahdeksanvuotiaasta, kun pikkuinen vauvasisko vain huusi: äiti oli kaupassa ja isä töissä. Naapurin ekaluokkalainen tyttö puolestaan vahti päivittäin kaksivuotiaista pikkuväljeään pari tuntia pihalla, kun äidillä oli “omaa aikaa”. Vanhan hyvän ajan lapsuuteen varsinkin kaupungissa kuuluivat myös alati vaihtuvat kotiapulaiset. (Lapsia tuskin ennen hoidettiin paremmin, *Kaleva* 29.8.2004.)

Kirjoituksen rakentamassa kuvauksessa lapsen oikeuksien ja edun toteutuminen riippuu siitä, onko vanhemmilla sisäinen halu toimia sen mukaisesti, ei siitä, hoidetaanko lasta kotona. Näin ollen vanhempien pakottaminen kotihoitoon ei palvele lapsen etua: “joka systeemiä voi käyttää joko itsekkäisiin tarkoituksiin tai toisten parhaaksi”. Päättäjille kirjoitus puolestaan toivottaa “viisautta kuhunkin aikaan parhaiten sopivien hoitoratkaisujen etsimiseen”. Kirjoituksessa päiväkodin henkilökunnalle esitetty kiitos erinomaisesta päivähoitosta antaa vihjeen siitä, mikä voisi olla aikaan sopiva hoitoratkaisu. Julkisen vallan subjektiasemaan kirjoitus

kytkee velvollisuuden varmistaa, että vanhemmilla on kyky (tai vapaus ulkoisista pakoista) valita oikea hoitomuoto. Sen sijaan julkisen vallan tehtävänä ei ole ohjata vanhempien valintoja.

Vanhempien päätäntävaltaa korostavissa representaatioissa kysymys vastuunkantamisesta kohdistuu vanhempien sijasta julkiseen valtaan. Niiden mukaan valtiolla on kyky ”tukea perheitä ja vanhemmuutta” (*Kaleva* 27.8.2004). Niissä keskeisimmäksi päivähoitopoliittiseksi kysymykseksi nousee se, löytyykö julkisella vallalla halua kantaa vastuutaan. Näin kansalaiset toimivat suhteessa julkiseen valtaan tavalla, jonka hallinnan koulukunnan analyysit (ks. esim. Rose 1999) yleensä liittävät kansalaisiin kohdistuvaan hallintaan: ne tarjoavat toimijalle tietyn toimintamahdollisuuden ja rajaavat joitakin toisia mahdollisuuksia pois.

Tiedoksi valtiosihteerille, että Suomi on tänä päivänä rikkaampi kuin koskaan aikaisemmin, Suomella on varaa hoitaa lapsena, erottelematta. (Turhaa moralisointia päivähoito-oikeuden käyttämisestä, *Kaleva* 5.9.2004)

4.5 Kotihoito muotivirtausten ja päättäjien armoilla

Vanhemmat myös kritisoivat tulkintaa, jossa päivähoito nähdään tärkeänä lapsen hyvinvoinnille. Kotihoidon paremmuutta korostavat representaatiot pyrkivät pikemminkin kumoamaan vastakkaisen tulkinthan kuin keskustelemaan sen kanssa vastaväitteitä esittäen (ks. Windisch 2008, 96). Ne horjuttavat vastakkaista tulkintaa osoittamalla perheelle subjektiaseman sekä vallankäytön kohteena että kuluttajana. Lisäksi ne tukeutuvat äidille rakennettuihin subjektiasemiin.

Kirjoitus ”Päättäjät eivät suosi kotihoitoa” (*Kaleva* 3.9.2004) kutsuu valtiota ohjaamaan vanhempien hoivavalintoja ”oikeaan” suuntaan kannustamalla näitä hoitamaan lapsensa kotona. Vanhempien täydellinen päätäntävalta ei hahmotu tulkinnessa ideaalina, vaikka kirjoitus viittaakin perheen päätäntävaltaan, joka on jäänyt toteutumatta päivähoitoa suosivan järjestelmän takia. Kirjoitus asettaa oman kokemuksellisen tietonsa asiantuntijatietämystä vastaan perustellessaan kotihoidon paremmuutta suhteessa päivähoitoon. Sen mukaan lapsille omien vanhempien takaama

turvallinen arki on tärkeämpää kuin päiväkotien ”kasvatustieteellisesti suunnitellut” ja ”virikkeelliset” toiminnot ja ”tempuradat”. Kirjoitus kytkee pienten lasten hoitoa koskevan osaamisen lapsen vanhempiin, vaikka vanhempien mahdollisuus toteuttaa tätä osaamistaan voi joskus olla estynyt ”musertavien taakkojen vuoksi”. Siinä missä päivähoidon ideaaliksi asettavat representaatiot kyseenalaistavat kotiäitimallin sopivuuden tämän päivän yhteiskuntaan, korostaa seuraava lainaus kestäviä arvoja. Näin se rakentaa perheiden välille yhteisyyttä sekä kuvaa lastenhoitokäytännön perimmältään historiattomana (ks. Thompson 1990, 64, 66):

Sen sijaan on olemassa kestäviä arvoja, joita ajan hammas ei pysty syömään. Todellinen menestys niin henkilö- kuin yhteiskuntatasollakin täytyy perustua näihin arvoihin, riippumatta siitä eletäänkö 1900- vai 2000-lukua. Kuten voimme havaita, kaikki nykyajan kehitys ei valitettavasti ole ollut hyvää. (...)

Heidän (päättäjien) tulisi tehdä päätöksiä edellä viittaamieni hyvien arvojen perusteella, jotka kannustavat perheitä valitsemaan kaikkein parhaita vaihtoehtoja perheiden ja yhteiskunnan hyödyksi. Näin ei ole tapahtunut pienten lasten hoidon osalta, kuten Tuppurainenkin toteaa kodinhoidontuen vähäisestä tuesta. Siten Tuppuraisen kirjoituksen otsikko ”Perhe päättäköön lapsen hoidosta” ei toteudu tänä päivänä, sillä päiväkodissa ja kotona tapahtuva lasten hoito eivät ole edes tasavertaisessa, saati oikean suuntaisesti kannustavassa suhteessa. Päättäjät tietävät tämän, mutta lasten kotihoito ei ole muodikas arvo. (...)

Omasta lapsuudestani päällimmäisenä eivät tule mieleen ”tempuradat” kotona tai muualla, vaan oman vanhemman tai perheen kanssa vietetyt arkiset hetket. Todellakin, muuttumaton arvo ”Mikään onnistuminen kodin ulkopuolella ei voi korvata epäonnistumista kotona” on totta tänäkin päivänä. (*Kaleva* 3.9.2004.)

Edellisessä lainauksessa kirjoittaja kuvaa julkiset päätöksentekijät toimijoina, jotka ovat tietoisia vallitsevan päivähoitojärjestelmän epäsuhdasta, mutta jotka ovat kykenemättömiä toimimaan ”oikealla” tavalla. Kuvauk-

sessä perheiden etua ja yhteistä hyvää palvelevan päivähoitojärjestelmän tulisi kannustaa vanhempia lapsen kotihoitoon, mutta nykyisellään se panostaa päivähoitopalveluihin ja kahden palkkatyössä käyvän aikuisen perhemalliin. Päätäjien käsiä kuitenkin sitoo se, ettei kotihoito ole sopusoinnussa vallitsevan arvomaailman kanssa. Kirjoitus kuvaa kotihoidon heikon arvostuksen pinnallisena ja ehkä ohimenevänäkin ilmiönä kytkemällä sen muotivirtauksiin ("lasten kotihoito ei ole muodikas arvo").

Kirjoitus "Kuntalisä on saajalleen tärkeä" (*Kaleva* 19.9.2004) puolestaan perustelee kotihoidon tukemisen tarvetta asemoimalla perheen osaan kuluttajan asemaan. Kirjoituksessa päivähoitopolitiikan päämääräksi asetuu vanhempien mahdollisimman suuri valinnanvapaus hoitomuodon suhteen. Päivähoitoa suosivaa ajattelua kirjoitus kritisoi siitä, että sen mukaan lastenhoito tulisi kaikissa perheissä, niiden elämäntilanteeseen katsomatta, järjestää samalla tavalla: "subjektiivisen päivähoito-oikeuden kautta". Kirjoitus kehottaa julkista valtaa luottamaan vanhempien asiantuntijuuteen hoitomuodon valinnassa: "[l]uotetaan Tavallisten Hyvien Ihmisten kykyyn tehdä päätöksiä".

Kyseinen kirjoitus kuvaa päivähoitojen ensisijaisuuden ongelmallisena myös suhteessa äidin asemaan. Sen mukaan päivähoitoa suosiva näkemys ei anna äidille mahdollisuutta toimia oman tahtonsa mukaisesti, sillä se korostaa ainoastaan äidin oikeutta ja velvollisuutta toimia työmarkkinoilla: "tärkeintä on että naiset ovat töissä halusivat tai eivät" (*Kaleva* 19.9.2004). Näin ollen äidin oikeudet hoivanantajana jäävät toteutumatta. Kirjoitus perustelee kotihoidon tukemisen tärkeyttä äidin oikeuksien lisäksi työmarkkinoiden toimivuudella. Kirjoituksen rakentamassa aikakontekstissa, jossa suurin yhteiskuntapoliittinen ongelma on työttömyys ja "erityisesti pitkäaikaistyöttömyys", äitien (ja "vanhempien") halu hoitaa lastaan kotona on yhteisen hyvän kannalta toivottava asia. Näin kirjoitus antaa kotihoidon tukemiselle oikeutuksen markkinoiden maailman lisäksi kansalaisuuden ja teollisuuden maailmojen näkökulmista.

Päivähoitoa korostavien representaatioiden tavoin myös kotihoidon aseman parantamista vaativat näkemykset rinnastavat lasten kotihoidon palkkatyöhön. Kirjoituksessa "Yhteiskunta arvostakoon äitien työtä" (*Kaleva* 15.9.2004) perheen äiti kertoo jääneensä työstänsä kotiin lasten ja perheen edun vuoksi. "Kotiäidin työn" kirjoitus kuvaa raskaana ja aliarvostettuna, vaikka äitien panos on kuntatalouden kannalta merkittävä.

Kirjoitus osoittaa julkiselle vallalle velvollisuuden antaa äidille runsaampi rahallinen korvaus ajasta, jonka hän on vastoin henkilökohtaisia intressejään käyttänyt lapsen hoitamiseen:

Äidit uupuvat työnsä alle eikä tukea yhteiskunnalta heru. Ai niin, mutta onhan meillä tämä paljon puhuttu päivähoito-oikeus! Ei muuta kuin sankoin joukoin kaikki äidit ilmoittamaan kaikki alle kouluikäiset lapsensa kunnalliseen päivähoitoon! Haapavesi on lapsirikas kunta ja näin lienee Oulun seutukin. Pikkukunnassa lasten kunnallinen hoito merkitsisi päiväkodin ellei peräti kahden rakentamista. Uusia työpaikkoja kustannuksineen pitäisi perustaa.

Päättäjät sekä siellä että täällä ovat hiljaa olleet tyytyväisiä siihen, että äidit vähin äänin hoitavat lapsensa kotona, eivätkä vaadi siitä palkkaa eivätkä eläkettä. Kukaan ei puhu halaistua sanaakaan siitä, ettei lasten hoito kunnallisesti suinkaan ole ilmaista. Kokopäivähoito – vastatkoot asiantuntijat, mitä se tänä päivänä maksaa. Kallista se kuitenkin on.

Hissuksiin ollaan myös siitä, kuinka paljon pienet lapset tuovat kuntaan valtion tukia ja sitä tietä hyvinvointia kaikille. Olisi todella toivottavaa, että yhteiskunnan arvostus tätä tärkeää, kotona tehtävää työtä kohtaan näkyisi myös rahallisena tukena perheille. (...)

Tämän hetkinen tuki tai paremminkin sen puute kannustaa perheitä muuttamaan kasvukeskuksiin, etelään ja Oulun seudulle. Meillä täällä maalla ei ole lainkaan kuntalaisia niin kuin monessa kunnassa, jotka arvostavat äidin työtä. Ei kai meitä moniakaan mikään täällä pidättele. Työtä on muuallakin, jos vain sitä ajattelee. Jos mietitään myös lasten etua, tarjoaa maaseutu turvallisen ja rauhallisen vaihtoehdon. Onhan tämä elämä monien valintojen tekemistä. Hyvällä tiellä ollaan, jos valinnat voidaan ja halutaan tehdä perhettä ja siellä etenkin lasta ajatellen. (Yhteiskunta arvostakoon äitien työtä, *Kaleva* 15.9.2004.)

Äidin oikeuksia korostaessaan kirjoitus perustaa julkisen vallan veloit-
tamisen kansalaisuuden maailman arvoihin. Lisäksi se tukeutuu teollisuus-

den maailman arvoihin kuvatessaan kotiäidin työpanoksen ja syntyvyyden kuntataloudellisesti tärkeinä. Näin se osoittaa kotiäitiyden yhteisen hyvän kannalta kannattavana vaihtosuhteena, jossa äiti saa rahallisen korvauksen lapsenhoitoon uhraamastaan ajasta ja lapset turvallisen ja julkis- taloudelle edullisen hoidon. Representaatioissa kotiäitiys saa merkityksen kansalaisen mukautumisena myös talousjärjestelmän vaatimuksiin, mistä äidin tulisi ansaita nykyistä parempi palkkio niin materiaalisessa kuin sosiaalisen statuksenkin muodossa (ks. Habermas 1987, 322; Sennett 2007, 176–177; Lister 1997, 14–15).

Mainitussa kirjoituksessa tulee esille representaatioiden valikoivuus sen suhteen, mitä niissä tuodaan esille ja mitä jätetään kuvauksen ulkopuolelle (Hall 1997, 28; Lehtonen 2000, 45–46). Vaikka isän hoivaoikeudet ja -velvollisuudet ovat nousseet päivähoitopoliittisten keskustelujen keskiöön 1980-luvulta alkaen, representaatio kuvaa lapsen kotihoidon ainoastaan äidin työnä. Yksi mahdollinen syy tähän on se, että vaikka isän subjekti- asema on korostunut päivähoitokeskusteluissa, on kotihoidon tuen käyttäjä tavallisimmin perheen äiti (Anttonen 2009, 91). Toinen tulkintamahdollisuus on, että kun kyse on kotihoidosta maksettavasta taloudellisesta tuesta, isän subjektiasemaan kytketyt oikeudet eivät toimi samalla tavalla kansalaisuuden maailman arvoihin perustuvana diskursiivisena resurs- sina kuin äidin oikeudet. Pohjoismaissa isän asemaa koskevia keskusteluja hallinneessa diskurssissa isä on rakentunut subjektina, jota tulee houku- tella ja painostaa (Foucault 2000, 341) hoivavelvollisuuksiensa kantami- seen ”hellää voimaa” käyttäen, kun äiti puolestaan on käsitetty enemmän emansipaation kohteena (Leira 2006).

Lisäksi kirjoitus ”Yhteiskunta arvostakoon äitien työtä” on esimerkki siitä, miten kansalaiset osoittavat julkiselle vallalle velvollisuuksia subjekti- asemiin sisällytettävien erojen avulla (ks. Törrönen 2000, 245). Edellisessä lainauksessa ero rakentuu kuntien ja eri kunnissa asuvien kansalaisten välille: kotihoidon tuen kuntalisää maksavat kunnat tarjoavat kuntalai- sillen laajemmat sosiaaliset oikeudet kuin kunnat, jotka eivät kyseistä etuutta tarjoa. Kirjoittaja luo asuinkunnalleen motivaation kotihoidon tukemiseen kuvaamalla kotihoitoa paremmin tukevat kunnat vetovoi- maisina lapsiperheen näkökulmasta. Lyhytnäköisellä säästämällä kunta uhkaa menettää lapsiperheet, jotka ovat sen väestöpohjan varmistamisen kannalta tärkein kuntalaisryhmä.

4.6 Representaatioiden vastakkainasettelut

Bourdieuun mukaan kenttiä tulisi lähestyä ensisijaisesti niiden sisäisten suhteiden kautta. Näille suhteille luonteenomaisena hän näkee jakaantumisen kahteen vastakkaiseen asemaan. (Bennett ym. 2009, 12–13; ks. myös Bourdieu 1984.) Tässä luvussa olen tuonut esiin kolme päivähoitopolitiittista vastakkainasettelua, jotka rakentuvat kunnan ja kansalaisten asemista tuotetuissa representaatioissa.

Ensinnäkin kuntaorganisaation sisällä käytyjä keskusteluja rakenteistaa luottamushenkilöiden ja viranhaltijoiden asemien välinen vastakkainasettelu. Luottamushenkilöiden asemasta tuotetuissa representaatioissa päivähoitopolitiikan lähtökohtana olivat kansalaisuuden maailman arvojen mukaisesti kuntalaisten sosiaaliset oikeudet. Näissä kunta asemoitiin toimijaksi, jonka tulisi huolehtia myös marginaaliin sijoittuvien kansalaisten tarpeiden tyydyttämisestä. Luottamushenkilöt yhdistivät representaatioissaan diskursiivisia subjektiasemia, jotka ovat valtakunnallisen puoluepolitiikan kartastossa keskenään ristiriitaisia.

Viranhaltijan asemasta tuotetut representaatiot sen sijaan esittivät päivähoiton teollisuuden maailman mukaisesti kysymyksenä toiminnan taloudellisesta kestävyydestä ja toiminnallisesta tehokkuudesta. Niissä lähtökohtana oli ennen kaikkea perustoimintojen jatkuvuuden varmistaminen ja yleisimpiin tarpeisiin vastaaminen. Näin ollen viranhaltija-representaatioissa kunnan toimijuus perustuu ennen kaikkea hallinnolliseen osaamiseen ja luotettavuuteen. Viranhaltijan asemasta esitetyt representaatiot osoittautuivat kuitenkin myös tilannekohtaisiksi. Tämä tuli esille esimerkiksi, jossa kunta oikeutti perheen valintojen rajoittamisen vetoamalla lapsen oikeuksiin.

Toinen tässä luvussa esille tullut vastakkainasettelu ilmeni kansalaisen asemasta tuotetuissa representaatioissa. Niissä päivähoitopolitiikka rakentui kunnallisen byrokratian ja palvelujen käyttäjien välisenä vastakkainasetteluna (ks. kuvio 5). Kunnallisen byrokratian ja palvelujen käyttäjien välisessä vastakkainasettelussa vanhemmat asettuivat vastustamaan ja hegemoniseen asemaan (Hall 1992, 145–147) suhteessa kuntaan. Vastustavasta asemasta esitetyissä tulkinnoissa kunnallishallintoa kritisoitiin kansalaisuuden maailman lähtökohdista. Kritiikin kohteena olivat kunnan taloudellinen laskelmointi (markkinoiden maailma) ja tehokkuusajattelu (teol-

lisuuden maailma), jotka toiminnan lähtökohtina sotivat kuntalaisten oikeuksia vastaan. Vastustavan aseman logiikkaa noudattavissa tulkinnoissa kunnalle rakentuu haluttoman kunnan asema. Siinä kuntaan kytkeytyy – aivan kuten *Helsingin Sanomien* kirjoituksissa rakentuneessa haluttoman kunnan subjektiasemassa – haluttomuus toimia palvelujen käyttäjien (lapsen ja perheen) tarpeiden ja toiveiden edellyttämällä tavalla.

Hegemonisesta asemasta esitetyissä tulkinnoissa kuntaa kritisoitiin viranhaltija-aseman representaatioille ominaisista lähtökohdista. Tällöin kritiikin lähtökohtana oli toiminnan taloudellinen rationaalisuus ja lainmukaisuus. Lainmukaisuuteen vedotessaan representaatioissa oli lähtökohtana kansalaisuuden maailman korostamat sosiaaliset oikeudet, mutta niiden toteuttamisen arvioinnissa representaatiot tukeutuivat teollisuuden maailman mukaiseen järjestelmän toimivuuden ja tehokkuuden logiikkaan. Arvioinnin kohteena on tällöin se, miten kunta suoriutuu tehtävästään kansalaisten oikeuksien toteuttajana. Hegemonisesta asemasta esitetyt tulkinnot kyseenalaistivat kunnan osaamisen paikallisen päivähoitopolitiikan toteuttajana.

Toimija-asema	Subjektiasema	Oikeutus	Käytännön seuraus
Vanhemmat	Lapsi suojelun kohteena ja oikeuksien haltijana. Perhe oikeuksien haltijana. Haluton ja osaamaton kunta.	Kansalaisuuden maailma. Teollisuuden maailma.	Lapsen ja perheen tarpeiden huomioiminen. Hallinnollisesti tehokas päivähoidon organisointi.
Päivähoitoa käyttävä perhe	Lapsi oikeuksien omaajana. Perhe oikeuksien omaajana ja osaavana toimijana. Mahdollistava valtio.	Kansalaisuuden maailma. Kansalaisuuden ja teollisuuden maailma.	Subjekttiivinen päivähoito-oikeus ja perheiden valta valita.
Kotihoidon tukea käyttävä perhe	Perhe vallankäytön kohteena. Kuluttaja-perhe. Koti-äiti.	Kodin ja teollisuuden maailma. Markkinoiden maailma. Markkinoiden ja kansalaisuuden maailma.	Perheiden kannustaminen kotihoitoon. Perheille valinnanvapaus. Kotihoidon tuen korottaminen (myös kuntalisä).

Kuvio 5. Vanhempien esittämien representaatioiden vastakkainasettelut

Kolmas vastakkainasettelu oli vanhempien teksteissä rakentuva kamppailu päivähoiton ja kotihoidon puolesta puhuvien representaatioiden välillä. Tässä kamppailun kohteeksi nousivat myös tulkinnat ajallisesta kontekstista ja siihen sopivista hoitomuodoista. Kotihoidon paremmuutta korostavissa representaatioissa kotihoito edustaa pysyviä arvoja. Päivähoito-oikeutta puolustavissa representaatioissa kotihoito sen sijaan on vaihtoehto, joka ei vastaa tämän päivän kasvatustarpeita ja joka ei ehkä ole koskaan palvellut lapsen etua.

Päivähoiton paremmuutta ja subjektiivisen päivähoito-oikeuden tarkoituksenmukaisuutta puolustavissa representaatioissa päivähoito kuvattiin kaikkiin yhteiskuntaryhmiin kuuluvien perheiden sosiaalisena oikeutena. Näissä representaatioissa perheen tarve valita päivähoito oikeutettiin perheiden vaativalla elämäntilanteella ja lapsen tarpeella saada asiantuntevaa hoitoa ja esikasvatusta. Lisäksi päivähoito-oikeus oikeutettiin teollisuuden maailman arvojen mukaisesti. Teollisuuden maailman logiikkaa noudattavat tulkinnat korostivat sitä, että kahden elättäjän perhemalli palvelee työmarkkinoiden toimivuutta ja näin myös koko kansakunnan yhteistä etua. Päivähoitoa puolustavat representaatiot kutsuivat julkista valtaa mahdollistavan valtion toimija-asemaan. Ne asemoivat julkisen vallan myös toimijaksi, jolla taloudellisen kyvyn sijasta ehkä puuttuu riittävä halu antaa perheille mahdollisuus toimia heidän parhaaksi katsomallaan tavalla.

Kotihoidon asemaa puolustavat representaatiot esittivät kotihoidon lapsen edun mukaisena ratkaisuna. Ne myös kytkivät lapsen hyvinvointia koskevan osaamisen lapsen vanhempiin. Näin kotihoidon paremmuutta korostavat representaatiot nostavat kodin maailman mukaisesti henkilökohtaiset suhteet keskeiselle sijalle vanhempien asemoinnissa: niiden mukaan julkisen vallan tulisi ”kannustamisen” keinoin ohjata perheitä täyttämään hoivavelvollisuutensa. Sen lisäksi, että kotihoidon asemaa puolustavat representaatiot kytkevät perheeseen parhaan kyvyn hoitaa lastaan, ne kuvaavat perheen myös subjektina, joka omaa lapsena hyvinvointia koskevan tietämyksen. Näin ne kutsuvat julkista valtaa antamaan perheelle taloudellisen kyvyn käyttää harkintaansa. Samalla perhe tulee asemoiduksi markkinadiskurssin mukaisesti kuluttajaksi, jolle päivähoitojärjestelmän tulisi tarjota keskenään kilpailukykyisiä vaihtoehtoja. Kotihoidon asemaa puolustetaan myös asemoimalla äiti kansalaiseksi, jolle

päivähoitojärjestelmän tulisi tarjota aito vapaus tehdä tahtonsa mukainen valinta lapsen hoidon tai palkkatyön välillä. Lisäksi representaatiot tukeutuvat kotiaidin subjektiasemaan, johon kytkeytyy oikeus saada julkisen vallan taholta parempi palkkio hänen kotona tekemästään yhteiskunnallisesti arvokkaasta hoivatyöstä.

Toimija-asemiin palautuvien vastakkainasettelujen lisäksi vanhempien ja kunta-toimijoiden esittämissä representaatioissa löytyy yhdistäviä piirteitä. Ensinnäkin näissä representaatioissa päivähoitopolitiikka rakentuu vahvasti paikallisena kysymyksenä, vaikka niissä otetaan kantaa myös valtakunnalliseen päivähoitopolitiikkaan. Toinen yhdistävä piirre on, että niissä oikeuttaminen tapahtuu usein esittäjän toimija-asemaan kytkeytyvään tietoon. Kunnan viranhaltijat kytkevät itseensä palvelujen tuottamista koskevan tietämyksen. Vanhemmat puolestaan vetoavat omaan kokemukselliseen tietoonsa palvelujen kohderyhmänä ja käyttäjinä. Vanhemmat kuitenkin oikeuttavat näkemyksensä lapsen, perheen tai palvelujen käyttäjien tarpeiden täyttämisen ja sosiaalisten oikeuksien toteuttamisen lisäksi yhteisellä hyvällä. Tämä voidaan tulkita merkiksi siitä, että hyvinvointivaltion käytännön politiikka mielletään asiaksi, jonka ei tulisi palvelua pelkästään kunkin palvelun tai tuen kohderyhmän tarpeita vaan koko yhteiskunnan toimivuutta.

Tässä luvussa tuli esiin toimija-asemiin palautuvien vastakkainasettelujen lisäksi hyvinvointivaltiota kuvaavien representaatioiden tilannekohtaisuus. Kuntaorganisaation toimijat ja kansalaiset yhdistävät representaatioissaan eri diskursiivisia subjektiasemia, jotka tunnistettavuutensa vuoksi sisältävät tilanteesta puhuttelevaa voimaa. Luvussa tuli esille sekin, kuinka yhdistetyt subjektiasemat voivat olla ristiriitaisia kansallisen puoluepolitiikan asetelmien valossa. Näin ollen gramscilainen (Bruff 2008, 12; ks. myös Gramsci 1971, 331) oletus valtiollisten politiikan ulkopuolella esitettyjen tulkintojen luonteesta näyttäisi pitävän paikkaansa: ne ovat epäyhtenäisempiä ja enemmän ”konkreettiseen todellisuuteen” kiinnittyviä kuin valtiollisen politiikan toimijoiden tai poliittisen eliitin esittämät tulkinnat.

Paikallisessa kontekstissa esitettyjen representaatioiden epäyhtenäisyyden voi tulkita ainakin kahdella tavalla. Ensinnäkin sen voi nähdä sekä Bourdieun että Gramscin ajattelua myötäillen seurauksena poliittisten toimijoiden resurssien jakautumisen epätasaisuudesta: politiikan kentän (Bourdieu 1991) toimijoilla on paremmat mahdollisuudet hioa tulkin-

tojaan kuin niillä, jotka eivät ole politiikan ammattilaisia. Vaihtoehtoinen tulkinta on, että päivähoiton järjestämisen käytännön kysymyksiin kytkeytyvissä tilanteissa kuntaorganisaation toimijoilla ja kansalaisilla on vapaammat kädet hyödyntää diskursiivisia resursseja kuin politiikan kentän toimijoilla.

KAKSI ELEFANTTIA: TULKINTAKAMPPAILU EDUSKUNNASSA

Helsingin Sanomien vuonna 1972 julkaistu pääkirjoitus ”Riita päivähoidosta” (HS 2.10.1972) epäilee, että eduskunnan käsiteltävänä oleva, kauan odotettu päivähoitouudistus ei tule toteutumaan nopeasti. Kirjoitus viittaa käsittelyssä esille tulleisiin ”vanhoihin vastakohtaisuuksiin”. Lehti jatkaa toteamalla: ”[j]a koska kyseessä on poliittisesti antoisa asia, ristiriidat saattavat kärjistyä hyvinkin jyrkiksi, mikä voi pahastikin jarruttaa kauan kaivattua uudistusta”.

Aivan kuten *Helsingin Sanomien* kirjoitus 1970-luvulla ennakoி, päivähoito on säilyttänyt ajankohtaisuutensa parlamentaarisen politiikan keskusteluissa. Puoluepoliittisten vastakkainasettelujen lisäksi teeman poliittisuuteen ovat vaikuttaneet laajemmat yhteiskunnalliset muutokset. Päivähoito-kysymyksen näkyvyys lisääntyi 1990-luvulla, kun lasten ja perheiden hyvinvointi tulivat yhä suuremmissa määrin puolueiden asialistalle. Lapsen ja perheen subjektiasemien vahvemman politisoitumisen on katsottu liittyvän perheinstituutiossa tapahtuneisiin muutoksiin. (Nygård 2003, 119–120.) Lisäksi päivähoiton poliittisuuteen ovat vaikuttaneet 1990-luvun lopulla alkaen Länsimaissa käydyt, ajoittain kiihkeiksiin yltyneet keskustelut perheen ja työn yhteensovittamisesta. Suomessa nämä keskustelut nostivat perheen keskustelujen keskiöön myös institutionaalisessa politiikassa (Jallinoja 2004, 83, 91).

Tässä luvussa analysoin eduskunnassa 2000-luvulla käytyjä päivähoitokeskusteluja. Kysyn, miten näissä rakentuu valtion ja kansalaisen suhde.

Lisäksi analysoin, miten toimijoiden aseman ja diskursiivisten ehtojen välinen suhde muotoutuu eduskunnan keskustelujen poliittisissa representaatioissa.

5.1 Poliitiikan kentän toimija-asetmat ja logiikka

Tarkastelen eduskunnan keskusteluja soveltaen Bourdieun (1991) näkemystä poliittisesta kentästä sosiaalisena tilana, jossa politiikan ammattilaiset kamppailevat symbolisesta vallasta.

Näkemykseni korostaa poliittisten puolueiden voimaa politiikan kentän toiminnassa. Bourdieun mukaan puoluekoneisto sitoo yksittäisen kansanedustajan toimintaa vähintään yhtä paljon kuin ihmiset, jotka ovat valinneet hänet edustamaan poliittista tahtoaan. (Bourdieu 1991, 172–176, 196.) Tätä ajatusta seuraten voisi olettaa, että politiikan kentän toimija-asemien välisiin suhteisiin perustuva logiikka avautuu tutkimalla puolueiden näkemyksiä. Analysoimieni eduskunnan päivähoitokeskustelujen toimija-asetmat eivät kuitenkaan näyttäisi palautuvan suoraan puolueiden näkemyksiin ja arvoihin tai niiden esittämiin päämääriin. Puolueiden ohjelmissa esitetyt näkemykset mukautuvat hallituksen ja opposition väliseen vastakkainasetteluun. Tämä on politiikan kentän rakenteeseen perustuva logiikka, joka ohjaa sen toimijoita ja keskustelujen kysymyksenasetteluja (ks. Heiskala 1996, 208). Eduskunnan keskustelujen logiikka tulee esille vertaamalla puolueiden ohjelmatekstejä ja eduskunnan ryhmäpuheenvuoroja ja aloitteita. Aloitan tarkastelun puolueiden ohjelmista.

Kaikkien puolueiden ohjelmatestit jakavat ajatuksen, että valtion tulisi ottaa laajasti vastuuta lasten hoidon järjestämisessä. Ohjelmillaan puolueet kuitenkin pyrkivät erottautumaan muista puoleista ja kilpailemaan näiden kanssa (ks. myös Aarnio 1998, 220–221). Päivähoidon osalta erottautuminen näkyy erityisesti siinä, missä määrin ohjelmateksteissä painotetaan päivähoitoa, kotihoitoa ja työaikaan liittyviä järjestelyjä päivähoitojärjestelmän välineinä. Vasemmistopuolueista sekä Suomen sosiaalidemokraattinen puolue että Vasemmistoliitto asettavat etusijalle julkisen päivähoiton kehittämisen. Molemmat puolueet myös korostavat työn myönteistä merkitystä lapsiperheen hyvinvoinnin kannalta. Vasemmistoliitto poikkeaa 2000-luvun alun muista suurimmista puolueista siten, että

se korostaa voimakkaasti työajan lyhentämistä keinona välttää perheen ja työn välisiä ristiriitoja. Esimerkiksi vuoden 1998 puolueohjelmassaan se kytkee ”hyvään yhteiskuntaan” ja siinä elävien vanhempien subjektiiviseen oikeuden kuluttaa vähemmän aikaa palkkatyössä, jotta vanhemmat voisivat päivähoiton sijasta hoitaa lastaan enemmän itse. Hyvinvointivaltiolle puolestaan rakentuu velvollisuus taata vanhemmille sekä juridinen oikeus lyhentää työaikaansa että taloudellinen kyky käyttää tätä oikeutta:

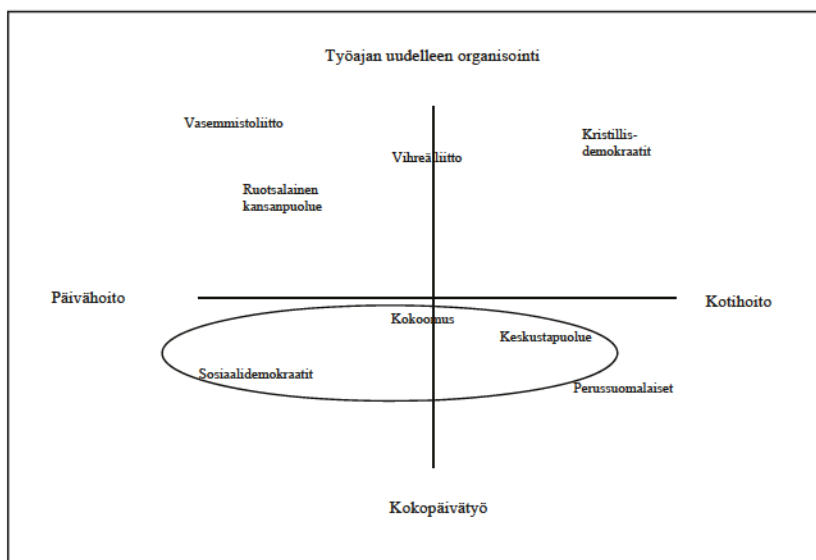
Hyvässä yhteiskunnassa aikuisten ei tarvitse käyttää kaikkea aikaansa elannon ansaitsemiseen tai uralla etenemiseen, vaan aikaa ja voimia jää annettavaksi myös toisille perheenjäsenille. Tämä toteutuu esimerkiksi antamalla pienten lasten vanhemmille mahdollisuus normaalia lyhyemmän työpäivän tekemiseen ja työn jakamiseen sekä riittävään taloudelliseen tukeen. (*Vasemmistoliiton puolueohjelma* 1998.)

Poliittiseen oikeistoon sijoittuva Keskustapuolue asettaa vuoden 2003 vaaliohjelmassaan kotihoidon parhaaksi lapsenhoitoratkaisuksi. Se onkin perinteisesti ollut näkyvä kotihoidon tuen parantamisen puolestapuhuja. Sen ohjelmatekstien mukaan päivähoiton ongelmien ratkaiseminen vaatisi ennen kaikkea vanhemmille maksettavan kotihoidon tuen määrän suurentamista. Puolueen myönteistä asennetta kotihoitoa kohtaan on selitetty sen perhekeskeisellä ideologialla sekä sillä, että huomattava osa puolueen kannattajakunnasta koostuu maatalousväestöstä, joka yleensä ei käytä päivähoitopalveluja (Ervasti 1996, 80; Kangas 1986, 70). Yksityisen hoidon tuen korottaminen sen sijaan on ennen kaikkea toisen suuren oikeistopuolueen, Kansallisen kokoomuksen asialistalla. Kokoomuspuolue on perinteisesti ollut kotihoidon kannattaja. Tässä se on noudattanut puolueen konservatiivista ja perhekeskeistä arvomaailmaa. Kokoomus muutti painotustaan 1980-luvulla äänestäjiensä preferenssien mukaisesti lähemmäksi julkista päivähoitoa (Ervasti 1996, 81–82; Nygård 2003, 137). Vuoden 2003 vaaliohjelmassaan kokoomus haluaa korottaa ennen kaikkea yksityisen hoidon tukea, mikä sopii hyvin yhteen puolueen markkinatalouteen nojaavan ideologian kanssa. Kokoomus painotti 1990-luvun sosiaalipoliittisissa näkemyksissään yksityistämisen ohella valinnanvapautta (Nygård 2003, 146).

Konservatiivisia arvoja kannattavana puolueena myös Perussuomalaiset painottaa kotihoidon tuen kehittämistä niin tuen suuruuden kuin äitien

eläketurvankin osalta. Lisäksi se asettuu avoimesti puolustamaan perinteistä, heteronormatiivista perhemallia. Tätä *Perussuomalaisten lähiajan tavoiteohjelma* vuodelta 2003 perustelee sillä, että puolue ”ei hyväksy perhekäsitteen luonnontonta laajentamista”. Vihreän liiton huomio sen sijaan kiinnittyy perinteisestä ydinperhemallista poikkeavien perheiden aseman parantamiseen. Sen mukaan ”[p]erhe voi tarkoittaa perinteistä, yksinhuoltaja-, uus- tai lapsetonta perhettä tai perhettä, jossa vanhemmat ovat samaa sukupuolta” (*Vihreiden perhepoliittiset tavoitteet* 1999). Kristillisdemokraatit on ainoa puolue, joka puhuu selkeästi sekä kotihoiton tuen että lapsen hoidon kannalta parempien työaikajärjestelyjen puolesta.

Kuviossa 6 olen koonnut yhteen puolueiden päivähoitopoliittiset painotukset niiden ohjelmateksteissä. Olen ympyröinyt puolueet, jotka aineiston aikakontekstissa eli vuonna 2002 olivat kolme suurinta puoluetta. Nämä kaikki ottavat lähtökohdaksi ennemminkin vanhempien kokopäivätyön kuin lyhennetyn työajan. Tätä suurimpia puolueita yhdistävää piirrettä lukuun ottamatta puoluekentän painotukset hajaantuvat suhteessa päivähoitoon, kotihoitoon ja työajan lyhentämiseen.



Kuvio 6. Puolueiden päivähoitopoliittiset painotukset vuonna 2002

Puolueiden esittämät tulkinnat muuttuvat siirryttäessä ohjelmateksteistä eduskunnan puheenvuoroihin ja aloitteisiin. Niissä tulkintoja ohjaa pikemminkin puolueen asema eduskunnan valta-asetelmissä kuin puolueiden ohjelmateksteissä esitetyt arvot. Tulkinnat muotoutuvat ennen kaikkea sen mukaan, kuinka suuri paikkamäärä puolueella on eduskunnassa ja miten puolue sijoittuu hallituksen ja opposition välisessä vastakkainasettelussa. Tämän seurauksena eduskunnan päivähoitokeskustelujen rakenne muistuttaa lastenlaulun marssivia elefanteja. Eduskunnassa marssia johdattaa kuitenkin yhden elefantin sijasta kaksi suurta puoluetta, joiden perään muodostuu kaksi jonoa. Hallituksen ja opposition vastakkainasettelussa pienet puolueet, joilla on asemansa vuoksi vaikeampi päästä käsiksi symboliseen valtaan, pyrkivät liittoutumaan suurempien puolueiden kanssa parantaakseen asemaansa. Vuonna 2002 hallituksessa ollut sosiaalidemokraatit ja oppositiossa ollut keskusta olivat paikkamääriensä ja kannatuksensa perusteella eduskunnan kaksi vahvinta puoluetta. Tämän seurauksena päivähoitopoliittisten keskustelujen rakenne suosii näiden näkemyksistä lähteviä kysymyksenasetteluja. Eduskunnan keskusteluissa oppositio ja hallitus pyrkivät paitsi erottautumaan toisistaan myös kytkemään tulkintansa yleisesti hyväksytyihin lähtökohtiin tai hegemonisiin subjektiasemiin (ks. myös Kangas 2006, 206).

Kahdesta hallitsevasta puolueesta sosiaalidemokraatit painottavat päivähoitoa, kun taas keskustan päämääränä on ennen kaikkea kotihoidon tuen parantaminen. Näin eduskunnan päivähoitokeskustelut muodostuvat tulkintakamppailuksi päivähoitoa ja kotihoidon tukea painottavien tulkintojen kesken. Vastakkainasettelu päivähoiton ja kotihoidon välillä ei ole uusi ilmiö. Päivähoitokeskustelut ovat jo ennen 2000-lukua olleet paljolti kamppailua siitä, pitäisikö päivähoitopoliitikassa panostaa ennen kaikkea päivähoitopalvelujen vai kotihoidon tuen kehittämiseen. Tähän viittaa myös luvun alussa mainitsemani *Helsingin Sanomien* pääkirjoitus (HS 2.10.1972) kertoessaan päivähoitolain käsittelyssä esiin tulleista, vanhoista vastakohtaisuuksista. Kamppailussa poliittinen vasemmisto on perinteisesti kamppailut julkisen päivähoiton puolesta. Oikeisto sen sijaan on kannattanut kotihoidon tukeen tai ”äidinpalkkaan” investoimista.

5.2 Päivähoitopolitiikan yksilökeskeiset ja perhekeskeiset representaatiot

Tarkemmin katsottuna eduskunnan päivähoitokeskustelujen kaksinapaisessa kamppailuasetelmassa ei ole kyse vain siitä, pitäisikö käytännön päivähoitopolitiikassa panostaa päivähoitopalvelujen vai kotihoidon tuen kehittämiseen. Päivähoidon ongelmien ratkaisukeinojen lisäksi päivähoitopolitiikan päämäärä rakentuu representaatioissa eri tavalla (ks. myös Autto 2005; 2009b). Kutsun representaatioita niiden sisältämien lähtökohtien mukaisesti *yksilökeskeiseksi* ja *perhekeskeiseksi representaatioiksi* (ks. myös Autto 2009b; vrt. Autto 2005). Vaikka ne molemmat sisältävät erilaisia diskursiivisten elementtien yhdistelmiä, muodostavat ne kaksi varsin yhtenäistä hyvinvointivaltion representoimisen tapaa. Kuvio 7 tiivistää representaatioiden keskeiset piirteet aktanttamallin mukaisesti analysoituna. Olen lisännyt malliin representaatioissa rakentuvan aika- ja paikka-kontekstin.

Yksilökeskeiset representaatiot korostavat kansalaisen oikeuksia kansalaisuuden maailman mukaisesti, jolloin yksilö näyttäytyy osana kollektiivia ja näin oikeutettuna kollektiivin jäsenyyteen kuuluviin sosiaaliin oikeuksiin. Yksilökeskeisissä representaatioissa tavoitteena näyttäytyy ennen kaikkea yksilöiden tasa-arvoisten oikeuksien turvaaminen. Päivähoitopolitiittisena ongelmana niissä ovat yksilöiden mahdollisuuksien epätasa-arvoisuus ja perheiden erilaisista asemista johtuva huono sosiaalinen perimä. Yksilökeskeisten representaatioiden valtio on mahdollistaja, joka vapauttaa ihmiset luokkayhteiskunnan ja perheen sisäisten suhteiden epätasa-arvoisuuksilta. Lisäksi valtio on niissä rajoittava toimija, sillä se tavoittelee yksilöiden välistä tasa-arvoa myös rajoittamalla ja ohjaamalla kansalaistensa valintoja. Toisaalta representaatiot käyttävät 1990-luvulla markkina- ja kuluttajakansalaisuusdiskurssin myötä yleistynyttä näkemystä, joka korostaa vanhempien oikeutta valita mieluihin hoitomuoto lapselleen. Niissä ei kuitenkaan näyttäydy ongelmallisena se, että valtio panostaa kotihoidon tukeen vähemmän kuin julkiseen päivähoitoon.

	Yksilökeskeiset representaatiot	Perhekeskeiset representaatiot
Toimija (subjekti)	Valtio.	Valtio.
Päämäärä (objekti)	Yksilöiden välinen tasa-arvo.	Valinnanvapaus, perheiden välinen tasa-arvo.
Ongelma (vastasubjekti)	Lasten ja perheiden sosiaalinen syrjäytyminen.	Todellisen valinnanmahdollisuuden puuttuminen.
Ongelman aiheuttaja (vastustaja)	Työttömyys ja epävakaat työsuhteet.	Kunnallista päivähoitoa suosiva järjestelmä. Päivähoidon kielteiset vaikutukset lapsen hyvinvointiin. Perheeltä aikaa vievä työn kasautuminen.
Ratkaisu ongelmaan (auttaja)	Päivähoitopalvelujen kehittäminen.	Kotihoidon ja yksityisen hoidon tuen korottaminen.
Hyötyjä (vastaanottaja)	Lapsi. Äiti. Perhe. Yhteinen hyvä.	Lapsi. Äiti. Perhe. Yhteinen hyvä.
Tiedollinen oikeutus (lähettäjä)	Suomalaisen ja pohjoismaisen hyvinvointivaltion perinteet. Lapsen hyvinvointia koskevat tutkimukset ja työelämän asiantuntijat.	Kyselyssä suurempaa kotihoidon tukea vaativat perheet. Lapsen hyvinvointia koskevat tutkimukset ja lastenlääkärit. Keski-Euroopan maiden esimerkki.
Aikakonteksti	1990-luvun porvarihallituksen jälkeinen päivähoitojärjestelmän uudelleenrakentamisen kausi.	Perhetukia laiminlyövien vasemmistohallitusten kausi.
Paikkakonteksti	Suomalainen ja pohjoismainen hyvinvointivaltio.	Suomi suhteessa muuhun Eurooppaan ja erityisesti Keski-Euroopan maihin.

Kuvio 7. Päivähoitopolitiikan yksilökeskeiset ja perhekeskeiset representaatiot

Yksilökeskeisissä representaatioissa valinnanvapaus saa merkityksen erityisesti vapautena valita palkkatyö lapsen kotihoidon sijasta. Näkemyksessä työ on hyvinvoinnin edellytys. Siksi parasta päivähoitopolitiikkaa on työllisyydestä huolehtiminen sekä työn ja perhe-elämän kitkattoman rinnakkainelön mahdollistaminen (ks. esim. Virpa Puisto, sd., PTK 127/2002 vp.). Yksilökeskeiset representaatiot pyrkivät pitämään kotihoidon tuen pienuudesta johtuvat toimeentulo-ongelmat poissa päivähoitopolitiikan diskursiiviselta alueelta (ks. Bourdieu 1977, 168). Lisäksi tässä näkökulmassa vallitsevaa symbolista järjestystä ylläpidetään esittämällä kotihoidon tuen suuruus ongelmattomana (ks. Bourdieu 2000, 187–188). Toisaalta kotihoidon tuen pienuuden hyväksymisen voi tulkita kodin maailman

mukaiseksi perheen vastuullistamiseksi: perheen tehtävänä on niiden taloudellisten riskien kantaminen, mitä kotihoidon valitseminen tuo tullessaan.

Perhekeskeiset representaatiot puolestaan asettavat sosiaalisten oikeuksien haltijaksi yksilön sijasta perheen. Niissä päämääränä on antaa perheelle vapaus valita sen arvojen ja elämäntilanteen kannalta sopivin hoitovaihtoehto. Perhekeskeiset representaatiot ovat kodin, kansalaisuuden ja markkinoiden maailman arvojen keskinäinen sekoitus. Ne korostavat kodin maailman mukaisesti perheen hoitovastuuta. Toisaalta ne kytkevät perheen subjektiasemaan tasavertaisen oikeuden kantaa vastuunsa valitsemalla sille parhaalla tavalla. Niiden tasa-arvoon vetoava oikeutus kumpuaa kansalaisuuden maailmasta: perhe muodostaa ikään kuin kollektiivisen kansalaisen, jota julkisen vallan tulisi tukea tasa-arvoisesti riippumatta perheen tekemästä valinnasta hoitomuodon suhteen. Lisäksi perhekeskeiset representaatiot tukeutuvat markkinoiden maailman mukaiseen tapaan esittää valtio mahdollistajana. Niiden mukaan valtion tulisi antaa perheille ennen kaikkea taloudellinen kyky valita haluamansa vaihtoehto. Taloudelliset syyt muodostavat ulkoisen pakon, joka ajaa vanhempia valitsemaan päivähoiton kotihoidon sijasta. Vanhempien sisäinen halu sen sijaan suuntautuu kotihoitoon.

Konkreettinen esimerkki valinnanvapauden korostamisesta on keskustan talousarvioaloitteen (673/2002) ”tasarahamalli”, joka ehdottaa perheille samansuuruisia rahallista korvausta, valitsivat nämä sitten kunnallisen päivähoiton, yksityisen päivähoiton tai kotihoidon. Perhekeskeisissä representaatioissa käytännön ongelmana näyttäytyy kotihoidon tuen pienuuden lisäksi lastaan kotona hoitavan eläketurvan puuttuminen.

Kotihoidon tuen parantamisen lisäksi perhekeskeisiä representaatioita rakentavat tekstit ja puheenvuorot mainitsevat tarpeen kehittää yksityisen hoidon tukea. Ne kuitenkin kuvaavat kotihoidon yleensä perheen kannalta parhaana vaihtoehtona. Yksityisen päivähoiton kehittämisen esille nostamisella perhekeskeinen kuvaustapa rikkoo päivähoiton ja kotihoidon välisen vastakkainasettelun muodostamaa kaksinapaisuutta. Samalla se avaa oppositiossa olevalle keskustalle koalitiomahdollisuuden hallituksessa istuvan ja suurimpiin puolueisiin lukeutuvan kokoomuksen kanssa, joka on päivähoitomyönteinen ja jonka asialistalla yksityisen hoidon tuki kaikkein vahvimmin on. Aitoon valintatilanteeseen perhekeskeinen tul-

kinta sisällyttää taloudellisen vapauden, mitä nykyinen julkista päivähoitoa suosiva päivähoitojärjestelmä ei mahdollista. Siksi kotihoidon ja yksityisen hoidon tukia pitäisi korottaa.

Vaalien alla myös kokoomus pyrkii aukaisemaan seuraavalle hallituskaudelle koalitiomahdollisuuksia hallituksessa ja oppositiossa istuvien oikeistopuolueiden välille. Seuraavassa aineistolainauksessa tulee esille, miten kokoomus yhdistää päivähoitoa ja markkina-ajattelua painottavan linjansa erityisesti keskustan kannattamaan kotihoidon tukeen. Tämän se tekee kuvaamalla kotihoidon tuen palveluna, ei tukena tai tulonsiirtona:

Mielestämme vanhemmilla tulee olla nykyistä selvästi paremmat mahdollisuudet itse valita lapsilleen sopiva hoitomuoto. Erityisesti pienempien, alle 3-vuotiaiden lasten osalta on perusteltua järjestää hoitokodinomaisesti lapsen omassa kodissa toisen vanhemman tai oman hoitajan toimesta tai perhepäivähoidossa. Seuraavalla vaalikaudella on kotihoidon tuen sekä yksityisen hoidon tuen tasoa nostettava. (Ed. Pekkarinen: Miksei tällä vaalikaudella?) (...) Puoluekokouksessamme Turussa viime kesänä asetimme palveluiden kehittämisen tulonsiirtojen edelle. (Ed. Pekkarinen: Missä se näkyy?) Kannatamme siis sitä, että seuraavalla vaalikaudella talouskasvun myötä saatavat lisävoimavarat suunnataan palveluiden kehittämiseen. (Ed. Pekkarinen: Ja sitä seuraavalla!) (...) Kotihoidon tuen tason korottamista pidämme palveluiden parantamisena. Kotihoidon tukihan on vaihtoehto kunnalliselle päivähoidolle. (Ed. Pekkarinen: Silti te olette leikanneet sitä!) (Leena Harkimo, kok. PTK 127/2002 vp.)

Eduskunnan kaksinapaisessa kamppailussa aikaa ja paikkaa koskevat tulkinnat ovat keskeinen hyvinvointivaltion politiikan tekemisen väline. Tulkinnat noudattavat puolueiden parlamentaarisia asemia. Ruotsalaisten puolueiden taloudellisia kriisejä koskevia tulkintoja tutkineen Per Löwdinin (1998) mukaan varsinkin puolueiden koalitionsuunnitelmat ja vaaleja edeltävällä hallituskaudella kannettu vastuun määrä vaikuttavat niiden tulkintoihin yhteiskuntapolitiikan haasteista. Hallituspuolueiden tulkinnat ovat usein myönteisiä, kun taas oppositiopuolueiden tulkinnoissa esiintyy suurempia uhkakuvia. Tämä pätee myös eduskunnan päivähoitokeskusteluissa esitettyihin tulkintoihin.

Hallituspuolueen asemasta esitetyissä yksilökeskeisissä representaatioissa hyvinvointivaltio on taistellut päivähoitopolitiikan kahta päävihollista, yksilöiden mahdollisuuksien epätasa-arvoa ja huonoa perimää vastaan varsin ansiokkaasti. Esimerkiksi sosiaalidemokraattien Virpa Puisto kuvaa puheessaan (PTK127/2002) kansallisen päivähoitopolitiikan osana suomalaisen hyvinvointivaltion menestystarinaa:

Lasten ja lapsiperheiden kannalta suomalainen hyvinvointivaltio laajoine universaaleine palveluineen on menestystarina, jonka tulevaisuus on turvattu. Juuri missään muualla ei ole niin tehokkaasti voitu saavuttaa mahdollisuuksien tasa-arvoa ja katkaista huonoa sosiaalista perimää. (Virpa Puisto, sd. PTK 127/2002 vp.)

Takaiskuna yksilökeskeisten representaatioiden maalaamassa näkyvässä ovat oikeistohallituksen 1990-luvulla tekemät leikkaukset sekä kirkon vähentynyt osallistuminen kansalaisten hyvinvoinnin turvaamiseen. Nämä ovat yhdessä heikentäneet erityisesti lasten hyvinvointia. Tulkinnan mukaan maamme elää aikaa, jossa julkiset varat ovat rajalliset, mikä pakottaa hallituksen tekemään valinnan palvelujen parantamisen ja tulonsiirtojen lisäämisen välillä. Koska puutteet lasten hyvinvoinnissa vaativat pikaisia toimia, on panostettava päivähoitopalvelujen laadun turvaamiseen. Nämä kun ovat tehokkain ratkaisu lasten ongelmien varhaiseen huomaamiseen ja korjaamiseen. Yksilökeskeisissä representaatioissa takana on ajanjakso, jonka aikana hallitus on korjannut oikeistohallituksen 1990-luvulla päivähoitojärjestelmälle aiheuttamia vahinkoja:

Kiistämätön totuus on, että maassamme vallitsee lastensuojelun vaje. Kokeneemmat ja vastuulliset edustajat tietävät ja tuntevat vajeen syntyt historian, jonka yleisimpänä vaikuttajana oli lama. Selvitäkseen 90-luvun taloudellisesta turbulenssista hallitus ryhtyi Esko Ahon johdolla purkamaan julkista sektoria kohdentaen toimenpiteet lastensuojelun ennaltaehkäisevään, korjaavaan ja jälkihuollolliseen toimintaan. Samanaikaisesti myös seurakunnat ryhtyivät alasajamaan avoimuollollista perhetyötään. (Virpa Puisto, sd. PTK 127/2002 vp.)

Opposition asemasta esitetyt perhekeskeiset representaatiot sen sijaan kyseenalaistavat päivähoitojärjestelmän vakauden ja hallituksen päivähoitopoliittisen osaamisen. Tulkinnan mukaan takana on kausi, jonka aikana kaksi vasemmistohallitusta on laiminlyönyt kotihoidon tuen kehittämisen. Näin tehdessään hallitus on evännyt kuluttajakansalaisiksi asemoitujen perheiden oikeuden aitoon valintatilanteeseen. Representaatiot perustelevat tulkintaa tiedollisesti viittaamalla esimerkiksi sosiaalipolitiikan päivillä esiintyneeseen professori Pauli Niemelään: ”[h]änen mukaansa kotihoidontuki on pienentynyt reaalisesti lähes 40 prosenttia vajaan kymmenen vuoden aikana” (PTK 127/2002 vp., Anu Vehviläinen, kesk.). Keskustan ryhmäpuheenvuorossa (PTK 165/2002 vp) kotihoidon tuen kehittämisen laiminlyönti kytkeytyy muihin perhetukiin tehtyihin leikkauksiin tai niiden korotuksien väliin jättämiseen. Sen mukaan perhepolitiikan kokonaisuuden pysähtyneisyys on heikentänyt lapsiperheiden hyvinvointia. Puheenvuorossa vaaditaan, että myös pienituloisilla perheillä tulisi olla mahdollisuus valita. Lisäksi se nostaa esille perheiden asuinpaikasta johtuvan eriarvoisuuden:

Lapsiperheitä on muistettu enemmän puheissa kuin teossa. Pienituloiset lapsiperheet ovat kärsineet eniten Lipposen hallituksen perhetukien, lapsilisien, kotihoidontuen, lapsikorotusten ja pienimmän äitiys- ja vanhempainrahan leikkauksista. Perhetukien leikkaukset, kohonneet asumismenot, palvelujen heikentyminen ja työelämän kiristyminen ovat viime vuosina saattaneet lapsiperheet ahdinkoon. Nyt, kuten totesin, peräti 118 000 lasta elää toimeentulotukea saavissa perheissä. (...) Perheiden hyvinvoinnin lisäämiseksi pitää vahvistaa perhepolitiikan kokonaisuutta. Tällöin pitää varmistaa hyvät palvelut asuinpaikasta ja varallisuudesta riippumatta, riittävät perhetuet, todellisia vaihtoehtoja sisältävä päivähoitojärjestelmä ja nuorten turvaverkon parantaminen. (Olavi Ala-Nissilä, kesk. PTK 165/2002 vp.)

Hallituksessa istuva kokoomus kritisoi oppositiosta esitettyä tulkintaa tuijottamisesta vain tulonsiirtoihin tarkasteltaessa lapsiperheiden hyvinvointia. Leena Harkimo kummastelee kokoomuksen ryhmäpuheenvuorossa (PTK 127/2002 vp.) kuvausta lapsiperheestä, jossa ”ikään kuin tyy-

pillinen suomalainen lapsiperhe eläisi pelkkien tulonsiirtojen varassa” ja jonka mukaan lapsilisien ja kotihoidon tuen leikkaaminen olisivat yksioikoisesti vaikeuttaneet lapsiperheiden toimeentuloa. Harkimo kyseenalaistaa tulkinnan ja toteaa, että ”[s]uomalaisten lapsiperheiden toimeentulo perustuu työstä saatavaan tuloon”. Harkimon esittämän tulkinnan mukaan hallitus on onnistunut uusien työpaikkojen luomisessa ja lapsiperheiden työstä saatujen tulojen lisäämisessä erinomaisesti. Representaatioissa heijastuu hyvinvointivaltioiden perhepoliittinen vastakkainasettelu perhetukien ja kahden ansaitsijan perhemallin tukemisen välillä. Kansainvälisissä vertailuissa Suomi on nähty muiden Pohjoismaiden tavoin hyvinvointivaltiona, jossa perhetuet ovat pienet ja kahden ansaitsijan perhemallin mahdollistava tuki suurta (ks. Ferrarini 2006, 12–13).

Aikakontekstin lisäksi päivähoitopolitiikan alueellinen kytkeminen toimii representaatioissa perusteluna sen ennallaan säilyttämiselle tai muuttamiselle. Yksilökeskeiset representaatiot kytkevät päivähoitopolitiikan suomalaisen ja pohjoismaisen hyvinvointivaltiomallin perinteeseen, jossa valtiolla on keskeisin vastuu palvelujen tuottamisesta kansalaisille (ks. myös Kettunen 2006). Tähän perinteeseen vetoamalla representaatiot myös velvoittavat nykyistä päivähoitopolitiikkaa pysymään valtiovetoisella linjalla. Perhekeskeiset representaatiot erottautuvat yksilökeskeisistä representaatioista vertaamalla Suomea muihin Euroopan ja erityisesti Keski-Euroopan valtioihin. Niiden mukaan Suomen päivähoitojärjestelmässä pitäisi ottaa oppia näiden maiden tavasta mahdollistaa lapsen kotihoito kohdistamalla lapsiperheille tulonsiirtoja nykyistä avokätisemmin.

Keskustelujen toimijat turvautuvat representaatioissaan politiikan kentän ulkopuolisiin toimijoihin. Bourdieun (1998, 58; ks. myös 1991, 188) mukaan tulkintakamppailujen tai ”taisteluiden” lopputulokseen vaikuttaa osapuolten kentän ulkopuolelta löytämä tuki, ”[o]lli kentän autonomia kuinka suurta hyvänsä”. Sekä yksilö- että perhekeskeiset representaatiot käyttävät tieteellistä tietoa ja tieteellistä asiantuntemusta tiedollisen vakuuttamisen keinona. Kansalaisten tai päivähoitopolitiikan kohteen oman äänen arvo näyttäytyy niissä kuitenkin eri tavoilla. Yksilökeskeiset representaatiot eivät luota kansalaisen asiantuntemukseen, vaan arvioivat ulkopäin, mikä on parasta politiikan kohteena olevan subjektin kannalta. Valtion aseman yksilökeskeiset representaatiot esittävät rajoittajavaltion subjektiaseman mukaisesti. Näkemyksessä valtion tulee valtansa avulla

ehdollistaa kansalaisten toimintaa. Seuraavassa aineistolainauksessa tulee esille myös, kuinka yksilökeskeisissä representaatioissa valtion harjoittama päivähoitopolitiikka näyttäytyy rationaalisena hallintana, mitä ei tulisi sotkea politikoinnilla tai toimimalla kansalaisten toiveiden mukaisesti (ks. myös Kantola 2002):

Perhepolitiikka ei ole vaaliväline. Sen hoitaminen vaatii ammatillista paneutumista. (...) Ne perheet, joilla menee huonosti, putoavat yhä syvemmälle. Näistä perheistä välikysymyksen tekijät olivat kiinnostuneita vain toissijaisesti, heidän äänillään ei voiteta vaaleja eikä heidän ongelmansa poistu lapsilisien euromäärän tarkistuksella tai kotihoidontuen korottamisella. (Virpa Puisto, sd., PTK 127/2002 vp.)

Politiikan kohteeksi yksilökeskeisissä representaatioissa rakentuvat erityisesti yhteiskunnan huono-osaiset. Perheiden ohjaaminen päivähoitounouseen keskeiseksi keinoksi, kun tarkoituksena on ratkaista sellaisten perheiden ongelmia, joiden subjektiasemaan kytkeytyvät sekä toimeentulovaikeudet että rajallinen osaaminen lapsen kasvatuksessa.

Perhekeskeiset representaatiot sen sijaan tukeutuvat mahdollistaja-valtion subjektiasemaan. Ne esittävät kansalaiset päivähoitopalvelujen kuluttajina, joille tulisi antaa mahdollisuus ilmaista tahtonsa tekemällään hoitovalinnalla eli äänestämällä jaloillaan. Ne myös arvostavat kyselyn kautta välittyvää kuluttajakansalaisten tahdonilmaisua. Valtiolle velvoitteen antavana lähettäjänä niissä on vanhempien tahto, joka pääsee esille esimerkiksi Väestöliiton perhebarometrin kautta. Barometrin mukaan yli 40 prosenttia päiväkotilasten vanhemmista jäisi kotiin hoitamaan lastaan jos se olisi taloudellisesti mahdollista (TAA 1183/2002; 105/2002).

Vaikka poliittinen oikeisto on perheiden valinnanvapautta vaativien representaation pääasiallinen rakentaja, myös se asettaa valtiolle rajoittavaa valtaa käyttävän aseman. Esimerkiksi tällaisesta käy kokoomuksen Pertti Hemilän nimissä tehty aloite (TPA 84/2002), joka ehdottaa subjektiivisen päivähoito-oikeuden muuttamista harkinnanvaraiseksi. Aloite esittää subjektiivisen päivähoito-oikeuden ongelmallisena, sillä se siirtää vanhemmilta ensisijaisen vastuun lastensa hoidosta ja antaa heille mahdollisuuden hyödyntää päivähoitoa silloin, kun he eivät sitä tarvitsisi: ”[u]seissa perheissä toinen vanhemmista tai molemmat vanhemmat ovat kokonaan tai

osa-aikaisesti kotona ja silti lapset ovat kokopäiväisesti kunnallisessa päivähoidossa”. Aloite peilaa ongelmaa päivähoitojärjestelmän kehittämisen lähtökohtiin, jotka teollisuuden maailman arvojen mukaisesti korostavat päivähoitopolitiikan roolia osana laajaa yhteiskuntapolitiikan toimivuutta:

Tavoitteeksi asetettiin kustannustietoinen ja kokonaistaloudellinen päivähoitojärjestelmä, joka tyydyttää päivähoidon tarpeen. Tämä tavoite ei ole toteutunut, koska subjektiivinen oikeus antaa mahdollisuuden tarpeettomaan yhteiskunnan kustantaman päivähoidon käyttöön. (TPA 84/2002.)

Aloite ehdottaa lasten päivähoidon ”todellisen tarpeen” selvittämistä sekä kokopäivähoidon rajoittamista silloin, kun toinen vanhemmista on kotona. Kokoomuksen taholta tuli aloite subjektiivisen päivähoidon rajoittamiseksi myös seuraavana vuonna (LA 43/2003). Se esittää yksityiskohtaisemmin tarpeelliseksi katsottuja rajoittamiskeinoja. Aloite asettaisi sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten tehtäväksi arvioida päivähoidon tarvetta silloin, kun se voisi olla perusteltua ”sosiaalisista tai kasvatuksellisista syistä”. Aloitteessa ongelmana ei ole niinkään vanhempien toiminta, vaan järjestelmä, joka kannustaa vanhempia käyttämään päivähoitoa: vanhemmat kokevat päivähoidon ”yhteiskunnan järjestämäksi palveluksi, josta on vaikea kieltäytyä”.

Vuonna 2004 subjektiivisesta päivähoito-oikeudesta käydyssä eduskuntakeskustelussa kokoomus kuitenkin palauttaa vanhemmille harkintakyvyn, jonka edellä mainitsemani aloitteet heiltä veivät. Puolueen ryhmäpuheenvuoron (Ben Zyskowicz, kok., PTK 89/2004) mukaan puolueessa pidetään ”selvänä sitä, että perheet toimivat järkevästi ja omien lastensa parasta ajatellen”. Tällä perustelulla se asettuu kannattamaan subjektiivisen päivähoito-oikeuden ennallaan säilyttämistä. Puheenvuoron kuvauksen mukaan mahdollistavan valtion tehtävänä on tarjota kansalaisille mahdollisimman paljon vaihtoehtoja, mukaan lukien kokopäivähoitoa kevyemmät vaihtoehdot.

Erojen lisäksi päivähoitopolitiikan yksilökeskeisistä ja perhekeskeisistä representaatiosta löytyy myös yhteisiä piirteitä. Edellä tuli esille, että niissä molemmissa politiikasta hyötyvä subjekti on perhe. Perheen lisäksi molemmat representaatiot oikeuttavat esittämänsä käytännön ratkaisun

lapsen ja äidin oikeuksilla sekä yhteisellä hyvällä. Tarkastelen seuraavaksi kuinka representaatiot rakentavat valtion suhdetta näihin.

5.3 Lapsen puolesta

Lapsen subjektiasema nousee eduskunnassa esille erityisesti lasten ja nuorten hyvinvoinnista käydyissä keskusteluissa. Lapsen poliittista merkitystä korostaa se, että samat teemat saivat paljon näkyvyyttä myös tiedotusvälineissä (Jallinoja 2004). Eduskunnan keskustelujen mukaan lapsen hyvinvointia uhkaa yhteiskunnan huolestuttava arvomaailman muutos. Muutosta leimaavat itsekkeskeisyyden ja työkeskeisyyden lisääntyminen aikuisten kansalaisten elämäntavoissa ja maailmankatsomuksissa. Työelämä puolestaan vaatii työntekijöiltä yhä enemmän työlle omistautumista. Samaan aikaan yhteisöllinen vastuunkanto lapsen hyvinvoinnista on murentunut, ja vanhemmat ovat jääneet kantamaan yksin hoito- ja kasvatusvastuutaan.

Opposition toimija-asetusta tuotetuissa perhekeskeisissä representaatioissa lapsen subjektiasema rakentuu kansalaisuuden ja kodin maailmojen mukaisesti. Keskustan piirissä 1990-luvulla käyty, perinteisten perhearvojen vahvistamiseen liittyvä keskustelu kytki lapsen hyvinvoinnin ja perheen subjektiaseman entistä tiiviimmin toisiinsa (Nygård 2003, 130). Ottaen huomioon, että keskusta on aineistossa opposition suurin puolue, ei ole yllättävää, että opposition asemasta rakennetut representaatiot kuvaavat kotihoidon lapsen kannalta parhaana ratkaisuna. Ne korostavat lapsen oikeutta saada hoitoa omilta vanhemmiltaan. Perhekeskeisissä representaatioissa lapsen hyvinvointi toteutuisi antamalla perheelle mahdollisuus kantaa hoitovastuunsa. Käytännössä tämä tarkoittaa kotihoidon riittävää tukemista, jotta perheellä olisi taloudellinen kyky hoitaa lastaan kotona palkkatulojen vähenemisestä huolimatta. Lapsen edun korostamisen ohella perhekeskeiset representaatiot noudattavat ajatusta, jonka mukaan vanhemmilla tulisi olla oikeus kasvattaa lapsiaan ilman valtion liiallista puuttumista (ks. Hobson & Lister 2002, 29). Kodin maailman arvojen mukaisesti representaatiot kuitenkin korostavat myös perheenjäsenten vastuuta lapsen hoitamisessa. Perheen vastuu lapsen hyvinvoinnista korostuu subjektiivista päivähoito-oikeutta kritisoiduissa kannan-

otoissa. Näiden mukaan hoitovastuuta on siirretty liiaksi pois perheeltä. Näkemyksessä tämä ilmenee esimerkiksi siten, että vanhemmat vievät lapsensa päivähoitoon, vaikka se heikentää lapsen ”kiintymyssuhdetta” niin vanhempiin kuin sisaruksiinkin:

Useissa perheissä toinen vanhemmista tai molemmat vanhemmat ovat kokonaan tai osa aikaisesti kotona ja silti lapset ovat kokopäiväisesti kunnallisessa päivähoitossa. Esimerkiksi äitiyslomalla olevien äitien leikki ikäiset lapset ovat päiväkodissa, vaikka äiti on pienimmän sisaruksen kanssa kotona. Tämä on omiaan heikentämään sisarusten välistä kiintymyssuhdetta ja saattaa aiheuttaa ristiriitaa perheen lasten välille. (TPA 84/2002 vp.)

Lisäksi perhekeskeiset representaatiot tukeutuvat demokraattisia oikeuksia omaavan lapsen subjektiasemaan. Tämän ne tekevät asettumalla lapsen äänen edustajaksi. Lapsen äänen välittäjänä toimivat – aivan kuten perheidenkin äänen kohdalla – tieteelliset asiantuntijat:

Professori Tuula Tamminen on todennut, että vanhemman kanssa vietetty aika on lapselle rakkauden mitta. Suomalaisten lasten pahoinvoinnista merkittävä osa selittyy aikuisten antaman ajan vähyydellä. Olisi aika alkaa tarkastella perhetukijärjestelmää lapsen näkökulmasta. Lapselle ylivoimaisesti tärkein toive olisi subjektiivinen oikeus oman vanhemman syliin. (Päivi Räsänen, kd.,vk. 3/2002 vp.)

Hallituksen asemista tehdyissä yksilökeskeisissä päivähoitopolitiikan kuvauksissa lasten hyvinvoinnin toteutumisen ongelmat ratkeavat lapsen henkilökohtaisia oikeuksia kunnioittamalla sekä teollisuuden maailman arvoja noudattavalla, kokonaisvaltaisesti toimivalla käytännön politiikalla. Yksilökeskeiset representaatiot sisältävät sekä mahdollistajavaltion että rajoittajavaltion subjektiaseman niiden ehdottaessa päivähoitopolitiikkaa, joka edustaisi hyvinvointipalvelujen universalismin periaatetta, mutta joka samalla olisi tiettyyn kansalaisryhmään kohdennettua. Niissä mahdollistava valtio tukee kaikkien lapsiperheiden mahdollisuuksia työssäkäyntiin tai lapsen hoitamiseen kotona. Yksilökeskeisissä representaatioissa päivähoito esitetään keinona puuttua lasten ongelmiin ajoissa. Niissä ilme-

nee kansalaisille rakentuvien subjektiasemien erotteleva luonne (ks. Törönen 2000, 245). Tässä tapauksessa yhteiskuntaluokka toimii tekijänä, jonka perusteella eri kansalaisryhmien tarpeet asetetaan tärkeysjärjestykseen. Yksilökeskeisissä representaatioissa pääasiallisena politiikan kohteena on päivähoitopolitiikan ja sosiaalipolitiikan historian näkökulmastaakin perinteisin huolenaihe: työläiset.

Luokkien kulttuurisia merkityksiä tutkineen Beverley Skeggsin (2004, 111) mukaan työväenluokkaiset ihmiset kuvataan usein ajastaan taakse jääneinä, takapajuisina ja ”epämoderneina”. Näin voi tulkita myös tapaa, jolla politiikan kohde rakentuu yksilökeskeisissä representaatioissa. Niissä politiikan keskeisin kohderyhmä on taloudellisesti riippuvainen palkkatyöstä, minkä vuoksi vanhemman kotiin jääminen vaarantaa lapsen hyvinvoinnin materiaaliset puitteet. Näkemyksessä lapsi on subjekti, jonka suojelemisessa työ ja hyvinvointi kytkeytyvät tiukasti yhteen: työssä käyvät vanhemmat on lapsen hyvinvoinnin paras takaaja.

Yksilökeskeisissä representaatioissa politiikan kohteeksi rakentuvalta työväenluokalta puuttuu taloudellisten resurssien lisäksi riittävä osaaminen lapsen kasvatuksessa. Siksi kotihoito hahmottuu sosiaalisena riskinä lapsen tulevaisuuden kannalta: huonon sosiaalisen perimän ehkäiseminen vaatii perheen ulkopuolelta tulevaa hoitoa. Siinä missä perhekeskeisissä representaatioissa korostuu lapsen ”subjektiivinen oikeus oman vanhemman syliin” (Räsänen VK 3/2002 vp.), yksilökeskeisissä representaatioissa lapsen oikeus kytkeytyy päivähoitoon. Yksilökeskeisissä representaatioissa päivähoito ei kuitenkaan merkitse vanhempien vapauttamista kasvatusvastuustaan. Kuten vasemmistoliiton Katja Syvärisen puheenvuorosta (PTK 108/2002 vp.) voi lukea, päivähoitopalvelut pikemminkin tarjoavat vanhemmille asiantuntija-apua lapsensa hoitamisessa ja kasvattamisessa aikana, jolloin vanhempien osaamisen puitteet ovat yleistyneet myös hyvin toimeentulevissa perheissä: ”[p]äivähoito ei korvaa vanhemmuutta, päivähoito tukee vanhemmuutta”.

Perhekeskeisissä representaatioissa syrjäytymisvaarassa olevia lapsia autetaan parhaiten tukemalla ja kuntouttamalla koko perhettä, ei kannustamalla perhettä viemään lapsensa päivähoitoon. Näkemys tulee selvästi esille alla olevassa, kokoomuksen taholta tulevassa aloitteessa. Lisäksi siinä näkyy, kuinka hallituspuolueen asemassa toimiva kokoomus lipsuu hallituksen yksilökeskeisestä linjasta osallistumalla perhekeskeisten represen-

taatioiden tuottamiseen. Aloitteessa päivähoido esitetään riittämättömänä keinona puuttua lapsen perhetaustasta johtuviin ongelmiin, sillä lapsi viettää joka tapauksessa suurimman osan ajasta kotonaan. Sen mukaan avun tulisikin kohdistua kodin kasvuolosuhteisiin. Perhekeskeisissä representaatioissa valtiota kehoitetaan ratkaisemaan sosiaalisia ongelmia perheen toimivuuden palauttamisen kautta.

Lapsi tarvitsee turvaa ja huolenpitoa ympäri vuorokauden eikä ainoastaan päiväkodin aukioloaikoina. Moniongelmaisten perheiden lasten edun mukaista olisi suunnata resursseja toimintakeskuksiin, joissa perheen vanhempia kuntoutettaisiin arkipäivän kodinhoitoon ja kasvatusvastuuseen liittyvissä asioissa. (TPA 84/2002 vp.)

Bourdieu (1984, 460) korostaa politiikan kentän toimijoiden valtaa poliittisten diskurssien määrittämisessä. Lapsen edusta keskusteltaessa hallituksessa istuvat yksilökeskeisten representaatioiden rakentajat näyttäisivät kuitenkin törmäävän hankaluuksiin, joiden voi tulkita johtuvan joko diskursiivisista ehdoista tai kentän ulkopuolisten toimijoiden odotuksista. Vaikka yksilökeskeisissä representaatioissa päivähoido esitetään tehokkaimpana tapana ehkäistä lapsen syrjäytyminen, ne korostavat varsin maltillisesti päivähoidon merkitystä lapsen tiedollisten resurssien ja kulttuurisen pääoman lähteenä. Tämä voi selittyä sillä, mediassa käydyissä keskusteluissa kotihoidolle on annettu keskeinen merkitys lapsen hyvinvoinnin edistäjänä, ja tämä näkemys on saanut rutkasti näkyvyyttä (Anttonen 2003, 178). Kotihoidon vahva kytkeminen lapsen hyvinvointiin ehdollistaa myös politiikan kentällä käytyjä keskusteluja. Niissä poliittinen oikeisto on voinut menestyksekkäästi puhua kotihoidosta lapsen parhaana (ks. myös Hiilamo & Kangas 2009; Välimäki 1998, 36–37).

Aikaisemmin analysoimieni *Helsingin Sanomien* kirjoitusten perusteella kodin merkitys lapsen kannalta parhaana vaihtoehtona on asetettu vähintäänkin kyseenalaiseksi. Yksilökeskeisten representaatioiden varovaisuudelle suhteessa päivähoidon etuihin voi kuitenkin antaa myös kentän ulkopuolisiin toimijoihin kytkeytyvän tulkinnan. Kotihoidon tuki on ongelmallinen poliittiselle vasemmistolle diskursiivisten suhdanteiden lisäksi vasemmistopuolueiden kannattajakunnan intressien vuoksi. Kotihoidon tukea ovat käyttäneet eniten vähän koulutetut ja pienitu-

loiset äidit (ks. Anttonen 2009, 91). Näin ollen vastustamalla kotihoidon tuen parantamista vasemmistopuolueet toimisivat vastoin perinteisenä kannattajakuntanaan pidettyjen perheiden lastenhoitoa koskevia tapoja ja toiveita. Ehkä juuri tämän vuoksi vasemmiston taholta esitetyissä näkemyksissä päivähoitopalvelujen ensisijaisuutta puolustetaan tukeutumalla muihin kollektiivisiin representaatioihin.

Yhtenä diskursiivisena resurssina yksilökeskeisille representaatioille toimii lapsen subjektiasema, jossa lapsi käsitetään demokraattisten oikeuksien omaajana. Yksilökeskeisissä representaatioissa todetaankin, että "[l]apsi nähdään nyt täysivaltaisena yhteiskunnan jäsenenä, ei vain perheensä osana tai aikuisten toimenpiteiden kohteena" (Susanna Rahkonen, sd., PTK 42/2002 vp.). Sosiaalidemokraattien Susanna Rahkonen (PTK 42/2002) korostaa lapsen asemaa täysivaltaisena yhteiskunnan jäsenenä ja peräänkuuluttaa lapsipolitiikan tarkastelua uudella tavalla, erilliset oikeudet omaavan lapsen silmin. Näin representaatiot irrottavat lapsen ja perheen intressit toisistaan. Tässä hengessä subjektiivisen päivähoito-oikeuden omaavan subjektin asemaan asetetaan lapsi, ei vanhempia: "[k]annattaa myös muistaa, että päivähoito on lapsen, ei vanhempien, oikeus" (Susanna Huovinen, sd., PTK 89/2004).

Lisäksi yksilökeskeiset representaatiot asettavat marginaalilapsen asemaan kytketyt tarpeet päivähoitopolitiikan keskiöön (ks. Hall 1992, 310). Tämä tapahtuu ottamalla maahanmuuttajalapsi päivähoitopolitiikan kohteeksi. Päivähoito esitetään keskeisenä osana maahanmuuttajien integroitumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Sen avulla toisesta kulttuurista tuleva lapsi saa kulttuuriset ja kielelliset tiedot ja taidot, joita tämä tarvitsee menestyäkseen Suomessa (esim. Katja Syvärinen, vas., PTK 108/2002 vp.).

Representaatioiden välisissä kamppailuissa yksilö- ja perhekeskeiset representaatiot hakevat tukea lapsen etua koskeville tulkinnoilleen mobilisoimalla tiedollisia auktoriteetteja. Tässä suhteessa ne noudattavat Pohjoismaiden institutionaaliselle hyvinvointivaltion politiikalle tyypillistä tapaa arvostaa tiedollisena auktoriteettina erityisesti asiantuntijoita (Lundqvist & Petersen 2010). Perhekeskeisissä representaatioissa valtiolle velvoitteen kotihoidon tuen korottamiseen antavat lastenlääkäreiden näkemykset ja lapsen kehitystä koskevat tutkimukset, joiden mukaan kolmen ensimmäisen vuoden viettäminen omien vanhempien hoidossa on paras vaihtoehto lapsen henkisen ja fyysisen kehityksen kannalta. Esimerkiksi

seuraavassa talousaloitteen lainauksessa tukeudutaan psykologisen asiantuntemuksen lisäksi yleislääketieteen piiristä tulevaan näkemykseen, jonka mukaan päivähoidon mukanaan tuomat sairastumiset heikentävät lapsen terveyttä. Vaikka osa aloitteen kuvaamista ongelmista olisikin ehkä ratkaistavissa lisäämällä päiväkotien resursseja, se nostaa esille vain tarpeen panostaa nykyistä enemmän kotihoidon tukemiseen:

Useat lapsen kehitystä koskevat tutkimukset todistavat, että persoonallisuuden kasvulle olisi parasta, että lapsi saisi elää kolme ensimmäistä vuotta kotona vanhempien hoidossa. Lasten mielenterveyden häiriöillä on todettu yhteys liian varhain aloitettuun ja toisaalta etenkin henkilöstöpulan vuoksi heikkotasoiseen päivähoitoon. Lastentautilääkärit ovat toistuvasti muistuttaneet kotihoidon vähentävän pienten lasten infektio- ja tautiriskiä. Kotihoito on nykyistä tehokkaamman tukemisen arvoinen hoitomuoto lapsen kasvun ja kehityksen kannalta (...). (TAA 1183/2002 vp.)

Siinä missä yksilökeskeisissä representaatioissa politiikan kohteena korostuvat työläiset, rakentuu perhekeskeisissä representaatioissa politiikan kohteeksi ”pieni lapsi”. Yleensä tällä viitataan alle kolmivuotiaaseen lapseen, johon päivähoitokeskusteluissa yleensä liitetään erityinen tarve kotihoitoon ja vanhemman läsnäoloon. Perhekeskeisissä representaatioissa kuitenkin rakentuu myös alle kaksivuotiaan lapsen subjektiasema. Kristillisdemokraattien aloitteesta tingitään kolmen vuoden rajapyykistä priorisoimalla alle kaksivuotiaiden tarve kotihoitoon: ”[a]lle 2-vuotiaille kotihoito on vielä tärkeämpää kuin tätä vanhemmille ja siksi korotus tätä ryhmää koskevaan kotihoidon tukeen on kiireellisin” (TAA 1183/2002 vp.).

Toinen esimerkki kompromissiin perustuvasta strategiasta on ”kevyempien” vaihtoehtojen tarjoaminen päivähoidon rinnalle. Yksilökeskeisissä representaatioissa kevyemmät vaihtoehdot eivät silti horjuta lähtökohtaa, jossa päivähoito on ensisijainen vaihtoehto suhteessa kotihoitoon. Esimerkiksi vihreiden Anni Sinnemäen pitämä, subjektiivista päivähoito-oikeutta koskevaan keskusteluun osallistuva puheenvuoro (Sinnemäki, PTK 89/2004) kuvaa kevyempien hoitomuotojen lisäksi päivähoiton laadun asiana, jonka kehittämisen tulisi olla korkealla mahdollistavan valtion tehtävälisellä. Päivähoiton ensisijaisuutta Sinnemäki koros-

taa tukeutumalla hyvinvointivaltion ammattilaisiin. Päivähoidon puolesta puhuvana subjektina toimii lapsen ja perheen edun asiantuntijana esitetty päivähoitohenkilökunta, joka puheenvuoron mukaan suosittelee vanhemmille päivähoitoa: “[t]ällä hetkellä myös useissa kunnissa päivähoitohenkilökunta itse asiassa suosittelee kotona olevia vanhempia valitsemaan lapsilleen puolipäiväpaikan” (Sinnemäki, PTK 89/2004). Subjekttiivisen päivähoito-oikeuden tarkoituksenmukaisuudesta käynnistettyjä keskusteluja puheenvuoro kuvailee pyrkimyksenä siirtää huomio pois päivähoiton laatua koskevasta keskustelusta.

5.4 Äidin puolesta

Jos hallituspuolueet joutuvat toimimaan altavastaajan asemassa lapsen etua koskevissa näkemyksissä, äitien oikeuksia puolustaessaan ne liikkuvat turvallisemmilla vesillä. Niiden esittämät näkemykset korostavat palkkatyöäitiyden mahdollistavaa politiikkaa. Tämä on sopusoinnussa päivähoitokeskusteluissa vahvassa asemassa olevan äidin subjektiase- man kanssa, missä sukupuolten välinen tasa-arvo merkitsee ennen kaikkea tasavertaista oikeutta kodin ulkopuoliseen työhön. Yksilökeskeisissä representaatioissa äidin työmarkkina-aktiivisuus palvelee sukupuolten välistä tasa-arvoa. Niiden mukaan äitien asemaa työmarkkinoilla heikentää se, että nämä käyttävät perhevapaita enemmän kuin isät ja tekevät suurimman osan kotitöistä. Lipposen (sd.) toisen hallituksen tavoitteena olikin isän aseman vahvistaminen perheen ja työ-elämän yhteensovittamisessa (ks. myös Kivimäki 2003, 195). Näkemyksessä kotihoidon tuen korottaminen vain vahvistaisi kotiin liittyvien velvollisuuksien kasaantumista naisten harteille. Näin päivähoidolle rakentuu äidin oikeuksien kannalta myönteinen merkitys suhteessa kielteisen merkityksen saavaan kotihoitoon. Representaatioissa tavoitteeksi asetuu ennen kaikkea valtion politiikka, joka mahdollistaa äidin osallistumisen työelämään.

Äidin etua koskevissa perusteluissaan perhekeskeiset representaatiot joutuvat toimimaan diskursiivisella alueella, jossa äidin osaaminen ja haluaminen on kytketty yhä vahvemmin lapsen kotihoidon sijasta työelämään. Perhekeskeiset representaatiot luopuvatkin suosiolla vielä 1970-luvulla yleisesti esiintyneestä ajatuksesta, jonka mukaan lapsen koti-

hoito olisi äidin henkilökohtaisten intressien kannalta hyvä ratkaisu siksi, että se suojelisi äitiä raskaalta työelämältä tai että se vastaisi parhaiten äidin kykyjä. Sen sijaan ne korostavat kotihoidon tukemisen tärkeyttä tukeutumalla kansalaisuuden ja teollisuuden maailmojen väliseen kompromissiin. Representaatiot kuvaavat kotihoidon yhteiskunnan toimivuuden kannalta tärkeänä tekijänä. Valtio puolestaan näyttäytyy toimijana, joka käyttää kotiäitien työpanosta näiden itsensä kustannuksella ja heidän oikeuksiaan polkemalla. Lisäksi valtio on epäonnistunut mahdollistavassa roolissaan sen maksaessa niin pientä kotihoidon tukea, että se toimii taloudellisena esteenä kotihoidon valitsemiselle. Perhekeskeisissä representaatioissa poliittisen vasemmiston ajama päivähoitopolitiikka syyllistyy äitien kotona tekemän hoiva- ja kasvatustyön väheksymiseen.

Keskustan Niilo Keräsen puheenvuorossa (PTK 108/2002 vp.) tulee esille perhekeskeisten representaatioiden pyrkimys parantaa kotiäitien statusasemaa. Lisäksi se on esimerkki politiikan kentän representaatioiden sisältämien diskursiivisten elementtien moninaisuudesta. Bourdieu ja Gramsci kytkivät tulkintojen diskursiivisen rikkauden erityisesti politiikan kenttään, jonka toimijat eli politiikan ammattilaiset voivat asemansa suomien resurssien avulla rakentaa tulkintojaan huolellisesti (Bruff 2008, 12; ks. myös Bourdieu 1991, 172; 1984, 460).

Puheenvuorossa kotiäitiys ei näyttäydy työelämän ulkopuolelle jäämisenä. Sen sijaan se rinnastaa lapsen hoitamisen palkkatyöhön: lapsen hoitaminen on vaativaa ja sosiaalisesti arvokasta mutta myös aliarvostettua työtä (ks. myös Autto 2007; 2009a). Kotiäidin tekemän työn yhteiskunnallisen arvon korostamisella näkemys kytkee äidin subjektiasemaan ominaisuuksia, jotka oikeuttaisivat tämän nykyistä suurempaan sosiaaliseen palkkioon valtion ja kansalaisen välisessä vaihdossa (ks. Habermas 1987, 322). Puheenvuoro myös haastaa yksilökeskeisten representaatioiden tarjoaman tulkinnan tasa-arvosta. Sen mukaan valtio parantaisi äitien asemaa parhaiten tunnustamalla näiden tekemän ”kasvatustyön” arvon.

Keskustan Juha Rehulan pitämässä puheenvuorossa (PTK 42/2002 vp) tulee vielä selkeämmin esiin, että vaatimukseen ”kasvatustyön” ja ”kotona tapahtuvan työn” arvon tunnustamisesta sisältyy statusaseman lisäksi toiminnan materiaallinen palkitseminen: ”[m]yös kotona tapahtuvalle työlle on annettava sille kuuluva arvo niin henkisesti kuin taloudellisestikin”. Keräsen puheenvuoro puolestaan käy tulkintakamppailua aikakontek-

tista sen kyseenalaistaessa näkemyksen, jonka mukaan poliittisen oikeiston käsitys sukupuolten välisestä tasa-arvosta olisi epämoderni. Se myös kuvaa kotihoidon tuen asiana, jota poliittinen vasemmisto käyttää väliinäänä, ”keppihevosen”, pyrkiessään ajamaan omia intressejään lasten ja äitienkin kustannuksella. Näin puheenvuoro kääntää nurin yksilökeskeisten representaatioiden äidin asemasta rakentaman kuvan: tasa-arvon nimissä esitetty näkemys muuttuu tasa-arvon vastaiseksi (ks. Hall 1999, 211–215; Rossi 2010, 275).

Jos joku, vaikkapa minä nyt, uskaltaa puolustaa pienten lasten kotihoitoa, koska se on tutkimusten mukaan sitä lapsen parasta, silloin nousee ministeri Siimes ja toteaa, että keskusta sortaa naisia. Asiasta tehdään tasa-arvon keppihevonen ja tämä niin kutsuttu tasa-arvo on tämän päivän siimeksille huomattavasti tärkeämpää ja modernimpaa kuin lasten ja nuorten hyvinvointi. (...) Ministeri Siimes puhuu julkisuudessa pilkallisesti 50-luvun naiskuvasta. Minä kunnioitan 50-luvun naisia. He tekivät miesten rinnalla töitä sahoilla, satamissa, tehtaissa, navetoissa, pelloilla, jälleenrakensivat tämän maan sotien jäljiltä ja siinä sivussa kasvattivat suuret ikäluokat yhteiskuntakelpoiksi. (Ed. Manninen: Siimes ei ollut vielä syntynyt!) – Aivan oikein, ministeri Siimes puhuu asioista, joista ei tiedä. – Ei siinä mitään pilkkaamista ole. Eikö ministeri todellakaan arvosta lasten kasvatustyötä? Onko se vähempiarvoista kuin muut työt? Minusta lasten kasvatustyö on maailman tärkeintä ja tulevaisuuden kannalta kaikkein merkityksellisintä työtä, jonka rinnalla jotkut leipomispuuhat kyllä jäävät toiseksi. (Ed. Tiusanen: Pitäähän lasten syödä! – Ed. Huotari: Lasten kanssa voi leipoa yhdessä!) – Aivan oikein, mutta onko sitä nähty mainoksissa? (Niilo Keränen, kesk., PTK 108/2002)

Perhekeskeiset representaatiot kuvaavat tärkeänä äidin oikeuden valita lapsensa hoitamisen jäämättä silti sosiaalisten oikeuksien ulkopuolelle. Niissä valtio näyttäytyy kielteisenä rajoittajavaltiona, joka ehdollistaa äitien valintoja toimimalla mahdollistajana lähinnä työelämään osallistumisen suhteen. Samaan tapaan feministisessä tutkimuskirjallisuudessa on kritisoitu hyvinvointivaltiota siitä, että tukiessaan tiettyjä naisryhmiä se myös toimii toisten naisryhmien intressejä vastaan rajaamalla näiden valintoja (Lister 2000, 26).

5.5 Kaikkien puolesta

Sekä yksilökeskeisten että perhekeskeisten representaatioiden päämäärä rakentuu paitsi kansalaisuuden myös teollisuuden maailman arvojen mukaisesti. Teollisuuden maailman arvoja noudattaessa päivähoitopolitiikka esitetään osana kokonaisvaltaisesti toimivaa yhteiskuntapolitiikkaa. Siinä valtio ei toimi suhteessa yksittäisiin kansalaisiin, vaan suhteessa koko kansakuntaan. Toiminnan päämääränä on koko kansakunnan yhteinen hyvä.

Vähentyneen syntyvyyden ongelma – mistä kansainvälisissä keskusteluissa on puhuttu väestörakenteellisena aikapomminakin – on yksi niistä yhteiskuntapoliittisista ongelmista, joihin päivähoitopolitiikkaa tarjotaan lääkkeeksi (Hiilamo & Kangas 2009; Nätkin 1997). Perhekeskeisissä representaatioissa kotona tehdyn hoivatyön arvostus ei näyttäyty tärkeänä kysymyksenä pelkästään äidin oikeuksien toteutumisen vuoksi, vaan myös siksi, että se on valtion keino ohjata kansalaisten toimintaa väestön uusintamisen kannalta haluttuun suuntaan. Niiden mukaan lapsen kotihoidon parempi yhteiskunnallinen arvostus lisäisi kansalaisten halukkuutta hankkia lapsia:

Väestöpoliittisesti on erityisen tärkeää osoittaa arvostusta kotona lastaan hoitavalle vanhemmalle, jotta tulevaisuudessa olisi myös niitä, jotka maksavat eläkkeitä. Kun työ- ja perhe-elämän yhteensovittaminen on osoittautunut vaikeaksi, on lapsen kotihoitoon kannustaminen eräs hyvä ratkaisumalli tulevaisuutta luovan väestöpolitiikan hoitamiseksi ja syntyvyyden lisäämiselle. (LA 151/2002.)

Yksilökeskeisissä representaatioissa syntyvyyttä lisäävä päivähoitopolitiikka perustuu kotihoidon arvostuksen sijasta siihen, että palkkatyön ja lapsen saamisen ja hoitamisen yhdistämistä helpotetaan. Niissä potentiaaliset vanhemmat lykkäävät lapsenhankintaa opiskeluaikojen venymisen ja nuorten perheiden (erityisesti naisten) pätkätöistä johtuvan taloudellisen epävarmuuden vuoksi (esim. VNS 4/2002). Näistä syistä ensisynnyttäjien ikä on noussut korkeaksi. Representaatioissa päivähoito on kotihoitoa tehokkaampi väline syntyvyys-ongelman ratkaisemisessa, sillä niiden mukaan se parantaa naisten työmarkkina-asemaa ja perheiden taloudellisia resursseja.

Yksilökeskeiset representaatiot asettavat vastuuta sellaisille toimijoille, joita julkisen vallan ja kansalaisten subjektiasemien ympärille keskittyvissä päivähoitokeskusteluissa harvoin nostetaan esille: työelämän edustajille. Niissä työnantajien tulisi yhteisen hyvän nimissä tarjota työntekijöille vakaa työsuhde ja huomioida muutenkin näiden perhe-elämän vaatimukset. Seuraava aineistolainaus käy työelämän vastuullistamisen lisäksi esimerkkinä siitä, miten yksilökeskeiset representaatiot erottuvat perhekeskeisten representaatioiden neutraaleista isä- ja äitikuvauksista. Perhekeskeiset representaatiot puhuvat ”vanhemmista” kollektiivina tai isästä ja äidistä erottelematta näiden subjektiasemiin kytkettyjä vastuita ja oikeuksia. Alla oleva lainaus sen sijaan korostaa, ehkä velvoittavassakin hengessä, isän subjektiasemaan kytkeytyviä, yhteistä hyvää palvelevia hoivaoikeuksia ja mahdollisuuksia mainitessaan ne kahteen otteeseen:

Se (vanhemmuuden tukijärjestelmämme) toimii hyvin tilanteessa, jossa molemmilla vanhemmilla on pysyvä ja vakaa työsuhde ja jossa työyhteisö suhtautuu kannustavasti ja joustavasti työntekijän perhevastuisiin. Näin raskaana oleva nainen voi turvallisin mielin jäädä pois työstä pois äitiys- ja vanhempainrahakauden ja mahdollisen hoitovapaan ajaksi. Myös isä voi osallistua lapsen hoitoon vanhempainrahakauden ja mahdollisen hoitovapaan ajaksi. Myös isä voi osallistua lapsen hoitoon vanhempainrahakaudella tai sen jälkeen hoitovapaalla. Työn ollessa vielä säännöllistä päivätyötä lasten hoitopäivät pysyvät kohtuullisina ja elämä on tasaisen ennakoitavaa. Myös osittainen hoitovapaa ja osa-aikatyö tarjoaa mahdollisuuden lyhentää työpäivää. Näin siis ainakin teoriassa. Työelämän todellisuus ei kuitenkaan aina ole näin ruusuinen. (...) Vanhemmat elävät kovien paineiden ristitulessa. Siksi työelämällä on suuri vastuu siitä, miten työn ja perheen yhteensovittaminen onnistuu. (Susanna Rahkonen, sd., PTK 42/2002.)

Syntyvyyden edistämisen lisäksi teollisuuden maailman arvoihin perustuvissa perusteluissa päivähoitopolitiikka saa merkityksen osana työmarkkinoiden toimivuutta palvelevaa politiikkaa. Yksilökeskeisissä representatioissa päivähoiton myönteinen kansantaloudellinen merkitys perustuu siihen, että se pitää yllä työmarkkinoiden toimivuutta vapauttamalla äidit kotoaan työmarkkinoiden käytettäväksi. Perhekeskeiset representaatiot

sen sijaan tuovat esiin, miten lapsen kotihoito vähentää työttömyyttä. Työntekijän jäädessä kotiin hoitamaan lastaan hänen työpaikkansa vapautuu jonkun muun täytettäväksi. Työttömyysongelman keskeisyys Suomessa on antanut tilaa tälle näkemykselle, mutta se on kuitenkin menettänyt voimaansa 1990-luvulta lähtien samalla kun äidin subjektiasema on rakentunut yhä voimakkaammin palkkatyöhön kannustamisen näkökulmasta (ks. myös Autto 2007; 2009a; Hiilamo & Kangas 2009, 469). Lisäksi ajatus työpaikan kierrättämisestä kotihoidon tuen avulla on altis sukupuolten välistä tasa-arvoa koskevalle kritiikille, sillä käytännössä kotihoidon tuen käyttäjinä ovat lähinnä äidit. Siksi se on ristiriidassa myös palkkatyö-äidin subjektiaseman kanssa, johon työ kytkeytyy sosiaalisena oikeutena ja äidin halun kohteena.

Perhekeskeiset representaatiot tarttuvat mahdollisuuteen, jonka tarjoaa se, että kotihoidon tuen suorat julkistaloudelliset kustannukset ovat pienet verrattuna päivähoitopaikan järjestämiseen. Niissä kotihoito palvelee yhteistä hyvää edullisena lapsenhoidon järjestelynä, johon ei kuulu päivähoiton sisältämiä infrastruktuuri- ja henkilöstökuluja. Ne tuovat esiin myös sen, että kotihoidossa olevien lasten vähäisempi sairastavuus säästää julkisen terveydenhuollon paineita ja kustannuksia. (ks. myös Hiilamo & Kangas 2009, 267–268; Anttonen 1999, 33.) Yksilökeskeiset representaatiot puolestaan sivuuttavat päivähoidosta aiheutuvat välittömät kustannukset. Niissä päivähoiton hyöty yhteisen hyvän kannalta perustuu siihen, että päivähoito varmistaa työvoiman vapautumista työmarkkinoille, edistää verotulojen kertymistä ja ehkäisee etenkin lasten sosiaalisia ongelmia.

5.6 Poliittisten representaatioiden valta

Tässä luvussa olen tarkastellut, miten valtion ja kansalaisen välinen suhde rakentuu eduskunnan päivähoitokeskusteluissa sekä miten toimijoiden aseman ja diskursiivisten ehtojen välinen suhde niissä muotoutuu. Analyysissä totesin, että keskustelut rakentuvat vastakkainasetteluksi hallitus- ja oppositiopuolueiden välillä. Keskusteluissa esitetyt representaatiot näyttäisivät noudattavan Bourdieun esittämää ajatusta, että kaksinapaisessa asetelmassa esitetyt todellisuuden tulkinnat rakentuvat ennen kaikkea suhteessa toisiinsa ja vieläpä usein siten, että toinen tulkinnoista

pyrkii haastamaan hallitsevan tulkinnan toisen pyrkiessä puolustamaan sitä (ks. Kauppi 2004, 85–86; Bourdieu 2000). Toin esille, miten yksilökeskeisissä ja perhekeskeisissä representaatioissa turvauduttiin kentän ulkopuolisiin toimijoihin, erityisesti tiedollisiin asiantuntijoihin ja kansalaisten preferensseihin. Puolueiden esittämät representaatiot joutuivat mukautumaan myös yleisempiin diskursiivisiin ehtoihin ja suhdanteisiin.

Eduskunnan keskusteluissa hallitsevien representaatioiden keskinäistä suhdetta voi ymmärtää arvioimalla, kuinka perusteellisesti ne ovat keskenään ristiriidassa. Boltanskin ja Thévenot'n (2006) mukaan toimijoiden välinen yhteisymmärrys asioista voi kaatua kahdella tavalla. He viittaavat näihin konfliktin ja argumentin käsitteillä. Konfliktissa toimijoiden välinen vuoropuhelu katkeaa siksi, että toimijat näkevät eri tavalla sen, mitä oikeuttamisen maailmaa tilanteessa tulisi soveltaa. Argumentissa toimijoilla on yhteneväinen näkemys päämääristä, jotka tilanteessa tulisi asettaa etusijalle. Tällöin kiistan aiheena ovat tavat ja keinot, joilla päämääriä pyritään toteuttamaan. (Boltanski & Thévenot 2006, 187–188; Honneth 2010, 383–384).

Näkemykseni mukaan eduskunnan päivähoitokeskustelut olivat kahden representaatioryhmän osalta lähempänä argumentin kuin konfliktin tilaa. Niiden jaettuna lähtökohtana oli, että päivähoitopolitiikan tulisi edistää kansalaisuuden maailman mukaisesti perheen ja yksilöiden – erityisesti lapsen ja äidin – sosiaalisia oikeuksia. Samoin ne jakoivat ajatuksen, että päivähoitopolitiikka edistää yhteistä hyvää teollisuuden maailman mukaisesti. Sen sijaan representaatiot kuvasivat toisiinsa verrattuna vastakkaisin tavoin sen, mikä näiden jaettujen päämäärien kannalta on ratkaistava ongelma ja mitkä ovat ne päivähoitopoliittiset keinot, joilla ongelmat tulisi ratkaista. Näissä kuvauksissa representaatiot tukeutuivat erilaisiin perhepoliittisiin periaatteisiin. Yksilökeskeiset representaatiot pyrkivät päivähoiton avulla vähentämään vanhempien lapsenhoitoon käytettyä aikaa, jotta nämä voisivat turvata perheen hyvinvoinnin palkkatyön avulla. Perhekeskeiset representaatiot puolestaan noudattivat ajatusta, jonka mukaan kotihoidon tuen tulisi antaa perheelle kyvyn täyttää hoivafunktionensa (ks. Leitner 2003; Esping-Andersen 1999). Kyse on kuitenkin vain painotuseroista periaatteiden välillä, ei siitä, että yksilökeskeiset ja perhekeskeiset representaatiot sitoutuisivat täysin eri perhepoliittisiin periaatteisiin.

Kuvaamani vastakkainasettelu on vaikuttanut myös käytännön päivähoitopolitiikkaan. Oikeistohallitus korotti vanhemmille maksettavaa kotihoidontukea sen astuessa valtaan 1990-luvulla sosiaalidemokraattien pitkään jatkuneen valtakauden jälkeen. Sama hallitus tosin myös laski kotihoidon tuen määrää myöhemmin taloudellisen laman iskiessä Suomeen, mutta leikkaus oli pieni verrattuna muissa palveluissa ja tuissa tehtyihin leikkauksiin (Julkunen 2001, 194). Sosiaalidemokraatit palasivat valtaan vuonna 1995 ja säilyttivät asemansa hallituksessa vuoden 1999 eduskuntavaalien jälkeen. Sosiaalidemokraattien valtakaudella käytännönpolitiikan panostus kohdistui julkisen päivähoiton kehittämiseen, kotihoidontuen jäädessä sen varjoon (Haataja 2005, 82; Julkunen 2001, 194). Keskustapuolue palasi hallitukseen voitettuaan eduskuntavaalit vuonna 2003. Heti alkajaisiksi uusi hallitus palautti kotihoidon tuen takaisin kehittämisen kohteeksi korottamalla sitä.

Toimijoiden asemien voimasuhteiden muutos ei kuitenkaan väistämättä merkitse selvää siirtymää käytännön politiikan tasolla. Esimerkiksi Tanskassa vallan siirtyminen julkisen sektorin kustannustehokkuutta korostaneelle porvarihallitukselle vuonna 1982 ei johtanut retorisen muutoksen lisäksi suurempiin muutoksiin käytännön päivähoitopolitiikan tasolla, vaikka porvarihallituksen valtakausi kesti aina vuoteen 1993 asti (Bochorst 2002, 277). Ruotsissa puolestaan päivähoiton merkitys tasa-arvon edistäjänä on niin laajasti jaettu, että se on estänyt pyrkimyksiä kotihoidon tuen käyttöön otolle (Hiilamo & Kangas 2009). Myös Iso-Britanniassa diskursiiviset ehdot ovat sitoneet puolueiden käsiä. Siellä julkinen terveydenhuolto, keskeisenä kollektiivisesti tuotetun hyvinvoinnin symbolina, on jätetty laajan julkisten palvelujen yksityistämisen ulkopuolelle (Clarke 2004, 29).

Poliittisten representaatioiden valta käytännön politiikkaan ei kuitenkaan palaudu pelkästään representaatioiden esittäjien valta-asemiin. Poliittiset representaatiot voidaan hahmottaa myös todellisuuden tulkintoina, joiden valta perustuu niiden kykyyn voittaa ihmisiä puolelleen saamalla heidät havaitsemaan todellisuuden tulkinnan mukaisella tavalla (Bourdieu 2000, 187–189; ks. myös Nygård 2003, 62; Hall 1996; Schmidt 2002). Näin ymmärrettynä poliittisten representaatioiden vallan arvioiminen selviää tutkimalla, miten ne ovat läsnä muilla kentillä tuotetuissa representaatioissa. Bourdieu (1984, 460) antaa ymmärtää, että politiikan

kentällä tuotetaan legitiimit representaatiot, joita kentän ulkopuoliset, heikommassa valta-asemassa olevat toimijat uusintavat, osallistuen näin itsensä hallitsemiseen.

6

HYVINVOINTIVALTION POLITIIKAN KENTÄT, SUBJEKTIASEMAT JA OIKEUTUKSET

Tässä kirjassa olen tutkinut päivähoitokeskusteluja hyvinvointivaltiosta käytävänä tulkintakamppailuna. Analysoimani päivähoitokeskustelut noudattivat luonteeltaan sitä, mitä Bourdieu (1990, 135; ks. myös 2000, 185–186) kuvaa symbolisen vallan käsitteellä: siinä toimijat kamppailevat ”oikeasta” päivähoitopolitiikan tulkinnasta ja pyrkivät oikeuttamaan oman tulkintansa rakentamalla tietynlaisia representaatioita siitä, millainen päivähoitojärjestelmä on, millainen sen pitäisi olla ja millä keinoilla representaatiossa esitetty päämäärä olisi saavutettavissa. Tutkimani hyvinvointivaltion politiikka ei ole pelkästään kamppailua oikeasta tulkinnasta, vaan myös valtiollisesta vallasta, jonka kautta tulkinnat pääsevät tehokkaimmin vaikuttamaan käytännön politiikkaan (Bourdieu 2000, 175; Wacquant 2006a, 16). Kansalaisten ja kuntapäätäjien esittämien representaatioiden kohteena oli usein kunnan harjoittamien käytäntöjen muuttaminen tai puolustaminen, jolloin kamppailun kohteena on myös kunnallinen valta.

Bourdieulaisen sosiologian lähtökohtia noudattaen olen pyrkinyt kiinnittämään huomiota paitsi tulkintojen moninaisuuteen ja samanaikaisuuteen myös niiden keskinäisiin valtasuhteisiin. Analyysini perusteella päivähoitokeskustelujen rakentumista voi luonnehtia paremmin heterodoksaksi kuin ortodoksaksi. Ensin mainitussa tilanteessa on useita keskenään kamppailevia tulkintoja, kun taas jälkimmäisessä kamppailua hallitsee yksi tulkinta, joka sulkee pois vaihtoehdot tulkintatavat (Bourdieu

1977, 164, 168). Olen kuvannut hyvinvointivaltiota koskevien tulkintojen välistä kamppailua sekä tulkintojen tilannekohtaisuutta ja ristiriitaisuutta (ks. myös Clarke 2004). Tämä hyvinvointivaltion politiikan piirre jää usein näkymättömäksi tutkimuksissa, jotka kuvaavat hyvinvointivaltion politiikkaa yhden diskurssin tai hegemonisen projektin voittokulkuna sekä tutkimuksissa, jotka tarkastelevat hyvinvointivaltion politiikkaa ainoastaan lainsäädännön ja palvelujärjestelmien näkökulmasta.

Tässä luvussa vedän yhteen edellisten lukujen tuloksia ja pohdin niiden avulla kirjan alussa esittämiäni kysymyksiä. Olen analysoinut päivähoitokeskusteluja etsien vastauksia erityisesti kolmeen hyvinvointivaltion politiikkaa koskevaan kysymykseen. Ensimmäiseksi esitän tiivistäen havaintoni siitä, miten julkisen vallan ja kansalaisten välinen suhde rakentuu suomalaisissa päivähoitokeskusteluissa. Tämän jälkeen vastaan kysymykseen, miten julkisten päätöksentekijöiden ja kansalaisten esittämät tulkinat asettuvat suhteessa toisiinsa. Lopuksi käsittelem kysymystä hyvinvointivaltion politiikan toimija-asemien ja diskursiivisten ehtojen välisestä suhteesta.

6.1 Tulkinnat julkisen vallan ja kansalaisten välisestä vastuunjaosta

Päivähoitokeskusteluissa esitettyjen tulkintojen yhteisenä piirteenä on, että ne rakentavat diskursiivisia subjektiasemia samoille toimijoille. Kansalaiset nostetaan politiikan kohteiksi lapsen, äidin, isän ja perheen subjektiasemien kautta. Julkinen valta puolestaan asemoidaan valtion, kunnan ja hyvinvointivaltion ammattilaisten subjektiasemiin. Näiden subjektiasemien tarkastelu paljastaa kansalaisten ja valtion välisen vastuunjaon tilannekohtaisuuden, moninaisuuden ja kiistanalaisuuden (ks. myös Lister 1997, 35). Tästä vastuunjaosta käydään jatkuvaa määrittelykamppailua, jossa kansalaisille ja valtiolle osoitetut oikeudet ja velvollisuudet saavat sisältönsä tilannekohtaisesti. Lisäksi subjektiasemilla tuotetaan kansalaisten välille eroja sekä kätketään näitä. Esimerkiksi lapsista nostetaan esille ryhmiä, jotka erityisesti tarvitsevat päivähoitoa tai kotihoitoa, mutta toisaalta lapset esitetään usein yhtenäisenä ryhmänä ilman lasten välisiä ryhmä- tai yksilöllisiä eroja.

Hyvinvointivaltion politiikassa rakentuvien subjektiasemien tarkastelu tuo esille myös tavan, jolla julkiset päätöksentekijät ja kansalaiset käyttävät symbolista valtaa. He pyrkivät vaikuttamaan ihmisten ja instituutioiden konkreettisiin käytäntöihin osoittamalla kansalaisille ja julkiselle vallalle subjektiasemia, joihin he kytkevät paitsi oikeuksia ja velvollisuuksia myös ominaisuuksia, joihin oikeudet ja velvollisuudet perustuvat (ks. myös Foucault 2000, 341; Clarke 2005, 456). Esimerkiksi valtiolle osoitettu vastuu rakentaa tai ylläpitää kattavaa päivähoitojärjestelmää saa representatioissa perustelun sillä, että valtiolla on tähän tarvittavat taloudelliset resurssit tai että valtion tulisi toimia esitetyllä tavalla ylläpitääkseen kansallista kilpailukykyä kansainvälistyneessä taloudessa. Kansalaisille sen sijaan osoitetaan oikeuksia ja vastuita esimerkiksi kytkemällä äidin ja isän subjektiasemaan lapsenhoitoon ja lapsen edun toteuttamiseen liittyviä taitoja ja tietämystä tai kyseenalaistamalla nämä ja kytkemällä ne muihin kuin lapsen vanhempiin.

Päivähoitokeskusteluissa rakentuvat subjektiasemat kytkeytyvät hyvinvointivaltiolle asetettuihin päämääriin. Olsonin (2006) mukaan hyvinvointivaltion olemassaolo on oikeutettu yleensä sillä, että sen on katsottu palvelevan markkinatalouden tai kansalaisten tarpeita. Hyvinvointivaltion on ajateltu olevan myös näiden kahden päämäärän välinen kompromissi, joka suojelee työvoimaa vapaan markkinatalouden haitallisilta vaikutuksilta ja joka palvelee myös tuotantoa ja markkinataloutta pitämällä huolta työvoiman hyvinvoinnista ja uusiutumista. (Olson 2006, 2–3.) Tämä eri päämäärien rinnakkaiselo ilmenee myös päivähoitokeskusteluissa. Kun hyvinvointivaltion päämääräksi asetetaan kansalaisten hyvinvointi, julkinen valta asemoidaan toimijaksi, joka on alisteinen kansalaisten edulle ja preferensseille. Kun hyvinvointivaltion päämäärä sen sijaan rakentuu työvoimapolitiikan tai julkistalouden näkökulmasta, politiikan kohteena olevan kansalaisryhmän asema on alisteinen yhteiselle hyvälle ja julkisen vallan ohjaukselle.

Edellisissä luvuissa tuli esiin, että usein nämä päämäärät yhdistyvät. Hyvän käytännön politiikan odotetaan palvelevan sekä hyvinvointipalvelun tai etuuden kohderyhmää että yhteistä hyvää. Eri päämäärien välinen suhde voi kuitenkin rakentua hierarkkisena. Kuten Boltanski ja Thévenot (2006) toteavat, tietty oikeuttamisen periaate voi ilmetä alisteisena jollekin toiselle periaatteelle. Päivähoitokeskusteluissa eri oikeutusten tai päämää-

rien välinen hierarkkisuus ilmeni esimerkiksi luvussa 3 analysoimassani näkemyksessä, jossa lähtökohtana olivat kansalaisuuden maailman mukaisesti lapsen oikeudet. Näkemyksessä teollisuuden maailman arvot asetui alisteiseksi kansalaisuuden maailman lähtökohdille: tehokkaasti ja ennustettavasti toimivan päivähoitojärjestelmän tarkoituksena on toteuttaa lapsen oikeuksia. Äidin ja isän subjektiasemien kohdalla sen sijaan tuli esiin, miten äidin ja isän sosiaalisilla oikeuksilla halutaan ohjata äitejä ja isejä toimimaan työmarkkinoiden toimivuuden ja yhteisen hyvän kannalta toivotulla tavalla. Päivähoitopolitiikan päämääränä on 1970-luvulta alkaen ollut yhä selvemmin äitien aktivoiminen työvoimana. Lisäksi eri oikeutusten välinen kompromissi ilmeni näkemyksenä, joka korostaa, että julkisten palvelujen tulisi olla houkuttelevia myös hyvätuloisten perheiden näkökulmasta. Näkemyksessä julkisten palvelujen kilpailukyky on tekijä, joka varmistaa sosiaalista eriarvoisuutta vähentävän päivähoitojärjestelmän rahoitus pohjan. Tässä ajattelussa vähäosaisten suojele ei perustu kollektiiviseen vastuuseen, vaan siihen, että hyväosaisetkin kokevat hyötyvänsä julkisesta palvelujärjestelmästä.

Analyysiluvuissa tuli esiin myös, kuinka oikeuttamisen periaatteet asetetaan vastakkain päivähoitojärjestelmän kritisoinnissa. Luvussa 3 osa analysoimistani *Helsingin Sanomien* kirjoituksista kritisoi lapsen oikeuksien lähtökohdista näkemystä, jossa varhaiskasvatusta halutaan tehostaa kansallisen kilpailukykyyn nimissä ja jossa lapsen asema rakentuu alisteiseksi teollisuuden ja markkinoiden maailmojen lähtökohdille. Luvussa 4 puolestaan toin esille, kuinka kansalaiset kritisoivat kunnallista päivähoitojärjestelmää siitä, että sen lähtökohtana ovat pikemminkin taloudellinen ja hallinnollinen tehokkuus kuin kuntalaisten tarpeet ja oikeudet. Kansalaisten sosiaalisia oikeuksia puolustavissa tulkinnoissa tuli esille, että hyvinvointivaltion rakentamisen aikakaudelle ominainen ajatus valtion laajasta vastuusta elää vielä 2000-luvun keskusteluissa. Hyvinvointivaltion politiikassa 1980-luvulta alkaen tapahtuneet muutokset ovat kuitenkin kansalaisten vaikuttamismahdollisuuksia ja valinnanvapautta korostavia näkemyksiä lukuun ottamatta painottuneet taloudelliseen tehokkuuteen, kansalaisten oikeuksien rajaamiseen ja kansallisen kilpailukykyyn varmistamiseen. Tätä taustaa vasten on helppo ymmärtää, miksi 2000-luvun keskusteluissa hyvinvointivaltiota kritisoidaan kansalaisten oikeuksien näkökulmasta sekä katsotaan, että sosiaalisten oikeuksien rinnalle tarvitaan julkistaloudellinen oikeutus.

Päivähoitopolitiikassa rakentuvien subjektiasemien ja oikeuttamisen periaatteiden analyysi toi esille hyvinvointivaltion politiikan jaettujen lähtökohtien kiistanalaisen ja keskeneräisen tai lukkoon lyömättömän luonteen (ks. myös Olson 2006; Clarke 2004). Päivähoitokeskusteluissa ei ollut täysin yksimielistä ja yksiselitteistä käsitystä siitä, kenen tai keiden hyväksi hyvinvointivaltion tulisi toimia tai mihin normatiivisiin lähtökohtiin hyvinvointipalvelujen tarjoamisen ja organisoinnin tulisi perustua. Tulkinnat eroavat toisistaan myös sen suhteen, mikä jaetuista päämääristä tulisi niiden mukaan asettaa ensisijaiseksi.

Julkisen vallan ja kansalaisten välistä vastuunjakoa koskevat tulkinnat eivät myöskään rakenna yksimielisesti jaettua aika- ja paikkakontekstia. Aika- ja paikkakontekstien kiistanalaisuus ja merkityksellisyys ovat tulleet huomion kohteeksi lähestymistavoissa, jotka kytkeytyvät yhteiskuntatieteiden kulttuuriseen ja ”spatialiseen” käänteeseen. Tässä tutkimuksessa olen tuonut esiin, miten hyvinvointivaltiosta käyty kamppailu on kamppailua nykyisyyden, menneisyyden ja tulevaisuuden määrittämisestä sekä näiden määrittelyjen suhteesta tiettyyn paikkakontekstiin (ks. myös Massey 2008; Törrönen 1999; Kettunen 2006; Newman 2005). Myös subjektiasemien rakentaminen tapahtuu kytkemällä ne tiettyyn alueelliseen ja ajalliseen kontekstiin. Näiden kytkösten tarkasteleminen paljastaa hyvinvointivaltion politiikan paikallisen tai alueellisen luonteen.

Aineistossani aika- ja paikkakontekstien merkitys osana subjektiasemien rakentumista tuli esille siten, että tarkastelemani representaatiot esittävät suomalaisen päivähoitojärjestelmän kunnallisessa, alueellisessa, pohjoismaisessa ja eurooppalaisessa kontekstissa. Alueellisella vertailulla representaatioissa puolustetaan vallitsevia käytäntöjä tai perustellaan tarvetta niiden muuttamiselle. Vallitsevia käytäntöjä puolustetaan esimerkiksi kytkemällä kansallinen päivähoitojärjestelmä osaksi toimivaksi osoittautunutta pohjoismaista hyvinvointivaltiomallia sekä vertaamalla kunnan käytäntöjä muiden kuntien vastaaviin. Tarvetta käytäntöjen muuttamiselle puolestaan perustellaan esimerkiksi esittämällä kansallinen järjestelmä esikasvatuksen osalta perässätulijana suhteessa muiden Euroopan maiden järjestelmiin sekä kuvaamalla kunnallinen päivähoito vanhanaikaisena verrattuna kansallisen päivähoitopolitiikan linjauksiin. Kotihoidon kuntalisää koskevat tulkinnat kuvaavat kunnan käytännöt myös perheitä eriarvoistavina, jolloin asukkailleen laajimmat sosiaaliset oikeudet

tarjoavat kunnat näyttäytyvät vähemmän vetovoimaisina kuntien välisessä kilpailussa, jossa tavoitteena on varmistaa kunnalle riittävä asukasmäärä ja kunnan elinvoimaisuus.

Representaatioiden sisältämät temporalisaatiot (Törrönen 1999) eivät rakenna merkityksiä ainoastaan tiettyyn paikkakontekstiin kytketyille käytännön politiikalle, vaan ne myös arvottavat kansalaisten ja julkisen vallan toiminnan muotoja. Tämä ilmenee päivähoitokeskusteluissa kamppailuna ”oikeasta” hoitomuodosta. Päivähoidon puolesta puhuvat representaatiot kuvaavat päivähoidon tämän päivän yhteiskuntaan sopivana hoitomuotona, kun taas kotihoito kytkeytyy niissä menneeseen. Kotihoidon paremmuutta puolustavat representaatiot sen sijaan kuvaavat kotihoidon hoitomuotona, joka edustaa kestäviä arvoja ja joka voisi olla vastaus myös nyky-yhteiskunnan ongelmiin. Lisäksi kansallinen päivähoitojärjestelmä rakentuu representaatioissa ilman vertailua muihin maihin sekä kesken-eräisenä projektina että esimerkkinä hyvinvointivaltioprojektin käsistä karkaamisena, minkä seurauksena vastuu hyvinvoinnin tuottamisesta on siirtynyt jo liiaksi kansalaisilta valtiolle.

6.2 Päätöksentekijät ja kansalaiset

Tutkimukseni toinen keskeinen kysymys oli, miten julkisten päätöksentekijöiden ja kansalaisten esittämät näkemykset asettuvat suhteessa toisiinsa. Tässä tutkimuksessa soveltamani representaation käsite viittaa siihen, että julkisten päätöksentekijöiden tehtävänä on edustaa kansalaisten tahtoa ja intressejä. Käsite ei kuitenkaan viittaa edustukselliseen politiikkaan ainoastaan muodossa, jossa julkiseksi päätöksentekijäksi valitut henkilöt toimivat valitsijoidensa edustajina. Tämän lisäksi representaatiot tekevät poliittisissa keskusteluissa valikoidusti näkyviksi kansalaisryhmiä ja julkista valtaa edustavia toimijoita kuvaten kyseisiä tahoja tietyllä tavalla. Lisäksi perusteluillaan ne edustavat tiettyjä arvoja tai periaatteita. (Rossi 2010, 263–265.) Näin representaation käsite kiinnittää huomion diskursiiviseen edustamiseen. Tällöin kysymys, ketä ja mitä hyvinvointivaltiosta käytävään tulkintakamppailuun osallistuva toimija edustaa, ei palaudu pelkästään toimijan taustaan, vaan myös tämän esittämiin representaatioihin.

Analysoimissani päivähoitokeskusteluissa julkisten päätöksentekijöiden ja kansalaisten esittämiä representaatioita yhdistää se, että niissä päivähoitopolitiikan päämääränä on sekä kansalaisten sosiaalisten oikeuksien turvaaminen että yhteisen hyvän toteuttaminen. Kansalaisten oikeuksien turvaamisen päämäärällä tarkoitan päivähoitopalvelujen ja hoitotukien kohderyhmän – lapsen, äidin, isän ja perheen – tarpeiden ja toiveiden täyttämistä. Yhteisen hyvän päämäärällä puolestaan tarkoitan kunta- tai kansantalouden ja päivähoitopolitiikan ohella työvoima- ja väestöpolitiikan kannalta rationaalista käytännönpolitiikkaa, joka palvelee päivähoitopolitiikan ensisijaisena kohteena käsitettyjen kansalaisryhmien ulkopuolelle jääviä kansalaisia.

Tämä representaatioita yhdistävä piirre – sosiaalisten oikeuksien ja yhteisen hyvän päämäärien rinnakkaiselo – kertoo siitä, että hyvinvointivaltiota koskevissa käsityksissä on vahvasti läsnä lähtökohta, jonka mukaan hyvinvointivaltion tulisi olla tasa-arvon ja taloudellisen tehokkuuden periaatteiden näkökulmista tehokas sosiaalisen järjestäytymisen muoto. Näiden kahden päämäärän rinnakkaiselossa kansalaisten ja valtion välinen oikeuksien ja velvollisuuksien jakaminen rakentuu jännitteiseksi. Toisaalta valtion tulisi antaa kansalaisille sosiaalisia oikeuksia ja toteuttaa nämä antaakseen tukea ja turvaa elämänsä ”riippuvuusjaksoilla” eläville ihmisryhmille. Samalla sen kuitenkin tulisi myös asettaa kansalaisille velvollisuuksia, jotta hyvinvointivaltio olisi kannattava yhteiskuntamuoto valtion toimintaa työllään ja muilla panostuksillaan rahoittavan ”aktiivisen” väestön kannalta (ks. myös Kohli 2007, 255). Suomessa käydyissä poliittisissa hyvinvointivaltio-keskusteluissa taloudellisen rationaalisuuden muodossa käsitetty yhteisen hyvän päämäärä on ollut erityisen vahvasti esillä verrattuna esimerkiksi Ruotsiin, missä puolestaan tasa-arvon ja demokratian periaatteet ovat olleet selvemmin keskustelujen lähtökohdana (Kroll 2005, 50–53).

Se, että julkisten päätöksentekijöiden lisäksi päivähoitopalvelujen ja hoitotukien ensisijaisena kohderyhmänä olevat kansalaiset oikeuttavat tulkintansa heidän sosiaalisten oikeuksiensa ohella yhteisellä hyvällä, on ymmärrettävissä myös yleisemmän politiikan kulttuurin (Eliasoph & Lichterman 2010) näkökulmasta. Ilmiön voi kytkeä kansalliseen politiikan kulttuuriin. Suomessa poliittisille tulkinnoille näyttäisi muidenkin tutkimusten valossa olevan ominaista, että yhteistä hyvää palvelevalla

rationaalisella hallinnalla päämääränä on vahva asema suhteessa kansalais-ten oikeuksia korostavaan ajatteluun (ks. Luhtakallio 2010, 197; Kantola 2002; ks. myös Kettunen 1997). Ilmiön voi ymmärtää myös laajemmin osana poliittisten representaatioiden symbolista valtaa. Sisältäessään erilaisia ja keskenään ristiriitaisiakin elementtejä representaatiot myös puhut-televat erilaisia ihmisiä (Clarke 2004, 70; Hall 1992, 37). Päivähoitopo-litiikassa tämä tarkoittaa, että yhteisen hyvän päämäärällä representaatiot pyrkivät saamaan kannatusta lapsiperheiden lisäksi muiden kansalaisryh-mien ja julkisten päätöksentekijöiden keskuudessa, jotka päätöksiä teh-dessään joutuvat puntaroimaan asioita sekä lapsiperheiden edun että yhteisen hyvän toteutumisen näkökulmasta.

Sosiaalisten oikeuksien turvaamisen ja yhteisen hyvän toteutumisen korostamisen lisäksi päätöksentekijöiden ja kansalaisten esittämiä tul-kintoja yhdistää se, että ne arvioivat päivähoitojärjestelmän toimivuutta perheen vastuunkannon ja toisaalta palvelumarkkinoiden toimivuuden näkökulmasta. Perheen vastuuta korostavassa näkökulmassa perheen ase-mointi ei tapahdu sen sosiaalisten oikeuksien tai yhteisen hyvän nimissä. Sen sijaan siinä perheen toimintaa arvioidaan sen perusteella, miten se täyttää tehtävänsä lapsen edun toteuttamisessa ja moraalisen hoivavas-tuunsa kantamisessa. Palvelumarkkinoiden toimivuuden näkökulmassa puolestaan lähtökohtana on, miten päivähoitojärjestelmä pystyy vastaa-maan perheiden tarpeisiin ja toiveisiin. Varsinkin Suomessa 1990-luvulta alkaen vahvistuneessa kuluttajakansalaisuus-ajattelussa perhe asemoidaan kuluttajaksi, jolle ei osoiteta perheen sisäisiin henkilösuhteisiin perustuvia velvollisuuksia kuten perheen vastuuta korostavassa näkökulmassa.

Vaikka poliitikot, kuntapäätäjät ja kansalaiset tukeutuivat pitkälti samaan tulkintarepertuaariin, jota pyrin kuvaamaan erityisesti luvussa 3, heidän esittämänsä representaatiot sisälsivät myös eroja. Nämä erot ilmene-vät ennemminkin kansallisen ja paikallisen päivähoitopolitiikan erilaisuutena kuin julkisten päätöksentekijöiden ja kansalaisten toimija-aseamista esitettyjen representaatioiden erilaisuutena. Eduskunnassa representaatiot jakaantuivat kahteen ryhmään. Näistä toiset ottivat lähtökohdaksi yksilön sosiaaliset oikeudet ja esittivät parhaana käytännönpoliittisena ratkaisuna päivähoitopalvelujen kehittämisen. Toisen ryhmän representaatiot puoles-taan korostivat perheiden valinnanvapautta ja esittivät kotihoidon mah-dollistamisen käytännönpoliitiikan ensisijaisena kehittämistarpeena. Pai-

kallisella tasolla kuntapäätäjien ja kansalaisten representaatioissa sen sijaan rakentui usein päämääriä ja ratkaisukeinoja, joissa yhdistyi eduskunnan yksilö- ja perhekeskeisten representaatioiden sisältämiä piirteitä.

Paikallisen tason tulkintojen epäjohdonmukaisuuden suhteessa eduskunnan vastakkainasetteluihin voi tulkita ainakin kahdella tavalla. Ensinnäkin paikallisissa tulkintakamppailuissa tilanteet kytkeytyvät vahvemmin käytännöllisiin tai konkreettisiin kysymyksiin. Eduskunnassa kamppailun kohteena on selvemmin se, mikä tulisi olla päivähoitopolitiikan päämäärä ja keinot sen saavuttamisessa. Kunnallisessa kontekstissa kamppailun kohteena on sen sijaan usein se, mitä päämääriä ja keinoja tietyssä käytännön ongelmassa tulisi soveltaa. Esimerkiksi sukupuolten tasa-arvon periaate, joka on keskeisessä osassa eduskunnan keskusteluissa, on varsin näkymätön kunnallisesta päivähoitojärjestelmästä käydyissä kamppailuissa. Juuri yksittäisiin käytännön ongelmiin kiinnittymisen takia kansalaisten ja kuntatoimijoiden tulkinnoista tulee ”sotkuisempia” ja epäyhtenäisempiä kuin poliitikkojen vastaavista (ks. myös Bruff 2008, 12; Gramsci 1971, 331).

En kuitenkaan pidä tätä täysin tyydyttävänä tulkintana. Toinen tulkintamahdollisuus on nähdä myös kansalaisten ja kuntatoimijoiden tulkinnat johdonmukaisina, vaikka ne valtakunnan politiikan vastakkainasettelujen valossa sisältävätkin keskenään ristiriitaisia piirteitä. Niiden johdonmukaisuus noudattaa erilaista logiikkaa kuin eduskunnan keskustelut. Siinä missä eduskunnan keskusteluissa esitetyt tulkinnat rakentuivat hallitus–oppositio–vastakkainasettelun mukaisesti, noudattivat kansalaisten ja kuntatoimijoiden tulkinnat kolmea eri vastakkainasettelua. Nämä olivat kunnan viranhaltijoiden ja luottamus henkilöiden, kansalaisten ja kunnallisen byrokratian sekä päivähoitoa ja kotihoitoa puolustavien vanhempien välinen vastakkainasettelu.

Eduskunnan ja paikallisten päivähoitokeskustelujen tarkasteleminen erillisinä sosiaalisina kenttinä toi esiin sen, mitä Laine ja Peltonen (2003, 80) kutsuvat kenttien ja julkisen keskustelun väliseksi takaisinkytkennäksi: ”koska jokainen kenttä muodostaa omanlaisensa diskursiivisen avaruuden, kullakin kentällä käsitellään julkisuudessa esiintyviä asioita niiden erityisistä lähtökohdista käsin”. Analysoimissani päivähoitokeskusteluissa tämä takaisinkytkentä ilmeni siten, että sekä eduskunnassa että paikallisessa päivähoitopolitiikassa toimijat esittävät kentän sisäisten asetelmien mukaisesti rakentuvia tulkintoja, mutta tukeutuvat myös tilanteeseen

soveltuviin, yleisemmin päivähoitokeskusteluissa käytettyihin tulkinta- ja perustelutapoihin. Näin ollen keskustelut palautuvat vain osittain kenttien sisälle, vaikka niillä keskustelu saakin eri muotoja tai rakentuu eri tavoin.

6.3 Toimija-aseman ja diskursiivisten ehtojen kohtaaminen

Kirjan alussa kytkin lähestymistapani hyvinvointivaltion kulttuurintutkimukseen, jossa politiikka ei tarkoita ainoastaan perinteisillä poliittisilla areenoilla tapahtuvaa poliittista toimintaa (Nash 2001, 77–78; Eliasoph & Lichterman 2010) ja jossa kulttuuri käsitetään sekä valtasuhteiden tuloksena että niiden uusintamisen ja haastamisen välineenä (Bruff 2008, 43). Lisäksi tälle teoreettiselle tulokulmalle on ominaista, että kulttuuria ei käsitetä ominaisuutena, ihmisryhmän sisäistettyinä piirteinä tai käytännön politiikan yhtenä selittäjänä, vaan pikemminkin käytäntönä tai toimintana (Clarke 2004, 34, 39). Tavoitteenani oli täydentää kulttuurintutkimuksessa sovellettuja, hyvinvointivaltion politiikan diskursiivisia ehtoja korostavia teorioita näkökulmalla, joka auttaa ymmärtämään toimija-asemien merkitystä hyvinvointivaltion tulkintakamppailussa.

Hyvinvointivaltion politiikan diskursiivisten ehtojen tarkastelemisessa sovelsin foucault’laisissa analyyseissä käytettyä subjektiaseman käsitettä. Sen avulla tarkastelin, ketkä tai mitkä ovat suomalaisessa päivähoitopolitiikassa toimijoita, jotka yleisimmin asetetaan poliittisen toiminnan kohteeksi joko käytännön politiikasta hyötyvinä tai hyvinvointia tuottavina toimijoina. Toin myös esiin, miten päivähoidosta käydyt tulkintakamppailut kohdistuvat subjektiasemien määrittelemiseen: tarvetta käytännön politiikan muutoksille tai ennallaan säilyttämiselle perustellaan kytkemällä kansalaisiin ja julkiseen valtaan oikeuksia, velvoitteita ja ominaisuuksia.

Toisena tulkintakamppailun diskursiivisiin ehtoihin huomiota kiinnittävänä välineenä sovelsin Boltanskin ja Thévenot’n (2006) teoriaa oikeuttamisen maailmoista. Sen avulla toin esiin yleisesti jaettuja, kulttuurisia ja normatiivisia lähtökohtia ja periaatteita, joihin subjektien asemoinnit perustuvat. Analysoimissani päivähoitokeskusteluissa yleisimmin käytetyt oikeuttamisen periaatteet noudattivat kansalaisuuden, kodin, teollisuuden ja markkinoiden maailmojen arvoja. Erityisesti kansalaisryhmien sosiaa-

listen oikeuksien toteuttaminen (kansalaisuuden maailma), perheen hoi-
vavastuun korostaminen (kodin maailma), yhteisen hyvän ja kansakun-
nan edun palveleminen (teollisuuden maailma) ja palvelumarkkinoiden
toimivuus (markkinoiden maailma) ovat päivähoitopolitiikan yleisesti
hyväksytyjä ja tunnistettavissa olevia oikeuttamisen tapoja, jotka sisältävät
puhuttelevuuden voimaa päivähoidosta käydyissä tulkintakamppailuissa.

Päivähoitokeskusteluja analysoimalla olen tuonut esiin, miten toimi-
jat eri *tilanteissa* (Boltanski & Thévenot 2006) oikeuttavat näkemyksensä
useammilla yleisesti tunnistettavissa olevilla subjektiasemilla ja normatiivisilla lähtökohdilla. Lisäksi kansalaiset ja julkiset päätöksentekijät turvau-
tavat esittämässään tulkinnossa diskursiivisten subjektiasemien ja oikeut-
tamisen periaatteiden välisiin kompromisseihin (ks. Boltanski ja Thévenot
2006). Kompromissit ilmenivät esimerkiksi siten, että lapsen etua esitetään
toteutettavaksi ehdollistamalla lapsen vanhempien toimintaa, ja kansalais-
ten oikeuksien laajentamista perustellaan keinona parantaa työmarkki-
noiden toimivuutta ja kansantaloudellista kilpailukykyä. Näin ollen päi-
vähoitopolitiikan toimijat käyttävät diskursiivisen repertuaarin tarjoamia
mahdollisuuksia liittääkseen tulkintansa tunnistettaviin tai hegemonisiin
diskursseihin tai normatiivisiin lähtökohtiin (ks. myös Clarke 2004, 94).
Representaatioissaan he yhdistivät erilaisia hyvinvointivaltion politiikan
diskursseja, jotka korostavat palvelujärjestelmien tehokkuutta ja kansalais-
ten vastuuta ja aktiivisuutta, kansallista kilpailukykyä, markkina-ajattelua
ja kansalaisten valinnanvapautta sekä kansalaisten vaikuttamismahdolli-
suuksia palveluja koskevassa päätöksenteossa. Hyvinvointivaltiota koske-
vien diskursseiden lisäksi representaatioissa tukeuduttiin lapsuutta sekä per-
hettä ja sen sisäistä työnjakoa määritteleviin diskursseihin.

Tulkintakamppailun tilanteiden tarjoamat diskursiiviset resurssit eivät
kuitenkaan ole täysin vapaasti toimijoiden käytettävissä. Bourdieulai-
sen tulokulman avulla kiinnitin huomiota diskursiivisten ehtojen elä-
miseen tulkintakamppailujen tilanteissa sekä toimijoiden strategioihin
suhteessa diskursiivisiin ehtoihin (ks. Bourdieu 1990, 62). Bourdieun
kentän käsitteen avulla toin esiin, miten tulkintakamppailujen tilanteissa
toimija-asema sekä avaa että rajaa mahdollisuuksia tukeutua hyvinvoin-
tivaltion politiikan hegemonisessa asemassa oleviin lähtökohtiin. Analy-
soimani representaatiot noudattivat kenttien kaksinapaisia vastakkain-
asetteluja. Eduskunnan keskustelut rakentuivat hallituksen ja opposition

toimija- asemista esitettyjen representaatioiden vastakkainasetteluna. Kuntapäätäjien ja kansalaisten toimija- asemista esitetyissä representaatioissa kentän jakaantuminen ilmeni kolmella eri tavalla: luottamushenkilöiden ja viranhaltijoiden välisenä vastakkainasetteluna, kansalaisten ja kunnallisen byrokratian välisenä vastakkainasetteluna sekä päivähoidon ja kotihoiton puolesta kamppailevien vanhempien välisenä vastakkainasetteluna.

Päivähoitokeskustelujen analyysissä tuli esille erilaisia diskursiivisia strategioita, joilla hyvinvointivaltioista käytäviin tulkintakamppailuihin osallistuvat toimijat pyrkivät saamaan tulkintaansa puhuttelevaa voimaa mutta myös erottautumaan vastakkaisesta tulkinnasta ja horjuttamaan tätä. He esimerkiksi kiertävät tiettyjä jaettuja lähtökohtia silloin, kun ne ovat niiden päämäärän kannalta epäedullisia. Esimerkiksi eduskunnan keskusteluissa päivähoidon paremmuutta korostavat representaatiot käyttivät valinnanvapauden päämäärää, mutta sivuuttivat kokonaan kotihoiton tuen pienuudesta perheille aiheutuvat ongelmat ja sosiaaliset riskit. Toisena esimerkkinä diskursiivisesta kiertämisestä voidaan mainita kotihoiton kuntalisän puolesta argumentoineen äidin tulkinta, jossa kotiäitien huono asema kuvattiin ongelmana, joka johtuu pelkästään siitä, että julkinen valta antaa liian pienen sosiaalisen ja materiaalsen palkkion kotiäideille näiden lapsenhoitoon antamasta työpanoksesta. Sen sijaan tulkinnassa jäi täysin artikuloimatta isien hoivavastuu, vaikka tämä on ollut 1980-luvulta alkaen yksi päivähoitokeskustelujen eniten keskustelluista teemoista.

Tulkintakamppailuun osallistujat myös kääntävät yleisiä käsityksiä jaetun päämäärän ja sen toteuttamiskeinojen välisistä suhteista ylösalaisin, merkityksellistäen ne samalla uudelleen. Yhtenä esimerkkinä kääntämisen strategiasta toin esille eduskunnassa opposition asemasta esitetyn representaation, jossa vastakkaisten representaatioiden näkemys sukupuolten tasa-arvoa ajavasta päivähoitopolitiikasta kääntyi tasa-arvon vastaiseksi: keskustan tulkinta kuvasi vasemmiston päivähoitokeskeisen politiikan äitien edun vastaisena, sillä se rajaa heidän mahdollisuuksiaan eikä anna arvoa äitien kotona tekemälle työlle. Myös vanhempien esittämissä representaatioissa päivähoiton ja kotihoiton paremmuutta korostavat tulkinat käännettiin lapsen edun palvelemisen kannalta kielteisiksi.

Kääntämisen strategiaa sovellettiin tilanteissa, joissa diskurssien valtasuhteissa oli tapahtunut muutos, minkä vuoksi kotihoiton tai päivähoi-

don paremmuutta jouduttiin oikeuttamaan eri tavalla kuin aikaisemmin. Esimerkiksi edellä ensin mainitussa tapauksessa kotihoitoa ei enää pidetty yleisesti erityisen naisystävällisenä ratkaisuna, minkä vuoksi kotihoitoa puolustava tulkinta joutui haastamaan hallitsevan näkemyksen, jossa päivähoito palvelee äitien etua parhaiten. Tässä tulkinta ei kuitenkaan voinut perustua vielä 1970-luvulla yleiseen ajatukseen, jonka mukaan kotihoito suojelee äitiä kuluttavalta työelämältä. Sen sijaan se esitti kotihoidon tuen suuruuden äitien (kotona tekemän) työn arvostuksen mittarina ja markkina-ajattelun mukaisesti kysymyksenä äitien valinnanvapaudesta. Lasten vanhempien esittämissä kotihoitoa puolustavissa representaatioissa puolestaan näkyi diskursiivinen muutos, jossa käsitys päivähoitosta kielteisenä ”laitoshoitona” on saanut antaa tilaa näkemykselle, jossa päivähoito käsitetään lapsen kannalta virikkeellisenä ja esikasvatukseen liittyvänä hoitomuotona. Kotihoidon asemaa puolustavat vanhemmat pyrkivätkin perustelemaan kotihoidon hyvyttä esikasvatusajattelun ehdoilla tai pyrkien horjuttamaan sitä.

Lisäksi päivähoitosta käytävään tulkintakamppailuun osallistuvat toimijat asettavat poliittisia lähtökohtia vastakkain ja kritisoivat toisia tulkintoja mukautumalla niiden lähtökohtiin. Luvussa 4 toin esille, kuinka vanhemmat kritisoivat kunnallista byrokratiaa paitsi perheen ja lapsen hyvinvoinnin lähtökohdista myös kuntatalouden ja kunnan lakisääteisten velvollisuuksien täyttämisen näkökulmasta. Talouden ja hallinnan kielen käyttäminen vaikuttaisi näin toimivan myös kansalaisten valtaistumisen välineenä. Toisaalta toin esille myös esimerkin, missä kuntaorganisaatiolle tarjoutui tilaisuus korostaa vanhempien velvollisuuksia tukeutumalla taloudellisten ja hallinnollisten päämäärien sijasta mediajulkisuudessa vahvan aseman saaneeseen näkemykseen, joka korostaa vanhempien vastuuta hoivan antajana.

Yksi tulkintakamppailuun osallistuvien strategioista oli subjektien asemoinnin avulla tapahtuva liittolaisuuden rakentaminen. Eduskunnan keskusteluissa tämä tuli esille oikeistopuolueiden tavassa mainita päivähoitopolitiikan ongelmanratkaisukeinona yksityisen hoidon tukemisen (keskusta) tai kotihoidon tuen (kokoomus), vaikka se ei olisi niiden ensisijaisena esittämä käytännönpoliittinen ratkaisu. Kansalaisten esittämissä representaatioissa liittolaisuuden rakentamisen strategia ilmeni siten, että hyvinvointityön ammattilaiset asemoitiin toimijoiksi, joiden intres-

sit kytkeytyvät vahvemmin lapsiperheiden kuin kunnallisen byrokratian intresseihin. Viimeinen havaitsemistani diskursiivisista strategioista liittyy tulkintojen tiedolliseen oikeuttamiseen. Paikallisella tasolla käydyissä keskusteluissa kunnan viranhaltijat ja kansalaiset vetosivat asemasidonnaiseen tietoon tulkintansa oikeuttamisessa. Viranhaltijoiden kohdalla tämä oli palvelujen tuottamiseen ja organisointiin liittyvää tietoa. Kansalaisilla se puolestaan oli perheen näkökulmasta esitettyä tietoa siitä, mitä he tarvitsevat ja haluavat sekä miten tarjotut palvelut ja tuet näitä tarpeita ja haluja tyydyttävät.

ELÄVÄ HYVINVOINTIVALTION POLITIIKKA

Teoksen alussa valitsin tulokulman, jossa katse kohdistuu hyvinvointivaltion politiikkaan toimintana, joka on tilanteista ja kulttuurin läpäisemää, ”elävää” hyvinvointivaltion politiikkaa (ks. myös Nygård 2003, 70). Tässä tulokulmassa on vähintään yhtä olennaista ymmärtää ihmisten tapoja osallistua hyvinvointivaltiosta käytäviin kamppailuihin kuin selittää kamppailujen seurauksia tai lopputuloksia. Näin lopuksi on vielä paikallaan pohtia, mitä tulokulma merkitsee hyvinvointivaltion politiikan ymmärtämisen kannalta.

Elävän hyvinvointivaltion politiikan tutkiminen auttaa ymmärtämään hyvinvointivaltion nykytilannetta, päämääriä ja keinoja koskevien tulkin-tojen moninaisuuden ja ristiriitaisuuden (ks. myös Clarke 2004). Hyvinvointivaltio käsitetään usein suurten yhteiskunnallisten ja poliittisten murrosten seurauksena. Elävän hyvinvointivaltion politiikan tutkiminen sen sijaan auttaa ymmärtämään, miten hyvinvointivaltiota tuotetaan, ylläpidetään ja oikeutetaan myös jokapäiväisessä ja pienimuotoisessakin poliittisessa toiminnassa. Analysoimissani tulkinnoissa suomalainen hyvinvointivaltio näyttäytyi tavoilla, joista on löydettävissä sekä tulkintoja yhdistäviä että erottavia piirteitä.

Vertailevissa tutkimuksissa Suomi liitetään yleensä pohjoismaiseen hyvinvointivaltiomalliin, jolle on luonteenomaista laaja valtiollinen vastuu hyvinvointipalvelujen tuottamisessa (ks. esim. Esping-Andersen 1990; Christiansen ym. (toim.) 2005). Julkisen vallan suuri vastuu kansalaistensa hyvinvoinnista oli myös jaettu lähtökohta tässä teoksessa tarkas-

telluissa tulkintakamppailuissa. Näissä kamppailuissa julkisten palvelujen ja etuuksien kattavuus esitetään jopa kansallisena ylpeyden aiheena. Julkisen vastuun laajuutta kuitenkin myös kritisoidaan tulkinnoissa, joiden mukaan hyvinvointivaltio-mallimme on mennyt jo liian pitkälle sosiaalisen vastuun siirtämisessä kansalaisilta valtiolle ja kunnalle. Julkisen vastuun vähentämistä esittämissä näkemyksissä suomalainen tai pohjoismainen hyvinvointivaltion perinne ei välttämättä ole jotakin, josta kannattaisi pitää kiinni. Sen sijaan Pohjoismaiden ulkopuolella olevat hyvinvointivaltiot – esimerkiksi lapsiperheitä tulonsiirroilla tukevat Keski-Euroopan valtiot ja valtiot, joissa lapset aloittavat koulunkäynnin pienempänä kuin suomalaiset ikätoverinsa – ovat näissä tulkinnoissa myös myönteisiä esimerkkejä, joista Suomenkin tulisi ottaa mallia.

Hyvinvointivaltiosta käytävissä kamppailuissa on kyse paitsi hyvinvointivaltion päämääristä myös useamman päämäärän yhteensovittamisesta. Usein kyse on päämäärien hierarkiasta eli siitä, mikä päämääristä pitäisi asettaa alisteiseksi jollekin toiselle päämäärälle. Päivähoitopolitiikassa kamppailu hyvinvointivaltion päämäärien tärkeysjärjestyksestä ilmenee esimerkiksi erimielisyytenä siitä, pitäisikö päivähoitojärjestelmän ensisijaisesti täyttää lapsiperheiden tarpeet ja toiveet vai palvella yhteistä hyvää. Päämäärien tärkeysjärjestyksen sekä niiden keskinäisten alistussuhteiden ja vastakkainasettelujen lisäksi tulkinnat ovat usein ristiriitaisia sen suhteen, millä keinoilla jaettu päämäärä olisi parhaiten saavutettavissa. Selkeä esimerkki hyvinvointivaltion keinoja koskevien näkemysten ristiriitaisuudesta on päivähoiton ja kotihoidon vastakkainasettelu: toisen näkemyksen mukaan lapsiperheitä voi tukea parhaiten tarjoamalla heille laadukasta päivähoitoa, toisen näkemyksen mukaan tämä puolestaan tapahtuisi parhaiten tarjoamalla riittävää taloudellista tukea, jonka turvin perhe voisi valita lapsen kotihoidon ilman että valinnasta seuraisi merkittäviä sosiaalisia riskejä.

Hyvinvointivaltion politiikka on päämäärien ja keinojen ”oikeasta” tulkinnasta käytävää kamppailua, mutta myös kansalaisten ja julkisen vallan kutsumista ja kehottamista tietynlaiseen toimintaan. Tässä teoksessa olen kuvannut tätä kutsumista ja kehottamista subjektiaseman käsitteen avulla. Eriolaisten ominaisuuksien ja mahdollisuuksien kytkeminen eri kansalaisryhmiin ja julkisen vallan edustajiin on kiinteä osa näiden subjektiasemien määrittelyä. Tulkinnat tekevät kehottamisen ja kutsumisen

oikeutetuksi kuvaamalla kansalaiset ja julkisen vallan toimijat tietynlaista halua ja mahdollisuuksia omaavina sekä tiettyjen pakkojen edessä olevina toimijoina (ks. Törrönen 1999; Sulkunen & Törrönen 1997). Kamppailu hyvinvointivaltiosta on näin myös kamppailua niiden subjektiasemien määrittelyistä, joiden katsotaan olevan olennainen osa hyvinvointivaltiota yhteiskunnan järjestäytymisen muotona. Vaikka hyvinvointivaltion politiikassa näyttäisi vallitsevan jonkin asteinen yhteisymmärrys siitä, mikä eri kansalaisryhmien ja julkisen vallan edustajien asema tai rooli tulisi olla hyvinvoinnin tuottamisessa, eivät nämä oikeuksien ja vastuiden jakautumiset saa asemaa kiveen hakattuna totuutena.

Elävän hyvinvointivaltion politiikan sisältämä tulkintojen moninaisuus ja käytännön politiikan jatkuva puolustaminen ja haastaminen jäävät piiloon tutkimuksissa, jotka keskittyvät poliittisen yhteisymmärryksen tai poliittisten kamppailujen lopputuloksena syntyneisiin hyvinvointivaltiollisiin ratkaisuihin (esim. Esping-Andersen 1990; Palme 1990; Kangas 1991; Ferrarini 2006). Nämä hyvinvointivaltion politiikan kasvot jäävät varjoon myös tutkimuksissa, jotka kuvaavat hyvinvointivaltion politiikkaa diskursiivisina siirtyminä, joissa hallitseva tulkintatapa korvautuu jollakin toisella tulkintatavalla (ks. Clarke 2004, 12–14). Tässä tutkimuksessa olen tuonut esiin, miten päivähoitopolitiikassa 1970-luvulla esiintyneet tulkinnat elävät vielä 2000-luvulla käydyissä kamppailuissa. Uutena tulkintana keskusteluihin on tullut esimerkiksi 1990- ja 2000-luvuilla yleistynyt näkemys, jossa lapsiperheiden ja julkisen vallan välinen suhde kuvataan markkina-ajattelun mukaisesti kuluttajan ja palveluntarjoajan välisenä suhteena. Ajatus kansalaisista kuluttajina on kuitenkin tullut aikaisempien tulkintatapojen rinnalle, ei niiden tilalle. Lisäksi jo ennen kuluttajakansalaisuuden esiinmarssia keskusteluissa esiintyneiden tulkintatapojen keskinäiset valtasuhteet ovat muuttuneet. Tästä huolimatta myös hallitsevan aseman menettäneellä tulkinnalla voi edelleen olla sen tunnustettavuuteen perustuvaa puhuttelevuuden voimaa. Tämän puhuttelevan voiman takia tuttuun tulkintojen käyttäminen on tarkoituksenmukaista käytännön politiikan ennallaan säilyttämistä tai muuttamista koskevien vaatimusten oikeuttamisessa.

Elävän hyvinvointivaltion politiikan näkökulma tuo esiin hyvinvointivaltion politiikan monimuotoisuuden. Hyvinvointivaltiota on tutkittu paljon funktionaalisen ja instrumentaalisen valtiokäsityksen lähtökohdista.

Näistä lähtökohdista ponnistavat tutkimukset ovat tarkastelleet, millä keinoilla ja kuinka tehokkaasti hyvinvointivaltio suoriutuu kansalaistensa sosiaalisen hyvinvoinnin turvaamisessa. Funktionaalisen ja instrumentaalisen valtiokäsityksen lähtökohdissa hyvinvointivaltion politiikka on käsitetty institutionaalisen politiikan areenoilla tai käytännön politiikan kautta tapahtuvana asiana. Kansalaiset puolestaan ovat hahmottuneet lähinnä hyvinvointivaltion toiminnan kohteena. Poliitiikan sosiologiassa tehdyissä vertailevissa hyvinvointivaltiotutkimuksissa (esim. Svallfors (toim.) 2007) kansalaiset on käsitetty toimijoina, joilla voi olla poliittisia asenteita, arvoja ja toiveita, mutta myös näissä tutkimuksissa kansalaiset jäävät hyvinvointivaltion politiikan ulkopuolelle tai sen kohteiksi.

Edellä mainittujen lähtökohtien sijasta olen laajaa politiikka-käsitystä soveltaen kuvannut hyvinvointivaltion politiikan rajojen liukuvuutta. Kuvaamani hyvinvointivaltion politiikka ei rajoitu pelkästään institutionaalisen politiikan areenoille. Se on tulkintakamppailua, johon osallistuvat niin julkiset päätöksentekijät kuin kansalaisetkin. Tässä tutkimuksessa olen keskittynyt julkisuudessa käytyihin tulkintakamppailuihin. Kampailujen ymmärtämisen kannalta on kuitenkin muistettava, että poliittinen toiminta ei rajoitu ainoastaan julkisuuden piiriin. Valtakunnallisen päätöksenteon julkisuuden kautta tapahtuva läpinäkyvyys on historiallisesti muuttuva ja elävä asia (Habermas 2004a; Rosanvallon 2008). Hyvinvointivaltion paikallisten päätöksentekijöiden ja ammattilaisten sekä kansalaisten aktiivinen osallistuminen hallitsevien diskurssien tuottamiseen ja kansallisen politiikan linjauksien toteutumiseen ei rajoitu julkisuudessa tapahtuvaan toimintaan, vaan he osallistuvat siihen myös julkisen sektorin henkilökuntana sekä palvelujen ja tukien käyttäjinä (Clarke ym. 2007, 66). Tässä tutkimuksessa olen kuitenkin rajannut tarkastelun ulkopuolelle sen, miten eri asemista kamppailuihin osallistuvat toimijat usintavat, haastavat tai soveltavat hallitsevia tulkintatapoja myös julkisuuden ulkopuolella.

Se, missä kamppailu tapahtuu ja millaisesta asemasta siihen osallistutaan, vaikuttaa hyvinvointivaltion politiikan kysymyksenasetteluihin ja toiminnan tapoihin. Näistä eroista huolimatta aineistoni poliitikot, kuntapäätäjät ja kansalaiset osallistuivat tulkintakamppailuihin tulkinnoilla, joissa on paljon yhteistä. Julkiset päätöksentekijät ja kansalaiset eivät tulkintakamppailujen toimijoina elä toisistaan täysin eristäytyneillä kentillä (Bourdieu

& Wacquant 1995) tai eri oikeutuksen maailmoissa (Boltanski & Thévenot 2006). Sen sijaan he osallistuvat kamppailuihin samoista tulkitsemisen ja oikeuttamisen tavoista symbolista valtaa ammentaan.

Teoksen alussa asetin yhdeksi tavoitteekseni ymmärtää, miten hallitsevat tulkintatavat ja toisaalta asema, josta ihmiset hyvinvointivaltion politiikkaan osallistuvat, rajoittavat ja mahdollistavat heidän toimintaansa tulkintakamppailuissa. Hallitsevat tulkintatavat (tai diskursiiviset ehdot) ja toimija-asema osoittautuivat olevan enemmänkin sekä-että- kuin joko- tai-vaihtoehtoja hyvinvointivaltion politiikan ymmärtämisessä. Toin esille, miten päätöksentekijät ja kansalaiset joutuvat tulkintakamppailuihin osallistuessaan toimimaan sekä suhteessa kentän kilpaileviin tulkintoihin että suhteessa hallitseviin ja tunnistettaviin käsityksiin siitä, mikä kenenkin asema hyvinvointivaltiossa tulisi olla. Vallan kentällä (Bourdieu 1998) vahvassa asemassa olevat toimijat eivät välttämättä saaneet tukea tulkinnoilleen hallitsevista kansalaisten ja julkisen vallan asemoinneista. Tällöin he joutuivat sopeutumaan tilanteeseen esimerkiksi kiertämällä tietyn asemoinnin tavan. Vallan kentällä alisteisessa asemassa olevat toimijat puolestaan saattoivat saada tulkinnoilleen tukea hegemonisesta tavasta asemoida jokin kansalaisryhmä tai julkisen vallan taho.

Näiden tulosten perusteella hyvinvointivaltiosta käytäviä tulkintakamppailuja ei voida kuvata yksistään diskurssien ketjuna, joissa aina yksi hallitseva diskurssi määrittäisi kamppailuissa käytettävät tulkinnat. Niitä ei voi myöskään yksiselitteisesti palauttaa toimija-aseman näkökulmasta asetelmaan, jossa valtaa pitävät tuottavat mahdollisten tulkintojen repertuaarin ja käyttävät suoraa määrittelyvaltaa suhteessa kansalaisiin ilman näiden taholta tapahtuvaa vastarintaa. Diskurssien ja toimija-asemien valtaa korostavien tulokulmien sijasta olen kuvannut tilanteita, joissa diskursiiviset ehdot ja toimija-asemat kohtaavat ja muodostavat yhdessä elävää hyvinvointivaltion politiikkaa. Siinä diskursiiviset tekijät voivat olla toimijoille samanaikaisesti vallan lähteitä sekä hallinnan ja vastarinnan mahdollistajia. Yhteiskunnallisissa tilanteissa nämä molemmat puolet – hallinta ja vastarinta – ovat potentiaalisesti läsnä.

Kirjallisuus

- Aarnio, Eeva (1998) Päämäärät liikkeessä. Puolueohjelmien kirjoittamisen muuttuvat merkitykset Suomessa 1950-luvulta 1990-luvulle. SoPhi, Jyväskylä.
- Aarnio, Eeva (2000) Pääkirjoitukset vuoden 2000 presidentinvaaleissa. Tiedon politiikan näkökulma. Teoksessa Isotalus, Pekka & Aarnio, Eeva (toim.) Presidentti 2000. Mistä vaalit on tehty? SoPhi 52, Jyväskylä, 106–127.
- Adkins, Lisa (2004) Introduction: Feminism, Bourdieu and after. Teoksessa Adkins, Lisa & Skeggs, Beverley (toim.) Feminism After Bourdieu. Blackwell Publishing, Oxford & Malden, 3–18.
- Alanen, Leena (1998) Lapsena yhteiskunnassa – lapsuus ja sosiologia. Teoksessa Saksala, Elina (toim.) Muutoksen sosiologia, Yle Opetuspalvelut, Helsinki, 126–133.
- Alasuutari, Pertti (1996) Toinen tasavalta. Suomi 1946–1994. Vastapaino, Tampere.
- Alasuutari, Pertti (1999) Laadullinen tutkimus. 3. uudistettu painos. Vastapaino, Tampere.
- Alexander, Jeffrey C. & Smith, Philpip (2010) The Strong Program. Origins, achievements, and prospects. Teoksessa Hall, John R. & Grindstaff, Laura & Lo, Ming-Cheng (toim.) Handbook of Cultural Sociology. Routledge, Lontoo & New York, 13–24.
- Alhanen, Kai (2007) Käytännöt ja ajattelu Michel Foucault'n filosofiassa. Gaudeamus, Helsinki.
- Althusser, Louis (1984) Ideologiset valtiokoneistot. Vastapaino, Tampere.
- Anttonen, Anneli (1994) Hyvinvointivaltion naisystävälliset kasvot. Teoksessa Anttonen, Anneli, Henriksson, Lea & Nätkin, Ritva (toim.) Naisten hyvinvointivaltio. Vastapaino, Tampere, 203–226.
- Anttonen, Anneli (1999) Lasten kotihoidon tuki suomalaisessa perhepolitiikassa. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 52. Kela, Helsinki.
- Anttonen, Anneli (2003) Lastenhoidon kaksi maailmaa. Teoksessa Forsberg, Hannele & Nätkin, Ritva (toim.) Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Gaudeamus, Helsinki, 159–185.

- Anttonen, Anneli (2009) Hoivan yhteiskunnallistuminen ja politisoituminen. Teoksessa Anttonen, Anneli & Valokivi, Heli & Zechner, Minna (toim.) Hoiva. Tutkimus, politiikka ja arki. Vastapaino, Tampere, 54–98.
- Autto, Janne (2002) Hyvinvointivaltion muutos ja uusi paikallisuus. Esi-merkkinä hyvinvointivaltion muutoksen paikallisia haasteita Enontekiöllä. Lapin yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja, B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 42. Lapin yliopisto, Rovaniemi.
- Autto, Janne (2005) Yksilön vai perheen oikeudet? Vapauksien, velvollisuuksien ja yleisen edun rakentuminen eduskunnan lastenhoitoa koskevilla keskusteluilla. *Politiikka* 47:1, 6–16.
- Autto, Janne (2007) Äitiyden muuttuva asema hyvinvointivaltion kansalaisuuden määrittelyissä. *Sosiologia* 44:3, 204–217.
- Autto, Janne (2009a) Palkkatyön ja lasten kotihoidon arvoitusten muutokset. Teoksessa Kinnunen, Merja & Autto, Janne (toim.) Tänään töissä. Sosiologisia näkökulmia työhön. Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi, 47–74.
- Autto, Janne (2009b) Symbolic Struggle in the Politics of Childcare. The case of Finland. Teoksessa Koistinen, Pertti, Mósesdóttir, Lilja & Serrano Pascual, Amparo (toim.) Emerging Systems of Work and Welfare. Peter Lang, Bryssels, 63–79.
- Barnes, Marian, Newman, Janet & Sullivan, Helen (2004) Power, Participation, and Political Renewal: Theoretical Perspectives on Public Participation under New Labour in Britain. *Social Politics* 11:2, 267–279.
- Barthes, Roland (1993) Tekijän kuolema, tekstin syntymä. Vastapaino, Tampere.
- Bénatuil, Thomas (1999) A Tale of Two Sociologies. The Critical and the Pragmatic Stance in Contemporary French Sociology. *European Journal of Social Theory* 2:3, 379–396.
- Bennett, Tony, Savage, Mike, Silva, Elizabeth, Warde, Alan, Gayo-Cal Modesto & Wright, David (2009) *Culture, Class, Distinction*. Routledge, London & New York.
- Berg, Kristiina (2008) Äitiys kulttuurisina odotuksina. Väestöliiton julkaisusarja D 48, Helsinki.

- Blomberg, Helena & Kroll, Christian (2002) Who wants to preserve the 'Scandinavian service state'? Attitudes to welfare services among citizens and local government elites in Finland, 1992–6. Teoksessa Svallfors, Stefan & Taylor-Gooby, Peter (toim.) *The End of Welfare State? Responses to state retrenchment*. Routledge, London 52–86.
- Boltanski, Luc & Chiapello, Eve (2006) *The New Spirit of Capitalism*. Verso, London.
- Boltanski, Luc & Thévenot, Laurent (2006) *On Justification. Economies of Worth*. Princeton University Press, Princeton & Oxford.
- Bonoli, Giuliano, George, Vic & Taylor-Gooby, Peter (2000) *European Welfare Futures. Towards a Theory of Retrenchment*. Polity Press, Cambridge.
- Borchorst, Anette (2002) Danish Child Care Policy: Continuity Rather than Radical Change. Teoksessa Michel, Sonya & Mahon, Rianne (toim.) *Child Care policy at the Crossroads. Gender and Welfare State Restructuring*. Routledge, New York & London, 267–285.
- Bourdieu, Pierre (1977) *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Bourdieu, Pierre (1984) *Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste*. Harvard University Press, Cambridge & Massachusetts.
- Bourdieu, Pierre (1987) What makes a social class? On the theoretical and practical existence of groups. *Berkeley Journal of Sociology* 32, 1–17.
- Bourdieu, Pierre (1990) *In Other Words. Essays Towards a Reflexive Sociology*. Stanford University Press, Stanford.
- Bourdieu, Pierre (1991) *Language & Symbolic Power*. Polity Press, Cambridge & Malden.
- Bourdieu, Pierre (1996) *The State Nobility. Elite Schools in the Field of Power*. Polity Press, Cambridge.
- Bourdieu, Pierre (1998) Järjen käytännöllisyys. Toiminnan teorian lähtökohtia. *Vastapaino, Tampere*.
- Bourdieu, Pierre (2000) *Pascalian Meditations*. Polity Press, Cambridge.
- Bourdieu, Pierre (2004) *Science of Science and Reflexivity*. Polity Press, Cambridge.

- Bourdieu, Pierre & Wacquant, Loïc J. D. (1995) *Refleksiiviseen sosiologiaan. Tutkimus, käytäntö ja yhteiskunta*. Joensuu University Press, Joensuu.
- Bruff, Ian (2008) *Culture and Consensus in European Varieties of Capitalism. A "Common Sense" Analysis*. Palgrave MacMillan, Hampshire.
- Butler, Judith (1997) *Excitable Speech: A Politics of the Performative*. Routledge, London.
- Chiapello, Eve (2003) Reconciling the Two Principal Meanings of the Notion of Ideology. The Example of the Concept of the 'Spirit of Capitalism'. *European Journal of Social Theory* 6:2, 155–171.
- Chiapello, Eve & Fairclough, Norman (2002) Understanding the new management ideology: a transdisciplinary contribution from critical discourse analysis and new sociology of capitalism. *Discourse & Society* 3:2, 185–208.
- Clarke, John (2004) *Changing welfare, changing states. New directions in social policy*. Sage, London, Thousand Oaks & New Delhi.
- Clarke, John (2005) New Labour's citizens: activated, empowered, responsabilized, abandoned? *Critical Social Policy* 25:4, 447–463.
- Clarke, John, Newman, Janet, Smith, Nick, Vidler, Elizabeth & Westmerland, Louise (2007) *Creating Citizen-Consumers: Changing Publics and Changing Public Services*. Sage, London.
- Clarke, John & Newman, Janet & Westermaland, Louise (2007) The anatonism of choice: New labour and the reform of public services. *Social Policy and Society* 7:2, 245–253.
- Couldry, Nick (2006) Culture and citizenship. The missing link? *European Journal of Cultural Studies* 9:3, 321–339.
- Christiansen, Niels Finn, Petersen, Klaus, Edling, Nils & Haave, Per (toim.) (2005) *The Nordic Model of Welfare. A Historical Reappraisal*. Museum Tusulanum Press, Copenhagen.
- Daly, Mary & Rake, Katherine (2003) *Gender and the Welfare State*. Polity Press, Cambridge.
- Dean, Mitchell (1999) *Governmentality. Power and Rule in Modern Society*. Sage, London, Thousand Oaks & New Delhi.
- Delanty, Gerard (2000) *Citizenship in a global age. Society, culture, politics*. Open University Press, Buckingham & Philadelphia.

- Donzelot, Jacques (1997[1977]) *The Policing of Families*. The Johns Hopkins University Press, Baltimore.
- Derrida, Jacques (2003) *Platonin apteekki ja muita kirjoituksia*. Gaudeamus, Helsinki.
- Dryzek, John S. (2000) *Deliberative Democracy and Beyond. Liberals, Critics, Contestations*. Oxford University Press, Oxford.
- Durkheim, Émile (1980) *Uskontoelämän alkeismuodot*. Australialainen toteemijärjestelmä. Tammi, Helsinki.
- Eliasoph, Nina & Lichterman, Paul (2010) *Making things political*. Teoksessa Hall, John R., Grindstaff, Laura & Lo, Ming-Cheng (toim.) *Handbook of Cultural Sociology*. Routledge, London & New York, 483–492.
- Ellingsæter, Anne Lise & Leira, Arnlaug (2006) *Introduction: politicising parenthood in Scandinavia*. Teoksessa Ellingsæter, Anne Lise & Leira, Arnlaug (toim.) *Politicising parenthood in Scandinavia. Gender relations in welfare states*. Policy Press, Bristol, 1–18.
- Ervasti, Heikki (1996) *Kenen vastuu? Tutkimuksia hyvinvointipluralismista legitimitietin näkökulmasta*. Stakesin tutkimuksia 62. Stakes, Helsinki.
- Esping-Andersen, Gøsta (1990) *The Three World of Welfare Capitalism*. Polity Press, Cambridge.
- Esping-Andersen, Gøsta (1999) *Social Foundations of Postindustrial Economies*. Oxford University Press, Oxford.
- Esping-Andersen, Gøsta (2002) *Towards the Good Society, Once Again?* Teoksessa Esping-Andersen, Gøsta, Gallie, Duncan, Hemerijk, Anton & Myles, John (2002) *Why We Need a New Welfare State*. Oxford University Press, Oxford, 1–25.
- Esping-Andersen, Gøsta, Gallie, Duncan, Hemerijk, Anton & Myles, John (2002) *Why We Need a New Welfare State*. Oxford University Press, Oxford.
- Fautie, Maija & Kalliomaa-Puha, Laura (2010) *Jääkaappi, osoite vai sukuside? Perheen määritelmät sosiaalilainsäädännössä*. Teoksessa Hämläinen, Ulla & Kangas, Olli (toim.) *Perhepiirissä*. Kelan tutkimusosasto, Helsinki, 28–61.
- Ferrarini, Tommy (2006) *Families, States and Labor Markets. Institutions, Causes and Consequences of Family Policy in Post-War Welfare States*. Edward Elgar Publishing Limited, Cheltenham.

- Flynn, Jeffrey (2004) *Communicative Power in Habermas's Theory of Democracy*. *European Journal of Political Theory* 3:3, 433–454.
- Foucault, Michel (1980) *The History of Sexuality. Vol I: An Introduction*. Vintage, New York.
- Foucault, Michel (2000) *The Subject and Power*. Teoksessa Fabion, James D. (toim.) *Power. Essential Works of Foucault 1954–1984. Volume Three*. Penguin Books, London, 326–348.
- Foucault, Michel (2003) *Governmentality*, Teoksessa Rabinow, Paul & Rose, Nikolas (toim.) *The Essential Foucault: Selections from Essential Works of Foucault 1954–1984*. The New Press, London, 229–245.
- Foucault, Michel (2005) *Tiedon arkeologia*. Vastapaino, Tampere.
- Freeman, Richard, Chamberlayne, Prue, Cooper, Andrew & Rustin, Michael (1999) *Conclusion: a new culture of welfare*. Teoksessa Chamberlayne, Prue, Cooper, Andrew, Freeman, Richard & Rustin, Michael (toim.) *Welfare and Culture in Europe. Towards a New Paradigm in Social Policy*. Jessica Kingsley Publishers, London, 275–281.
- Förnäs, Johan (1998) *Kulttuuriteoria. Myöhäismodernin ulottuvuuksia*. Vastapaino, Tampere.
- Gadamer, Hans-Georg (2004) *Hermeneutiikka. Ymmärtäminen tie-teissä ja filosofiassa*. Vastapaino, Tampere.
- Gramsci, Antonio (1971) *Selections from the Prisons Notebooks*. Lawrence & Wishart, London.
- Gramsci, Antonio (1982) *Vankilavihkot: valikoima 2. Kansankulttuuri*, Helsinki.
- Greimas, A. J. (1980) *Strukturalistista semantiikkaa*. Gaudeamus, Helsinki.
- Greimas, A. J. & Courtés, J. *Semiotics and Language. An Analytical Dictionary*. Indiana University Press, Bloomington.
- Haataja, Anita (2005) *Lasten hoitomuodon valintaoikeudet – mahdollisuuksia ja riskejä?* Teoksessa Takala, Pentti (toim.) *Onko meillä miltä sijoittaa lapsiin?* Kela, Helsinki, 80–108.
- Habermas, Jürgen (1987) *The Theory of Communicative Action. The Critique of Functionalist Reason*. Polity Press, Cambridge.

- Habermas, Jürgen (1996) *Between Facts and Norms. Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy*. Polity Press, Cambridge.
- Habermas, Jürgen (2004a) *Julkisuuden rakennemuutos. Tutkimus yhdestä kansalaisyhteiskunnan kategoriasta*. Vastapaino, Tampere.
- Habermas, Jürgen (2004b[1976]) *Legitimation Crisis*. Polity Press, Cambridge.
- Hall, Stuart (1985) *Signification, Representation, Ideology: Althusser and the Post-Structuralist Debates*. *Critical Studies in Mass Communication* 2:2, 91–114.
- Hall, Stuart (1992) *Kulttuurin ja politiikan murroksia*. Vastapaino, Tampere.
- Hall, Stuart (1996) *The problem of ideology*. Teoksessa Morley, David & Kuan-Hsing, Chen (toim.) *Stuart Hall: critical dialogues in cultural studies*. Routledge, London, 18–38.
- Hall, Stuart (1997) *The Work of Representation*. Teoksessa Hall, Stuart (toim.) *Representation. Cultural Representations and Signifying Practices*. Sage, London, Thousand Oaks and New Delhi, 15–64.
- Hall, Stuart (1999) *Identiteetti*. Vastapaino, Tampere.
- Hautamäki, Antti (2005) *Politiikan paluu*. Teoksessa Hautamäki, Antti, Lehtonen, Tommi, Sihvola, Juha, Tuomi, Ilkka, Vaaranen, Heli & Veijola, Soile, *Yhteisöllisyyden paluu*. Gaudeamus, Helsinki, 31–59.
- Hearn, Jeff & Pringle, Keith (2006) *Men, masculinities and children: some European perspectives*. *Critical Social Policy* 26:2, 365–389.
- Heiskala, Risto (1996) *Kohti keinotekoista yhteiskuntaa*. Gaudeamus, Helsinki.
- Heiskala, Risto & Luhtakallio, Eeva (toim.) (2006) *Uusi jako. Miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta?* Gaudeamus, Helsinki.
- Helén, Ilpo (1997) *Äidin elämän politiikka. Naissukupuolisuus, valta ja itsesuhde Suomessa 1880-luvulta 1960-luvulle*. Gaudeamus, Helsinki.
- Helén, Ilpo (2010) *Hyvinvointi, vapaus ja elämän politiikka. Foucault'lainen hallinnan analytiikka*. Teoksessa Kaisto, Jani & Pyykkönen, Miikka (toim.) *Hallintavalta. Sosiaalisen, politiikan ja talouden kysymyksiä*. Gaudeamus, Helsinki, 27–48.

- Henrikson, Lea (1998) *Naisten terveystyö ja ammatillistumisen politiikka*. Tutkimuksia 88. Stakes, Helsinki.
- Hernes, Helga (1987) *Welfare State and Woman Power*. Norwegian University Press, Oslo.
- Hiidenmaa, Pirjo (2000a) *Työ ja kieli*. Teoksessa Heikkinen, Vesa, Hiidenmaa, Pirjo & Tiililä, Ulla, *Teksti työnä, virka kielenä*. Gaudeamus, Helsinki, 19–34.
- Hiidenmaa, Pirjo (2000b) *Poimintoja virkakielen rekisteristä*. Teoksessa Heikkinen, Vesa, Hiidenmaa, Pirjo & Tiililä, Ulla, *Teksti työnä, virka kielenä*. Gaudeamus, Helsinki, 35–62.
- Hiilamo, Heikki (2002) *The Rise and Fall of Nordic Family Policy? Historical Development and Changes During the 1990s in Sweden and Finland*. Research Reports 125. Stakes, Helsinki.
- Hiidensalo, Venla (2005) *Rajoja ja rakkautta äideille*. Tutkimus Raimo Sailaksen aloittamasta päivähoitokeskustelusta. Viestinnän pro gradu-tutkielma. Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta. <<http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/val/viest/pg/hiidensalo/>> (Luettu 25.10.2011).
- Hiilamo, Heikki & Kangas, Olli (2009) *Trap for Women or Freedom to Choose? The Struggle over Cash for Child Care Schemes in Finland and Sweden*. *Journal of Social Policy* 38: 3, 457–475.
- Hobson, Barbara (toim.) (2002) *Making Men into Fathers. Men, Masculinities and the Social Politics of Fatherhood*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Hobson, Barbara & Lister, Ruth (2002) *Citizenship*. Teoksessa Hobson, Barbara, Lewis, Jane & Siim, Birte (toim.) *Contested Concepts in Gender and Social Politics*. Edward Elgar, Cheltenham & Northampton, 23–54.
- Holland, Dorothy & Lave, Jean (2001) *History in Person: An Introduction*. Teoksessa Holland, Dorothy & Lave, Jean (toim.) *History in Person: Enduring Struggles, Contentious Practice, Intimate Identities*. School of American Research Press, Santa Fe, 3–36.
- Honneth, Axel (2010) *Dissolutions of the Social: On the Social Theory of Luc Boltanski and Laurent Thévenot*. *Constellations* 17:3, 376–389.
- Huttunen, Jouko (2001) *Isänä olemisen uudet suunnat*. Hoiva-isiä, etäisiä ja ero-isiä. PS-kustannus, Jyväskylä.

- Hämäläinen, Ulla & Kangas, Olli (toim.) (2010) *Perhepiirissä*. Kela, Helsinki.
- Inin, Engin F. & Turner, Bryan S. (2007) Investigating Citizenship: An Agenda for Citizenship Studies. *Citizenship Studies* 11:1, 5–17.
- Jallinoja, Riitta (2000) *Perheen aika*. Otava, Helsinki.
- Jallinoja, Riitta (2004) Familistisen käänteän rakentajat: Arlie Hochschild ja suomalainen mediajulkisuus. Teoksessa Rahkonen, Keijo (toim.) *Sosiologia nykikeskusteluja*. Gaudeamus, Helsinki, 64–98.
- Jallinoja, Riitta (2006) *Perheen vastaisuus*. Gaudeamus, Helsinki.
- James, Allison & Prout, Alan (1997) Introduction. Teoksessa James, Allison & Prout, Alan (toim.), *Constructing and Reconstructing Childhood*. Contemporary Issues in The Sociological Study of Childhood. Second edition. Falmer Press, London & Washington D.C., 1–6.
- James, Allison & Prout, Alan (toim.) (1997) *Constructing and Reconstructing Childhood*. Contemporary Issues in The Sociological Study of Childhood. Second edition. Falmer Press, London & Washington D.C.
- Jenkins, Richard (2002) *Pierre Bourdieu*. Routledge, London & New York.
- Jenson, Jane & Saint-Martin, Denis (2006) Building blocks for a new social architecture: the LEGO™ paradigm of an active society. *Policy & Politics* 34:3, 429–451.
- Jokinen, Eeva (1996) *Väsynyt äiti. Äitiyden omaelämäkerrallisia esityksiä*. Gaudeamus, Helsinki.
- Jokinen, Eeva (2005) *Aikuisten arki*. Gaudeamus, Helsinki.
- Julkunen, Raija (1995) Työssäkäyvän äidin julkiset ja yksityiset suhteet. Teoksessa Eräsaari, Leena, Julkunen, Raija & Silius, Harriet (toim.) *Naiset yksityisen ja julkisen rajalla*. Vastapaino, Tampere, 88–107.
- Julkunen, Raija (2001) *Suunnanmuutos. 1990-luvun sosiaalipoliittinen reformi Suomessa*. Vastapaino, Tampere.
- Julkunen, Raija (2006) *Kuka vastaa? Hyvinvointivaltion rajat ja julkinen vastuu*. Stakes, Helsinki.
- Jyrkämä, Jyrki (2008) Toimijuus, ikääntyminen ja arkielämä – hahmotelua teoreettis-metodologiseksi viitekehyykseksi. *Gerontologia* 4, 190–203.

- Kaisto, Jani & Pyykkönen, Miikka (2010) Johdanto: Hallinnan analyysin suuntaviivoja. Teoksessa Kaisto, Jani & Pyykkönen, Miikka (toim.) Hallintavalta. Sosiaalisen, politiikan ja talouden kysymyksiä. Gaudeamus, Helsinki, 7–24.
- Kaisto, Jani & Pyykkönen, Mika (toim.) (2010) Hallintavalta. Sosiaalisen, politiikan ja talouden kysymyksiä. Gaudeamus, Helsinki.
- Kallio, Johanna (2010) Hyvinvointivaltion muutos ja suomalaisten mielipiteet. *Janus* 18:2, 170–177.
- Kananen, Johannes (2011) Modern Societal Impulses and their Nordic Manifestations. On Emancipation and Constraint in Societal Development. Sosiaalitieteiden laitos. Helsingin yliopisto, Helsinki.
- Kananoja, Aulikki, Niiranen, Vuokko & Jokiranta, Harri (2008) Kunnallinen sosiaalipolitiikka. Osallisuutta ja yhteistä vastuuta. PS-kustannus, Jyväskylä.
- Kangas, Olli (1986) Luokkaintressit ja hyvinvointivaltio. Sisältöanalyytinen tarkastelu suurimpien puolueiden ja etujärjestöjen sosiaalipoliittisista kannanotoista. Helsingin kaupparkeakoulun julkaisuja D 84, Helsinki.
- Kangas, Olli (1991) The Politics of Social Rights. Studies on the Dimensions of Sickness Insurance in OECD Countries. Stockholm Swedish Institute for Social Research, Stockholm.
- Kangas, Olli (2006) Poliitiikka ja sosiaaliturva Suomessa. Teoksessa Paavonen, Tapani & Kangas, Olli (toim.) Eduskunta hyvinvointivaltion rakentajana. Suomen eduskunta 100 vuotta, 8. Edita, Helsinki, 189–396.
- Kansanvalta (2012) Kuntalaisaloite. Kansanvalti.fi. Vaikuttajan tietopankki. <http://www.kansanvalta.fi/Etusivu/Kansalaisvaikuttaminen/Paatoksentekoonosallistuminen/Kuntalaisaloite> (Luettu 13.3.2012).
- Kantola, Anu (2002) Markkinakuri ja managerivalta. Poliittinen hallinta Suomen 1990-luvun talouskriisissä. Viestinnän julkaisuja 6. Viestinnän laitos. Helsingin yliopisto, Helsinki.
- Kantola, Anu (2003) Loyalties in flux. The changing politics of citizenship. *European Journal of Cultural Studies* 6:2, 203–217.
- Kauppi, Niilo (2003) Elements for a Structural Constructivist Theory of Politics and of European Integration. Harvard University. Minda de Gunzburg Center for European Studies Working Paper 104.

- Kauppi, Niilo (2004) Median sekundatodellisuus: Pierre Bourdieun konstruktivismi viestinnän tutkimuksena. Teoksessa Mörä, Tuomo, Salovaara–Moring, Inka & Valtonen, Sanna (toim.) Mediatutkimuksen vaeltava teoria. Gaudeamus, Helsinki, 75–89.
- Kauranen, Ralf (2008) Seriedebatt i 1950-talets Finland. En studie i barndom, media och reglering. Åbo Akademis University Press, Åbo.
- Kettunen, Pauli (1986) Poliittinen liike ja sosiaalinen kollektiivisuus. Tutkimus sosialidemokratiasta ja ammattiyhdistysliikkeestä Suomessa 1918–1930. Historiallisia tutkimuksia 138. Suomen Historiallinen Seura, Helsinki.
- Kettunen, Pauli (1997) Työjärjestys: tutkielmia työn ja tiedon poliittisesta historiasta. Tutkijaliitto, Helsinki.
- Kettunen, Pauli (2001) Kansallinen Työ. Suomalaisen suorituskyvyn vaalimisesta. Yliopistopaino, Helsinki.
- Kettunen, Pauli (2006) Pohjoismainen hyvinvointivaltio yhteiskunnan käsittämisen historiana. Teoksessa Saari, Juho (toim.) Historiallinen käänne. Johdatus pitkän aikavälin tutkimiseen. Gaudeamus, Helsinki 2006, 217–256.
- Kettunen, Pauli (2008) Globalisaatio ja kansallinen me. Kansallisen katseen historiallinen kritiikki. Vastapaino, Tampere.
- Kettunen, Pekka & Kiviniemi, Markku (2000) Osallistumisen tutkimus ja kansalaisten muuttuva toimintaympäristö. *Politiikka* 42:1, 45–56.
- Kinnunen, Merja (2001) Luokiteltu sukupuoli. Vastapaino, Tampere.
- Kivisto, Peter & Faist, Thomas (2007) *Citizenship. Discourse, Theory and Transnational Prospects*. Blackwell Publishing, Malden, Oxford & Victoria.
- Kohli, Martin (2011) The Institutionalization of the Life Course: Looking Back to Look Ahead. *Research in human development* 4:3–4, 253–271.
- Koikkalainen, Saara (2009) Työvoiman liikkuvuus Euroopassa. Teoksessa Kinnunen, Merja & Autto, Janne (toim.) Tänäpäin töissä. Sosio-logisia näkökulmia työhön. Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi, 20–46.
- Koivunen, Anu & Lehtonen, Mikko (2005) “Joskus on kiva olla vähemmän aikuinen”. Kulttuurisen määrittelyvallan siirtymät ja julkisen puhuttelun areenat. *Tiedotustutkimus* 28:2, 4–27.

- Koivusalo, Meri, Ollila, Eeva & Alanko, Anna (toim.) (2009) Kansalaisesta kuluttajaksi. Markkinat ja muutos terveydenhuollossa. Gaudeamus, Helsinki.
- Kolehmainen, Jani (2004) Osallistuva isä – muuttunut mies. Teoksessa Aalto, Ilana & Kolehmainen, Jani (toim.) Isäkirja. Mies, vanhemmuus ja sukupuoli. Vastapaino, Tampere, 89–108.
- Korhonen, Inkeri & Oksanen, Katja (1997) Kertomuksen semiotiikka. Teoksessa Sulkunen, Pekka & Törrönen, Jukka (toim.) Semioottisen sosiologian näkökulmia. Sosiaalisen todellisuuden rakentuminen ja ymmärrettävyys. Gaudeamus, Helsinki, 54–71.
- Koskiaho, Briitta (2008) Hyvinvointipalvelujen tavaratalossa. Palvelutalous ja sosiaalipolitiikka Englannissa, Ruotsissa ja Suomessa. Vastapaino, Tampere.
- Kosonen, Pekka (1988) Kapitalismin ja hyvinvointivaltion näkökulmat. Tutkijaliitto, Helsinki.
- Kroll, Christian (2005) Välfärdspolitikens offentliga ansikte i Finland och Sverige. Gemensamma förändringar och bestående nationella särdrag i den offentliga diskussionen under 1980- och 1990-talen. SSKH Skrifter 19, Helsingfors.
- Kulynych, Jessica (1997) Performing Politics: Foucault, Habermas, and Postmodern Participation. *Polity* 30:2, 315–346.
- Kuronen, Marjo (2003) Eronnut perhe? Teoksessa Forsberg, Hannele & Nätkin, Ritva (toim.) Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Gaudeamus, Helsinki, 103–120.
- Kuusisto, Riikka (1996) Sodan retoriikasta. Persianlahden ja Bosnian konfliktit läntisten suurvaltojen lausunnoissa. Teoksessa Palonen, Kari & Summa, Hilikka (toim.) Pelkkää retoriikkaa. Tutkimuksen ja politiikan retoriikat. Vastapaino, Tampere, 267–291.
- Laclau, Ernesto & Mouffe, Chantal (2001[1985]) Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic Politics. 2nd Edition. Verso, London.
- Lafaye, Claudette & Thévenot, Laurent (1993) Une justification écologique? Conflicts dans l'aménagement de la nature. *Revue Française de Sociologie* 34:4, 495–524.
- Laine, Markus & Peltonen, Lasse (2003) Ympäristökysymys ja aseveliaksi. Ympäristön politisoituminen Tampereella vuosina 1959–1995. Tampere University Press, Tampere.

- Latour, Bruno (1996) *Aramis, or the Love of Technology*. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts & London.
- Latour, Bruno (2003) *Moderni vai ekologinen? Uutta oikeutusta etsimässä*. Teoksessa Haila, Yrjö & Lähde Ville (toim.) *Luonnonpolitiikka*. Vastapaino, Tampere, 70–103.
- Latour, Bruno (2005) *Reassembling the Social. An Introduction to Actor-Network-Theory*. Oxford University Press, Oxford.
- Lawler, Steph (2004) *Rules of engagement: Habitus, power and resistance*. Teoksessa Adkins, Lisa & Skeggs, Beverley (toim.) *Feminism After Bourdieu*. Blackwell Publishing, Oxford & Malden, 110–128.
- Lehtonen, Mikko (2000) *Merkitysten maailma. Kulttuurisen tekstintutkimuksen lähtökohtia*. Vastapaino, Tampere. 3. painos.
- Leinonen, Jaana (2012) “Monelta suunnalta on suitsia suussa, mutta niiden kanssa on eletävä”. *Johtamisen liikkumavara kunnanjohtajan silmin*. Acta 232. Lapin yliopisto ja Suomen Kuntaliitto, Helsinki.
- Leira, Arnlaug (2006) *Parenthood change and policy reform in Scandinavia, 1970s–2000s*. Teoksessa Ellingsaeter, Anne Lise & Leira, Arnlaug (toim.) *Politicising parenthood in Scandinavia. Gender relations in welfare states*. Policy Press, Bristol, 27–51.
- Leisering, Lutz (2004) *Government and the Life Course*. Teoksessa Mortimer, Jeylan T. & Shanahan, Michael J. (toim.) *Handbook of the Life Course*. Springer Science+Business Media, New York, 205–223.
- Leitner, Sigrid (2003) *Varieties of familialism. The caring function of the family in comparative perspective*. *European Societies* 5:4, 353–375.
- Lempiäinen, Kirsti (2003) *Sosiologian sukupuoli. Tutkimus Helsingin ja Tampereen yliopistojen sosiologian kurssikirjoista 1946–2000*. Vastapaino, Tampere.
- Lenoir, Remi (2008) *The Family as a Social Institution: Struggles Over Legitimate Representations of Reality*. Teoksessa Houtsonen, Jarmo & Antikainen, Ari (toim.) *Symbolic Power in Cultural Contexts. Uncovering Social Reality*. Sensure Publishers, Rotterdam and Taipei, 23–33.

- Lewis, Gail (2000) Introduction: Expanding the Social Policy Imaginary. Teoksessa Lewis, Gail, Gewirts, Sharon & Clarke, John (toim.) *Rethinking Social Policy*. Sage, Thousand Oaks, 1–21.
- Lewis, Jane (2002) Gender and Welfare State Change. *European Societies* 4:4, 331–357.
- Lister, Ruth (1997) *Citizenship. Feminist Perspectives*. MacMillan Press, London.
- Lister, Ruth (2000) Gender and the Analysis of Social Policy. Teoksessa Lewis, Gail, Gewirts, Sharon & Clarke, John (toim.) *Rethinking Social Policy*. Sage, Thousand Oaks, 22–36.
- Lister, Ruth (2006) Children (but not women) first: New Labour, child welfare and gender. *Critical Social Policy* 26:2, 315–335.
- Little, Deborah L. (1999) Independent Workers, Dependable Mothers: Discourse, Resistance, and AFDC Workfare Programs. *Social Politics* 6:2, 161–202.
- Luhtakallio, Eeva (2010) *Local Politicizations. A Comparison of Finns and French Practicing Democracy*. Department of Social Research, Research Reports 265. University of Helsinki, Helsinki.
- Luhtakallio, Eeva & Ylä-Anttila, Tuomas (2011) Julkisen oikeuttamisen analyysi sosiologisena tutkimusmenetelmänä. *Sosiologia* 48:1, 34–51.
- Lundqvist, Åsa & Petersen, Klaus (2010) Experts, knowledge and the Nordic welfare states. An introduction. Teoksessa Lundqvist, Åsa & Petersen, Klaus (toim.) *In Experts We Trust. Knowledge, Politics and Bureaucracy in Nordic Welfare States*. University Press of Southern Denmark, Odense, 9–31.
- Löwdin, Per (1998) *Det dukade bordet. Om partierna och de ekonomiska kriserna*. Uppsala universitet, Uppsala.
- Marshall, T. H. (1964) *Class, Citizenship and Social Development*. Essays. Doubleday, New York.
- Massey, Doreen (1992) Politics and space-time. *New Left Review* 196, 65–84.
- Massey, Doreen (2008) *Samanaikainen tila. Vastapaino*, Tampere.
- Mattila, Yrjö (2011) Suuria käännekohtia vai tasaista kehitystä? Tutkimus Suomen terveydenhuollon suuntaviivoista. Sosiaali- ja terveys-turvan tutkimuksia 16. Kelan tutkimusosasto, Helsinki.

- Mayer, Karl Ulrich & Müller, Walter (1986) *The State and the Structure of the Life Course*. Teoksessa Sorensen A. B., Weinert F. E. & Sherrod, L. R. (toim.) *Human development and the life course: Multidisciplinary perspectives*. Lawrence Erlbaum Associates Publishers, Hillsdale, 217–245.
- McCarthy, Thomas (1984): Translator's Introduction. Teoksessa Jürgen Habermas, *The Theory of Communicative Action*. Volume 1. *Reason and the Rationalization of Society*. Heinemann, London, v–xxxvii.
- McKee, Kim (2008) *Transforming Scotland's Public Sector Housing through Community Ownership: The Reterritorialisation of Housing Governance?* *Space and Polity* 12:2, 183–96.
- McKee, Kim (2009) *Post-Foucauldian governmentality: What does it offer critical social policy analysis?* *Critical Social Policy* 29:3, 465–486.
- Miller, Peter & Rose, Nikolas (2010) *Miten meitä hallitaan*. Vastapaino, Tampere.
- Mykkänen, Johanna & Huttunen, Jouko (2008) *Isäksi tulon tunteet*. Teoksessa Sevón, Eija & Notko, Marianne (toim.) *Perhesuhteet puntarissa*. Palmenia, Helsinki University Press, Helsinki, 169–187.
- Mäntymäki, Eeva (2006) *Hyvinvointivaltio eetterissä*. Yleisradion rakentuminen populaarien diskurssien kentillä. Tampere University Press, Tampere.
- Nash, Kate (2000) *Contemporary Political Sociology*. Globalization, Politics, and Power. Blackwell, Massachusetts & Oxford.
- Nash, Kate (2001) *The 'Cultural Turn' in Social Theory: Towards a Theory of Cultural Politics*. *Sociology* 35:1, 77–92.
- Newman, Janet (2001) *Modernising Governance*. New Labour, Policy and Society. Sage, London, Thousand Oaks & New Delhi.
- Newman, Janet (2005) *Participative governance and the public sphere*. Teoksessa Newman, Janet (toim.) *Remaking governance*. Peoples, politics and the public sphere. The Policy Press, Bristol, 101–138.
- Newman, Janet (toim.) (2005) *Remaking governance*. Peoples, politics and the public sphere. The Policy Press, Bristol.
- Newman, Janet & Clarke, John (2009) *Publics, Politics and Power*. *Remaking the Public in Public Services*. Sage, London.

- Niemi, Riikka (2006) Kuka pelkää kotiäitiä? Teoksessa Helne, Tuula & Laatu, Markku (toim.) Vääryyskirja. Kelan tutkimusosasto, Helsinki, 172–183.
- Nousiainen, Jaakko (1998) Suomen poliittinen järjestelmä. Wsoy, Helsinki.
- Nygård, Mikael (2003) Välfärdstaten, partierna och marknaden. Den välfärdsideologiska förändringen inom fyra finländska partier under 1990-talet. Åbo Akademis Förlag, Åbo.
- Nätkin, Ritva (1997) Kamppailu suomalaisesta äitiydestä. Maternalismi, väestöpolitiikka ja naisten kertomukset. Gaudeamus, Helsinki.
- Nätkin, Ritva (2003) Moninaiset perhemuodot ja lapsen hyvä. Teoksessa Forsberg, Hannele & Nätkin, Ritva (toim.) Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Gaudeamus, Helsinki, 16–30.
- Olson, Kevin (2006) Reflexive Democracy. Political Equality and the Welfare State. The MIT Press, Cambridge, Massachusetts & London.
- Oorschot, Wim van (2007) Culture and social policy: a developing field of study. *International Journal of Social Welfare* 16, 129–139.
- Oorschot, Wim van, Opielka, Michael & Pfau-Effinger, Birgit (toim.) (2008) Culture and Welfare State. Values and Social Policy in Comparative Perspective. Edwin Elgar, Cheltenham & Northampton.
- Palme, Joakim (1990) Pension Rights in Welfare Capitalism: the Development of Old Age Pensions in 18 OECD Countries. Stockholm. Swedish Institute for Social Research, Stockholm.
- Paloheimo, Heikki (2010) Hyvinvointivaltion kannatus ja äänestyskäyttäytyminen. Teoksessa Taimio, Heikki (toim.) Hyvinvointivaltion suunta – nousu vai lasku? Työväen Sivistysliitto, Helsinki, 20–39.
- Palola, Elina (2006) Sosiaalipolitiikka muutosprojektina – analyysi Euroopan komission tiedonantojen modernisaatiodiskurssista. *Janus* 14:4, 372–388.
- Palola, Elina (2007) Näkökulmia eurooppalaiseen sosiaalipolitiikkaan. Malli, väestö, resurssit ja kommunikaatio. *Stakesin Tutkimuksia* 164, Helsinki.
- Palola, Elina (2010) Kuilua sulkemassa. Kommunikaatio Euroopan ja eurooppalaisten välillä. Teoksessa Kaisto, Jani & Pyykkönen, Miikka (toim.) Hallintavalta. Sosiaalisen, politiikan ja talouden kysymyksiä. Gaudeamus, Helsinki, 166–189.

- Palonen, Kari (1988) *Tekstistä politiikkaan. Johdatusta tulkintataitoon.* Vastapaino, Tampere.
- Palonen, Kari (1997) *Kootut retoriikat. Yhteiskuntatieteiden, valtiopin ja filosofian julkaisuja 11.* SoPhi Jyväskylä.
- Parry, Jane, Taylor, Rebecca, Pettinger, Lynne & Glucksmann, Miriam (2005) *Confronting the challenges of work today: New horizons and perspectives.* Teoksessa Parry, Jane, Taylor, Rebecca, Pettinger, Lynne & Glucksmann, Miriam (toim.) *A New Sociology of Work?* Blackwell, Oxford, 3–18.
- Peillon, Michael (1998) *Bourdieu's Field and the Sociology of Welfare.* *Journal of Social Policy* 27:2, 213–229.
- Pekola-Sjöblom, Marianne, Helander, Voitto & Sjöblom, Stefan (2002) *Kuntalaisen monet roolit. KuntaSuomi 2004 -tutkimuksia 37.* Kuntaliitto, Helsinki.
- Pekonen, Kyösti (2011) *Puhe eduskunnassa.* Vastapaino, Tampere.
- Pfau-Effinger, Birgit (2005) *Culture and Welfare State Policies: Reflections on a Complex Interrelation.* *Journal of Social Policy* 34:1, 3–20.
- Pietikäinen, Sari (2000) *Discourses of Differentiation. Ethnic Representations on Newspaper Texts.* *Jyväskylä Studies in Communication* 12. University of Jyväskylä, Jyväskylä.
- Pietikäinen, Sari & Mäntynen, Anne (2009) *Kurssi kohti diskursssia.* Vastapaino, Tampere.
- Pietilä, Kauko & Sonderman, Klaus (1994) *Sanomalehden yhteiskunta.* Vastapaino, Tampere.
- Pinkney, Sharon (2000) *Children as welfare subjects in restructured social policy.* Teoksessa Lewis, Gail, Gewirtz, G. R. & Clarke, John (toim.) *Rethinking Social Policy.* Sage, London, 111–126.
- Pohjola, Kirsi (2006) *Pidennetty lapsuus? Lapsuuden luonnetyyppin määrittäminen aamu- ja iltapäivätoiminnassa.* *Janus* 14:4, 389–401.
- Postman, Neil (1982) *The Disappearance of Childhood.* Laurel, New York. Teos on suomennettu vuonna 1985 nimellä *Lyhenevä lapsuus,* Wsoy, Helsinki.
- Prout, Alan & James, Allison (1997) *Introduction.* Teoksessa James, Allison & Prout, Alan (toim.) *Constructing and Reconstructing Childhood. Contemporary Issues in the Sociological Study of Childhood.* Falmer Press, London, 1–6.

- Pulkkinen, Tuija (1998) *Postmoderni politiikan filosofia*. Gaudeamus, Helsinki.
- Pulma, Panu & Turpeinen, Oiva (1987) *Suomen lastensuojelun historia*. Lastensuojelun Keskusliitto, Helsinki.
- Raevaara, Eeva, Luhtakallio, Eeva & Holli, Anne Maria (2007) *Sukupuoli, valta ja vallan käytännöt*. Teoksessa Holli, Anne Maria, Luhtakallio, Eeva & Raevaara, Eeva (toim.) *Sukupuolten valta/kunta*. Poliitikka, muutos ja vastarinta suomalaisissa kunnissa. Vastapaino, Tampere, 147–166.
- Rahkonen, Keijo (1999) *Not Class But Struggle*. *Critical Ouvertures to Pierre Bourdieu's Sociology*. Department of Social Policy, Research Reports 1. University of Helsinki, Helsinki.
- Randall, Vicky (2000) *The Politics of Child Daycare in Britain*. Oxford University Press, Oxford.
- Rauhala, Pirkko-Liisa (1996) *Sosiaalipalvelut käytäntönä*. Teoksessa Sipilä, Jorma, Ketola, Outi, Kröger, Teppo & Rauhala, Pirkko-Liisa, *Sosiaalipalvelujen Suomi*. Wsoy, Helsinki, 121–155.
- Rehg, William (1996) *Translator's Introduction*. Teoksessa Habermas, Jürgen, *Between Facts and Norms: Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy*. Polity, Cambridge, ix–xxxvii.
- Repo, Katja (2003) *Perheen sisäisen rahatalouden jännitteitä*. Teoksessa Forsberg, Hannele & Nätkin, Ritva (toim.) *Perhe murroksessa*. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Gaudeamus, Helsinki, 64–85.
- Ronkainen, Suvi (1999) *Ajan ja paikan merkitsemät*. *Subjektiviteetti, tieto ja toimijuus*. Gaudeamus, Helsinki.
- Rosanvallon, Pierre (2008) *Vastademokratia*. *Poliitikka epäluulon aikakaudella*. Vastapaino, Tampere.
- Rose, Nikolas (1999) *Powers of Freedom*. *Reframing Political Thought*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Rossi, Leena-Maija (2010) *Esityksiä, edustamista ja eroja: Representaatio on politiikkaa*. Teoksessa Knuutila, Tarja & Lehtinen, Aki Peteri (toim.) *Representaatio*. *Tiedon kivijalasta tieteiden työkaluksi*. Gaudeamus, Helsinki, 261–275.
- Rättilä, Tiina (2001) *Kansalaistuva politiikka? Huomioita kuntalaisaktiivisuudesta poliittisena toimijuutena*. *Poliitikka* 43:3, 190–207.

- Saari, Milja (2007) Naiset NPM:n strategisten reseptien toteuttajina kuntatyön arjessa. Teoksessa Holli, Anne Maria, Luhtakallio, Eeva & Raevaara, Eeva (toim.) Sukupuolten valta/kunta. Poliitiikka, muutos ja vastarinta suomalaisissa kunnissa. Vastapaino, Tampere, 207–242.
- Saint-Paul, Gilles (2011) *The Tyranny of utility: Behavioral Social Science and the Rise of Paternalism*. Princeton University Press, New Jersey.
- De Saussure, Ferdinand (2011[1916]) Yleisen kielitieteen kurssi. Vastapaino, Tampere.
- Savio, Annikki (2001) Euroopan unionin sosiaalinen ulottuvuus sosiaalipoliittisena ohjausmekanismina. Tutkimuksia 117. Stakes, Helsinki.
- Savio, Annikki (2003) Lissabonin jälkeinen sosiaalipoliitiikka. *Janus* 11:3, 196–206.
- Savio, Annikki (2010) Euroopan unionin hyvinvointivaltioistuminen. Teoksessa Kaisto, Jani & Pyykkönen, Miikka (toim.) Hallintavalta. Sosiaalisen, politiikan ja talouden kysymyksiä. Gaudeamus, Helsinki, 145–165.
- Schinkel, Willem & Tacq, Jacques (2004) The Saussurean Influence in Pierre Bourdieu's Relational Sociology. *International Sociology* 19:1, 51–70.
- Schmidt, Vivien A. (2002) Does Discourse Matter in the Politics of Welfare State Adjustment? *Comparative Political Studies* 35:2, 168–193.
- Sennett, Richard (2007) Uuden kapitalismin kulttuuri. Vastapaino, Tampere.
- Seppänen, Janne (2005) Visuaalinen kulttuuri. Teoriaa ja metodeja mediakuvan tulkitsijalle. Vastapaino, Tampere.
- Setälä, Maija (2003) Demokratian arvo. Teoriat, käytännöt ja mahdollisuudet. Gaudeamus, Helsinki.
- Silber, Ilana Friedrich (2003) Pragmatic Sociology as Cultural Sociology. Beyond Repertoire Theory? *European Journal of Social Theory* 6:4, 427–449.
- Siisiäinen, Martti (2008) Symbolic Power as a Critical Concept. Teoksessa Houtsonen, Jarno & Antikainen, Ari (toim.) Symbolic Power in Cultural Contexts. Uncovering Social Reality. Sense Publishers, Rotterdam/Taipei, 13–22.

- Silvo, Ismo (1988) *Valta, kenttä ja kertomus. Televisiopolitiikan tulkin-
nat. Yleisradion suunnittelu- ja koulutustoimikunnan julkaisuja 2.*
Yleisradio, Helsinki.
- Skeggs, Beverley (2004) *Class, Self, Culture.* Routledge, London &
New York.
- Skinner, Quentin (1989) *The State.* Teoksessa Ball, Terrence, Farr, James
& Hanson, Russell L. (toim.) *Political innovation and conceptual
change.* Cambridge University Press, Cambridge, 90–131.
- Stakes (2006) *Oikeus ja kohtuus. Arvioita ja ehdotuksia yksityisestä ja
julkisesta vastuusta. Hyvinvointivaltion rajat -hanke.* Stakes, Hel-
sinki. <[http://www.stakes.fi/verkkojulkaisut/raportit/m227-
VERKKO.pdf](http://www.stakes.fi/verkkojulkaisut/raportit/m227-
VERKKO.pdf)> (Luettu 31.10.2011).
- Stevenson, Nick (2003) *Cultural Citizenship. Cosmopolitan Questions.*
Open University Press, Maidenhead.
- Sulkunen, Pekka (1990) *Ryhmähaastattelujen analyysi.* Teoksessa
Mäkelä, Klaus (toim.) *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta.*
Gaudeamus, Helsinki, 264–285.
- Sulkunen, Pekka (2006) *Projektityhteiskunta ja uusi yhteiskuntasopi-
mus.* Teoksessa Rantala, Katri & Sulkunen, Pekka (toim.) *Projek-
tityhteiskunnan kääntöpuolia.* Gaudeamus, Helsinki, 72–95.
- Sulkunen, Pekka & Törrönen, Jukka (1997) *Arvot ja modaalisuus sosi-
aalisen todellisuuden rakentamisessa.* Teoksessa Sulkunen, Pekka
& Törrönen, Jukka (toim.) *Semioottisen sosiologian näkökulmia.*
Sosiaalisen todellisuuden rakentuminen ja ymmärrettävyys. Gaude-
amus, Helsinki, 72–95.
- Suopajarvi, Leena (2001) *Vuotos- ja Ounasjoki -kamppailujen kentät ja
merkitykset Lapissa.* Acta Universitatis Lapponiensis 37. Lapin yli-
opisto, Rovaniemi.
- Suorsa, Ville-Pekka & Eskelinen, Teppo (2011) *Julkisen oikeuttami-
sen analyysi, moraaliset arvostelmat ja kiista vallankäytön kohteena.*
Sociologia 48:3, 253–258.
- Svallfors, Stefan (toim) (2007) *The Political Sociology of the Welfare
State. Institutions, Social Cleavages, and Orientations.* Standford
University Press, Standford.
- Svallfors, Stefan & Taylor-Gooby, Peter (toim.) (2002) *The End of Wel-
fare State? Responses to state retrenchment.* Routledge, London.

- Tarasti, Eero (2004) Arvot ja merkit. Johdatus eksistentiaalisemiotiikkaan. Gaudeamus, Helsinki.
- Taylor-Gooby, Peter (2001) Risk, Contingency and the Third Way: Evidence from the BHPS and Qualitative Studies. *Social Policy & Administration* 35:2, 195–211.
- Taylor-Gooby, Peter (2002) The Silver Age of the Welfare State: Perspectives on Resilience. *Journal of Social Policy* 31:4, 597–621.
- Thompson, John B. (1990) *Ideology and Modern Culture. Critical Social Theory in the Era of Mass Communication.* Polity, Cambridge.
- Tikka, Tiina (2007) Taitavaksi hoitajaksi, arvostetuksi kasvattajaksi. Ammatillinen sosialisaatio perhepäivähoitajan työssä. *Yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja* 84. Joensuun yliopisto, Joensuu.
- Tilastokeskus (2006) Väestötilastot. Avioliittojen ja avioerojen määrä vuosina 1965–2005. <<http://tilastokeskus.fi/tup/tilastotietokannat/index.html>> (Luettu 22.8.2006).
- Tuittu, Hannu (1994) Eliitti, valta ja budjetti. Tutkimus budjettielitiin käyttäytymisestä ja valtakäsityksistä suurissa kaupungeissa. *Acta Universitatis Tamperensis A* 429. Tampereen yliopisto, Tampere.
- Tuittu, Hannu (1997) Kaupunkien valtanaamiot. Tutkimus paikallishallinnon valtaportaista suurissa kaupungeissa. Suomen Kuntaliitto, Helsinki.
- Turner, Bryan S. (2001) The erosion of citizenship. *British Journal of Sociology* 52:2, 189–209.
- Turner, Jonathan H. (1998) *The Structure of Sociological Theory.* Sixth edition. Wadsworth, Belmont.
- Tyyskä, Vappu (1995) *The Politics of Caring and the Welfare State. The Impact of Women's Movement on Child Care Policy in Canada and Finland, 1960–1990.* Suomalaisen tiedekatemian sarja B, Helsinki.
- Törrönen, Jukka (1997) Intohimoinen teksti – pysäytetty kertomus suostuttelun makrorakenteena. Teoksessa Sulkunen, Pekka & Törrönen, Jukka (toim.) *Semioottisen sosiologian näkökulmia. Sosiaalisen todellisuuden rakentuminen ja ymmärrettävyys.* Gaudeamus, Helsinki, 221–247.

- Törrönen, Jukka (1999) Juomisen vapaus ja vastuu. Sosiosemiotoinen analyysi alkoholipoliittisesta liberalismista maallikkoajattelussa. Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia 234. Helsingin yliopisto, Helsinki.
- Törrönen, Jukka (2000) Subjektiaseman käsite empiirisessä sosiaalitutkimuksessa. *Sociologia* 37:3, 243–255.
- Törrönen, Jukka (2005) Puhetapoja analysoimassa. Rajankäyntiä kriittisen diskurssianalyysin ja semioottisen sosiologian välillä. Teoksessa Räsänen, Pekka, Anttila, Anu-Hanna & Melin, Harri (toim.) Tutkimus menetelmien pyörteissä. PS-kustannus, Jyväskylä, 139–161.
- Törrönen, Jukka (2004) Julkinen tila ongelmana, säätelyn alueena ja tutkimuskohteena. Teoksessa Törrönen, Jukka (toim.), Valvontaa ja vastuuta. Päihteet ja julkisen tilan moraalisisäätely. Gaudeamus, Helsinki, 11–31.
- Törrönen, Jukka (2010) Kuvaus, näkökulma, ääni: Representaatioiden analyysi empiirisessä sosiaalitutkimuksessa. Knuuttila, Tarja & Lehtinen, Aki Petteri (toim.) Representaatio. Tiedon kivijalasta tieteiden työkaluksi. Gaudeamus, Helsinki, 276–304.
- Valkonen, Jarno (2003) Lapin luontopolitiikka: analyysi vuosien 1946–2000 julkisesta keskustelusta. Tampere University Press, Tampere.
- Valkonen, Jarno (2004) Luontokäsitysten politiikka Lapissa. *Sociologia* 41:3, 225–239.
- Vartola, Juha (2005) Näkökulmia byrokraatiaan. Tampereen yliopisto, Tampere.
- Veivo, Harri & Huttunen, Tomi (1999) Semiotiikka. Merkeistä mieleen ja kulttuuriin. Edita, Helsinki.
- Vuori, Jaana (2001) Äidit, isät ja ammattilaiset. Sukupuoli, toisto ja muunnelmat asiantuntijoiden kirjoituksissa. Tampere University Press, Tampere.
- Vuori, Jaana (2003) Äitiyden ainekset. Teoksessa Forsberg, Hannele & Nätkin, Ritva (toim.) Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Gaudeamus, Helsinki, 39–63.
- Vuori, Jaana (2004) Isyyden mallit ja isien valinnat. Teoksessa Aalto, Ilana & Kolehmainen, Jani (toim.) Isäkirja. Mies, vanhemmuus ja sukupuoli. Vastapaino, Tampere, 29–63.
- Wacquant, Loïc (2004) Pointers on Pierre Bourdieu and Democratic Politics. *Constellations* 11:1, 3–15.

- Wacquant, Loïc (2005a) Pointers on Pierre Bourdieu and Democratic Politics. Teoksessa Wacquant, Loïc (toim.) Pierre Bourdieu and Democratic Politics. Polity Press, Cambridge & Malden, 10–28.
- Wacquant, Loïc (2005b) Symbolic Power in the Rule of the “State Nobility”. Teoksessa Wacquant, Loïc (toim.) Pierre Bourdieu and Democratic Politics. Polity Press, Cambridge & Malden, 133–150.
- Wagner, Peter (1999) After Justification. Repertoires of Evaluation and the Sociology of Modernity. *European Journal of Social Theory* 2:3, 341–357.
- Watson, Sophie (2000) Foucault and the Study of Social Policy. Teoksessa Lewis, Gail, Gewirtz, Sharon & Clarke, John (toim.) Rethinking Social Policy. Sage, Thousand Oaks, 66–77.
- Webb, Jen (2009) Understanding Representation. Sage, London.
- Wiberg, Matti (2006) *Politiikka Suomessa*. Wsoy, Helsinki.
- Williams, Fiona (1998) Troubled masculinities in social policy discourses. Teoksessa Popay, Jennie, Hearn, Jeff & Edwards, Jeanette (toim.) Men, Masculinities and Gender in Welfare. Routledge, London, 63–97.
- Williams, Fiona, Popay, Jennie & Oakley, Ann (1999) Welfare Research. A Critical Review. UCL Press, London.
- Williams, Raymond (1988) Keywords. A vocabulary of culture and society. Revised and expanded version. Fontana Press, London.
- Windisch, Uli (2008) Daily political communication and argumentation in direct democracy: advocates and opponents of nuclear energy. *Discourse & Society* 19:1, 85–98.
- Välimäki, Anna-Leena (1998) Päivittäin. Lasten (päivä)hoitojärjestelyn muotoutuminen varhaiskasvun ympäristönä suomalaisessa yhteiskunnassa 1800- ja 1900-luvulla. *Acta Universitas Ouluensis E* 31. Oulun yliopisto, Oulu.
- Välimäki, Anna-Leena & Rauhala, Pirkko-Liisa (2000) Lasten päivähoidon taipuminen yhteiskunnallisiin murroksiin Suomessa. *Yhteiskuntapolitiikka* 65:5, 387–405.
- Zelizer, Viviana A. (1994) Pricing the Priceless Child. The Changing Value of Children. Princeton University Press, Princeton.